వాల్మీకి రామాయణము

పుల్లెల శ్రీరామచంద్రుడు

కిష్కింధా కాండము

వాల్మీకి రామాయణము

యథామూలానువాదము

కిష్కింధాకాండము

పద్మశ్రీ పురస్కృత, మహామహోపాధ్యాయ
ఆచార్య డా. పుల్లెల శ్రీరామచంద్రుడు

వాల్మీకి రామాయణము

యథామూలానువాదము

ప్రథమముద్రణ 2013

ప్రతులు 10,000

మూల్యం

(ఏడు కాండల సెట్)రూ. 495/- (US $ 15)

రచన : **ఆచార్య పుల్లెల శ్రీరామచంద్రుడు**

చిత్రకారుడు : బాపు

9788192771519

ప్రకాశకులు:

T.L.P Publishers
A Division of Excellent Enterprises
క్విన్‌హౌస్, సాగర్‌సొసైటీ రోడ్,
బంజారాహిల్స్, రోడ్ నెం. 2, హైదరాబాదు - **500034.**
ఫోన్: +91 040 23542515

ముద్రణ:
కళాజ్యోతి ప్రాసెస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్
హైదరాబాద్.

కిష్కింధాకాండ విషయసూచిక

శ్రీః

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమద్రామాయణము

కిష్కింధాకాండము

మొదటి సర్గము

ఋష్యమూకపర్వతమునకు వచ్చుచున్న రామలక్ష్మణులను చూచి సుగ్రీవుడు, అతని అనుచరులు భయపడుట.

లక్ష్మణసమేతుడైన ఆ రాముడు పద్మములతోను, కలవలతోను, మత్స్యములతోను వ్యాకులమైన ఆ పంపాసరస్సును చేరి, ఇంద్రియములు వ్యాకులములు కాగా విలపించెను. ఆ పంపాసరస్సును చూడగానే ఆనందముచేత రాముని ఇంద్రియములు చలించెను. మన్మథునికి వశుడై ఆ రాముడు లక్ష్మణునితో ఇట్లు పలికెను.(1, 2)

లక్ష్మణా! ఈ పంపాసరస్సు చాల అందముగా ఉన్నది. దీనిలోని జలము వైడూర్యమణి వలె నిర్మలముగా ఉన్నది. ఇది పద్మాలతోను, కలవలతోను నిండి ఉన్నది. దీనిని అనేకవృక్షములు శోభింపచేయుచున్నవి. చూచేవారికి మంగళకరమైన పంపాతీరవనమును చూడుము. దానిలోని చెట్లు శిఖరాలతో కూడిన పర్వతముల వలె ఉన్నవి.(3, 4)

భరతుని దుఃఖముచేత, సీతాపహరణముచేత దుఃఖముతో బాధపడుచున్న నన్ను మనోవ్యథలు పీడించుచున్నవి.(5)

ఈ పంప చుట్టూ అనేకవిధములైన అడవు లున్నవి. దీనిమీద అనేకవిధములైన పుష్పములు రాలి ఉన్నవి. నీరు చల్లగా ఉన్నది. ఈ విధముగా మంగళప్రదముగా ఉన్న ఈ పంపాసరస్సు నేను శోకార్తుడ నైనా అందముగా కనబడుచున్నది. ఈ పంపాసరస్సు పద్మములతో కప్పబడినదై చూచుటకు మంగళప్రదముగా ఉన్నది. లేళ్లతోను, పక్షులతోను వ్యాప్తమైన దీని ప్రాంతమునందు సర్పములు, ఏనుగులు సంచరించుచున్నవి.(6, 7)

చెట్ల నుండి అనేకవిధములైన పుష్పములు రాలి కంబళ్లు పరచినట్లుండుటచే,

నల్లగాను, పచ్చగాను ఉన్న ఈ పచ్చికబీడు అధికముగా ప్రకాశించుచున్నది. పువ్వుల భారముతో నిండిన చెట్ల అగ్రభాగములను, అగ్రభాగములలో బాగా పుష్పించిన లతలు కౌగిలించుకొని ఉన్నవి(పెనవేసుకొని ఉన్నవి).(8, 9)

ఈ కాలమునందు గాలి సుఖకరముగా ఉండును. మన్మథుని ప్రభావము అధికముగా ఉండును. ఈ మాసమునందు చెట్లు పువ్వులతోను, ఫలములతోను నిండి యుండుటచే ఈ మాసము పరిమళించుచు, గర్వముతో ఉన్నదా అన్నట్లుండును. పుష్పములతో ప్రకాశించుచున్న ఈ వనముల రూపములు ఉదకము వర్షించుచున్న మేఘముల రూపముల వలె ఉన్నవి; చూడుము. రమ్యములైన చరియలమీద నున్న అరణ్యవృక్షములు వాయువేగముచేత కదలి, నేలమీద పుష్పములు చల్లుచున్నవి. వాయుదేవుడు నలుమూలలా, రాలిన పువ్వులతోను, రాలుతున్న పువ్వులతోను, చెట్ల మీద ఉన్న పువ్వులతోను ఆడుకొనుచున్నాడా అన్నట్లున్నాడు.(10-13)

పుష్పములతో నిండిన అనేకవిధములైన వృక్షములను వాయువు అధికముగా కదల్చివేయుటచే తుమ్మెదలు తమ స్థానములనుండి కదలి, ఆ గాలి వైపు ఎగురుచు గానము చేయుచున్నవి. పర్వతముల గుహలనుండి బయల్వెడలిన వాయువు మదించిన కోకిలల ధ్వనులచేత, వృక్షాలను నాట్యము చేయించుచు తాను పాట పాడుటకు ఉపక్రమించుచున్నట్లు ఉన్నది. అంతటా ప్రసరించుచు వాయువు వృక్షముల కొమ్మలను ఎక్కువగా కదల్చి కలుపుటచేత, ఈ వృక్షము లన్నీ ఒకదానితో ఒకటి చేర్చి కట్టబడినట్లున్నవి. మంచి సువాసనను నలుమూలలా వ్యాపింపచేయుచున్న వాయువు, చందనమువలె చల్లగా ఉన్నది. శరీరమునకు సుఖకరమైన స్పర్శను ఇచ్చుచు శ్రమను తొలగించుచున్నది. మకరందము సువాసనతో నిండిన ఈ వనములలోని వృక్షములను వాయువు గట్టిగా కుదిపివేయుచున్నది. అట్టి వృక్షములు ప్రక్కనే ఎగురుచు గానము చేయుచున్న తుమ్మెదల గానానికి సంతోషించుచున్నవా అన్నట్లున్నవి.(14-18)

సుందరములైన పర్వతముల చరియలమీద ఉన్న, పుష్పించిన, మనోహరములైన మహావృక్షములు పర్వతశిఖరములను తాకుచున్నవి. అట్టి శిఖరములతో పర్వతములు ప్రకాశించుచున్నవి. వృక్షములు గాలికి కదులుచున్నవి. వాటి పైభాగములు పుష్పములతో నిండి ఉన్నవి. వాటిపై ఉన్న తుమ్మెదలు పాడుచున్నవి. అందుచే ఈ వృక్షములు సంగీతనాట్యములు ప్రారంభించు చున్నట్లున్నవి. అంతటా పుష్పించిన ఈ కర్ణికారవృక్షములు, బంగారు ఆభరణములు

అనేకములు ధరించి, పీతాంబరములు కట్టుకొన్న మనుష్యుల వలె ఉన్నవి. చూడుము. అనేకవిధములైన పక్షుల ధ్వనులతో నిండిన ఈ వసంతము సీతావిరహముతో బాధపడుచున్న నా దుఃఖమును అధికము చేయుచున్నది.(19-22)

దుఃఖక్రాంతుడనైన నన్ను మన్మథుడు బాధపెట్టుచున్నాడు. ఆనందముతో కూయుచున్న ఈ కోకిల నన్ను పిలచుచున్నట్లున్నది. రమ్యమైన ఈ అరణ్యములోని కొండకాలువలో సంతోషముతో కూయుచున్న ఈ దాత్యూహపక్షి మన్మథునిచేత పీడితుడనైన నాకు ఇంకా దుఃఖము కలిగించుచున్నది. పూర్వము నా ప్రియురాలైన సీత దీని కూత విని సంతోషించుచు, నన్ను పిలచి, దీని కూత ఎంత బాగున్నదో వింటివా అని పలుకుచు ఆనందించెడిది. ఈ విధముగా అనేకవిధములైన స్వరములతో కూయుచు ఈ విచిత్రములైన పక్షులు అన్నివైపులా చెట్లమీద, పొదలమీద, లతలమీద ఎగురుచున్నవి; చూడుము.(23-26)

ఆడపక్షులు తమకు తగిన మగపక్షులతో కలసి ఉన్నవి. తగిన మగపక్షులతో కూడినందుకు వాటిని వాటి సజాతీయములైన పక్షులు అభినందించుచున్నవి. అట్టి పక్షులు తుమ్మెదలతో పాటు సంతోషముతో, మధురస్వరములతో కూయుచున్నవి. ఈ పంపానది తీరమునందు పక్షులు గుంపులు గుంపులుగా ఎగురుచు ఆనందించుచున్నవి. దాత్యూహపక్షుల రతికూజితములతోను, పుంస్కోకిలల కూతలతోను ప్రతిధ్వనించుచున్న ఈ వృక్షములు నాకు మన్మథోద్రేకమును కలిగించుచున్నవి. అశోకపుష్పముల గుత్తు లనే కణకణలాడుచున్న నిప్పులు, తుమ్మెదల ఝుంకారమనే ధ్వని, చిగుళ్లనే ఎఱ్ఱని మంటలు ఉన్న ఈ వసంత మనే అగ్ని నన్ను కాల్చి వేయగలదు (వేయుచున్నది).(27-29)

సూక్ష్మ మైన రెప్పలు గల నేత్రములు, అందమైన కేశములు గల, మృదువుగా మాటలాడే ఆ సీతను చూడకపోయినచో నా కీ జీవితముతో ప్రయోజనము లేదు. అందమైన అడవులతో, కోకిలల ధ్వనులతో నిండిన సీమాంతములతో అందముగా నున్న ఈ కాలము నా ప్రియురాలైన సీతకు చాల ఇష్టమైనది కదా! మన్మథబాధవలన పుట్టిన ఈ శోకాగ్ని వసంతర్తువుగుణములచేత వృద్ధి పొందింపబడినదై శీఘ్రముగా నన్ను అచిరకాలములో కాల్చివేయగలదు. నాకు సీత కనబడుటలేదు. అట్టి నాకు ఈ సుందరములైన వృక్షములను చూచుచుండుటచేత మన్మథుడు అధికముగా బాధ కలిగించుచున్నాడు. నాకు ఇప్పుడు సీత కనబడకుండుటచేతను, మలయమారుతము వీచుచుండుటచే చెమటను పోగొట్టు వసంతము కనబడుటచేతను శోకము వృద్ధి పొందుచున్నది. సీతను గూర్చిన చింత, శోకము నన్ను బలాత్కారముగా

బాధపెట్టుచుండగా, ఇపుడు ఈ చైత్రమాసమునకు సంబంధించిన వనవాయువు కూడ పీడించుచున్నది.(30-35)

అక్కడక్కడ నృత్యము చేయుచున్న ఈ నెమళ్లు, స్ఫటికమాణిక్యవికారములైన కిటికీల వలె ఉన్న పింఛములతో ప్రకాశించుచున్నవి. ఆడ నెమళ్లతో కూడినవై బాగా మత్తెక్కి ఉన్న ఈ నెమళ్లు మన్మథునిచే పీడింపబడిన నాకు ఎక్కువ బాధ కలిగించుచున్నవి. ఆ పర్వతము చరియమీద ఈ ఆడునెమలి, నృత్యము చేయుచున్న తన భర్తయైన మగనెమలిని అనుసరించి నృత్యము చేయుచున్నది. చూడుము. ఈ మగనెమలి కూడ తన అందమైన రెక్కలు విస్తరింపచేయుచు, ధ్వనులచేత నవ్వుచున్నదా అన్నట్లు అనురాగముతో ఆ ఆడనెమలినే అనుసరించుచున్నది. ఈ మయూరము ప్రియురాలిని వనములో రాక్షసుడు అపహరించలేదు; నిజము. అందుచేతనే ఇది ప్రియురాలితో రమ్యములైన వనాలలో నృత్యము చేయుచున్నది.(36-40)

ఈ పుష్పాలతో నిండిన చైత్రమాసములో సీత లేకుండా నివసించుట నాకు చాలా భరింపశక్యము కానిదిగా ఉన్నది. లక్ష్మణా! చూడుము; తిర్యగ్జంతువులలో కూడా ఏ విధముగా అనురాగ మున్నదో! ఇప్పుడు ఈ ఆడ నెమలి, కామమువలన, తన భర్తను సమీపించుచున్నది. సీతను రాక్షసుడు అపహరించుకొనిపోకున్నచో ఆమె కూడ మన్మథోద్రేకముతో నన్ను సమీపించి ఉండేది.(41-43)

చూడుము; వసంతఋతువులో పుష్పముల భారముతో సమృద్ధములైన వనములలోని పుష్పములు నా విషయమున ఎట్లు వ్యర్థమగుచున్నవో! అత్యధికమైన శోభతో అందముగా ఉన్నా ఈ పుష్పములు వ్యర్థముగా, తుమ్మెదలతో కూడ చెట్లనుండి నేలపై రాలిపోవుచున్నవి. పక్షులు సంతోషముతో గుంపులుగా ఏర్పడి, పరస్పరము పిలుచుకొనుచున్నవా అన్నట్లు స్వేచ్ఛగా, మధురముగా కూయుచు నాకు కామోన్మాదము కలిగించుచున్నవి.(44-46)

నా ప్రియురాలైన సీత నివసించుచున్న ప్రదేశమునందు కూడ వసంతఋతువు ఉన్నచో ఆమె కూడ పరవశురాలై నావలనే దుఃఖించుచుండును. సీత ఉన్న చోట ఈ వసంతఋతువు ఉండదు. నిజము. నల్లని పద్మముల వంటి నేత్రములు గల ఆమె నేను లేకుండగా ఎట్లు గడపగలదు? లేదా, నా ప్రియురాలున్న చోట కూడ వసంతఋతువు ఉండవచ్చును. అయినను పరులచేత భయపెట్టబడుచున్న ఆ అందమైన కటిప్రదేశము గల సీత ఏమి చేయగలదు? యౌవనమధ్యస్థురాలు,

పద్మనేత్రములవంటి నేత్రములు గలది, మృదువుగా మాటలాడేదీ అయిన నా ప్రియురాలు వసంతము రాగానే జీవితమును విడువగలదు; తప్పదు. నా విరహముతో బాధపడుచున్న పతివ్రతయైన సీత జీవింపజాలదని నా మనస్సులో నిశ్చితమైన ఆలోచన కలుగుచున్నది.(47-51)

సీత తన మనస్సును పూర్తిగా నా మీద నిలిపి ఉన్నది. నా మనస్సు కూడ అన్ని విధాలా సీతపైననే నిలపబడి ఉన్నది. పుష్పములను మోసికొని వచ్చుచు, మంచును వ్యాపింపచేయుచు, సుఖమైన స్పర్శ నిచ్చుచున్న ఈ వాయువు నా ప్రియురాలిని వెదుకుచున్న నాకు అగ్నివలె ఉన్నది. ఇంతకు పూర్వము సీతతో కలసి ఉన్నప్పుడు ఏ వాయువు ఎల్లప్పుడు సుఖకరముగానే ఉండు నని నేను భావించేవాడనో ఆ వాయువు ఇప్పుడు సీతావియుక్తుడనైన నాకు దుఃఖమును కలిగించుచున్నది. అప్పుడు సీతావియోగమును సూచించుచు ఆకాశము పైకి ఎగిరి అరచిన కాకియే ఇప్పుడు సీతావియోగము కలిగిన తరువాత, వృక్షముపై కూర్చుండి సంతోషముతో అరచుచు, మరల సీత లభించ నున్న దని సూచించుచున్నది. ఆనాడు ఆకాశముమీద ఎగురుచు అరచి సీతాహరణమును సూచించుట ద్వారా ఆమె అపహరణమునకు నిమిత్తమైన ఈ కాకియే నన్ను సీత దగ్గరకు తీసికొని వెళ్లగలదు (సీత లభించునని సూచించుచు కూయుచున్నదని భావము).(52-56)

పక్షులు వనములో అగ్రభాగములు పుష్పించిన చెట్లపై కూర్చుండి మదమును వృద్ధి పొందించునట్లు ఎట్లు కూయుచున్నవో చూడుము. ఈ తుమ్మెద గాలికి కదులుచున్న తిలకపుష్పాల గుత్తిని, మదముచేత ఊగుచున్న ప్రియురాలిని చేరి నట్లు చేరుచున్నది. కాముకుల శోకమును మిక్కిలి వృద్ధిపొందింపచేయు ఈ అశోకవృక్షము గాలికి ఎగురుచున్న పూలగుత్తులతో నన్ను జళిపించుచున్నట్లున్నది. పుష్పములతో ప్రకాశించుచున్న ఈ చూతవృక్షములు విలాసలచేత గర్వించిన మనస్సులు గల, శరీరములకు అంగరాగము పూసికొన్న మనుష్యుల వలె ఉన్నవి.(57-60)

పంపాతీరమునం దున్న చిత్రములైన వనపంక్తులలో కింనరులు అక్కడక్కడ సంచరించుచున్నారు. చూడుము.(61)

చూడుము; మంచి వాసన గల ఈ పద్మములు నీటిలో అంతటా లేత సూర్యుల వలె ప్రకాశించుచున్నవి. నిర్మలమైన ఉదకము గల ఈ పంపాసరస్సు పద్మములతోను, నల్లకలవలతోను, హంసలతోను, కారండవపక్షులతోను,

ఎఱ్ఱతామరపూవులతోను ప్రకాశించుచున్నది. ఈ పంపాసరస్సులో అంతటా లేత సూర్యుని వంటి కాంతి గల పద్మములు కప్పి ఉన్నవి. వాటి కింజల్కములు తుమ్మెదల రాపిడికి కదులుచున్నవి. అట్టి పద్మాలతో ఈ సరస్సు చాలా అందముగా ఉన్నది.(62-64)

ఈ పంపానదీతీరమునందలి వనములలో చిత్రములైన ప్రదేశములు ఉన్నవి. దీనిలో సర్వదా చక్రవాకములు నివసించుచున్నవి. ఉదకమును త్రాగుటకై దీనివద్దకు వచ్చు ఏనుగుల గుంపులు, లేళ్ల గుంపులు దీని శోభను ఇనుమడింపచేయుచున్నవి. నిర్మలమైన ఉదకములలోని ఈ పద్మములు గాలికి తగ్గిన వేగము గల తరంగములచేత కొట్టబడినవై చూచుటకు అందముగా ఉన్నవి. ఎల్లప్పుడూ పద్మములంటే ఇష్టపడే పద్మపత్రవిశాలాక్షియైన సీత కనబడని జీవితము నా కేమాత్రము రుచించుట లేదు. చాలా మంగళకరములైన మాటలు పలికే, మంగళస్వభావము గల ఆ సీత దూరముగా వెళ్లిపోయినది. ఆమె ఇపుడు లభించుట కష్టము. అయినను ఆమెయే నాకు స్మృతికి వచ్చునట్లు చేయుచున్న మన్మథుడు ఎంత వక్రస్వభావుడు!(65-68)

పుష్పించిన వృక్షములు గల వసంతము నన్ను అధికముగా పీడించకపోయినచో ఈ మన్మథుణ్ణి సహించుటకు శక్యమై ఉండేది. సీత దగ్గర ఉన్నప్పుడు ఏ వస్తువులు నాకు చాల అందముగా ఉండేవో, ఆ వస్తువులే ఆమె లేకపోవుటచేత అసుందరములుగా కనబడుచున్నవి. పద్మాల మొగ్గల రేకులు చూడవలె నని నా దృష్టి కోరుచున్నది. ఎందుచేత ననగా అవి సీత నేత్రకోశముల వలె ఉన్నవి. వృక్షముల మధ్యనుండి బయలుదేరి పద్మముల కింజల్కములను స్పృశించుచు వచ్చుచున్న ఈ వాయువు మనోహరమై, సీత నిఃశ్వాసము వలె ఉన్నది. పంపకు దక్షిణమున, పర్వత చరియమీద ఆ కర్ణికారవృక్షము కొమ్మ పుష్పించి ఎంత అందముగా ఉన్నదో చూడుము. గైరికాదిధాతువులచేత అలంకరింపబడిన ఈ పర్వతరాజమునుండి వాయువేగముచే ఎగిరి విచిత్రమైన పరాగము అధికముగా బయలుదేరుచున్నది. పర్వతము చరియలమీద ఉన్న ఈ కింశుకవృక్షములు (మోదుగచెట్లు) ఆకులు లేకుండా మొదటినుండి చివరిదాక ఎఱ్ఱని పువ్వులతో నిండి ఉండుటచేత, ఈ చరియలు అగ్నిజ్వాలలతో నిండినట్లు ఉన్నవి.(69-75)

పంపాతీరమునందు మొలచిన, నీటిచే తడపబడుచు, మకరందము సువాసనలతో నిండిన ఈ మాలతీలతలు, మల్లిపొదలు, పద్మలతలు, కరవీరవృక్షములు కూడ బాగుగా పుష్పించినవి. మొగలి డొంకలు, సిందువారములు, వాసంతీలతలు, సువాసనగల మాధవీలతలు, మొల్లపొదలు అంతటా బాగుగా పుష్పించినవి. చిరిబిల్వ

- మధూక - వంజుళ -వకుల- చంపక - తిలక - నాగవృక్షములు పుష్పించినవి. నీప - వరణ - ఖర్జూరవృక్షములు కూడ బాగుగా పుష్పించినవి. పర్వతము పైభాగములమీద పద్మకవృక్షములు, నీలాశోకవృక్షములు, సింహము జూలు రంగు వంటి రంగు గల లోధ్రవృక్షములు పుష్పించి ఎంతో అందముగా ఉన్నవి. ఈ పర్వతము చరియలమీద బాగుగా పుష్పించిన అంకోల - కురంట- చూర్ణక - పారిభద్రకవృక్షములు, చూత - పాటల - కోవిదారవృక్షములు, ముచుకుంద - అర్జునవృక్షములు, కేతక - ఉద్దాలక - శింశపా - శిరీష-ధవవృక్షములు కనబడుచున్నవి. శాల్మలీ - కింశుక - రక్తకురబక - తినిశ -నక్తమాలా - చందన - స్యందన - హింతాల - తిలక - నాగవృక్షములు కూడా పూసినవి.(76-83)

ఇక్కడ పంపాతీరమునందు పుష్పించిన సుందరములైన అనేకవృక్షములను పుష్పించిన లతలు అల్లుకొని యున్నవి; చూడుము. గాలికి కదలిన కొమ్మలతో ఈ చెట్లు అనుకూలమైన విధమున దగ్గర అగుచుండగా ఈ లతలు ఉత్తమస్త్రీల వలె వాటిని చేరుచున్నవి. వాయువు, అనేకవిధములైన రసములను ఆస్వాదించుటచే సంతోషించుచున్నదా అన్నట్లు ఒక చెట్టునుండి మరొక చెట్టువైపు, ఒక పర్వతమునుండి మరొక పర్వతమువైపు, ఒక వనమునుండి మరొక వనములోనికి వీచుచున్నది. పువ్వులతో నిండిన కొన్ని వృక్షములు మకరందగంధమును వ్యాపింపచేయుచున్నవి. మొగ్గలతో నిండి యుండుటచే కొన్ని వృక్షములు నల్లగా ఉన్నట్లు కనబడుచున్నవి.(84-87)

తుమ్మెద "ఇది పరిశుద్ధముగా ఉన్నది; ఇది మధురము; ఇది వికసించినది." అని అనుకొనుచు అత్యధికమైన ఆసక్తితో పుష్పాలలో ప్రవేశించుచున్నది. పంపాతీరమునందున్న వృక్షములలో, తేనెయందు అత్యాసక్తి గల ఈ తుమ్మెద ఒక పుష్పములో ప్రవేశించి అణగి యుండి, హటాత్తుగా లేచి మరియొక వైపునకు వెళ్ళుచున్నది. (88, 89)

వాటంత అవే ప్రోగులు ప్రోగులుగా రాలిన పువ్వులు పరచి ఉండుటచేత ఈ భూమి పక్క పరచినట్లు సుఖకరముగా ఉన్నది. పర్వతముల చరియలమీద ఉన్న ఈ శిలాఫలకములు అనేకవిధములైన పుష్పములచే కప్పబడి పచ్చని, ఎఱ్ఱని రంగులతో ప్రకాశించునట్లు చేయబడినవి.(90, 91)

హేమంతర్తువు గడిచిన పిమ్మట చైత్రమాసములో వృక్షములు ఎట్లు పుష్పించినవో చూడుము. ఈ వృక్షములు ఒకదానితో ఒకటి పోటీపడుచున్నట్లు

పుష్పించినవి. పుష్పములతో నిండిన కొమ్మలుగల వృక్షములు, తుమ్మెదల ధ్వనులచేత పరస్పరము మాటలాడుకొనుచున్నట్లు ఉన్నవి. ఈ కారండవపక్షి శుభ్రమైన నీటిలో మునిగి, చూచేవారికి కామమును ఉద్దీపింపచేయుచున్నదా అన్నట్లు ప్రియురాలితో క్రీడించుచున్నది. ఈ విధముగా మనోహరమైన రూపము మందాకినికి ఉన్నది. అందుచేతనే ఈ పంపకు సంబంధించిన మనోహరములైన గుణములు జగత్తులో ప్రసిద్ధి చెందినవి.(92-95)

ఉత్తమురాలైన ఆ సీత కనబడినట్లయితే, మన మందరము ఇక్కడనే నివసించగలుగుతే నాకు దేవేంద్రపదవి కూడ అక్కరలేదు. అయోధ్యకు తిరిగి వెళ్లవలె నని కూడ కోరను. ఎందువలన అనగా, ఇంత అందమైన ఈ పచ్చికబీళ్లమీద ఆమెతో విహరించ కలిగినచో నాకు మరొక చింత ఏమీ ఉండదు. ఇతర వస్తువుల మీద ఆసక్తి కూడా ఉండదు.(96, 97)

ఈ అరణ్యములో, అనేకవిధములైన పత్రములతోను, పుష్పములతోను నిండిన వృక్షములు, సీత దగ్గరలేని నాకు దుఃఖమును కలిగించుచున్నవి.(98)

చల్లని జలములు గల ఈ పంపానది పద్మములతో నిండినదై, చక్రవాకపక్షులు, కారండవపక్షులు సంచరించుచుండగా ఎంత అందముగా ఉన్నదో చూడుము. ఈ పంపాసరస్సు ప్లవములు, క్రౌంచములు అను పక్షులతో నిండి ఉన్నది. మహామృగములు జలము నిమిత్తము దీనిని సేవించుచున్నవి. ఇది పక్షుల ధ్వనులచేత చాలా మనోహరముగా ఉన్నది. ఇక్కడ ఆనందముగా ఉన్న ఈ అనేకవిధములైన పక్షులు, యౌవనమధ్యమునందున్న, చంద్రుని వంటి ముఖము, పద్మము వంటి నేత్రములు గల నా ప్రియురాలిని స్మరింపచేసి నా కామమును ఉద్దీపింప చేయుచున్నట్లున్నవి. చిత్రములైన చరియల మీద ఆడ లేళ్లతో కలసి ఉన్న ఈ లేళ్లను చూడుము. ఇటు అటు సంచరించుచున్న ఈ లేళ్లు లేడిపిల్ల కళ్లవంటి కళ్లు గల సీతకు దూరమైన నా మనస్సుకు ఇంకా బాధ కలిగించుచున్నవి.(99-102)

మదించిన పక్షుల గుంపులతో వ్యాకులమై రమ్యముగా ఉన్న ఈ పర్వతము చరియ మీద నాకు సీత కనబడినచో నాకు క్షేమ మగును. అందమైన నడుము గల సీత నాతో కలిసి శుభమైన ఈ పంపాసరఃపవనమును సేవించినచో నేను జీవించగలుగుదును. పంపావనము నుండి వీచుచున్న ఈ వాయువు మంగళకరమై, పద్మముల సువాసనను, ఎఱ్ఱపద్మముల సువాసనను మోసికొని వచ్చుచు శోకమును తొలగించుచున్నది. దీనిని సేవించువారు అదృష్టవంతులు.(103-105)

యౌవనమధ్యమునం దున్నది, పద్మపత్రముల వంటి నేత్రములు కలది, నా ప్రియురాలు, వివశురాలు అయిన సీత నేను దగ్గర లేని సమయమునందు ప్రాణమును ఎట్లు ధరించునో! ధర్మవేత్త, సత్యమునే పలుకువాడు అయిన జనకమహారాజు జనుల సమక్షమునందు సీతను గూర్చి ప్రశ్నించగా అతనికి కుశలవార్తను ఏమని చెప్పగలను? తండ్రిచే వనమునకు పంపివేయబడిన భాగ్యవిహీనుడనైన నన్ను, ప్రియురాలైన ఏ సీత, ధర్మమును పాటించుచు అనుసరించి వచ్చినదో అట్టి సీత ఎక్కడ ఉన్నదో! రాజ్యభ్రష్టుడనై, బుద్ధివిహీనుడనైన నన్ను అనుసరించి అరణ్యమునకు వచ్చిన సీత లేకుండా దీనుడనైన నేను ఎట్లు జీవించగలను? (106-109)

ఆమె ముఖము చాల సుందరమైనది. అందమైన పద్మముల వంటి నేత్రములు గలది. మంచి సువాసన గలది. మంగళప్రదమైనది. స్నిగ్ధమైనది. అట్టి ముఖమును చూడజాలని నా మనస్సు క్రుంగిపోవుచున్నది. సీత చిరునవ్వు నవ్వుచు, మధ్య మధ్య వినోదముకొరకై పరిహాసము చేయుచు మంచి గుణములు గల హితమైన సాటి లేని మాటలు మధురముగా మాటలాడుచుండెడిది. అట్టి ఆ మాటలు ఎప్పుడు విందునో కదా! నేను అయోధ్యకు వెళ్లిన పిమ్మట "నా కోడలు ఎక్కడ? ఎట్లు ఉన్నది?" అని నా తల్లి యైన ఉత్తమమనస్సు గల కౌసల్య ప్రశ్నించగా ఏమని చెప్పుదును?(110-113)

నీవు సోదరులపై ప్రేమ గల ఈ భరతుని వద్దకు వెళ్లుము. ఆ సీత లేకుండా నేను జీవించజాలను.(114)

మహాత్ముడైన రాముడు ఈ విధముగా రక్షకు లెవ్వరూ లేనివాడు వలె విలపించుచుండగా, సోదరుడైన లక్ష్మణుడు, యుక్తము, దోషరహితము అయిన వాక్యము పలికెను.(115)

రామా! ధైర్యము తెచ్చికొనుము. నీకు మంగళ మగు గాక. నీవంటి నిర్మలమైన బుద్ధి కలవారి బుద్ధి మందము కాకూడదు. ప్రియులైన వ్యక్తుల వియోగమువలన దుఃఖము కలుగు నను విషయమును గుర్తు ఉంచుకొని, ప్రియజనమునం దున్న గాఢస్నేహమును విడిచి పెట్టుము. ఎక్కువ తైలముతో సంబంధము కలిగినచో నీటికి తడిసిన వత్తి కూడా మండిపోవును. రావణుడు పాతాలములో దాగినా, ఇంకా అంతకంటె లోతైన లోకములో దాగినా, జీవించుట సర్వథా అసంభవము.(116-118)

ముందుగా ఆ పాపాత్ముడైన రాక్షసుని జాడ తెలుసుకొందాము. పిమ్మట

అతడు సీతనైనా విడువ వలె, లేదా మరణమునైనా పొందవలె. రావణుడు సీతతో కలిసి దితిగర్భములో ప్రవేశించి దాగినా కూడ, అతనిని చంపెదను. క్షేమకరమైన మనఃస్వాస్థ్యమును(ధైర్యమును) అవలంబించుము. దీనమైన బుద్ధిని విడిచిపెట్టుము. కార్యరూపమైన ప్రయోజనమును పోగొట్టుకొన్నవారు ప్రయత్నము చేయకుండా మరల దానిని పొంద జాలరు గదా. ఉత్సాహము చాల బలము గలది. ఉత్సాహమును మించిన బలము వేరొకటి లేదు. ఉత్సాహవంతునకు ఈ లోకములలో లభించనిది ఏదీ లేదు. ఉత్సాహవంతులకు ఏ పనులలోను ఓటమి ఉండదు. అందుచేత ఉత్సాహమును పెంచుకొని సీతను మరల పొందుటకు ప్రయత్నించెదము. (119-123)

శోకమును వెనుకకు నెట్టివేయుము. కామపరాధీనత్వమును విడిచిపెట్టుము. మనోనిగ్రహవంతుడవైన నీవు ఎంతటి మహాత్ముడవో గుర్తింప జాలకున్నావు." (124)

శోకముచేత బుద్ధివ్యాకులత చెందిన రాముడు లక్ష్మణుని బోధను విని, శోకమును, మోహమును విడచి, ధైర్యము పొందెను. రాముడు దిగులు విడచి, సుందరము, ఆనందజనకము, చుట్టూ కదలుచున్న వృక్షములు కలది అయిన ఆ పంపను దాటి వెళ్లెను. రాముడు ఆ వనము నంతను, సెలయేళ్లను, పర్వతగుహలను చూచుచు(వెదకుచు), మనస్సు దిగులు చెందగా లక్ష్మణునితో ఆలోచించి, దుఃఖపీడితుడై శీఘ్రముగా బయలుదేరెను. లక్ష్మణుడు వెళ్లుచున్న ఆ రాముణ్ణి, ధర్మముచేతా బలముచేతా కూడ ఏమరిపాటు లేనివాడై రక్షించెను. (125-128)

ఋష్యమూకపర్వత సమీపమునందు సంచరించే బలశాలియైన ఆ వానరరాజు(సుగ్రీవుడు), చూచువారికి ఆశ్చర్యము కలిగించు ఆ రామలక్ష్మణులను చూచి, వాలి పంపగా వచ్చుచున్నా రనే భ్రాంతిచే భయపడి, నిశ్చేష్టుడయ్యెను. గజమువలె మందముగా నడచు మహాత్ముడైన ఆ సుగ్రీవుడు ఆ ప్రాంతమునందు సంచరించుచు, అక్కడికే వచ్చుచున్న ఆ రామలక్ష్మణులను చూచి, ఏవేవో ఆలోచనలు చేయుచు భయభారముచేత క్రుంగిపోవుచు చాలా దుఃఖించెను. గొప్ప తేజస్సు గల ఆ రామలక్ష్మణులను చూడగానే ఆ వానరులు భయపడి, పవిత్రము, సుఖకరము, రక్షణము ఇచ్చేది, వానరులతో నిండిన మధ్యభాగము గలది అయిన అరణ్యములోనికి వెళ్లిపోయిరి. (129-131)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ ఒకటవ సర్గము సమాప్తము.

రెండవ సర్గము

రామలక్ష్మణులను గూర్చి తెలుసుకొనుటకొరకై సుగ్రీవుడు హనుమంతుని పంపుట.

శ్రేష్ఠములైన ఆయుధములు ధరించిన వీరులు, మహాత్ములూ అయిన సోదరులైన ఆ రామలక్ష్మణులను చూచి సుగ్రీవుడు భయపడెను. ఆ సుగ్రీవుడు దిగులు చెందిన మనస్సుతో అన్ని దిక్కుల వైపు చూచుచు ఒక చోట నిలచి ఉండజాలక పోయెను. అతడు మహాబలశాలులైన ఆ రామలక్ష్మణులను చూచిన పిమ్మట ఒక చోట నిలువజాలకపోయెను. మిక్కిలి భయము చెందిన ఆ సుగ్రీవుని మనస్సు ధైర్యమును కోల్పోయెను. ధర్మాత్ముడైన ఆ సుగ్రీవుడు బాగుగా ఆలోచించి, తన బలము అధికమా అల్పమా అని విమర్శించుకొనుచు చాల భయపడెను. ఆ వానరులందరూ కూడ భయపడిరి.(1-4)

పిమ్మట వానరరాజైన ఆ సుగ్రీవుడు ఆ రామలక్ష్మణులను చూచి చాల భయపడుచు మంత్రులతో ఇట్లు చెప్పెను.(5)

నారచీరలు ధరించి ప్రవేశింప శక్యము కాని ఈ వనములో కపటవేషముతో సంచరించుచున్న వీరిద్దరూ వాలి పంపగా ఇక్కడికి వచ్చినారు. సందేహము లేదు.(6)

శ్రేష్ఠములైన ధనుస్సులు ధరించి ఉన్న ఆ రామలక్ష్మణులను చూచి, సుగ్రీవుని మంత్రులు ఆ పర్వతము చరియను విడచి మరొక ఉత్తమమైన శిఖరము మీదకు వెళ్లిరి.(7)

పిమ్మట వానరయూథనాయకులైన ఆ వానరులు, వానర యూథనాయకుల ప్రభువైన ఆ వానరోత్తముడైన సుగ్రీవుని సమీపించి, అతని చుట్టూ కూర్చుండిరి. ఈ విధముగా ఒక పర్వతము నుండి మరొక పర్వతము మీదికి దుముకుచు, వేగముచేత పర్వతశిఖరములను కంపింపచేయుచు ఒకే పద్ధతిని అనుసరించిరి. అక్కడ ఆ వానరులు ఇటు అటు దుముకుచు ఆ అరణ్యములో ఉన్న పుష్పించిన వృక్షములను విరచిరి. అప్పుడా వానరశ్రేష్ఠులు ఆ మహాపర్వతముమీద నలుమూలలా దుముకుచు, లేళ్లను, అడవిపిల్లులను, పెద్దపులులను భయపెట్టుచు వెళ్లిరి.(8-11)

పిమ్మట సుగ్రీవుని మంత్రులందరూ ఆ పర్వతశ్రేష్ఠమునందు గుమిగూడి, సుగ్రీవుని చేరి, అంజలులు ఘటించి నిలచిరి. మాటలలో నేర్పరియైన హనుమంతుడు,

వాలి పాపాలోచనలను గూర్చి శంకించుచు భయహేతువువలన భయపడిన ఆ సుగ్రీవునితో ఇట్లు పలికెను.(12, 13)

"మీరందరూ వాలివలన ఆపద వచ్చునని భయపడకుడు. ఇది మలయపర్వతము కదా! ఇక్కడ వాలివలన భయమేమీ లేదు. సుగ్రీవా! నీవు ఏ వాలికి భయపడి ఈ విధముగా పారిపోవుచున్నావో, చూచుటకు భయంకరుడుగా ఉండే క్రూరుడైన ఆ వాలి ఇక్కడ కనబడుటలేదు కదా! ఏ అన్నగారినుండి నీవు భయపడుచున్నావో అట్టి దుష్టబుద్ధియైన వాలి ఇక్కడ లేదు కదా. నీవు భయపడుటకు హేతు వేదీ నాకు కనబడుటలేదు. నీవు ధైర్యమును విడచుటచే నీ బుద్ధిని స్థిరముగా ఉంచుకొనజాలక నీ వానరత్వమును స్పష్టముగా చాటుకొనుచున్నావు. ఏమి ఆశ్చర్యము! నీవు దృఢమైన నిశ్చయముతో, మనోభావమును తెలిపే చేష్టాదుల ద్వారా ఇతరుల అభిప్రాయమును గ్రహించుచు అన్ని కార్యములు చేయుము. స్థిరమైన ఆలోచన లేని రాజు ప్రజలను పాలింపజాలడు కదా?(14-18)

సుగ్రీవుడు క్షేమకరములైన హనుమంతుని మాట లన్నీ విని అంతకంటె అధికముగా క్షేమకరములైన మాటలు అతనితో ఇట్లు పలికెను.(19)

పొడవైన బాహువులు, విశాలములైన నేత్రములు గల, దేవతాపురుషులతో సమానులైన వీరిద్దరూ ధనుర్బాణఖడ్గములు ధరించి వచ్చుచున్నారు. వీరిని చూచి ఎవరికి భయము కలుగకుండా ఉండును? పురుషులలో శ్రేష్ఠులైన వీరిద్దరినీ వాలియే పంపి ఉంటా దని నా సందేహము. ఎందుచేత ననగా రాజులకు చాలమంది మిత్రు లుందురు. అందుచేత రాజుల విషయమున విశ్వాసము పనికి రాదు. కపటముగా సంచరించుచుండే శత్రువులను మనుష్యుడు ఒక కంట కనిపెట్టుకొని ఉండవలెను. అట్లు కానిచో విశ్వాసము లేని ఆ శత్రువులు, మన కేమి భయమని విశ్వాసముతో ఉన్నవారిని అవకాశము వచ్చినప్పుడు దెబ్బ తీయుదురు. వాలి, ఏ పనులు ఎట్లు చేయవలెనో బాగా తెలిసిన మేధావి. అనేకవిషయములను సేకరించగలిగిన రాజులు శత్రువులను నశింపచేయగలరు. సామాన్యజనులు వారి విషయమున జాగరూకతతో ఉండవలెను.(20-23)

హనుమంతుడా! నీవు సామన్యమానవుడు వలె వెళ్లి, వారి ముఖవర్ణము, చేష్టలు మొదలైనవాటి పద్ధతులను పట్టి, రూపమును పట్టి మాటలను బట్టి వారెవరో తెలుసుకొనుము. వీరి భావము ఏమో గుర్తించుము. వీరి మనస్సులు ప్రసన్నములుగానే ఉన్నచో, పొగడ్తలచేతను, అనుకూలచేష్టలచేతను వారి మనస్సులో

అధికముగా విశ్వాసము పుట్టించుము. నీవు నా వైపే తిరిగి నిలబడి, "మీరు ఈ వనములో ఎందుకు ప్రవేశించినారు?" అని ఈ ధనుర్ధరులైన వీరులను ప్రశ్నించుము. వీరి మనస్సు మన విషయములో పరిశుద్ధముగానే ఉన్నదా అను విషయము తెలిసికొనుము. వీళ్లు మంచివాళ్లా చెడ్డవాళ్లా అను విషయమును మాటలను పట్టికూడా తెలిసికొనుము.(24-27)

సుగ్రీవుడు ఈ విధముగా ఆజ్ఞాపించగా, హనుమంతుడు రామలక్ష్మణు లున్న ప్రదేశమునకు వెళ్లుటకు నిశ్చయించుకొనెను. హనుమంతుడు సుగ్రీవుని మాటను మన్నించి, అట్లే చేసెదను అని పలికి, మహాబలశాలియైన రాముడు, లక్ష్మణుడు ఉన్న ప్రదేశమునకు వెళ్లెను.(28, 29)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ రెండవ సర్గము సమాప్తము.

మూడవ సర్గము

హనుమంతుడు రామలక్ష్మణులను ప్రశ్నించుట. తనను గూర్చి, సుగ్రీవుని గూర్చి వారికి చెప్పుట. లక్ష్మణుడు రాముని పక్షాన బదులు చెప్పుట.

హనుమంతుడు సుగ్రీవుని మాటలు విని, ఋష్యమూకపర్వతమునుండి రామలక్ష్మణులన్న చోటికి ఎగిరి వెళ్లెను. అప్పుడు, వాయుకుమారుడు, వానరుడు అయిన హనుమంతుడు, క్రొత్తవారైన ఆ రామలక్ష్మణుల విషయమున పూర్తి విశ్వాసము లేకపోవుటచేత, కపటబుద్ధితో, తన వానరరూపమును విడిచి, సంన్యాసిరూపమును ధరించెను. పిమ్మట హనుమంతుడు సవినయముగా రామలక్ష్మణులను సమీపించి, నమస్కరించి, మృదువైన, చాల మనోహరమైన వాక్కుతో ఆ వీరులను పలకరించెను. తగు రీతిలో వారిని ప్రశంసించెను.(1-3)

హనుమంతుడు సత్యమైన పరాక్రమము గల వీరులైన ఆ రామలక్ష్మణులను యథావిధిగా పూజించి, సుగ్రీవుడు చెప్పిన విధముగా మృదువైన వాక్యమును పలికెను.(4)

మీరు రాజర్షుల వలె, దేవతల వలె ఉన్నారు. తీవ్రమైన నియమములను పాటించు మునుల వేషములో ఉన్నారు. మీ శరీరచ్ఛాయ చాల శ్రేష్ఠముగా ఉన్నది.

మిమ్ములను చూచి ఈ అరణ్యములో ఉన్న మృగాలు, ఇతర ప్రాణులు భయపడుచున్నవి. మీరు ఈ ప్రదేశమునకు ఎందుకు వచ్చినారు? బలశాలులైన మీరిద్దరూ పంపాతీరమునం దున్న వృక్షములను నలువైపులా చూచుచు మీ సన్నిధిచేత ఈ మంగళప్రదమైన జలము గల పంపాసరస్సును ప్రకాశింపచేయుచున్నారు. ధైర్యవంతులు, మంచి శరీరచ్ఛాయ, కాంతీ గలవారు, నారచీరలు ధరించి ఉన్నవారు, శ్రేష్ఠములైన భుజాలు గలవారు అయిన మిమ్ములను చూచి ఇక్కడ నున్న ప్రజలందరూ భయపడుచున్నారు. మీరెవ్వరు? వీరులు, గొప్ప బలపరాక్రమములు గలవారు అయిన మీ చూపులు సింహము చూపుల వలె ఉన్నవి. మీరు ధరించిన ధనుస్సులు ఇంద్రధనుస్సు వలె ఉన్నవి. మీరు శత్రుసంహారము చేయగలవారు. మంచి శోభ, సౌందర్యము గలవారు. శ్రేష్ఠమైన వృషభము వంటి పరాక్రమము గలవారు. మీ బాహువులు ఏనుగు తొండము వలె ఉన్నవి. మంచి కాంతి గల మానవశ్రేష్ఠులైన మీరు ఎవరు?(5-10)

మీ ఇద్దరి కాంతిచేత ఈ పర్వతము ప్రకాశవంతమైనది. రాజ్యానికి తగినవారు, దేవతాతుల్యులూ అయిన మీరు ఇప్పుడు ఈ ప్రదేశమునకు ఎందుకు వచ్చినారు? మీ నేత్రములు పద్మముల రేకుల వలె ఉన్నవి. వీరులైన మీరు జటామండలమును ధరించి యున్నారు. ఒకరిని ఒకరు పోలి ఉన్నారు. దేవలోకమునుండి వచ్చిన వీరులవలె, తలవని తలంపుగా భూలోకానికి దిగి వచ్చిన చంద్రసూర్యులవలె ఉన్నారు. విశాలమైన వక్షఃస్థలములు గల వీరులైన మీరు దేవతలరూపము వంటి రూపము గల మనుష్యులు. సింహము మూపు వంటి మూపులతో, మంచి ఉత్సాహముతో ఉన్న మీరు మదించిన ఆబోతుల వలె ఉన్నారు. మీ బాహువులు దీర్ఘములై, బలిసి గుండ్రముగా ఉండి పరిఘల వలె(కోట తలుపులకు వేసే పెద్ద ఇనుప గడియల వలె) ఉన్నవి. అన్ని విధముల అలంకారములచే అలంకరింపదగిన ఈ భుజములను అలంకరించుకొనలేదేమి?(11-14)

సముద్రములతోను, వనములతోను కూడిన, వింధ్యమేరుపర్వతసహితమైన ఈ భూమి నంతనూ పరిపాలించుటకు మీరు తగినవా రని నా అభిప్రాయము. విచిత్రమైన పూత పూసి నున్నగా ఆశ్చర్యకరముగా ఉన్న ఈ ధనుస్సులు బంగారముతో

అలంకరించిన ఇంద్రుని వజ్రాయుధముల వలె ఉన్నవి. చూచుటకు అందముగా ఉన్న అంబులపొదులు కూడ ప్రాణములు తీసే భయంకరమైన బాణాలతో నిండి ఉన్నవి. ప్రజ్వలించుచున్న ఈ బాణములు సర్పముల వలె ఉన్నవి. శుద్ధమైన బంగారముతో అలంకరించబడినవై, చాల పెద్దవిగాను, లావు(దళసరి)గాను ఉన్న ఈ ఖడ్గములు కూసము విడిచిన సర్పములవలె ఉన్నవి.(15-18)

నే నింతగా మాటలాడుచుండగా మీరు బదులు చెప్ప రేమి? ధర్మాత్ముడు, వీరుడు అయిన సుగ్రీవు డనే ఒక వానరశ్రేష్ఠు డున్నాడు. అతనిని అన్నగారు అవమానము చేసి వెడలగొట్టగా అతడు దేశములో తిరుగాడుచున్నాడు. నేను వానరుడను. నా పేరు హనుమంతుడు. వానరనాయకుల రాజు, మహాత్ముడూ అయిన సుగ్రీవుడు పంపగా వచ్చినాను.(19-21)

ధర్మాత్ముడైన ఆ సుగ్రీవుడు మీతో స్నేహమును కోరుచున్నాడు. నేను అతని మంత్రిని, వాయుపుత్రుడను. వానరుడను. సుగ్రీవునకు ప్రీతి కలిగించుటకై సంన్యాసిరూపములో కప్పబడి ఋష్యమూకమునుండి ఇక్కడికి వచ్చినాను. ఇచ్ఛానుసారము రూపము ధరించి ఇష్టము వచ్చిన చోటకు వెళ్లుటకు సమర్థుడను.(22, 23)

మాటలు తెలిసినవాడు, మాటలాడుటలో నేర్పరి అయిన ఆ హనుమంతుడు వీరులైన ఆ రామలక్ష్మణులతో ఇట్లు పలికి, ఇంక ఏమీ అనకుండగా ఉండిపోయెను.(24)

రాముడు హనుమంతుని మాటలు విని, ఆనందముచే వికసించిన ముఖముతో, ప్రక్కనే ఉన్న సోదరుడైన లక్ష్మణునితో ఇట్లు పలికెను.(25)

వానరుల ప్రభువు, మహాత్ముడు అయిన సుగ్రీవుని మంత్రియైన ఇతడు, అతనినే వెదుకుచు వచ్చిన నా దగ్గరికే వచ్చినాడు. లక్ష్మణా! సుగ్రీవుని మంత్రియైన ఈ వానరుడు మాటలు తెలిసినవాడు. స్నేహము కలవాడు. శత్రువులను నశింపచేయువాడు. అట్టి ఈతనితో మధురమైన మాటలతో మాటలాడుము. ఋగ్వేదమును చదవనివాడు, యజుర్వేదమును చదవనివాడు, సామవేదమును చదవనివాడు ఈ విధముగా మాటలాడజాలడు. నిశ్చయముగా ఇతడు వ్యాకరణమును అంతా అనేకపర్యాయములు విని(చదివి) ఉన్నాడు. అందుచేతనే ఇన్ని మాటలు మాటలాడినా ఒక్క అపశబ్దము కూడ ఉచ్చరించలేదు.(26-29)

ముఖమునందు గాని, నేత్రములయందు గాని, లలాటమునందు గాని,

కనుబొమ్మలయందు గాని, మరి ఏ అవయవమునందు గాని ఏ మాత్రము దోషము కనబడలేదు. ఈతని మాటలలో అవసరము లేని విస్తారము లేదు. సందేహమునకు తావు లేకుండా ఉన్నది. ఉచ్చారణలో ఆలస్యము లేదు. వినువారికి వ్యథ కలిగించుట లేదు. నాభినుండి పైకి వచ్చుచున్నప్పుడు ఇది ముందు(మాటలాడేవానికి మాత్రమే గోచరించే) మధ్యమావాగ్రూపమున వక్షఃస్థలమును తాకుచు పైకి వచ్చి వినే వాళ్లకు వినబడే వైఖరీరూపమున కంఠమును చేరినది. బిగ్గరగా గాని, మందముగా గాని లేక మధ్యమస్వరములో ఉన్నది. ఈత దుచ్చరించిన మంగళప్రదమైన వాక్కు వ్యాకరణసంస్కారసంపన్నమై, క్రమము తప్పక ఆశ్చర్యకరముగా ఉన్నది. ఉచ్చారణలో తొందరలేదు. మనోహరముగా ఉన్నది. వర్ణములను ఉచ్చరించే వక్షఃస్థలము, కంఠము, శిరస్సు అను మూడు స్థానములందు చక్కగా నిలచిన అందమైన ఇట్టి మాటలకు ఎవని మనస్సు సంతోషము పొందదు? కత్తి ఎత్తిన శత్రువు మనస్సు కూడ మారిపోవును. దోషములు లేనివాడా! ఇట్టి దూత లేని రాజు తలపెట్టిన పనులు ఎట్లు సిద్ధించును?(30-34)

ఇట్టి గుణగణములు గల కార్యసాధకులైన దూతలు ఏ రాజువద్ద నుందురో ఆతని కార్యములు ఆ దూతలచే నిర్వర్తింపబడి సిద్ధించును.(35)

మాటలలో నేర్పరి యైన లక్ష్మణుడు రాముని మాటలు విని, సుగ్రీవుని మంత్రీ, మాటలలో నేర్పరీ, వాయుపుత్రుడూ అయిన హనుమంతునితో ఇట్లు పలికెను.(36)

ఓ! బుద్ధిమంతుడా! మహాత్ముడైన సుగ్రీవుని గుణాలను గూర్చి మాకు తెలియును. వానరరాజైన ఆ సుగ్రీవుణ్ణే మేము వెదుకుచు వచ్చినాము. సుగ్రీవుని మాటల ప్రకారము నీవు ఇప్పుడు చెప్పిన విధముగానే మేము చేసెదము.(37, 38)

హనుమంతుడు, నేర్పుగా పలికిన ఆ లక్ష్మణుని వాక్యమును విని చాల సంతోషించి, జయమును సంపాదించవచ్చు నని మనస్సులో అనుకొని, వారిద్దరితో సుగ్రీవునకు స్నేహము చేయవచ్చు నని నిశ్చయించుకొనెను.(39)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ మూడవ సర్గము సమాప్తము.

నాలుగవ సర్గము

సీతను అన్వేషించుటలో సుగ్రీవుని సాహాయ్యము కావలెనని లక్ష్మణుడు కోరగా హనుమంతుడు వారిద్దరికి నమ్మిక కలగచేసి వారిని తనతో తీసికొని వెళ్లుట.

పిమ్మట హనుమంతుడు లక్ష్మణుని మాటలు విని, వారి సద్భావమును కూడ తెలిసికొని, సంతోషించి, మనసా సుగ్రీవుని సన్నిధి చేరెను.(సుగ్రీవుని కార్యము సిద్ధించిన దని అనుకొనెను.)(1)

ఒక ప్రయోజనమును కోరి ఈ మహాపురుషుడు వచ్చినాడు. ఈ కృత్యము సుగ్రీవుడు చేయగలిగినదిగా కూడా ఉన్నది. అందుచేత మహాత్ముడైన సుగ్రీవునకు రాజ్యము లభించే అవకాశ మున్నది.(2)

పిమ్మట చాలా సంతోషించిన హనుమంతుడు మాటలలో నేర్పరి యైన రామునితో ఇట్లు పలికెను.(3)

పంపాపరిసరాలలో ఉన్న వనములచేత అలంకరింపబడిన ఈ అరణ్యము భయంకరమైనది. ప్రవేశింప శక్యముకానిది. ఇది అనేకవిధములైన సర్పములతోను, మృగములతోను నిండి ఉన్నది. అట్టి ఈ అరణ్యములోనికి నీవు, నీ తమ్ముడు ఎందుకు వచ్చినారు?(4)

లక్ష్మణుడు ఆ హనుమంతుని మాటలు విని, రాముడు ప్రేరేపింపగా రాముణ్ణి గూర్చి అతనితో ఇట్లు చెప్పెను.(5)

కాంతి గలవాడు, ధర్మమునందు ఆసక్తి గలవాడు, నాలుగు వర్ణములను స్వధర్మానుసారము నిత్యమూ పరిపాలించేవాడు అయిన దశరథుడనే రాజు ఉండెను. ఆ దశరథుణ్ణి ద్వేషించేవా డెవ్వడూ లేడు. అతడు కూడ ఎవరినీ ద్వేషించడు(చలేదు). అందరు ప్రాణుల విషయములోను అతడు రెండవ బ్రహ్మదేవుడు వలె ప్రవర్తించుచుండెడివాడు. అతడు భూరిదక్షిణ లిచ్చి అగ్నిష్టోమాదియాగములు చేసినవాడు. రాముడనే పేరుతో జనులలో ప్రసిద్ధుడైన ఇతడు ఆ దశరథుని పెద్ద కుమారుడు. సకలప్రాణులకు అభయ మిచ్చువాడు. తండ్రి ఆజ్ఞను పూర్తిగా పాలించువాడు.(6-8)

దశరథపుత్రులలో జ్యేష్ఠుడైన ఇతడు అందరికంటెను అధికగుణవంతుడు. రాజలక్షణసంపన్నుడు. రాజ్యసంపదతో కూడినవాడు. కాని ఇతడు రాజ్యభ్రష్టుడగుటచే

అరణ్యములో నివసించుటకై నాతో కూడ ఇక్కడికి వచ్చినాడు. ఇంద్రియనిగ్రహవంతుడు, మహాతేజఃశాలీ అయిన ఈతని భార్యయైన సీత సాయంకాలసమయమున సూర్యుణ్ణి కాంతి వెంబడించినట్లు వెంబడించి వచ్చినది. నేను ఈతని తమ్ముడను. కృతజ్ఞుడు, అనేక విషయములు తెలిసినవాడు అయిన ఈతని గుణములచేత ఆవర్జింపబడినవాడనై దాసుడ నైతిని. నా పేరు లక్ష్మణుడు.(9-12)

సుఖమునకు తగినవాడు, చాల పూజ్యుడు, సకలప్రాణులకు హితమును కోరువాడు అయిన ఈ రాముడు ఐశ్వర్యమును కోల్పోయి ఆరణ్యములో నివసించుచుండగా, స్వేచ్ఛానుసారము రూపములను ధరించగలిగిన రాక్షసుడు ఈతని భార్యను అపహరించెను. అట్లు అపహరించిన రాక్షసు డెవ్వడో తెలియలేదు. శ్రీపుత్రుడైన దనువు అనువాడు శాపవశముచేత రాక్షసత్వము పొందినాడు. వానరరాజైన సుగ్రీవుడు మంచి సామర్థ్యము కలవా డని ఆతడు చెప్పినాడు.(13-15)

"గొప్ప పరాక్రమము గల ఆ సుగ్రీవుడు నీ భార్యను అపహరించినవానిని గూర్చి తెలిసికొనగలడు." అని అతడు రామునితో చెప్పి, ప్రకాశించుచున్న శరీరముతో, స్వర్గమునకు పోవుటకై ఆకాశములోనికి ఎగిరినాడు. నీ ప్రశ్నలకు సమాధానముగా ఈ విషయ మంతా ఉన్నదున్నట్లు చెప్పినాను. నేను, రాముడు కూడా సుగ్రీవుణ్ణి శరణు పొందినాము.(16,17)

పూర్వము ఏ రాముడు లోకాలకు ధనములు పంచిపెట్టి, గొప్ప కీర్తి గడించి లోకులకు సంరక్షకుడుగా ఉండెనో అతడు సుగ్రీవుని సాహాయ్యమును కోరుచున్నాడు. ఏ రాముని తండ్రియైన, ధర్మమునందు ఆసక్తి గల దశరథుడు శరణాగతరక్షకుడుగా ఉండేవాడో అట్టి దశరథుని కుమారుడైన రాముడు సుగ్రీవుని శరణు జొచ్చినాడు. ధర్మాత్ముడు, శరణాగతరక్షకుడు, పూర్వము సకలలోకమును రక్షించినవాడు, నా అన్నగారు అయిన అట్టి, ఈ రాముడు సుగ్రీవుని శరణు పొందినాడు. ఏ రాముని అనుగ్రహము సంపాదించుకొని ఈ ప్రజలందరూ సుఖముగా ఉందురో అట్టి రాముడు సుగ్రీవుని అనుగ్రహమును కోరుచున్నాడు.(18-21)

ఏ దశరథమహారాజు భూమియం దున్న, సకలగుణములతో కూడిన రాజుల నందరిని తన సామంతులనుగా ఎల్లప్పుడూ అనుగ్రహదృష్టితో సత్కరించుచుండెడివాడో అట్టి దశరథుని జ్యేష్ఠపుత్రుడు, మూడు లోకాలలో ప్రసిద్ధుడు అయిన రాముడు వానరరాజైన సుగ్రీవుని శరణు జొచ్చినాడు. ఓ!

వానరయూథనాయకా! శోకమునకు లొంగిపోయి, శోకముచేత పీడింపబడుచు, శరణుజొచ్చిన ఈ రామునిపై సుగ్రీవుడు అనుగ్రహము చూపవలెను.(22-24)

మాటలలో నేర్పరియైన హనుమంతుడు, అట్లు దీనముగా కన్నీళ్లు కార్చుచు లక్ష్మణుడు పలికిన మాటలు విని ఇట్లు పలికెను.(25)

బుద్ధిమంతులు, క్రోధమును జయించినవారు, ఇంద్రియములను జయించినవారు అయిన మీవంటివారి దర్శనము అదృష్టవశముచేతనే లభించును. అట్టి మిమ్ములను సుగ్రీవుడు తప్పక చూడవలెను. సుగ్రీవుడు వాలితో వైరము పెట్టుకొనినాడు. వాలి సుగ్రీవుని భార్యను అపహరించి చాల అవమానించి రాజ్యభ్రష్టుని చేసినాడు. అతడు అరణ్యములో భయపడుచు కాలము గడపుచున్నాడు. సూర్యపుత్రుడైన సుగ్రీవుడు మాతో కలిసి, సీతాన్వేషణమునందు మీకు సాహాయ్యము చేయగలడు.(26-28)

హనుమంతుడు ఈ విధముగా మధురములైన మాటలు మృదువుగా పలికి, "మంచిది, సుగ్రీవుని దగ్గరకు వెళ్లెదము." అని రామునితో అనెను.(29)

లక్ష్మణుడు ఇట్లు పలుకుచున్న ఆ హనుమంతుణ్ణి తగు విధముగా గౌరవించి రామునితో ఇట్లు పలికెను.(30)

రామా! ఈ హనుమంతుడు సంతోషముతో మాటలాడుచున్న విధము చూడగా ఇతడు మనతో పని ఉండి వచ్చినట్లు కనబడుచున్నది. ఇక నీ(మన) కార్యము పూర్తియైనట్లే. ఇతడు ప్రసన్నమైన ముఖవర్ణముతో, సంతోషపూర్వకముగా మాటలాడుచున్నా డనునది స్పష్టముగా కనబడుచున్నది. వాయుపుత్రుడైన హనుమంతుడు అసత్యము పలకడు.(31,32)

పిమ్మట హనుమంతుడు వీరులైన ఆ రామలక్ష్మణులను సుగ్రీవునివద్దకు తీసికొని వెళ్లెను. హనుమంతుడు సంన్యాసిరూపము విడిచి, వానరరూపము గ్రహించి, వీరులైన ఆ రామలక్ష్మణులను వీపుపై ఎక్కించుకొని వెళ్లెను. అధికమైన కీర్తి, గొప్ప పరాక్రమమూ, మంగళప్రదమైన బుద్ధి గల వానరవీరుడైన హనుమంతుడు తన కార్యము సఫల మగుటచే సంతోషించుచు రామలక్ష్మణులతో కలసి ఆ పర్వతము మీదకి వెళ్లెను.(33-35)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ నాలుగవ సర్గము సమాప్తము.

ఐదవ సర్గము

రామసుగ్రీవుల మైత్రి. వాలిని సంహరించెద నని రాముడు సుగ్రీవునకు మాట ఇచ్చుట.

అప్పుడు హనుమంతుడు ఋష్యమూకపర్వతమునుండి మలయపర్వతమునకు వెళ్ళి, సుగ్రీవునికి రామలక్ష్మణులను గూర్చి చెప్పెను.(1)

"సుగ్రీవా! సోదరుడైన లక్ష్మణునితో కలిసి ఇదిగో రాముడు వచ్చినాడు. ఈ రాముడు సత్యమైన పరాక్రమము గలవాడు. రాముడు ఇక్ష్వాకువంశములో పుట్టినాడు. దశరథుని కుమారుడు. ధర్మాత్ముడుగా ప్రసిద్ధి పొందినవాడు. తండ్రి ఆజ్ఞను పాటించినవాడు. ఏ దశరథుడు రాజసూయాశ్వమేధయాగములు చేసి, అగ్నికి తృప్తి కలిగించెనో, వందల కొలది, వేలకొలది ఆవులను దక్షిణగా ఇచ్చెనో, తపస్సుచేతను, సత్యవాక్యముచేతను భూమిని పాలించెనో, అట్టి దశరథుని పుత్రుడైన ఈ రాముడు స్త్రీమూలమున అరణ్యమునకు వచ్చినాడు.(2-5)

అట్టి ఈ మహాత్ముడైన రాముడు, నియమపాలన చేయుచు అరణ్యములో నివసించుచుండగా, ఈతని భార్యను రావణుడు హరించినాడు. ఆ రాముడు నిన్ను శరణు పొందినాడు. సోదరులైన ఈ రామలక్ష్మణులు నీతో స్నేహమును కోరుచున్నారు. చాల పూజార్హులైన వీరిద్దరిని స్వీకరించి పూజించుము."(6, 7)

సుగ్రీవుడు హనుమంతుని మాటలు విని, ఆనందముచే చూచుటకు చాల అనుకూలుడుగా(ప్రసన్నుడుగా) అయి రామునితో ఇట్లు పలికెను.(8)

"నీవు ధర్మము లన్నీ చక్కగా నేర్చినవాడవు. గొప్ప తపస్సు గలవాడవు. అందరియందు ప్రేమ గలవాడవు. నీ గుణములను గూర్చి వాయుపుత్రుడు నాకు పూర్తిగా చెప్పినాడు. ఓ! ప్రభూ! అందుచే నీవు వానరుడ నైన నాతో స్నేహమును కోరుచున్నా వనగా ఇది నాకే గొప్ప సత్కారము, ఉత్తమమైన లాభము! నాతో స్నేహము ఇష్టమైనచో ఇదిగో నా బాహువు చాపుచున్నాను. దృఢమైన కట్టుబాటు ప్రకారము నీచేతితో నా చేతిని పట్టుకొనుము."(9-11)

సుగ్రీవుడు చక్కగా పలికిన ఈ మాటలు విని, రాముడు మనస్సులో సంతోషించుచు, అతని హస్తమును తన హస్తముతో పట్టుకొనెను. ఆ విధముగ స్నేహమును అవలంబించి, సంతోషముతో అతనిని గాఢముగా కౌగలించుకొనెను. హనుమంతుడు సంన్యాసిరూపము విడచి, తన రూపము ధరించి, రెండు కఱ్ఱల

నుండి అగ్నిని పుట్టించి, మండుచున్న ఆ అగ్నిని పుష్పములతో పూజించి, అలంకరించి, చాల సంతోషించుచున్నవాడై, అధికమైన శ్రద్ధతో ఆ రామసుగ్రీవుల మధ్య నుంచెను. పిమ్మట ఆ రామసుగ్రీవు లిద్దరూ మండుచున్న ఆ అగ్నికి ప్రదక్షిణము చేసిరి. ఈ విధముగా సుగ్రీవుడు, రాముడూ మిత్రులైరి.(12-15)

పిమ్మట ఆ రామసుగ్రీవు లిద్దరూ చాల సంతోషించిన మనస్సులతో పరస్పరము చూచుచు తృప్తిని పొందలేదు. సుగ్రీవుడు సంతోషించుచు "నీవు నాకు ప్రేమపాత్రుడవైన మిత్రుడవు అయినావు. ఇటుపై మన సుఖదుఃఖములు ఇరువురికీ సమానములు." అని పలికెను.(16, 17)

పిమ్మట సుగ్రీవుడు సాలవృక్షమునుండి బాగా ఆకులతోను, పువ్వులతోను నిండిన ఒక కొమ్మ విరిచి, దానిని నేలపై పరచి, దానిపై రామునితో కలిసి కూర్చుండెను. హనుమంతుడు సంతోషించి బాగుగా పుష్పించిన చందనవృక్షశాఖను లక్ష్మణున కిచ్చెను.(18, 19)

సుగ్రీవుడు చాలా సంతోషించి, సంతోషముచేత వ్యాకులములైన నేత్రములతో, మధురమైన మాటలతో, మృదువుగా రామునితో ఇట్లు పలికెను.(20)

రామా! నన్ను నా అన్నయైన వాలి అవమానించినాడు. నా భార్యను అపహరించినాడు. నేను భయముచేత పీడితుడనై ఈ వనములో తిరుగుచున్నాను. భయముతో, ఇతరు లెవ్వరూ ప్రవేశింప శక్యము కాని అరణ్యమును ఆశ్రయించినాను. నన్ను నా సోదరుడైన వాలి అవమానించి నాతో వైరము పెట్టుకున్నాడు. నేను అతనినుండి భయపడినవాడనై, దుఃఖాక్రాంతమైన మనస్సుతో ఈ వనములో భయము లేకుండా నివసించుచున్నాను. వాలినుండి కలిగిన భయముచేత పీడితుడనైన నాకు అభయము నిమ్ము. నాకు భయము కలగకుండునట్లు చేయుము.(21-23)

రాముడు ఆ మాటలు విని, నవ్వుచు సుగ్రీవునితో ఇట్లు పలికెను.(24)

సుగ్రీవుడా! మిత్రునకు ప్రయోజనము ఉపకారమే అను విషయము నాకు తెలియును. నీభార్యను అపహరించిన ఆ వాలిని చంపగలను. సూర్యుని వంటి

ప్రకాశము గల వాడియైన నా బాణములు అమోఘములు. వీటికి గ్రద్దల రెక్కలు కట్టబడినవి. వాడియైన చివరి భాగములు, వంకరలేని కణుపులు గల ఈ బాణములు మహేంద్రుని వజ్రముతో సమానమైనవి. ఇవి కోపించిన సర్పముల వలె, మహావేగముతో చెడ్డ నడవడిక గల ఆ వాలిపై పడగలవు. ఇపుడే వాలిని సర్పములవంటి బాణములచేత చంపి పర్వతమును పడగొట్టినట్లు పడగొట్టెదను. నీవు చూడగలవు.(25-28)

రాముడు పలికిన, తనకు హితమైన ఆ మాట విని, సుగ్రీవుడు చాలా సంతోషించి మంచి మాట పలికెను.(29)

నరులలో శ్రేష్ఠుడవైన ఓ! వీరుడా! నీ అనుగ్రహముచేత నేను నా భార్యను, రాజ్యమును పొందెదను గాక! ఓ! మహారాజా! నాకు శత్రువైన నా అన్న నన్ను మరల ఎన్నడూ బాధించకుండా ఉండునట్లు చేయుము.(30, 31)

రామునకు సుగ్రీవునకు మైత్రి జరిగినప్పుడు పద్మము వంటి సీత ఎడమ కన్ను, బంగారము వలె పచ్చగా ఉన్న వాలి ఎడమకన్ను, అగ్ని వలె ఎఱ్ఱగా ఉన్న రావణుని ఎడమ కన్ను ఒక్కమారుగా అదిరినవి.(32)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ ఐదవ సర్గము సమాప్తము.

ఆరవ సర్గము

సీత జారవిడచిన అలంకారములను సుగ్రీవుడు రామునకు చూపుట.

సుగ్రీవుడు సంతోషించుచు, రఘువంశీయులకు ఆనందమును కలిగించు ఆ రామునితో మరల ఇట్లు పలికెను. "రామా! నీవు, నీ సోదరుడైన లక్ష్మణునితో కలిసి ఈ నిర్జనవనములోనికి ఎందుకు వచ్చినావో, నీ సేవకుడు, మంత్రులలో శ్రేష్ఠుడూ అయిన హనుమంతుడు నాకు చెప్పినాడు. వనములో నివసించుచున్న నీ భార్యయైన, విలపించుచున్న జనకరాజకుమారి సీతను, నీవు, ధీమంతుడైన లక్ష్మణుడు లేని సమయమందు రాక్షసుడు అపహరించినాడను విషయము కూడా చెప్పినాడు."(1-3)

"ఆ రాక్షసుడు అవకాశమునకై చూచుచు ఉండి, జటాయువును చంపి, నీకు భార్యవియోగదుఃఖమును కలిగించినా డని చెప్పినాడు." భార్యవియోగమువలన

కలిగిన నీ దుఃఖము అచిరకాలములో తొలగిపోవును. నష్టమైన వేదమును వలె ఆమెను నేను తీసుకొని వచ్చెదను. నీ భార్య పాతాళములో ఉన్నా, ఆకాశమునందున్నా, నే నామెను తీసికొని వచ్చి నీ కిచ్చెదను. నేను చెప్పే ఈ మాట సత్యము. ఇంద్రునితో కూడిన సురులు గాని, అసురులు గాని నీ భార్యను, విషము కలిపి వండిన భక్ష్యములను వలె జీర్ణించుకొనజాలరు.(4-7)

దుఃఖమును విడిచిపెట్టుము. నేను నీ భార్యను తీసికొని వచ్చెదను. భయంకరములైన పనులు చేయు ఆ రాక్షసుడు అపహరించుకొనిపోవుచుండగా, ఆ రావణుని ఒడిలో ఆడ సర్పము వలె, దొర్లుచూ, రామా, రామా! అని, లక్ష్మణా! అని వికృతస్వరముతో ఏడ్చుచు ఆనాడు నాకు కనబడిన స్త్రీ సీతయే. సందేహము లేదు. ఊహచే తెలుసుకొనుచున్నాను.(8-10)

నేను ఇంకా నలుగురితో కలిసి పర్వతముపై ఉండగా చూచి ఆమె తన ఉత్తరీయమును, శ్రేష్ఠములైన అలంకారములను జారవిడచినది. వీటి నన్నింటినీ తీసి మేము జాగర్త చేసినాము. నేను వాటిని తీసికొనివచ్చెదను. నీవు గుర్తింపుము. (11,12)

అప్పుడు రాముడు ప్రియవాక్యములు పలుకు ఆ సుగ్రీవునితో ఇట్లనెను. "మిత్రుడా! శీఘ్రముగా తీసికొనిరమ్ము. ఆలస్య మెందుకు?(13)

పిమ్మట సుగ్రీవుడు రాముని మాటలు విని, రామునకు ప్రియమును చేకూర్చవలె ననే కోరికతో, ప్రవేశించుటకు కష్టమైన పర్వతగుహలోనికి శీఘ్రముగా ప్రవేశించెను. సుగ్రీవుడు ఆ ఉత్తరీయమును, అలంకారాలను తీసికొని వచ్చి "ఇవిగో చూడుము" అని రామునకు చూపెను.(14, 15)

రాముడు ఆ ఉత్తరీయమును, శ్రేష్ఠములైన అలంకారములను గ్రహించి చంద్రుడు పొగమంచుచేత కప్పబడి నట్లు బాష్పముచేత ఆవరించబడెను. సీతమీద ఉన్న ప్రేమచేత బయల్వెడలిన కన్నీరు కప్పగా, ఆ రాముడు ధైర్యము విడిచి, హా! ప్రియా! అని ఏడ్చుచు, మూర్ఛచెంది నేలపై బడెను. రాముడు, ఉత్తమములైన ఆ అలంకారములను మాటిమాటికి వక్షఃస్థలమునం దుంచుకొనుచు, కలుగులో ఉన్న కోపించిన సర్పమువలె నిట్టూర్చెను(బుసలు కొట్టెను).(16-18)

కన్నీళ్లు అవిచ్ఛిన్నముగా కారుచుండగా, రాముడు అక్కడే ఉన్న లక్ష్మణుని చూచి, దైన్యముతో విలపించ ప్రారంభించెను. లక్ష్మణా! రాక్షసుడు అపహరించుకొనిపోవుచున్నప్పుడు సీత తన శరీరమునుండి తీసి నేలపై జారవిడచిన ఈ ఉత్తరీయమూ, అలంకారాలూ చూడుము. హరింపబడుచున్నప్పుడు సీత ఈ

అలంకారములను పచ్చికతో నిండిన నేలమీద జారవిడిచినది. నిశ్చయము. అందుచేతనే ఇవి విరిగిపోకుండా పూర్వము వలెనే ఉన్నవి.(19–21)

రాముని మాటలు విని లక్ష్మణు డిట్లు పలికెను – నాకు బాహుపురులు గాని, కుండలములు గాని తెలియవు. కాని నిత్యమూ సీతకు పాదాభివందనము చేయుచుండుటచే ఆమె నూపురములను గుర్తించగలను.(22)

పిమ్మట రాముడు సుగ్రీవునితో ఇట్లు పలికెను. "సుగ్రీవుడా! నాకు ప్రాణముల వలె ఇష్టురాలైన నా ప్రియురాలిని భయంకరమైన రూపము గల రాక్షసుడు ఏ దేశమునకు తీసికొని పోవుచుండగా నీవు చూచినావో చెప్పుము. నాకు దుఃఖము కలిగించిన ఆ గొప్ప రాక్షసుడు ఎక్కడ నివసించుచున్నాడు? వాని మూలమున నేను రాక్షసుల నందరినీ నశింపచేయగలను. ఆ రాక్షసుడు సీతను అపహరించి నాకు కోపము కలిగించుట ద్వారా తన ప్రాణములు విడుచుటకై మృత్యుద్వారమును తెరచినాడు. నా ప్రియురాలైన సీతను బలాత్కారముగా వనమునుంచి తీసికొనిపోయిన ఆ రాక్షసు డెవడో చెప్పుము. నా శత్రువైన వానిని నేను ఇప్పుడే యమలోకమునకు పంపెదను.(23–27)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ ఆరవ సర్గము సమాప్తము.

ఏడవ సర్గము

సుగ్రీవుడు రాముణ్ణి ఓదార్చుట. రాముడు, "నీకార్యమును సాధించెద" నని సుగ్రీవునితో చెప్పుట.

సుగ్రీవుడు దుఃఖితుడైన రాముని మాట విని, అంజలి ఘటించి, కన్నీళ్లు కార్చుచు, కన్నీళ్లచేత డగ్గుత్తిక చెందిన కంఠస్వరముతో ఇట్లు పలికెను.(1)

ఆ రాక్షసుని నివాసము గాని, సామర్థ్యము కాని, పరాక్రమము గాని, కులము గాని నాకు తెలియదు. దుఃఖమును విడిచిపెట్టుము. నీకు సీత లభించునట్లు చేసెదను. నిజముగా ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను. నీవు పరివారముతో కూడిన రావణుని చంపి, నీ పౌరుషమును సార్థకము చేసికొని సంతోషించునట్లు శీఘ్రముగా చేయగలను.(2-4)

దైన్యమును అవలంబించకుము. నీలో సహజముగా ఉన్న ధైర్యమును జ్ఞప్తి తెచ్చుకొనుము. నీవంటి వారికి ఇలాంటి తేలికయైన బుద్ధి తగదు. భార్యావిరహమువలన నాకు కూడ గొప్ప ఆపద సంభవించినది. కాని నేను ఈ విధముగా దుఃఖించుట లేదు. ధైర్యమును విడచుట లేదు. నేను సాధారణ వానరుడనే అయినా నా భార్యను గూర్చి దుఃఖించుట లేదనగా, మహాత్ముడవు, విద్యావంతుడవు, ధైర్యవంతుడవు అయిన నీవు దుఃఖించకూడదు అను విషయము చెప్పవలెనా!(5-7)

నీవు పైకి వచ్చుచున్న కన్నీటిని ధైర్యముతో ఆపుకొనుము. మనోబలము గలవారి కుండవలసిన కట్టుబాటును, ధైర్యమును నీవు విడవకూడదు. ఆపత్సమయమునందు కాని, ధననాశము కలిగినప్పుడుగాని, ప్రాణాపాయకరమైన భయము వచ్చినప్పుడు గాని, ధైర్యవంతుడు తన బుద్ధితో బాగుగా ఆలోచించుకొనును; క్రుంగిపోడు. ఎవడు మూఢుడై నిత్యమూ దైన్యముతో ఉండునో అతడు తన వశములో తాను ఉండజాలక, ఎక్కువ బరువు వేసిన ఓడ నీటిలో మునిగిపోయినట్లు శోకములో మునిగి పోవును.(8-10)

ఇదిగో నేను స్నేహపూర్వకముగా అంజలి ఘటించి బ్రతిమాలుచున్నాను. పౌరుషమును అవలంబించుము. శోకమునకు అవకాశము ఇవ్వకుము. శోకముతోనే క్రుంగిపోవువారికి సుఖము ఉండదు. వారి తేజస్సు క్షీణించిపోవును. నీవు దుఃఖించుట తగదు. శోకాక్రాంతుడైనవానికి జీవితము విషయములో కూడ

సంశయమేర్పడును. మహారాజా! నీవు శోకమును విడచి ధైర్యమును మాత్రమే అవలంబించుము.(11-13)

నీ విషయమునం దున్న స్నేహభావము చేత హితము చెప్పుచున్నాను. కాని నీకు ఉపదేశించుట లేదు. నీవు నా మైత్రిపై ఉన్న గౌరవభావముచేతనైనా దుఃఖించకుము.(14)

ఈ విధముగ సుగ్రీవుడు మధురముగా ఓదార్చగా రాముడు కన్నీళ్లతో తడిసిన ముఖమును వస్త్రాంతముచేత తుడుచుకొనెను.(15)

రాముడు సుగ్రీవుని మాటలకు సహజస్థితిని పొందినవాడై, అతనిని కౌగిలించుకొని ఇట్లు పలికెను.(16)

"సుగ్రీవా! హితమును కోరే ప్రేమ గల స్నేహితుడు ఎట్లు చేయవలెనో ఆ విధముగా నీవు సమయోచితము, యుక్తమూ అయిన పని చేసినావు. నీవు బ్రతిమాలుకొనుటచేత ఇదిగో నేను మామూలు మనిషిని అయినాను. ఇట్టి బంధువు లభింపదు కదా! విశేషించి ఇట్టి సమయములో లభించదు. కాని నీవు సీతను, భయంకరుడు, దుర్బుద్ధి, రాక్షసుడూ అయిన రావణునీ వెదకుటకు ప్రయత్నము చేయవలెను.(17-19)

నేను చేయవలసిన పని ఏదో నీవు నమ్మకముతో చెప్పుము. వర్షాకాలమునందు మంచి పొలమునందు వేసిన పంట ఫలించినట్లు నీ కార్యమంతా సఫలము కాగలదు. నేను ఆత్మవిశ్వాసముతో పలికిన ఈ మాటలో సందేహమునకు తావు లేదని తెలిసికొనుము. నేను పూర్వ మెన్నడూ అసత్యము పలకలేదు. ఇటుపైన కూడ ఎన్నడూ పలకను. నీకు ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను. సత్యముపై ఒట్టు పెట్టి చెప్పుచున్నాను."(20-22)

మంత్రిసహితు డైన సుగ్రీవుడు అప్పుడు రాముని మాటలు విని, విశేషించి అతడు ప్రతిజ్ఞ చేయుట చూచి చాల సంతోషించెను. ఆ నరవానరు లిద్దరూ ఏకాంతప్రదేశములో కూర్చుండి పరస్పరము తగిన విధమున తమ తమ సుఖ దుఃఖములను గూర్చి ముచ్చటించుకొనిరి.(23,24)

బుద్ధిశాలి, వానరవీరుల నాయకుడు అయిన సుగ్రీవుడు, గొప్ప సామర్థ్యము గల రాజాధిరాజైన ఆ రాముని మాటలు విని, తన పని నెరవేరినట్లే అని మనస్సులో అనుకొనెను.(25)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ ఏడవ సర్గము సమాప్తము.

ఎనిమిదవ సర్గము

సుగ్రీవుడు తన దుఃఖమునకు కారణమును రామునకు చెప్పుట.

ఆ మాటలు విన్న సుగ్రీవుడు చాల సంతోషించి, లక్ష్మణుని అన్నగారు, శూరుడూ అయిన రామునితో ఇట్లు పలికెను.(1)

సకలసంపదలతో, సద్గుణములతో నిండిన నీవు నాకు స్నేహితుడవు అయినావు అనగా దేవతలు నాయందు పరిపూర్ణముగా అనుగ్రహము చూపినారని చెప్పుటలో సందేహము లేదు. ప్రభూ! నీవు సాహాయ్యము చేసినచో నేను స్వర్గలోకరాజ్యము కూడ పొందగలను; నా రాజ్యము మాట చెప్పవలెనా? రామా! రఘువంశములో పుట్టిన నీతో అగ్నిసాక్షికముగా స్నేహము చేసికొన్న నన్ను బంధువులు, మిత్రులు కూడ గౌరవించగలరు.(2-4)

నేను కూడ నీకు తగిన స్నేహితుడనే. ఈ విషయమును నీవే మెల్లమెల్లగా తెలిసికొనగలవు. నా గుణములను గూర్చి నేనే చెప్పజాలను. మనస్సును అదుపులో ఉంచుకొన్న నీ వంటి మహాత్ముల ప్రేమ, ధైర్యము కూడ, సాధారణముగా, స్థిరములై ఉండును. సత్పురుషులు వెండి, బంగారము, ఉత్తమములైన ఆభరణములు మొదలైనవాటిని "ఇది నీది, ఇది నాది" అని పంచుకొనక సమముగా అనుభవింతురు అని సత్పురుషులు చెప్పుదురు.(5-7)

ధనికుడైనా దరిద్రుడైనా, దుఃఖాలలో ఉన్నా సుఖాలలో ఉన్నా, దోషము లున్నవాడైనా దోషములు లేనివాడైనా స్నేహితుడే ఉత్తమమైన గతి. స్నేహ మనగా ఇట్టిది అని తెలిసినవాళ్లు ధనమును గాని, సుఖమును గాని, దేశమును గాని స్నేహితుని నిమిత్తమై విడచుటకు కూడ వెనుదీయరు."(8, 9)

లక్ష్మణుని సమక్షమునందు, రాముడు, ఆ సుగ్రీవునితో "నీవు చెప్పిన దంతా యథార్థము" అని పలికెను. సుగ్రీవుడు నిలిచి ఉన్న రాముణ్ణీ, మహాబలశాలి యైన లక్ష్మణుణ్ణీ చూచి, ఆ వనమునందు అన్ని వైపులా తన దృష్టిని ప్రసరింప జేసెను. అప్పుడు సుగ్రీవునకు చాలా పుష్పములతో నిండి, తక్కువ ఆకులు గల, తుమ్మెదలతో వ్యాప్తమైన ఒక మద్ది చెట్టు కనబడెను.(10-12)

సుగ్రీవుడు చాలా ఆకులు గల అందమైన కొమ్మనొకదానిని విరిచి రాముని కోసమై నేలపై పరచి, రామునితో కూడా దానిపై కూర్చుండెను. పిమ్మట హనుమంతుడు, రామసుగ్రీవులు కూర్చుండుట చూచి, ఒక సాలవృక్షశాఖను

విరిచి, వినయవంతుడైన లక్ష్మణుని దానిమీద కూర్చుండబెట్టెను.(13,14)

సాలపుష్పములు అంతటా రాలి పడి ఉన్న ఆ శ్రేష్ఠమైన పర్వతము మీద సుఖముగా కూర్చున్న, సకలమనోభిరాముడైన రాముడు ప్రశాంతమైన సముద్రము వలె ఉండెను. సుగ్రీవుడు చాలా సంతోషించి, ఆ రామునితో, ఆనందముచేత అక్షరములు తొట్రుపడగా, మృదువులు, మంగళకరములు అయిన మాటలు ఇట్లు పలికెను.(15, 16)

"నన్ను నా సోదరుడు అవమానించి నా భార్యను అపహరించినాడు. నేను చాలా దుఃఖించుచు, భయపీడితుడనై పర్వతశ్రేష్ఠమైన ఈ ఋష్యమూకము మీద సంచరించుచున్నాను. రామా! నా సోదరుడైన వాలి నన్ను అవమానించినాడు. నాకు అతనితో వైర మేర్పడినది. నేను భయము చెంది, ఏమి చేయవలెనో తోచక, ఈ వనములో తిరుగుచు భయములలో మునిగి ఉన్నాను. నేను నా సోదరుడైన వాలినుండి భయము చెంది ఉన్నాను. అనాథుడను. అట్టి నా విషయమున అనుగ్రహము చేయుము."(17-19)

తేజఃశాలి, ధర్మములు తెలిసినవాడు, ధర్మతత్పరుడు అయిన రాముడు సుగ్రీవుని మాటలు విని అతనితో ఇట్లనెను.(20)

"స్నేహము చేసికొనినందుకు ఫలము ఉపకారము చేయుట. అపకారము చేయుట శత్రువుల లక్షణము. నీ భార్యను అపహరించిన ఆ వాలిని ఇప్పుడే చంపివేసెదను. గ్రద్దల రెక్కలు కట్టిన ఈ నా బాణముల తేజస్సు తీవ్రమైనది. బంగారముచేత అలంకరింపబడిన ఈ బాణములు కుమారస్వామి జనించిన వనములోని కాండములతో నిర్మించినవి. మంచి కణుపులు, చాల తీక్ష్ణములైన అగ్రభాగములు గల ఈ బాణములు దేవేంద్రుని వజ్రాయుధమువంటివి. కోపించిన సర్పమువలె చాల భయంకరమైనవి. వాలి అనే నీ శత్రువును, పర్వతమును పడగొట్టి నట్లు బాణములచేత పడగొట్టెదను; చూడుము."(21-24)

సుగ్రీవుడు రాముని మాటలు విని, చాల సంతోషించుచు, "బాగు బాగు" అని పలికెను. "రామా! నేను శోకాక్రాంతుడనై ఉన్నాను. శోకముతో బాధపడువారికి రక్షకుడవు నీవే. నీవు స్నేహితుడవు కదా అని నా కష్టములను నీ ముందు చెప్పుకొనుచున్నాను. నీవు నాతో చేతులు కలిపి అగ్నిసాక్షికముగా స్నేహము చేసికొన్నవాడవు. ప్రాణాలతో సమానముగ ప్రీతిపాత్రుడవు. సత్యముమీద ఒట్టు పెట్టి చెప్పుచున్నాను. నీవు నాకు స్నేహితుడ వగుటచేత నేను అరమరికలు లేకుండా

చెప్పుచున్నాను. నాలో ఉన్న దుఃఖము, నిత్యము నా మనస్సును దహించి వేయుచున్నది."(25-28)

నేత్రములనుండి కన్నీరు కారగా, ఇంతమాత్రమే చెప్పి, కన్నీళ్లచేత మాట తొట్రుపడుటచే ఇంక పైకి ఏమీ చెప్పలేకపోయెను. సుగ్రీవుడు రాముని ఎదుట నదీవేగము వలె హఠాత్తుగా వచ్చిన కన్నీటి వేగమును ధైర్యముతో నిలుపుకొనెను. ఆ సుగ్రీవుడు కన్నీరు నిలుపుకొని, నేత్రములు తుడుచుకొని, నిట్టూర్చుచు మరల రామునితో ఇట్లు పలికెను.(29-31)

"రామా! పూర్వము, బలశాలియైన వాలి నన్ను రాజ్యభ్రష్టుణ్ణి చేసి, పరుషవాక్యములు పలికి, అవమానించి దూరముగా పంపివేసినాడు. అతడు నా ప్రాణములకంటె కూడ ఎక్కువ ప్రియురాలైన నా భార్యను అపహరించి నా స్నేహితుల నందరినీ కారాగారములో బంధించినాడు. ఆ దుర్బుద్ధి నన్ను చంపుటకై ప్రయత్నము చేయుచునే ఉన్నాడు. అతడు అనేకపర్యాయములు నామీదికి పంపిన వానరులను నేను చంపివేసితిని.(32-34)

నిన్ను చూచినప్పుడు కూడ వాలి పంపినా డనే శంకచేత నేను భయపడి నీదగ్గరకు రాలేదు. భయమునకు కారణ మున్నప్పుడు అందరూ భయపడుదురు కదా! నాకు ఈ హనుమంతుడు మొదలైన వాళ్లు మాత్రమే సహాయులుగా ఉన్నారు. వీరు ఉండుటచేతనే నేను ఇన్ని కష్టాలలో కూడ ప్రాణాలతో ఉన్నాను. నాపై స్నేహము గల ఈ వానరులు నేను ఎక్కడికి వెళ్లినా వెళ్లుచు, ఎక్కడ ఉన్నా నా ప్రక్కనే ఉంటూ, నన్ను అన్ని వైపులా రక్షించుచున్నారు.(35-37)

ఇది నాకు సంబంధించిన సంక్షిప్తమైన వృత్తాంతము. ఇంకా విస్తరించి నీకు చెప్పుట అనావశ్యకము. ప్రసిద్ధమైన పౌరుషము గల ఆ వాలి నా అన్నగారు; అతడే నా శత్రువు. అతడు నా సోదరుడే అయినా అతడు నశించినచో వెంటనే నా దుఃఖము తొలగిపోవును. నా సుఖము, జీవితము కూడ అతని వినాశముపై ఆధారపడియున్నవి. శోకపీడితుడనైన నేను నా శోకము తొలగే ఉపాయము చెప్పినాను. సుఖములో ఉన్నా, దుఃఖాలలో ఉన్నా మిత్రుడే మిత్రునకు గతి."(38-40)

రాముడు ఈ మాటలు విని, సుగ్రీవునితో ఇట్లు పలికెను. - "మీ ఇద్దరికీ వైరము ఎట్లు కలిగెనో యథార్థముగా విన గోరుచున్నాను. మీ వైరమునకు కారణ మేదో తెలుసుకొని బలాబలములను చూచుకొని వెంటనే చేయవలసిన పని

అనాయాసముగా చేసెదను.(41,42)

నీకు జరిగిన అవమానము విని నాకు, హృదయమును కలత పెట్టే బలవత్తరమైన కోపము, వర్షాకాలమునందు జలవేగము వలె వృద్ధి పొందుచున్నది. నేను ధనుస్సును ఎక్కుపెట్టి, బాణము ప్రయోగించి, నీ శత్రువును వధించేలోగా నీవు సంతోషముతో, విశ్వాసముతో చెప్పుము."(43, 44)

రాముని మాటలు విని, సుగ్రీవుడు, నలుగురు వానరులు కూడ సంతోషించిరి. పిమ్మట సుగ్రీవుడు సంతోషముచే వికసించిన ముఖముతో, వైరమునకు కారణ మేదో యథార్థముగా రామునకు చెప్పుటకు ఉపక్రమించెను.(45, 46)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ ఎనిమిదవ సర్గము సమాప్తము.

తొమ్మిదవ సర్గము

వాలితో తనకు వైరము కలుగుటకు కారణమును సుగ్రీవుడు రామునకు తెలుపుట.

"శత్రుసంహారకుడైన వాలి అనే పేరు గల నా అన్నగారు మా తండ్రికి చాలా బహుమానపాత్రుడు. పూర్వము నాకు కూడా బహుమానపాత్రుడుగా ఉండేవాడు. మా తండ్రి మరణించిన పిమ్మట, మంత్రులందరూ ఇతడు జ్యేష్ఠకుమారుడు కదా అని ఆలోచించి, అతనిని చాల గౌరవింపబడిన వానరరాజునుగా రాజ్యమునందు నియమించిరి. తండ్రితాతలనుండి సంక్రమించిన ఆ మహారాజ్యమును అతడు శాసించుచుండగా, నేను అన్ని కాలములందూ కూడా, సేవకుడు వలె వంగి ఉంటిని.(1-3)

దుందుభికి అన్నగారు, మయుని పెద్ద కుమారుడు అయిన మాయావి అనే తేజఃశాలియైన రాక్షసుడు ఉండేవాడు. పూర్వము అతనితో వాలికి స్త్రీమూలమున వైరము ఏర్పడినది.(4)

ఆ మాయావి ఒకనాడు రాత్రి జను లందరూ నిద్రించుచుండగా కిష్కింధాద్వారమువద్దకు వచ్చి, చాల కోపముతో బిగ్గరగా అరచుచు వాలిని యుద్ధానికి పిలచెను.(5)

అప్పుడు నిద్రపోవుచున్న వాలి గర్జించుచున్న అతని భయంకరధ్వనిని విని సహించక వేగముగా బైటకు వచ్చెను. అప్పుడు స్త్రీలు, నమస్కరించుచు నేను, నివారించినను వినక వాలి ఆ అసురుని చంపుటకు కోపముతో బైటకు వెళ్లెను. మహాబలశాలియైన ఆ వాలి ఆ స్త్రీల నందరినీ త్రోసిపుచ్చి బయలుదేరెను. అప్పుడు నేను కూడ స్నేహమువలన ఆ వాలితోకూడ బయలువెడలితిని.(6-8)

అప్పుడా అసురుడు నా సోదరుణ్ణీ, దూరముగా ఉన్న నన్నూ చూచి చాలా భయపడి పారిపోయెను. అతడు భయపడి పారిపోవుచుండగా మే మిద్దరము కూడ శీఘ్రముగా వానిని వెంబడించితిమి. అప్పుడు ఉదయించుచున్న చంద్రుడు మార్గము స్పష్టముగా కనబడునట్లు చేసెను. ఆ అసురుడు తృణములచే కప్పబడిన, ప్రవేశింప శక్యము కాని గొప్పదైన భూవివరములోనికి వేగముగా ప్రవేశించెను. మే మిద్దరము ఆ బిలమువద్దకు చేరి నిలిచిపోయితిమి.(9-11)

అప్పుడా శత్రువు బిలములో ప్రవేశించుట చూచి, వాలి మిక్కిలి కోపించి క్షోభ చెందిన ఇంద్రియములతో నాతో ఇట్లు పలికెను.(12)

సుగ్రీవుడా! నే నీ బిలములో ప్రవేశించి యుద్ధమునందు శత్రువును సంహరించి తిరిగి వచ్చేవరకు నీవు సావధానచిత్తుడవై ఈ బిలద్వారమువద్దనే ఉండుము.(13)

ఆ మాటలు విని నేను కూడ వచ్చెద నని నేను ప్రార్థించగా వాలి అంగీకరించక తన పాదాలమీద ఒట్టు పెట్టి, బిలములోనికి ప్రవేశించెను.(14)

అతడు బిలములో ప్రవేశించిన పిదప కొంచెము అధికముగా ఒక సంవత్సరము

గడచిపోయినది. ఆ కాలమంతా నేను బిలము ద్వారమువద్దనే నిలచి ఉంటిని. వాలి మరణించినా డని ఊహించుచు, స్నేహమువలన నేను భయపడుచుంటిని. వాలి కనబడకపోవుటచేత నా మనస్సు పాపమును శంకించ ప్రారంభించెను.(15, 16)

అంతలో చాలా కాలానికి, ఆ బిలమునుండి నురుగతో కూడిన రక్తము బయలుదేరి రాగా చూచి నేను చాలా దుఃఖించితిని. గట్టిగా అరచుచున్న అసురుల ధ్వని కూడ నా చెవిని పడినది. నా అన్నగారు యుద్ధము చేయుచున్నట్లు గాని, అరచుచున్నట్లు గాని ధ్వని వినబడలేదు.(17, 18)

నేను ఆ గుర్తులను పట్టి నా సోదరుడు చంపబడినా డని ఊహించుకొని, దుఃఖార్తుడనై, పర్వత మంత శిలతో ఆ బిలద్వారమును మూసివేసి, అతనికి తర్పణములు కూడ చేసి కిష్కింధ చేరితిని. నేను రహస్యముగా ఎంత దాచినా, మంత్రులు ప్రయత్నించి ఆ యథార్థమును తెలిసికొనిరి.(19, 20)

అప్పుడా మంత్రులు కలిసి, నావద్దకు వచ్చి, నన్ను రాజ్యాభిషిక్తుని చేసిరి. నేను న్యాయసంమతముగా రాజ్యమును పాలించుచుండగా, వాలి, శత్రువైన దానవుని చంపి వచ్చెను.(21)

నేను రాజ్యాభిషిక్తుడనై ఉండుట చూచి, కోపముతో ఎఱ్ఱబడిన నేత్రములతో నన్ను దూషించి, నా మంత్రులను బంధించెను. నేను అతనిని నిగ్రహించుటకు సమర్థుడనే అయినా, నా బుద్ధి అన్నమీద ఉన్న గౌరవము అడ్డుకొనుటచేత ఆ పాపాత్ముని విషయమున క్రూరముగా ప్రవర్తించలేదు.(22-23)

నా సోదరుడైన వాలి శత్రువును చంపి పట్టణములో ప్రవేశించగా నేను ఆ మహాత్ముని గౌరవించుచు యథావిధిగా అభివాదము చేసితిని. కాని అతడు మనః సంతోషపూర్వకముగా నన్ను ఆశీర్వదించలేదు. నే నాతనికి నమస్కరించి ఆతని పాదాలను కిరీటముతో స్పృశించినా కూడ ఆ వాలి కోపావిష్టుడై నన్ను అనుగ్రహించలేదు.(24-26)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ తొమ్మిదవ సర్గము సమాప్తము.

పదవ సర్గము

"వాలి నన్ను రాజ్యమునుండి బహిష్కరించెను." అని సుగ్రీవుడు చెప్పుట.

అప్పుడు వచ్చి కోపావిష్టుడై తొందరగా ప్రవర్తించుచున్న, నా సోదరుణ్ణి నేను, మా ఇరువురి హితమును కోరి బ్రతిమాలుకొంటిని.(1)

అదృష్టవశముచే నీవు శత్రువును సంహరించి కుశలముగా తిరిగి వచ్చినావు. అనాథుడనైన నాకు నీ వొక్కడవే రక్షకుడవు. ఉదయించుచున్న చంద్రుడు వలె ఉన్నది, అనేకములైన ఊచలు ఉన్నది, అయిన ఈ ఛత్రమును, వింజామరలను పట్టుచున్నాను; అంగీకరించుము.(2, 3)

నేను దుఃఖముతో బాధపడుచు సంవత్సరము పాటు బిలము ద్వారము దగ్గర ఉంటిని. ఇంతలో బిలమునుండి రక్తము ద్వారము వైపు ప్రవహించి వచ్చుట చూచి, శోకముచేత హృదయము దిగులుచెందగా, ఇంద్రియము లన్నీ చాల వ్యాకులత చెందగా, ఆ బిలద్వారమును పర్వతశిఖరముచేత కప్పివేసి ఆ ప్రదేశము విడచి తిరిగి కిష్కింధ చేరితిని. దుఃఖముతో ఇక్కడికి వచ్చిన నన్ను చూచి పౌరులు, మంత్రులు నాకు అభిషేకము చేసినారు. నా కోరికచేత కాదు. నీవు నాకు జరిగిన అభిషేకమును క్షమించుము.(4-6)

గౌరవమునకు తగిన రాజు నీవే. నేను పూర్వమువలెనే ఉండగలను. నీవు లేకపోవుటవలన న న్నీ రాజ్యమునందు నియమించిరి. అమాత్యులతోను, పౌరులతోను, నగరములతోను కూడిన ఈ రాజ్యము శత్రుబాధ లేవీ లేకుండా చేసి ఉంచినాను. న్యాసముగా సంరక్షించిన ఈ రాజ్యమును నీకు మరల అప్పచెప్పుచున్నాను. శత్రుసంహారకుడవైన ఓ! సౌమ్యుడా! నాపై కోపించకుము. అంజలి ఘటించి, శిరస్సు వంచి, నిన్ను ప్రార్థించుచున్నాను. రాజు లేని రాజ్యమును వశములో ఉంచుకొనవలె ననే కోరికతో మంత్రులు, పౌరులు కలిసి నన్ను ఈ రాజ్యమునందు బలాత్కరించి నియమించినారు.(7-10)

ఈ విధముగా స్నేహపూర్వకముగా మాటలాడుచున్న నన్ను ఆ వాలి భయపెట్టి, 'ఛీ ఛీ' అని అనుచు అనేకనిందావాక్యములు పలికెను.(11)

అప్పుడతడు గౌరవార్హులైన మంత్రులను, ప్రకృతులను(ప్రజలను) పిలిపించి, స్నేహితుల మధ్య నన్ను గూర్చి ఇలా నింద్యమైన మాట పలికెను.(12)

పూర్వము ఒకనాటి రాత్రి, మహాసురుడైన మాయావి, కోపముతో యుద్ధమును కోరుచు నన్ను పిలచెను అను విషయము మీకు తెలియును కదా! వాని మాటలు విని నేను రాజప్రాసాదమునుండి బయలుదేరి వెళ్ళితిని. అపుడు చాల క్రూరుడైన ఈ నా సోదరుడు నా వెనుకనే శీఘ్రముగా వచ్చినాడు. గొప్ప బలము గల ఆ అసురుడు రాత్రి మరొకనితో కూడ కలసి వచ్చిన నన్ను చూడగానే పారిపోయెను. మమ్ములను ఇద్దరినీ చూచి భయాక్రాంతుడై పారిపోయి ఆ అసురుడు ఒక మహాబిలములో ప్రవేశించెను. (13-16)

ఆ అసురుడు ఆ మహాబిలములో ప్రవేశించినట్లు చూచి, నేను క్రూరస్వభావుడైన ఈ నా సోదరునితో ఇట్లు పలికితిని. (17)

"ఈ అసురుణ్ణి చంపకుండా నేను తిరిగి నగరమునకు వెళ్లజాలను. నేను వీనిని చంపి వచ్చువరకు నీవు ఈ బిలద్వారమువద్ద ఉండుము."(18)

ఇతడు ద్వారమువద్ద ఉన్నాడు కదా అని అనుకొని నేను ప్రవేశింపశక్యము కాని ఆ బిలములోనికి ప్రవేశించితిని. అక్కడ నేను ఆతనికై వెదుకుచుండగా సంవత్సరము గడిచిపోయెను. నేను దిగులుచెందకుండగా వెదకి భయంకరుడైన ఆ శత్రువును పట్టుకొని వెంటనే వానిని, వాని బంధువులను కూడ చంపివేసితిని. అతడు నేలపైకి పడి అరచుచుండగా, అతని ముఖమునుండి బయలుదేరిన రక్తముతో నిండిపోయి ఆ బిలము నడచుటకు కూడ శక్యము కాకుండ అయ్యెను. (19-21)

నేను పరాక్రమవంతుడైన ఆ శత్రువును అనాయాసముగా చంపివేసి వచ్చేసరికి అక్కడ బైటకు దారి కనబడలేదు. ఎందుచేత ననగా బిలద్వారము కప్పబడి ఉండెను. "సుగ్రీవా! సుగ్రీవా! అని, మాటిమాటికి ఎంత అరచినా నాకు ప్రతివచనము రాకపోవుటకు నేను చాలా దుఃఖించితిని. ద్వారమునకు పెట్టిన ఆ మూతను నేను చాలా తన్నులు తన్ని పడగొట్టి ఆ మార్గము ద్వారా బైటకు వచ్చితిని. (22-24)

క్రూరుడైన ఈ సుగ్రీవుడు, సోదరప్రేమను మరచి, రాజ్యము పొందవలెననే కోరికతో నన్ను అక్కడ బైటకు రాకుండే టట్లు చేసినాడు. (25)

అప్పు డా సభలో వాలి నన్నుగూర్చి ఈ విధముగా పలికి, ఏ మాత్రము సంకోచము లేనివాడై, నన్ను కట్టుబట్టతో దేశమునుండి వెడలగొట్టెను. (26)

రామా! ఆ విధముగా అతడు నన్ను బైటకు వెళ్లగొట్టి నా భార్యను అపహరించగా నేను అతనికి భయపడి అరణ్యములతోను, సముద్రముతోను సహా ఈ భూమినంతా

తిరిగితిని. నా భార్యను(వాలి) హరించుటచేత దుఃఖితుడనైన నేను పర్వతశ్రేష్ఠమైన ఋష్యమూకమును ఆశ్రయించినాను. కారణాంతరముచేత ఈ పర్వతము వాలి ఆక్రమింపజాలడు. మా వైరమునకు కారణము నంతా నీకు చెప్పినాను. ఏ అపరాధమూ లేకపోయినా నాకెట్టి ఆపద సంభవించినదో చూడుము.(27-29)

వాలివలన కలిగిన భయముతో నేను బాధపడుచున్నాను. వానిని నిగ్రహించి నన్ను అనుగ్రహింపుము."(30)

రాముడు ఆ మాటలు విని, సుగ్రీవునితో ధర్మసంమతమైన ఈ వచనము పలికెను.(31)

"సూర్యునితో సమానములు, వాడియైనవి, అమోఘములు అయిన నా బాణములను, నేను కోపముతో, దురాత్ముడైన ఆ వాలిపై ప్రయోగించెదను. నీ భార్యను అపహరించి మర్యాదను ఉల్లంఘించిన ఆ పాపాత్ముడైన వాలి నా కంట బడనంతవరకు మాత్రమే జీవించును. నా స్థితిని పట్టి ఊహించుకొని నీ వెట్లు శోకసాగరములో మునిగి ఉన్నావో తెలుసుకొనగలుగుచున్నాను. నిన్ను ఆ శోకసాగరమును దాటించెదను. సంపూర్ణరాజ్యము నీకు తప్పక లభించగలదు."(32-34)

సుగ్రీవుడు సంతోషమును, పౌరుషమును వృద్ధి పొందించే ఆ రాముని మాటలు విని, చాలా సంతోషించి, గొప్ప వాక్యమును పలికెను.(35)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ పదవ సర్గము సమాప్తము.

పదకొండవ సర్గము

రాముడు దుందుభి అస్థిపంజరమును దూరముగా విసురుట.
సాలవృక్షములను భేదింపు మని సుగ్రీవుడు రాముణ్ణి కోరుట.

రాముడు పలికిన మాటలు విని సుగ్రీవుడు రాముణ్ణి గౌరవించి ప్రశంసించెను.(1)

"నీవు కోపించినచో మర్మస్థానములను భేదించేవి, మండుచున్నవి, తీక్ష్ణములు అయిన శరములతో, ప్రళయకాలసూర్యుడు వలె లోకములను కాల్చివేయగలవు. సందేహము లేదు. వాలికి ఎంత పౌరుషమున్నదో, ఎంత పరాక్రమ మున్నదో,

ఎంత ధైర్యమున్నదో సావధానచిత్తముతో విని తరువాత ఏమి చేసిన బాగుండునో అది చేయుము.(2, 3)

వాలి బ్రహ్మముహూర్తమునందు లేచి, సూర్యుడు ఉదయించుటకు పూర్వమే, పశ్చిమసముద్రమునుండి తూర్పుసముద్రమునకు, దక్షిణసముద్రమునుండి ఉత్తరసముద్రమునకు, వెళ్లి సంధ్యోపాసన చేయుచుండును. పరాక్రమవంతుడైన ఆ వాలి పర్వతములపైకి ఎక్కి, పెద్ద పెద్ద పర్వతశిఖరములను, బలముచేత, బంతుల వలె ఎగురవేసి, వాటిని పట్టుకొనుచుండెను. వాలి తన బలమును ప్రకటించుటకొరకు, అడవిలోని సారము గల, అనేకవిధములైన ఎన్నో వృక్షములను, బలముచేత విరగగొట్టుచుండును.(4-6)

కైలాసశిఖరమువంటి ప్రమాణము గల, మహాబలవంతుడైన, మహిషరూపముగల దుందుభి అనేవాడు వేయి ఏనుగుల బలముతో ఉండెను. ఆ దుందుభి బలగర్వముచేతను, వరములు పొంది ఉండుటచేతను మోహితుడై నదులకు పతియైన సముద్రుని వద్దకు వెళ్లెను.(7,8)

తరంగములతోను, రత్నసముదాయములతోను కూడిన ఆ సముద్రుని అతిక్రమించి(లెక్క చేయక) 'నాతో యుద్ధానికి రమ్ము' అని సముద్రుని పిలచెను. ధర్మాత్ముడు, గొప్ప బలము గలవాడు అయిన సముద్రుడు లేచి కాలముచేత ప్రేరేపింపబడి ఆ విధముగా వచ్చిన ఆ అసురునితో ఇట్లు పలికెను.(9, 10)

'నేను నీతోయుద్ధము చేయజాలను. నీతో ఎవడు యుద్ధము చేయగల సమర్థుడో అతనిని గూర్చి చెప్పెదను వినుము. మహారణ్యములో హిమవంతు డనే పేరు గల పర్వతరాజు ఉన్నాడు. శివుని మామగారైన ఆతడు మునులకు ఆశ్రయము ఇచ్చువాడు. ఆ పర్వతరాజుపై ఎన్నియో సెలయేళ్లు ప్రవహించుచుండును. అనేకమైన గుహలు, జలప్రవాహములు ఉన్న ఆ శైలరాజు చాల సమర్థుడు. నీకు యుద్ధానందమును ఇవ్వగలవాడు అతడే.'(11-13)

దుందుభి సముద్రుడు తనకు భయపడినాడని తలచి, ధనుస్సునుండి బయలుదేరిన బాణము వలె మహావేగముతో హిమవత్పర్వతవనమును చేరి, ఏనుగుల వంటి ప్రమాణము గల తెల్లని ఆ హిమవత్పర్వతశిలలను పడగొట్టి నేలపై నలుమూలలా చిమ్మివేసెను.(14, 15)

పిమ్మట, తెల్లని మేఘమువంటి ఆనందకరమైన ఆకారము గల సౌమ్యుడైన

హిమవంతుడు తన శిఖరముమీదనే నిలచి ఇట్లు పలికెను.(16)

'ధర్మమునందు ఆసక్తిగల ఓ! దుందుభీ! న న్నీవిధముగా క్లేశపెట్టకుము. నేను మునులకు నివాసస్థానమైనవాడను. యుద్ధము చేయుటలో నాకు నేర్పు లేదు.'(17)

బుద్ధిమంతుడైన ఆ పర్వతరాజు పలికిన మాటలు విని దుందుభి కోపమువలన ఎఱ్ఱబారిన నేత్రములతో, ఇట్లు పలికెను.(18)

'నీకు యుద్ధము చేసే సామర్థ్యము లేనిచో, లేదా నన్ను చూచి భయపడి నీవు యుద్ధప్రయత్నము చేయకున్నచో, యుద్ధము చేయవలె ననే వాంఛ గల నాతో యుద్ధము చేయగలవానిని ఎవరినైనా చూపుము.'(19)

హిమవంతుడు ఆ అసురోత్తముని మాటలు విని కోపించి, పూర్వమెన్నడూ పలకని మాట అతనితో ఇట్లు పలికెను.(20)

'ఓ! మహాబుద్ధిశాలీ! దేవేంద్రుని పుత్రుడు, ప్రతాపవంతుడు, శోభాసంపన్నుడు అయిన వాలి అనే ఒక వానరుడు సాటిలేని అందము గల కిష్కింధానగరములో నివసించుచున్నాడు. అతడు గొప్ప బుద్ధి గలవాడు. యుద్ధములో నేర్పుగలవాడు. దేవేంద్రుడు నముచికి వలె అతడు నీకు గొప్ప ద్వంద్వయుద్ధమును యివ్వగల సమర్థుడు. నీకు ఇప్పుడు యుద్ధము చేయవలె ననే కోరిక ఉన్నచో వెంటనే అతనిమీదకు వెళ్ళుము. శూరుడైన ఆ వాలిని యుద్ధములో ఎవ్వరూ ఎదుర్కొనజాలరు.'(21-23)

దుందుభి హిమవంతుని మాటలు విని, గొప్ప కోపావేశముతో వాలి నగరమైన కిష్కింధకు వెళ్లెను. మహాబలశాలి యైన ఆ దుందుభి మహిషరూపము ధరించి, తీక్ష్ణములైన కొమ్ములతో భయము కలిగించుచు, వర్షాకాలమునందు ఆకాశమునందు వ్యాపించిన ఉదకముతో నిండి ఉన్న నల్లని మేఘమువలె ధ్వని చేసెను. ఆ దుందుభి, సమీపమునందున్న వృక్షములను విరచివేయుచు, డెక్కలతో భూమిని చీల్చుచు, ఏనుగు వలె, దర్పమువలన, కొమ్ముతో కిష్కింధాద్వారమును పొడుచుచు ధ్వని చేసెను.(24-27)

అంతఃపురములో ఉన్న వాలి ఆ శబ్దమును విని, కోపించినవాడై నక్షత్రములతో కూడిన చంద్రుడు వలె స్త్రీలతో కూడినవాడై బైటకు వచ్చెను. వాలి, మితముగా, స్పష్టములైన అక్షరములు పదములు గల వాక్కును ఆ దుందుభితో పలికెను.(28,29)

'ఓ! దుందుభీ! నగరద్వారమునకు అడ్డుగా నిలచి ఎందుకు అరచుచున్నావు? నీ విషయము నాకు తెలియును. ఓ! మహాబలుడా! నీ ప్రాణాలు రక్షించుకొనుము.'(30)

బుద్ధిమంతుడైన ఆ వాలి మాటలు విని దుందుభి క్రోధముచేత ఎఱ్ఱబడిన నేత్రములతో ఇట్లు పలికెను.(31)

'ఓ! వీరుడా! స్త్రీల సమక్షములో ఇలాంటి గర్వోక్తులు పలుకకుము. ఇప్పుడు నాతో యుద్ధము చేయుము. నీ బల మెంతటిదో తెలిసికొనెదను. లేదా ఈ రాత్రి నేను నా కోపమును నిగ్రహించుకొనెదను. నీవు సూర్యోదయము వరకు స్వేచ్ఛగా కామభోగములను అనుభవించుము. వానరులను కౌగిలించుకొని వారికి చివరిసారిగా ఇవ్వదలిచిన కానుకలు ఇమ్ము. నీవు సమస్తమైన వానరులకు ప్రభువు కావున నీ స్నేహితులందరికీ వీడ్కోలు చెప్పుము.(32-34)

కిష్కింధను చివరిసారిగా, బాగా చూచుకొనుము. నీవంటివానిని పురములో రాజుగా నియమించుము. స్త్రీలతో క్రీడించుము. నేను నీ దర్పమును నశింపచేయగలవాడను. మద్యము త్రాగిన మత్తులో ఉన్నవానిని గాని, ఏమరుపాటు చెందినవానిని గాని, ఓడిపోయిన వానినిగాని, ఆయుధాదులు లేని వానిని గాని, దుర్బలుని గాని, నీవలె కామమోహితుడై ఉన్నవానిని గాని చంపేవానికి భ్రూణహత్యాపాపము కలుగును కదా.'(35, 36)

అప్పుడు వాలి నవ్వి, తారమొదలైన ఆ స్త్రీల నందరినీ పంపివేసి, కోపించినవాడై, మూర్ఖుడైన ఆ అసురశ్రేష్ఠునితో ఇట్లు పలికెను.(37)

'నేను మద్యమదముతో ఉన్నా నని అనుకొనకుము. నీకు భయము లేకపోయినచో యుద్ధానికి రమ్ము. ఈ యుద్ధములో ఈ మదము(మద్యపానము) వీరపాన మని తెలిసికొనుము.'(38)

చాలా కోపించిన వాలి అతనితో ఇట్లు పలికి తండ్రియైన దేవేంద్రుడిచ్చిన బంగారు మాలను ధరించి, యుద్ధమునకై నిలచెను.(39)

అప్పుడు వానరశ్రేష్ఠుడైన వాలి పర్వతము వలె ఉన్న ఆ దుందుభిని కొమ్ములు పట్టి, అరచుచు, నేలపై వేసి కొట్టెను. వాలి ఆ దుందుభిని క్రింద పడవేసి గొప్ప ధ్వని చేయుచు అరచెను. క్రింద పడవేయబడిన ఆ దుందుభి చెవులనుండి రక్తము స్రవించెను. కోపావేశముతో పరస్పరము జయించవలె నని కోరుకొనుచున్న ఆ

వాలిదుందుభులకు ఘోరమైన యుద్ధము జరిగెను. దేవేంద్రునితో సమానమైన పరాక్రమము గల వాలి అప్పుడు పిడికిళ్లతో గ్రుద్ది, మోకాళ్లతో పొడిచి, పాదాలతో తన్ని, శిలలతోను వృక్షాలతోను కొట్టి యుద్ధము చేసెను. వాలిదుందుభులలో దుందుభి బలము తగ్గిపోయెను. వాలి బలము పెరిగెను.(40-44)

ఆ దుందుభిని ఎత్తి నేలమీద పడవేయగా, ప్రాణములను హరించే ఆ యుద్ధములో దుందుభి నేలమీద నలగగొట్టబడెను. నేలమీద పడవేయబడిన ఆ దుందుభి శరీరరంధ్రముల నుండి అత్యధికముగా రక్తము స్రవించెను. పెద్ద శరీరము గల అతడు మరణించి నేలమీద పడిపోయెను. బలశాలియైన వాలి, బలము తగ్గిపోయి మరణించిన ఆ దుందుభిని చేతులతో ఎత్తి ఒకే ఊపులో యోజనము దూరము విసిరివేసెను.(45-47)

ఆ దుందుభి వేగముగా విసిరివేయబడినప్పుడు వాని నోటినుండి కారిన రక్తబిందువులు గాలికి ఎగిరి మతంగాశ్రమము చుట్టూ పడినవి. రామా! మతంగముని తన ఆశ్రమములో పడిన రక్తబిందువులను చూచి, అట్లు చల్లినవానిపై కోపించి, ఈ పని చేసినవాడు ఎవడా అని ఆలోచించెను. ఈ రక్తము నాపై పడుటకు కారణమైన దురాత్ముడు, దుర్బుద్ధి, వినయవిహీనుడు అయిన ఆ మూర్ఖు డెవడో!(48-50)

ఆ మునిశ్రేష్ఠుడు ఇట్లు అనుకొనుచు బైటకు వెళ్ళి చూడగా ఆతనికి చచ్చి నేలమీద పడి ఉన్న, పర్వతమువంటి ఆకారము గల దున్నపోతు కనబడెను. ఆ పని చేసినవాడు వాలి అని ఆ ముని తపోబలముచే తెలుసుకొని, ఆ మహిషమును తన ఆశ్రమము వైపు పడవేసిన ఆ వాలికి గొప్ప శాపము ఇచ్చెను.(51, 52)

'నా నివాసస్థానమైన ఈ వనమును రక్తముచేత పాడుచేసినవాడు ఈ వనములో ప్రవేశించగూడదు. అట్లు ప్రవేశించినచో ఆతడు మరణించగలడు. ఈ అసురుని శరీరమును ఎవడు విసిరివేసినాడో అతడు ఈ వృక్షములను కూడ విరగగొట్టినాడు. పూర్తి యోజనము ప్రమాణము గల నా ఆశ్రమము చుట్టు ప్రక్కలకు వచ్చినచో దుర్బుద్ధి యైన అతడు జీవించడు. నా వనమును ఆశ్రయించి ఉన్న ఆతని మంత్రులు మొదలైన వారు కూడ ఇటుమీద ఇక్కడ నివసించకూడదు. వారందరు నా మాటలు విని వెళ్లిపోయెదరు గాక.(53-55)

నేను నిత్యము ఈ వనమును పుత్రుని రక్షించుకొన్నట్లు రక్షించుకొనుచున్నాను. అట్టి ఈ వనములో నివసించి ఆకులను, అంకురములను, ఫలములను,

మూలములను పాడుచేయుచున్న ఆ వానరులు దీనిని విడిచి వెళ్లకపోయినచో వాళ్ళను కూడ తప్పక శపించెదను. ఒక్క దినము మాత్రమే గడువు ఇచ్చుచున్నాను. రేపు నా కంటబడిన వానరుడు ఎన్నో వేల సంవత్సరముల పాటు శిలయై పడి యుండును.(56-58)

ముని పలికిన మాటలు విని వానరులు ఆ వనమును విడిచి వెళ్ళిపోయిరి. వాళ్ళను చూచి వాలి ఇట్లు పలికెను. మతంగవనములో నివసించే మీరందరూ నా దగ్గరకు ఎందుకు వచ్చినారు? వానరులు అందరూ క్షేమమే కదా!(59, 60)

పిమ్మట ఆ వానరు లందరూ, తాము వచ్చుటకు కారణమును, అతనికి తగిలిన శాపమును గూర్చి చెప్పిరి.(61)

అప్పు డా వాలి వానరుల మాటలు విని, సవినయముగా ఆ మహర్షి దగ్గరకు వెళ్లి ప్రార్థించెను.(62)

మతంగమహర్షి వాలి మాటలు ఆదరించక ఆశ్రమములోనికి వెళ్లిపోయెను. వాలి శాపము తగులుటచేత భయపడుచు వ్యాకులచిత్తముతో ఉండెను.(63)

మహారాజా! రామా! నాటినుండి వాలి శాపమునకు భయపడి ఋష్యమూక మహాపర్వతముమీదకి ప్రవేశించుటకు, చివరకు దానివైపు చూచుటకు కూడ ఇష్టపడడు. రామా! వాలి ఈ మహావనములో ప్రవేశింపజాల దని తెలిసికొని నేను ఏమీ భయములేక మంత్రులతో కూడ ఇక్కడ సంచరించుచున్నాను. బలగర్వముతో వాలి దూరముగా విసరివేసిన ఆ దుందుభి అస్థిపంజరము ఇదిగో; పర్వతశిఖరము వలె ప్రకాశించుచున్నది. ఇవిగో ఇక్కడ కొమ్మలతో నిండిన ఏడు సాలవృక్షము లున్నవి. వాలి బలముచేత వీటిలో ఒకదానిని ఊపి ఆకు లన్నీ రాలిపోవు నట్లు చేయుచుండును.(64-67)

వాలి కున్న సాటి లేని బలమును గూర్చి స్పష్టముగా చెప్పినాను. అట్టి వాలిని యుద్ధములో నీవు చంపగలవా?"(68)

సుగ్రీవుని మాటలు విని, లక్ష్మణుడు నవ్వుచు, "రాముడు వాలిని చంపగల డను విషయమును అత దేమి చేసిన నమ్మెదవు?" అని పలికెను.(69)

అప్పుడు సుగ్రీవుడు లక్ష్మణునితో ఇట్లు పలికెను. పూర్వము వాలి ఈ ఏడు సాలవృక్షములను ఒక్కొక్కదానిని పట్టుకొని అనేకపర్యాయములు, నేను చెప్పినట్లు పీడించేవాడు. రాముడు ఒక్క బాణముతో ఈ చెట్లలో ఒకదానిని చీల్చగలిగిన

ట్లయితే అప్పుడు రాముని పరాక్రమమును చూచి, వాలిని ఇతడు చంపగల డని నమ్మెదను.(70, 71)

చచ్చిన ఈ మహిషాకారములో ఉన్న దుందుభి అస్థిపంజరమును రాముడు ఒక్క కాలితో ఎత్తి బలముచేత రెండు వందల ధనుస్సుల(నాలుగు వందల గజముల) దూరము విసిరివేయగలిగినా కూడ ఇతడు వాలిని చంపగలడని నమ్మెదను.(72)

సుగ్రీవుడు కొనలయందు ఎఱ్ఱగా నున్న నేత్రములు గల రామునితో ఇట్లు పలికి, క్షణకాలము ఆలోచించి, మరల ఇట్లు పలికెను.(73)

"వానరుడైన వాలి శూరుడు. శూరుడ ననే అభిమానము కలవాడు. అతని బలపౌరుషములు అంతటా ప్రసిద్ధములు. బలవంతుడైన అతడు ఎన్నడూ యుద్ధములలో ఓటమి ఎరుగడు. ఇతడు దేవతలు కూడా చేయజాలని పనులు చేసి ఉన్నాడు. ఆ పనుల గూర్చి ఆలోచించి, భయపడి నేను ఈ ఋష్యశృంగపర్వతమును ఆశ్రయించి ఉన్నాను.(74, 75)

వానరరాజైన ఆ వాలిని ఎదిరించుటకు గాని, జయించుటకు గాని శక్యము కాదు. అతడు కోపస్వభావము గలవాడు. ఈ విషయము తెలిసియే నేను ఈ ఋష్యమూకపర్వతమును విడచుట లేదు. నేను భయపడి ఏమి ఆపద వచ్చునో అని శంకించుచు, నాయందు ప్రేమ గల హనుమంతుడు మొదలైన ఉత్తములైన మంత్రులతో కలిసి ఈ మహావనములో తిరుగుచున్నాను.(76,77)

ఈనాడు నాకు శ్లాఘనీయుడైన ఉత్తమమిత్రుడు లభించినాడు. మిత్రులపై ప్రేమగల ఓ! పురుషశ్రేష్ఠుడా! హిమవత్పర్వతమువంటివాడ వైన నిన్ను ఆశ్రయించుచున్నాను. బలశాలియైన ఆ నా దుష్టసోదరుని బల మెంతటిదో నాకు తెలియును. కాని యుద్ధములో నీ పరాక్రమమును నే నెన్నడూ చూచి ఉండలేదు.(78, 79)

నిన్ను పరీక్షింపవలె నని గాని, అవమానించవలె నని గాని, భయ పెట్టవలె నని గాని నా అభిప్రాయము కాదు. భయంకరములైన అతడు చేసిన పనులు చూచి నా మనస్సులో భయము కలుగుటచే ఇట్లు పలుకుచున్నాను. నీ మాట, శరీరప్రమాణము, ధైర్యము, ఆకారము ఇవన్నీ నివురు గప్పిన నిప్పు వలె ఉన్న నీ అసాధారణమైన తేజస్సును సూచించుచున్నాయను మాట నిజమే."(80, 81)

రాముడు మహాత్ముడైన సుగ్రీవుని వచనము విని, చిరునవ్వు నవ్వుచు, అతనితో

ఇట్లు పలికెను.(82)

"సుగ్రీవా! మా పరాక్రమము విషయమున నీకు నమ్మకము లేనిచో యుద్ధము చేయుటలో నాకున్న సామర్థ్యమును గూర్చి నమ్మకము కలిగించెదను.(83)

రాముడు సుగ్రీవునితో ఇట్లు పలికి కాలి బొటనవ్రేలితో దుందుభి శరీరమును అనాయాసముగా ఎత్తి, పది యోజనముల దూరము విసరివేసెను. ఆ విధముగ విసిరివేయబడిన శరీరమును చూచి సుగ్రీవుడు సూర్యుడు వలె ప్రకాశించుచున్న వీరుడైన ఆ రామునితో లక్ష్మణవానరుల సమక్షమున అర్థయుక్తమైన వాక్యము నిట్లు పలికెను.(84-86)

"మిత్రుడా! పూర్వము ఆనాడు నా సోదరుడైన వాలి బాగా అలసిపోయి, మత్తుడై ఉన్న సమయంలో, మాంసముతో నిండి పచ్చిగా, క్రొత్తగా ఉన్న శరీరమును విసిరివేసినాడు. నీ విప్పుడు విసిరివేసిన ఈ శరీరము మాంసము లేక తృణము వలె తేలిక యైపోయినది. నీ వీ సమయములో మంచి ఉత్సాహముతో కూడ ఉన్నావు. పచ్చిగా ఉండుట, ఎండిపోవుట అనే దానిలో చాల భేదమున్నది గాన దీనిని పట్టి అతని బలము అధికమా! నీ బలము అధికమా అని తెలిసికొనుట శక్యము కాదు.(87-89)

రామా! మీ ఇద్దరి బలాబలములను గూర్చి వెనుకటి సందేహమే నాకు కలుగుచున్నది. ఒక్క సాలవృక్షమును భేదించినచో మీ బలాబలములు స్పష్టమగును. మరొక ఏనుగు తొండము వలె ఉన్న ఈ ధనస్సు నారి కట్టి, చివర వరకు లాగి మహాశరమును ప్రయోగించుము. నీవు ప్రయోగించిన బాణము తప్పక ఈ సాలవృక్షమును చీల్చివేయగలదు; సంశయము లేదు; ఆలోచించకుము. నాకు ప్రియమైన కార్యమును తప్పక చేయుము. నామీద ఒట్టు పెట్టి ప్రార్థించుచున్నాను. తేజస్సులో సూర్యుడు ఎట్లు శ్రేష్ఠుడో, మహాపర్వతములలో హిమవత్పర్వతము ఎట్లు శ్రేష్ఠమో, నాలుగు పాదములు గల జంతువులలో సింహము ఎట్లు శ్రేష్ఠమో, నీవు కూడ, పరాక్రమముచేత, మనుష్యులలో శ్రేష్ఠుడవు."(90-93)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ పదకొండవ సర్గము సమాప్తము.

పన్నెండవ సర్గము

రాముడు ఏడు సాలవృక్షములను భేదించుట. సుగ్రీవుడు కిష్కింధకు వెళ్లి వాలిని యుద్ధానికి పిలచుట. యుద్ధములో ఓడిపోయి సుగ్రీవుడు మతంగవనమునకు పారిపోవుట. రాముడు అతనిని ఓదార్చి, అతని మెడలో గుర్తు కోసమై గజపుష్పమాలను కట్టించి, మరల అతనిని యుద్ధమునకు పంపుట.

సుగ్రీవుడు చక్కగా పలికిన మాటలను విని, రాముడు అతనికి నమ్మకము కలిగించుటకై ధనుస్సును గ్రహించెను. రాముడు భయంకరమైన ధనుస్సును గ్రహించి, నారి ధ్వనులతో దిక్కులను నింపుచు, ఒక బాణమును సాలవృక్షముపై ప్రయోగించెను. (1,2)

రాముడు ప్రయోగించిన ఆ బాణము ఏడు సాలవృక్షములను, పర్వతపు చరియను భేదించి, భూమిలో ప్రవేశించెను. మహావేగము గల ఆ బాణము క్షణకాలములో ఆ సాలవృక్షములను భేదించి, పైకి వచ్చి, మరల ఆ అంబులపొదిలోనికే ప్రవేశించెను. (3, 4)

సుగ్రీవుడు ఆ విధముగ భేదింపబడిన ఆ ఏడు సాలవృక్షములను చూచి రాముని శరవేగమునకు చాల ఆశ్చర్యపడెను. చాలా సంతోషించిన ఆ సుగ్రీవుడు రామునకు అంజలి ఘటించి, హారాద్యలంకారములు వ్రేలాడు నట్లు శిరస్సు నేలకు తగులునట్లుగా వంగి నమస్కరించెను. రాముడు చేసిన పనికి సంతోషించిన సుగ్రీవుడు అక్కడ నిలచి యున్న రామునితో ఇట్లు పలికెను. (5-7)

"రామా! నీవు బాణములచే, ఇంద్రునితో సహా, దేవతల నందరిని యుద్ధములో సంహరించుటకు సమర్థుడవు. వాలిమాట చెప్పవలెనా? నీవు ఒక్క బాణముచేత ఏడు మహాసాలవృక్షములను, పర్వతమును, భూమిని కూడ చీల్చివేసినావు. అట్టి

నీముందు రణములో ఎవడు నిలబడగలడు? దేవేంద్రునితోను, వరుణునితోను సమానుడవైన నీవు ఈనాడు మిత్రుడుగా లభించుటచే నా శోకము పోయినది. అధికమైన ఆనందము కలిగినది. నేను దోసిలి కట్టి ప్రార్థించుచున్నాను. నా సోదరరూపములో ఉన్న శత్రువైన వాలిని, నాకు ప్రియము చేకూర్చుటకై ఇప్పుడే చంపివేయుము."(8-11)

రాముడు ఆ సుగ్రీవుని కౌగిలించుకొని ఈ విధముగ ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.(12)

సుగ్రీవా! ఇక్కడినుండి శీఘ్రముగా కిష్కింధకు వెళ్లెదము. నీవు ముందు నడువుము. నీవు వెళ్లి పేరుకు మాత్రము సోదరుడైన వాలిని యుద్ధానికై పిలువుము.(13)

వారందరు వాలి నగరమైన కిష్కింధకు శీఘ్రముగా వెళ్లి దట్టమైన అడవిలో చెట్ల వెనుక దాగి ఉండిరి. సుగ్రీవుడు వస్త్రము గట్టిగా బిగించి, వేగముగా ధ్వనిచేత ఆకాశమును బ్రద్దలు కొట్టుచున్నాడా అన్నట్లు వాలిని యుద్ధమునకు పిలుచుచు ఘోరముగా ధ్వని చేసెను.(14, 15)

మహాబలశాలియైన వాలి, సోదరుడైన సుగ్రీవుడు చేయుచున్న ఆ ధ్వనిని విని, చాలా కోపించి, అస్తాద్రితటమునుండి సూర్యుడు వలె, చాల తొందరగా బైటకు వచ్చెను.(16)

ఆకాశమునందు బుధాంగారకగ్రహముల మధ్య జరిగినట్లు వాలిసుగ్రీవుల మధ్య చాల తీవ్రమైన యుద్ధము జరిగెను. క్రోధముతో నిండిన ఆ సోదరు లిద్దరూ పిడుగుల వంటి అరచేతి చరపుల తోను, వజ్రాయుధము దెబ్బ వంటి గ్రుద్దులతోను ఒకరినొకరు కొట్టిరి.(17, 18)

ధనుస్సు చేతిలో ధరించిన రాముడు ఆ అన్నదమ్ములిద్దరూ, అశ్వినీదేవతల వలె పరస్పరము పోలిక గలిగి ఉన్నట్లు చూచెను. వారిలో సుగ్రీవు డెవరో వాలి యెవరో గుర్తించలేక పోవుటచేత రాముడు, ప్రాణాంతకరమైన బాణమును ప్రయోగించుటకు ఇష్టపడలేదు.(19, 20)

ఇంతలో సుగ్రీవుడు ఆ వాలి చేతిలో ఓడిపోయి, తనను రక్షించుటకు వచ్చిన రాముడు కనబడకపోవుటచే ఋష్యమూకపర్వతమునకు పారిపోయెను. వాలి కోపముతో ఎదుర్కొని యుద్ధము చేయగా సుగ్రీవుడు అలసిపోయెను. శరీర మంతా రక్తముతో తడిసిపోయెను. దెబ్బలకు ఆతని శరీరము శిథిలమై పోయెను. ఇట్టి

స్థితిలో ఆ సుగ్రీవుడు మహావనములోనికి ప్రవేశించెను.(21, 22)

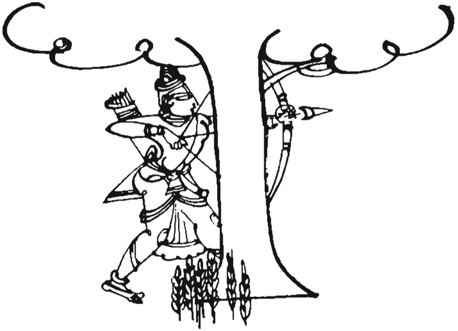
మహాబలశాలి యైన వాలి అరణ్యములో ప్రవేశించిన ఆ సుగ్రీవుని చూచి, "ఇప్పుడు విడువబడితివిలే" అని పలుకుచు, శాపభయమువలన, అక్కడినుండియే తిరిగి వెళ్లిపోయెను.(23)

రాముడు కూడ సోదరునితో, హనుమంతునితోను కలిసి, వానరుడైన సుగ్రీవుడు ఉన్న వనమునకే వచ్చెను. సుగ్రీవుడు, లక్ష్మణసహితుడై వచ్చిన రాముని చూచి, సిగ్గుపడుచు, నేలవైపు చూచుచు, దీనముగా ఇట్లు పలికెను.(24, 25)

"శత్రువును యుద్ధానికి పిలువుము అని చెప్పి, పరాక్రమము చూపి నమ్మకము కలిగించి, నన్ను శత్రువుచేత కొట్టించినావు! నీ విట్లు ఎందుకు చేసినావు? 'నేను వాలిని చంపను' అని నీవు అప్పుడే నాతో యథార్థముగా చెప్పి ఉన్నచో నేను ఇక్కడినుండి వెళ్లేవాడను గాను కదా?"(26, 27)

సుగ్రీవుడు దీనమైన వాక్కుతో, జాలి కలుగునట్లు ఇట్లు పలుకగా విని రాముడు ఇట్లు అనెను.(28)

"నాయనా! సుగ్రీవా! నేను ఏ కారణముచేత బాణమును ప్రయోగించలేదో వినుము. కోపమును విడిచిపెట్టుము. అలంకారములోను, వేషములోను, ప్రమాణము(లావు పొడవుల) లోను నీవూ వాలీ కూడ ఒకే విధముగా ఉన్నారు.

కంఠస్వరములో గాని, తేజస్సులో గాని, చూపులో గాని, పరాక్రమములో గాని, మాటలలో గాని మీ ఇద్దరికీ భేద మేమీ నాకు కనబడలేదు.(29-31)

మీ రూపములు ఒకే విధముగా ఉండుటవలన భ్రాంతి చెందిన నేను, మహావేగము గల, శత్రుసంహారక మైన బాణమును విడువలేదు. మీ పోలికవలన శంకించినవాడనై ప్రాణాంతకమైన భయంకరమైన బాణమును విడువలేదు. మన కిద్దరికీ సమూలముగా వినాశము కలుగు నని నేను అట్లు చేయలేదు. నా అజ్ఞానమువల్లా, తేలిక బుద్ధివల్లా నీవు ఆపద చెందినచో నేను నా మూఢత్వమును, అజ్ఞానమును చాటుకొన్నవాడ నగుదును. అభయ మిచ్చువారిని చంపుట మహాపాతకము. నేను, లక్ష్మణుడు, ఉత్తమమైన శరీరకాంతి గల సీత, మేమందరమూ నీ అధీనులము. ఈ అరణ్యములో నీవే మాకు రక్షకుడవు.(32-35)

ఆ కారణమువలన నీవు మరల యుద్ధము చేయుము. నా విషయమునందు శంకించకుము. నేనిప్పుడే యుద్ధములో ఒక్క బాణముచేత వాలిని పడగొట్టెదను. అతడు నేలమీద దొర్లుచుండగా నీవు చూడగలవు. నీవు ద్వంద్వయుద్ధము చేయుచున్నప్పుడు నేను నిన్ను గుర్తించుటకు వీలుగా ఏదైన ఒక ఆనవాలును ధరించుము. లక్ష్మణా! అందమైన ఆకారము గల ఈ వికసించిన గజపుష్పలతను పెకిలించి, మహాత్ముడైన ఈ సుగ్రీవుని కంఠమునందు కట్టుము."(36-39)

పిమ్మట లక్ష్మణుడు ఆ పర్వతము చరియమీద మొలచిన, పుష్పములతో నిండిన గజపుష్పీలతను పెరికి, సుగ్రీవుని కంఠమునందు కట్టెను. ఆ మాలను

కంఠమునందు వేయగా సుగ్రీవుడు సంధ్యాకాలమునందు ఎఱ్ఱగా ఉన్న మేఘము కొంగల పంక్తిచేత ప్రకాశించి నట్లు ప్రకాశించెను. సుగ్రీవుడు మాలచే తన శరీరము శోభిల్లగా, రాముని వాక్యముచే సమాధానపడి, రామునితో తిరిగి కిష్కింధకు పోయెను. (40-42)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ పన్నెండవ సర్గము సమాప్తము.

పదమూడవ సర్గము

శ్రీరామాదులు కిష్కింధ చేరుట.

ధర్మాత్ముడైన రాముడు సుగ్రీవసమేతుడై ఋష్యమూక పర్వతమునుండి బయలుదేరి, వాలి పరాక్రమముచే పాలింపబడిన కిష్కింధకు వెళ్లెను. రాముడు బంగారముచేత అలంకరించిన గొప్ప ధనుస్సును, సూర్యునితో సమానములైనవి, యుద్ధములో జయమును సాధించేవీ అయిన బాణాలను ధరించి వెళ్లెను. ఆ రాముని ఎదుట దృఢమైన కంఠము గల సుగ్రీవుడు, మహాబలశాలియైన లక్ష్మణుడు వెళ్లిరి. (1-3)

రాముని వెనుక వీరుడైన హనుమంతుడు, నలుడు, పరాక్రమవంతుడైన నీలుడు, గొప్ప తేజస్సు కలవాడు, వానరసేనానాయకుల గణమునకు అధిపతి యైన తారుడు వెళ్లిరి. (4)

వారందరూ పుష్పముల భారముతో వంగిన వృక్షములను, నిర్మలమైన ఉదకము ప్రవహించేవి, సముద్రములోనికి వెళ్లేవి అయిన నదులను చూచుచు వెళ్లిరి. వారు చిన్న గుహలను, పెద్ద గుహలను, పర్వతములను, నెరియలను, ఎత్తైన శిఖరములను, చూచుటకు అందమైన లోయలను చూచుచు వెళ్లిరి. మార్గమధ్యమునందు వారికి వైదూర్యమణుల వలె నిర్మలముగా ఉన్న ఉదకములతోను, చిన్న మొగ్గలు గాని పెద్ద మొగ్గలు గాని లేక వికసించిన పద్మములతోను ప్రకాశించుచున్న జలపూర్ణములైన సరస్సులు కనబడెను. ఆ సరస్సులు కారండవములు, సారసములు, హంసలు, వంజులములు, నీటికోళ్లు, చక్రవాకములు మొదలైన పక్షులధ్వనులతో మారుమ్రోగుచుండెను. (5-8)

అక్కడ మెట్ట ప్రదేశములో లేళ్లు నలుమూలలా నిర్భయముగా సంచరించుచు

మెత్తని లేతపచ్చికను మేయుచుండెను. అట్టిలేళ్లను చూచిరి. తెల్లని దంతములతో ప్రకాశించుచున్న భయంకరములైన ఏనుగులు ఒంటరిగా తిరుగుచు సరస్సుల తీరములను దంతాలతో పొడుచుచుండెను. ఆ విధముగ సరస్సులకు శత్రువుల వలె ఉన్న ఏనుగులను చూచిరి. మదించిన వానరములు పర్వతముల చరియలమీద ధ్వని చేయుచుండెను. నడిచే పర్వతముల వలె, ఏనుగుల వలె ఉన్న ఆ వానరముల శరీరములు భూపరాగముచేత కప్పబడి యుండెను. అట్టి వానరములను కూడ చూచిరి. సుగ్రీవానుచరులైన ఆ వానరులు ఆ వనములో ఇంకా ఇతరవన్యమృగములను, ఆకాశమునందు సంచరించే పక్షులను చూచుచు తొందరగా వెళ్లిరి.(9-12)

వారందరు శీఘ్రముగా వెళ్లుచుండగా, రాముడు అక్కడ చెట్ల గుంపులతో నిండిన ఒక వనమును చూచి సుగ్రీవునితో ఇట్లు పలికెను. "మేఘముల గుంపు వలె దట్టమై, ప్రాంతములందు అరటిచెట్లతో నిండిన ఈ వృక్షసముదాయము ఆకాశమునందు మేఘము ప్రకాశించు నట్లు ప్రకాశించుచున్నది. ఇదేమో తెలిసికొనవలె నని నాకు వేడుకగా ఉన్నది. నీవు నాకు కలిగిన ఈ కుతూహలమును శాంతింపచేయుము."(13-15)

రాముని మాటలు విని సుగ్రీవుడు నడచి వెళ్లుచునే, ఆ మహావనమును గూర్చి ఇట్లు చెప్పెను.(16)

"రామా! ఉద్యానవనములతో ప్రకాశించుచు, మధురమైన మూలములతోను, ఉదకముతోను సమృద్ధమైన ఈ విశాలమైన ఆశ్రమము శ్రమను తొలగించును. తీవ్రములైన నియమములను పాటించుచు, నిత్యము తలక్రిందుగా నీటిలో శయనించే సప్తజను లనే పేరు గల ఏడుగురు మునులు ఇక్కడ ఉండెడివారు. కదలకుండగా నివసించే ఆ మునులు ఏడు దినముల కొకసారి వాయుభక్షణము చేసేవారు. అట్టి ఆ మునులు ఏడు వందల సంవత్సరములు ఈ విధముగా తపస్సు చేసి సశరీరస్వర్గము పొందినారు. వృక్షము లనే ప్రాకారము చుట్టి ఉన్న ఈ వనమును, ఆ మునుల ప్రభావముచేత, ఇంద్రాదిదేవతలు, అసురులు కూడ ఎదిరింప జాలరు. పక్షులు, ఇతరవన్యజంతువులూ కూడ ఈ ఆశ్రమములో ప్రవేశించవు. అజ్ఞానముచేత ఏవైన ప్రవేశించినచో తిరిగి వెళ్లవు.(17-21)

ఇక్కడనుండి అలంకారముల ధ్వనులు, మధురములైన మాటలు, వాద్యసంగీతనాదములు వినవచ్చుచుండును. దివ్యమైన సువాసన వచ్చుచుండును.

ఇక్కడ దక్షిణాగ్ని, గార్హపత్యము, ఆహవనీయము అనే అగ్నిత్రయము ప్రజ్వరించుచున్నది. పావురము దేహము వలె ధూసరవర్ణమైన, దట్టమైన పొగ వృక్షాగ్రములను చుట్టుకొనుచున్నట్లు పైకి ఎగయుచున్నది కదా? పై భాగములమీద పొగ కప్పుటచే ఈ వృక్షములు, మేఘాలు ఆవరించిన వైదూర్యపర్వతముల వలె ప్రకాశించుచున్నవి.(22-24)

నీవు, నీ తమ్ముడైన లక్ష్మణుడూ కూడ, సావధానచిత్తముతో దోసిలి కట్టి ఆ మునుల నుద్దేశించి నమస్కారము చేయండి. పవిత్రములైన మనస్సులు గల ఆ ఋషులకు నమస్కరించేవారి శరీరములలో అశుభములైన రోగాదులేవీ ఉండవు." పిదప రామలక్ష్మణులు చేతులు జోడించి, ఆ ఋషుల నుద్దేశించి, నమస్కారము చేసిరి. రాముడు, లక్ష్మణుడు, సుగ్రీవుడు, వానరులు కూడ ఆ మునులకు నమస్కరించి, సంతోషించిన మనస్సులతో వెళ్లిరి.(25-28)

వారందరూ, ఆ సప్తజనాశ్రమమునుండి సుదూరమైన మార్గము నందు ప్రయాణము చేసి, వెళ్లి, వాలిచేత పాలింపబడుచు ఎదిరింప శక్యము కాని కిష్కింధను చూచిరి. ఆ మునులకు నమస్కరించుటచే వారిలో ఉగ్రమైన తేజస్సు ఆవిర్భవించెను. అట్టి రామలక్ష్మణసుగ్రీవాదులు ఆయుధములు ధరించి, శత్రువును సంహరించుటకై, వాలి పరాక్రమముచే పాలింపబడిన ఆ కిష్కింధకు మరల వచ్చిరి.(29, 30)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ పదమూడవ సర్గము సమాప్తము.

పదునాలుగవ సర్గము

వాలిని చంపెద నని రాముడు సుగ్రీవునకు మరల మాట ఇచ్చుట. సుగ్రీవుడు ఘోరముగా గర్జించుట.

సుగ్రీవుడు ఆ అరణ్యముపై అంతటా దృష్టి ప్రసరింపచేసి చాల క్రోధమును తెప్పించుకొనెను. సుగ్రీవుడు శబ్దముచేత ఆకాశమును భేదించుచున్నట్లు వాయువేగముచేత ముందుకు పోవుచున్న, గర్జించుచున్న పెద్ద మేఘము వలె, ఘోరమైన ధ్వని చేయుచు వాలిని యుద్ధానికి పిలచెను.(1-3)

సుగ్రీవుడు అప్పుడు, పనులలో సమర్థుడైన రాముని చూచి ఇట్లు పలికెను.(4)

"వాలి నగరమైన కిష్కింధ చేరినాము. దీనిని వానరులు వలవలె అంతటా వ్యాపించి కాపాడుచున్నారు. దీని ముఖద్వారము పరిశుద్ధమైన బంగారముతో నిర్మించబడినది. ధ్వజములతోను, యంత్రములతోను నిండియున్నది. రామా! వాలిని చంపెద నని నీవు వెనుక చేసిన ప్రతిజ్ఞను, తగిన కాలము లతను సఫలము చేసినట్లు చేయుము."(5, 6)

రాముడు సుగ్రీవుని మాటలు విని, అతనితో ఇట్లనెను.(7)

"లక్ష్మణుడు నేలనుండి ఊడబెరికి నీ కంఠమునందు కట్టిన ఈ గజపుష్పలత నీకు ఆనవాలుగా ఉన్నది గదా?నీ కంఠమునం దున్న ఈ పుష్పలతతో నీవు, ఆకాశములో నక్షత్రపంక్తిచేత చుట్టబడిన సూర్యుడు వలె ప్రకాశించుచున్నావు. నేడు నేను యుద్ధములో ఒక్క బాణమును ప్రయోగించి, నీకు వాలివలన కలిగిన భయమును, వైరమును కూడ తొలగించెదను.(8-10)

సోదరరూపములో ఉన్న ఈ శత్రువును నాకు చూపుము. నాచే చంపబడి ఆ వాలి, వనములో, పరాగములో దొర్లగలడు. నా కంట బడిన తరవాత కూడ వాలి ప్రాణాలతో వెనుకకు తిరిగి వెళ్లగలిగిన ట్లయితే నీవు వెంటనే నేను దోషము చేసితినని గ్రహించవచ్చును. నన్ను నిందించవచ్చును. నీ ఎదుటనే నేను ఒక్క బాణముతో ఏడు సాలవృక్షములను చీల్చివేసితిని కదా? అందుచేత నేడు వాలి రణములో నా బలముచేత చావనున్నాడని తెలిసికొనుము.(11-13)

ధర్మమునందు అత్యాసక్తి గల నేను ఎన్ని కష్టములలో ఉన్నను పూర్వ మెన్నడూ అసత్యము పలకలేదు. ఎట్టి పరిస్థితులలోను ఇటుపై కూడ పలకను. దేవేంద్రుడు అంకురించిన వరిపొలమును వర్షము చేత సఫలము చేసినట్లు ప్రతిజ్ఞను సఫలము చేసెదను. భయమును విడువుము. ఆ కారణము చేత బంగారు మాలను ధరించు వాలిని యుద్ధమునకు ఆహ్వానించుచు, ఎట్టి శబ్దము చేయుటచే అతడు వెంటనే బైటకు వచ్చునో అట్టి శబ్దము చేయుము.(14-16)

వాలి ఎల్లప్పుడు జయము పొందుచు ప్రకాశించుచున్నాడు. తన బలమును శ్లాఘించుకొనుచుండును. అతడు నీచేత ఎన్నడూ ఓడింపబడలేదు. అందుచే అతడు ఏ అడ్డము లేక నగరమునుండి బైటకు రాగలడు. తమకున్న బలమును గూర్చి తెలిసినవాళ్లు యుద్ధమునకు రమ్మని శత్రువుల పిలుపు విని సహించజాలరు. స్త్రీల సమక్షమున అసలే సహించజాలరు."(17, 18)

బంగారమువలె పచ్చని వర్ణము గల ఆ సుగ్రీవుడు రాముని మాటలు విని, ఆకాశమును బ్రద్దలు కొట్టుచున్నాడా అన్నట్లు క్రూరమైన శబ్దముతో ధ్వని చేసెను. సుగ్రీవుడు చేసిన ధ్వని విని భయపడిన గోవులు కాంతివిహీనములై రాజు తన ధర్మమైన ప్రజాపరిపాలనమును సరిగా నిర్వర్తించకపోవుటచే పరులచేత ఆక్రమింపబడిన కులస్త్రీల వలె వ్యాకులములై పరుగెత్తినవి. మృగములు యుద్ధములో ఓడిపోయిన అశ్వముల వలె పారిపోయినవి. పక్షులు పుణ్యము క్షీణించగా పడిపోవుచున్న నక్షత్రముల వలె నేలపై రాలిపోయినవి. (19-21)

పిమ్మట మేఘము వలె ధ్వని చేయగలవాడు, ధ్వనిచేయుటలో ప్రసిద్ధుడు అయిన సూర్యకుమారుడైన సుగ్రీవుడు శౌర్యముచేత వృద్ధి చెందిన తేజస్సుతో గాలికి కదలుచున్న తరంగములు గల సముద్రుడు వలె శీఘ్రముగా గొప్ప ధ్వని చేసెను. (22)

శ్రీమద్రామాయణమునందలికిష్కింధాకాండ పదునాలుగవ సర్గము సమాప్తము.

పదిహేనవ సర్గము

సుగ్రీవుని అరపులు విని వాలి యుద్ధానికై బయలుదేరి వచ్చుచుండగా తార అతనిని నివారించుట.

పిమ్మట, అంతఃపురములో నున్న వాలి, సుగ్రీవుడు చేయుచున్న ధ్వనిని వినెను. సకలప్రాణులకు వణకు పుట్టించే ఆ సుగ్రీవుని ధ్వని వినగానే వాలి మత్తు అంతా తొలగిపోయెను. చాల కోపము కూడ వచ్చెను. (1, 2)

అప్పుడు బంగారు రంగు గల ఆ వాలి, రోషముతో శరీరము అంతా నిండగా గ్రహణము పట్టిన సూర్యుడు వలె వెంటనే కాంతివిహీనుడయ్యెను. కోరలతో ఎత్తు పల్లములు కలిగి, కోపమువలన ప్రజ్వలించుచున్న అగ్ని వలె ఉన్న వాలి, పద్మముల కాంతి పైకి ప్రసరించి తామరతూడులతో నిండినచెరువు వలె ఉండెను. సహింప శక్యము కాని ఆ శబ్దమును వినగానే వాలి పాదన్యాసములచేత భూమిని చీల్చివేయుచున్నాడా అన్నట్లు వేగముగా బైటకు వచ్చెను. (3-5)

అప్పుడు భయపడి కంగారుపడుచున్న తార ఆతనిని స్నేహపూర్వకముగా

కౌగిలించుకొని, ప్రేమను చూపుచు హితము, భవిష్యత్తులో మంచి ఫలమును ఇచ్చేదీ అయిన వాక్యమును పలికెను.(6)

“ఓ వీరుడా! నదీవేగము వలె వచ్చిన ఈ కోపమును, ప్రాతఃకాలమునందు శయనమునుండి లేచినవాడు అనుభవించబడిన పుష్పమాలను విడచి నట్లు విడువుము. నీవు ఈతనితో రేపు ప్రాతఃకాలము యుద్ధము చేయవచ్చును. నీకు శత్రువులు చాలమంది లేరు కదా? నీవు దుర్బలుడవు కూడ కావు కదా? వెంటనే నీ విట్లు బయలుదేరి యుద్ధానికి వెళ్లుట నాకు ఇష్టము కాదు. నిన్ను నేను ఎందుచేత నివారించుచున్నానో చెప్పెదను; వినుము.(7-9)

ఇంతకు పూర్వమే ఆ సుగ్రీవుడు కోపముతో వచ్చి నిన్ను యుద్ధానికై పిలిచినాడు. నీవు బైటకు వెళ్లి ఆతని కొట్టి ఓడించగా, దిక్కులు పట్టి పారిపోయినాడు. నీవు ఓడించి విశేషముగా పీడించిన తరువాత కూడ అతడు మరల ఇక్కడికి వచ్చి నిన్ను యుద్ధానికై పిలచుట నా మనస్సులో శంకను కలిగించుచున్నది. గట్టిగా గర్జించుచున్న ఆ సుగ్రీవుని దర్పము, నిశ్చితమైన ప్రయత్నము, ఆతని ధ్వనిలోని తీవ్రత్వం - వీటికి అన్నింటికి ఏదో గొప్ప కారణము ఉండవలెను.(10-12)

ఈ సుగ్రీవుడు ఎవరో సాహాయ్యము చేసేవారు లేకుండగా ఇక్కడికి వచ్చినా డని నేను అనుకొనను. ఆతని కెవ్వరో ప్రబలుడైన సహాయుడు ఉన్నాడు. ఆతని ఆశ్రయ ముండుటచేతనే ఇతడు ఈ విధముగా గర్జించుచున్నాడు. సుగ్రీవుడు సహజముగానే మంచి నేర్పరి. బుద్ధి గలవాడు. ఆతడు ఎదుటివాని పరాక్రమమును పరీక్షించకుండా ఆతనినితో సఖ్యము చేసికొనడు.(13, 14)

కుమారుడైన అంగదుడు పూర్వమే నాకు చెప్పి ఉన్నాడు. హితమైన ఆ వచనమును ఇప్పుడు చెప్పుచున్నాను.(15)

కుమారుడైన అంగదుడు అరణ్యము సరిహద్దులకు వెళ్లి వచ్చినాడు. అత డొక వార్త చెప్పినాడు. ఆతని కీ వార్తను గూఢచారులు చెప్పినారట.(16)

ఇక్ష్వాకువంశములో పుట్టినవారు, అయోధ్యాధిపతియైన దశరథుని కుమారులు, శూరులు, యుద్ధములో ఎవ్వరిచేత జయింప శక్యము కానివారు అయిన రామలక్ష్మణులు దేశములో సంచరించుచున్నారట. ఎదిరింప శక్యము కాని వారిద్దరూ సుగ్రీవునకు ఇష్టమైన కోరికను తీర్చుటకై అక్కడికి వచ్చినారట. రాముడు యుద్ధము చేయుటలో ప్రసిద్ధి చెందినవాడు. విజృంభించిన ప్రళయకాలాగ్ని వలె శత్రుసైన్యములను నశింప చేయువాడు. అట్టి రాముడు నీ సోదరునకు సహాయు

దైనాడట. (17,18)

రాముడు సాధుజనులకు నివాసవృక్షమువంటివాడు. ఆపదలలో ఉన్నవారికి ఉత్తమమైన గతి(రక్షకుడు). దుఃఖితులకు ఆశ్రయమిచ్చువాడు. కీర్తికి ఒకే ఒక స్థానము. రాముడు లౌకికజ్ఞానము, శాస్త్రజ్ఞానము కలవాడు. పిత్రాజ్ఞను పాలించువాడు. హిమవత్పర్వతము ధాతువులకు వలె సద్గుణములకు గొప్ప గని వంటివాడు. మహాత్ముడైన రాముడు యుద్ధములో జయింప శక్యము కానివాడు. ఊహింప శక్యము కాని బలపరాక్రమాదులు కలవాడు. అట్టి రామునితో నీకు విరోధము తగదు.(19-21)

నీ కొక విషయమును చెప్పెదను. నీవు కోపగించకూడదు. నేను నీకు చెప్పే హితమును విని ఆ విధముగా చేయుము. నీవు వెంటనే సుగ్రీవుని యౌవరాజ్యాభిషిక్తుని చేయుము. తమ్మునితో విరోధము పెట్టుకొనకుము. నీవు వైరమును దూరముగా విడచి సుగ్రీవునిపై ప్రేమ చూపవలెననీ, ఆ రామునితో స్నేహము చేసికొనవలె ననీ నేను కోరుచున్నాను.(22-24)

నీ తమ్ముడైన సుగ్రీవుడు నీవు లాలన చేయవలసినవాడు. అతడు అక్కడ ఉన్నా, ఇక్కడ ఉన్నా అన్ని విధాలా నీ బంధువే కదా! నీకు సుగ్రీవుని వంటి బంధు వెవ్వడూ ఈ భూలోకములో లేడు. ఈ వైరమును విడచి, ఆతనికి తగు దానము, గౌరవము మొదలైన సత్కారములను చేయుచు నీ తరవాతవానినిగా చేయుము. ఆతనిని ఎల్లప్పుడు నీ ప్రక్కనే ఉంచుకొనుము. సుగ్రీవుని మించిన బంధువు మరొకడు నీకు లేడు. అతని విషయమున సోదరస్నేహము చూపుము. నీకు ఇప్పుడు మరొక మార్గము లేదు. నీవు నాకు ప్రియమును చేయవలె నని కోరినచో, నేను నీ హితమును కోరేదానను అని భావించినచో, నా మాట ప్రకారము బాగుగా ఆచరించుము. నీవు ప్రియుడ వగుటచే ప్రార్థించుచున్నాను. నన్ను అనుగ్రహించి నేను చెప్పిన హితవాక్యమును వినుము. కోపమును మాత్రమే అనుసరించకుము. దేవేంద్రునితో సమానమైన తేజస్సు గల రామునితో నీకు విరోధము తగదు.(25-30)

అప్పుడు తార పలికిన మాటలు లాభకరములు, మంచిని చేయునవి అయినను వినాశకాలము దాపురించుటచే వాలికి ఆ మాటలు ఇష్టము కాలేదు.(31)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ పదిహేనవ సర్గము సమాప్తము.

పదహారవ సర్గము

వాలి సుగ్రీవునితో ఘోరయుద్ధము చేయుట; రాముని బాణము వక్షః స్థలమును ఛేదించగా నేలపై కూలుట.

ఈ విధముగా పలుకుచున్న చంద్రునితో సమానమైన ముఖము గల తారను కసరికొనుచు వాలి ఇట్లు పలికెను.(1)

"సుందరమైన ముఖము గలదానా! నా సోదరుడు, విశేషించి నా శత్రువూ అయిన ఇతడు తొందర చేయుచు గర్జించుచుండగా, నేను ఏకారణముచేతనైనా సహించగలనా? యుద్ధములో వెన్ను చూపనివారు, ఎవరిచేతా ఎదిరింపబడనివారు అయిన శూరులకు, శత్రువు అవమానకరముగా పిలచుచుండగా ఓర్పు వహించుట మరణము కంటె కూడ గొప్పది. చెడ్డ కంఠము గల సుగ్రీవుడు, యుద్ధరంగములో యుద్ధమును కోరుచు, గర్జించుచు చేయుచున్న హడావిడిని నేను సహించజాలను.(2-4)

రాముని గూర్చి నీవు నా విషయమునందు దిగులు చెందకుము. ధర్మములు తెలిసినవాడు, కృతజ్ఞుడు అయిన రాముడు పాపము ఎట్లు చేయును?(5)

ఇతరస్త్రీలతో కలిసి వెనుకకు వెళ్లుము. ఇంకా నా వెనుకనే వచ్చుచున్నా వెందుకు? నాపై నీ కున్న స్నేహమును, భక్తిని చూపినావు; చాలును. నేను వెళ్లి సుగ్రీవునితో యుద్ధము చేసెదను. భయపడకుము. వాని గర్వమును మాత్రమే అణచివేసెదను కాని ప్రాణములు తీయను. నేను యుద్ధరంగమునకు వచ్చిన ఆ సుగ్రీవుడు కోరుకొన్న యుద్ధమును ఇచ్చెదను. వృక్షములచేతను, గ్రుద్దులచేతను పీడింపబడినవాడై తిరిగి వెళ్లగలడు.(6-8)

సుగ్రీవుడు నా దర్పమును, నా ప్రయత్నమును(యుద్ధపద్ధతిని) సహింపజాలడు. నీవు నాకు బుద్ధిసాహాయ్యము చేసితివి. నా మీద నీకున్న ప్రేమను చూపితివి. ఇక చాలును. నా ప్రాణాలమీద ఒట్టు పెట్టి చెప్పుచున్నాను. నీవు ఇతరస్త్రీలతో కలిసి లోనికి వెళ్లుము. యుద్ధములో నేను నా సోదరుని జయించి శీఘ్రముగా తిరిగి వచ్చెదను."(9, 10)

తార ఆ వాలిని కౌగిలించుకొని మందముగా ఏడ్చుచు ఆతనికి ప్రదక్షిణము చేసెను. స్వస్త్యయనాదిమంత్రములు తెలిసిన ఆ తార భర్తవిజయమును కోరుచు

ఆతనికి స్వస్త్యయనము చేసి, దుఃఖాక్రాంతురాలై, ఇతరస్త్రీలతో కూడ అంతః పురములోనికి వెళ్లెను.(11, 12)

తార, స్త్రీలు అంతఃపురములోనికి వెళ్లిన పిమ్మట కోపించిన ఆ వాలి మహాసర్పము వలె బుసలు కొట్టుచు నగరమునుండి బైటకు వచ్చెను. మహావేగము గల ఆ వాలి మహారోషముతో బుసలు కొట్టుచు శత్రువును చూచుటకై దృష్టిని నలుమూలలా ప్రసరింపచేయుచు నిలచెను.(13, 14)

పిమ్మట వాలి సుగ్రీవుని చూచెను. అతడు వస్త్రము గట్టిగా బిగించి బింకముతో నిలబడి ఉండెను.(15)

వాలి, దగ్గరనే ఉన్న ఆ సుగ్రీవుని చూచి వస్త్రమును గట్టిగా బిగించి కట్టుకొనెను. పరాక్రమవంతుడైన ఆ వాలి వస్త్రము గట్టిగా బిగించి, పిడికిలి ఎత్తి యుద్ధముచేయుటకై అవకాశము కల్పించుకొని సుగ్రీవుని వైపు వెళ్లెను.(16, 17)

సుగ్రీవుడు కూడ గట్టిగా బిగించిన పిడికిలి ఎత్తి, బంగారు మాల ధరించిన వాలి వైపు తొందరగా వెళ్లెను. కోపముచేత నేత్రములు ఎఱ్ఱబడి మహావేగముతో మీదికి వచ్చుచున్న, యుద్ధములో సమర్థుడైన ఆ సుగ్రీవునితో వాలి ఇట్లు పలికెను.(18,19)

"వ్రేళ్లు బాగా బిగించి, ఈ పెద్ద పిడికిలిని గట్టిగా కట్టినాను. దీనిని నేనే నీమీద ప్రయోగించెదను. ఇది నీ ప్రాణములను తీసివేయగలదు."(20)

వాలి మాటలు విని సుగ్రీవు డాతనితో ఇట్లు పలికెను. "నా పిడికిలి నీ తలపై పడి నీ ప్రాణములను హరించగలదు."(21)

వాలి సమీపించి కొట్టగా ఆ సుగ్రీవుడు కోపించి, రక్తమును స్రవించుచు సెలయేరు ప్రవహించుచున్న పర్వతము వలె ఉండెను. సుగ్రీవుడు బలముచేత ఒక సాలవృక్షమును పెరికి, దానితో వజ్రముతో మహాపర్వతమును కొట్టినట్లు వాలిని, ఏ మాత్రము సంశయించక ఆతని అవయవములమీద కొట్టెను. సాలవృక్షముతో కొట్టుటచే వ్యాకులత్వము చెందిన ఆ వాలి, అధికమైన వస్తువుల భారముచేత, వర్తకులతో నిండి ఉన్న ఓడ సముద్రములో ఇటు అటు కదలిపోయి నట్లు కదలిపోయెను.(22-24)

భయంకరమైన బలపరాక్రమములు, గరుత్మంతుని వంటి వేగము,

భయంకరములైన శరీరములు గల ఆ శత్రుసంహారకులైన వాలిసుగ్రీవులు, ఒకరి లోపమును ఒకరు వెదుకుచు, ఆకాశమునందు చంద్రసూర్యులు వలె తీవ్రముగా యుద్ధము చేసిరి. అప్పుడు వాలి బలపరాక్రమములు వృద్ధి చెందగా, మహాపరాక్రమశాలి, సూర్యపుత్రుడు అయిన సుగ్రీవుని బలపరాక్రమములు తగ్గిపోయెను. వాలి దర్పమును భగ్నము చేయగా పరాక్రమము మంద మైపోయిన సుగ్రీవుడు వాలిపై కోపముతో మరల యుద్ధములో శీఘ్రుత్వమును(నేర్పును) చూపెను. (25-27)

వారిద్దరూ మాటిమాటికి కొమ్మ లున్న చెట్లతోను, శిఖరములతోను, వజ్రాయుధము అగ్రభాగముతో సమానములైన గోళ్ళతోను, పిడికిళ్ళతోను, మోకాళ్లతోను, పాదాలతోను, బాహువులతోను కొట్టుకొనుచు, వృత్రాసురుడు, దేవేంద్రుడూ వలె, ఘోరముగా యుద్ధము చేసిరి. వానరు లిద్దరూ, రక్తముచేత తడిసి, ఒకరి నొకరు జడిపించుచు, పెద్ద ఉరుములు గల మేఘముల వలె, యుద్ధము చేసిరి. (28-30)

అప్పుడు సుగ్రీవుడు దిక్కుల వైపు చూచుచుండెను. అందుచే అతడు ఓడిపోవుచున్నట్లుగా రాముడు గ్రహించెను. (31)

రాముడు, సుగ్రీవుడు కష్టములో ఉన్నట్లు తెలిసికొని, వాలిని చంపుటకు ఉపయోగించే బాణముకొరకై చూచెను. పిమ్మట రాముడు సర్పము వంటి శరమును ధనుస్సుమీద సంధించి ఆ ధనుస్సు, యముడు కాలచక్ర మనే ఆయుధమును లాగి నట్లు పూర్తిగా లాగెను. ఆ ధనుస్సు నారివలన కలిగిన శబ్దమును విని భయపడి శ్రేష్ఠములైన పక్షులు, మృగములు కూడ, ప్రళయకాలమునందు భయపడిన ప్రాణుల వలె పారిపోయినవి. (32-34)

వజ్రము వంటి ధ్వని గలది, ప్రజ్వలించుచున్న పిడుగు వలె ఉన్నదీ అయిన గొప్ప బాణము, రామునిచే విడవబడినదై వాలి వక్షఃస్థలము వీద పడినది. వాలి ఆ బాణముచేత గొప్ప వేగముతో కొట్టబడినవాడై నేలమీద పడిపోయెను. (35, 36)

ఆశ్వయుజమాసమున పూర్ణిమనాడు నేలమీద పడవేయబడిన ఇంద్రధ్వజము వలె వాలి నేలమీద పడిపోయెను. ఆతని బలము తగ్గిపోయెను. స్పృహ తప్పెను. కంఠము కన్నీటిచేత అడ్డుకొనబడుటచే దీనమైన శబ్దము మెల్లగా వచ్చుచుండెను. (37)

నరులలో శ్రేష్ఠుడైన రాముడు, ప్రజ్వలించుచున్న, శత్రుసంహారకమైన ఆ బాణమును, రుద్రుడు ప్రళయకాలమునందు ఫాలనేత్రమునుండి, ధూమముతో కూడిన అగ్నిని విడచినట్లు విడచెను. ఆ బాణము బంగారముచేతను, వెండిచేతను అలంకరింపబడి ఉండెను. ప్రళయకాలమునందలి యముడు వలె భయంకరముగా ఉండెను. (38)

రక్తముతోను, చెమటతోను తడిసిన ఆ వాలి, పర్వతము మీద మొలచిన పుష్పించిన అశోకవృక్షము వలె ఉండెను. అట్టి వాలి చైతన్యము కోల్పోయి, క్రిందికి పడద్రోయబడిన ఇంద్రధ్వజము వలె, యుద్ధరంగములో నేలపై పడిపోయెను. (39)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ పదహారవ సర్గము సమాప్తము.

పదిహేడవ సర్గము

ఇంద్రు డిచ్చిన బంగారుమాల ప్రభావముచేత ప్రాణములు పోకుండా పడి యున్న వాలి రాముని నిందించుట.

అప్పుడు రాముడు బాణముతో కొట్టగా, యుద్ధములో కఠినుడైన వాలి, నరికివేసిన చెట్టువలె నేలమీద పడిపోయెను. పరిశుద్ధమైన బంగారు అలంకారములు ధరించిన ఆ వాలి కట్టిన త్రాళ్లు విప్పివేయగా నేలమీద పడిపోయిన ఇంద్రధ్వజము వలె, సమస్తఅవయవములు నేలపై ఆనునట్లు పడిపోయెను.(1, 2)

వానరుల గణములకు ప్రభువైన ఆ వాలి పడిపోవుటతో భూమి, చంద్రుడు తొలగిన ఆకాశము వలె ప్రకాశవిహీన మయ్యెను. వాలి నేలమీద పడిపోయినా శోభ కాని, ప్రాణములు కాని, తేజస్సు కాని, పరాక్రమము కాని ఆతనిని విడువలేదు. దేవేంద్రు డిచ్చిన రత్నములచేత అలంకరింపబడిన ఆ శ్రేష్ఠమైన బంగారుమాల వాలి ప్రాణములను, తేజస్సును, శోభను నిలబెట్టెను.(3-5)

బంగారుమాలతో కూడిన వీరుడైన ఆ వాలి, ప్రాంతభాగములందు సంధ్యారాగము అలముకొన్న మేఘము వలె ఉండెను. ఆ వాలి నేలపై కూలిపోయినను, ఆతని శోభ, ఆ బంగారుమాల, దేహము, మర్మస్థానమును భేదించిన బాణము అను మూడు రూపములలో రచింపబడి నట్లు ప్రకాశించుచుండెను. రాముని ధనుస్సుచే ప్రయోగించబడిన, స్వర్గమార్గమును ఇచ్చే ఆ అస్త్రము ఆ వీరుడైన వాలికి సద్గతిని సంపాదించెను.(6-8)

ఆ విధముగా యుద్ధములో పడిపోయి, బంగారుమాల ధరించిన, మహేంద్రపుత్రుడైన వాలి, జ్వాలలు శాంతించిన అగ్ని వలె, ప్రళయకాలమునందు కాలునిచే క్రింద పడవేయబడిన సూర్యుడు వలె ఉండెను. విశాలమైన వక్షఃస్థలము, దీర్ఘములైన బాహువులు, ప్రకాశించుచున్న ముఖము, పచ్చని నేత్రములు గల ఆ వాలి మహేంద్రుడు వలె ఎదిరింప శక్యముకానివాడు; ఉపేంద్రుడు వలె సహింప శక్యము కానివాడు. అట్టి వాలి పడిపోయి నట్లు చూచి రాముడు లక్ష్మణసహితుడై ఆతని దగ్గరకు వెళ్లెను.(9-11)

రామలక్ష్మణులు, మెల్లిగా చూచుచున్న వీరుడైన ఆ వాలివద్దకు గౌరవపురస్సరముగా వెళ్లిరి. బాణము దెబ్బ తిని కొంచెము మిగిలిన ప్రాణముతోను తేజస్సుతోను నేలమీద పడిపోయి, స్పృహ కోల్పోయిన ఆ వాలి, రాముని, లక్ష్మణుని

చూచి అర్థముతో కూడిన మాటలతో, పరుషము, వినయసంపన్నము, ధర్మసంమతము అయిన వాక్యమును సగర్వముగా పలికెను.(12-14)

"మరొకరితో యుద్ధము చేసే తొందరలో ఉన్న నేను నీ మూలమున మరణించుచున్నాను గదా! నీవైపు తిరిగి లేనివానిని చంపి నీవు ఏ గుణమును సాధించినావు?(15)

'రాముడు సత్కులమునందు పుట్టినవాడు. బలశాలి. తేజస్సు కలవాడు. నియమములను ఆచరించువాడు. కరుణ కలవాడు. ప్రజల హితమునందే ఆసక్తి కలవాడు. జాలి కలవాడు. మంచి ఉత్సాహము కలవాడు. సమయాసమయములు తెలిసినవాడు. నియమముల విషయమున స్థైర్యము గలవాడు' అని సకలభూతములు భూలోకములో నీ కీర్తిని చెప్పుకొనుచుందురు కదా!(16, 17)

రాజా! ఇంద్రియములను మనస్సును అదుపులో ఉంచుకొనుట, ఓరిమి, ధర్మము, ధైర్యము, బలము, పరాక్రమము, అపకారము చేసిన వారిని దండించుట - ఇవి రాజుల గుణములు. నీయందు ఆ గుణములు ఉన్న వని అనుకొని, నీ శ్రేష్ఠమైన వంశమును కూడ చూచి, నేను తార నివారించుచున్నను వచ్చి సుగ్రీవునితో యుద్ధమునకు తలపడితిని. నీవు కనబడకపోవుటతో 'మరొకరితో యుద్ధము చేయుచు ఏమరిపాటు చెంది ఉన్న నన్ను కొట్టవు.' అని నేను అనుకొన్నాను.(18-20)

నీ బుద్ధి చాల చెడ్డ దనీ, నీవు ధర్మ మనే ధ్వజమును ధరించిన అధార్మికుడ వనీ, పాపప్రవృత్తి కలవాడవనీ, గడ్డి కప్పిన నుయ్యి వంటివాడ వనీ నాకు తెలియదు. నీవు సత్పురుషుల వేషము ధరించిన పాపాత్ముడ వనీ, కప్పబడి ఉన్న నిప్పువంటివాడ వనీ, ధర్మ మనే ముసుగులో ఉన్నవాడ వనీ నేను గ్రహించజాలకపోయినాను.(21,22)

నేను నీ దేశములో కాని, నీ పురములో గాని ఏ పాపకార్యము చేయలేదు. నిన్ను అవమానించలేదు. నిత్యము ఫలమూలములను భుజించుచు వనములో నివసించే వానరుడను. పాపము లేనివాడను, నీతో యుద్ధము చేయుటలేదు. మరొకనితో యుద్ధము చేయుచున్నాను. అట్టి నన్ను ఎందుకు చంపుచున్నావు? (23,24)

నీవు చూచుటకు ఆనందమును కలిగించు రాజకుమారుడవుగా ప్రసిద్ధుడవు. నీయందు ధర్మసంమతములైన జటావల్కలాదిచిహ్నములు కూడ స్పష్టముగా

చూపబడుచున్నవి. క్షత్రియవంశములో జనించి, శాస్త్రాభ్యాసము చేసి, సంశయములన్నీ తొలగించుకొని, ధర్మచిహ్నములను ధరించిన ఎవడైనా ఇట్టి క్రూరమైన పని చేయునా?(25, 26)

రఘువంశములో పుట్టి, ధర్మాత్ముడుగా ప్రసిద్ధి చెందిన నీవు వాస్తవమున దుష్టుడవై ఉండి కూడ మంచివాడ నని చెప్పుకొనుచు ఎందుకు తిరుగుచున్నావు?(27)

సామము, దానము, ఓర్పు, ధర్మము, సత్యము, ధైర్యము, పరాక్రమము, అపకారము చేసినవారిని దండించుట - ఇవి రాజగుణములు. మేము, పండ్లు దుంపలు తిని వనములో నివసించే మృగములము. ఇది మా స్వభావము. నీవో నరులకు అధిపతియైన పురుషుడవు.(28, 29)

ఎవరినైనా నిగ్రహించుటకు భూమి, బంగారము, వెండి కారణములు. అట్టి స్థితిలో , నీకు నా భూమియైన వనము మీద కాని, నేను తినే ఫలములమీద గాని ఆశ ఏమిటి? నీతిని అవలంబించుట, వినయము కలిగి ఉండుట, నిగ్రహించతగినవారిని నిగ్రహించుట, అనుగ్రహించ తగినవారిని అనుగ్రహించుట - ఇది రాజు పాటించవలసిన ధర్మము. వీటిలో సాంకర్యమునకు, ఒకదానిలో మరొకటి కలిసిపోవుటకు అవకాశము లేదు. అందుచే రాజులు స్వేచ్ఛగా ప్రవర్తించరు.(30, 31)

కాని నీకు కామమే(నీ కోరిక తీరుటయే) ప్రధానము. నీవు కోపస్వభావుడవు. చంచలమైన మనస్సు కలవాడవు. రాజధర్మముల విషయమున నిశ్చితబుద్ధి లేనివాడవు. ధనుస్సు చేతిలో ఉన్నది కదా అని ఇతరులను చంపుచుందువు. నీకు ధర్మమునందు శ్రద్ధ లేదు. నీ బుద్ధికి అర్థము విషయమునందు స్థైర్యము లేదు. స్వేచ్ఛగా కామమునకే ప్రాధాన్యమిచ్చే నిన్ను ఇంద్రియములు ఇటు అటు లాగివేయుచున్నవి.(32, 33)

ఏ అపరాధమూ లేని నన్ను బాణముతో చంపి, ఇట్టి నింద్యమైన పని చేసిన నీవు సత్పురుషులమధ్య ఏమని సమర్థించుకొనగలవు? రాజును చంపినవాడు, బ్రాహ్మణుని చంపినవాడు, గోవును చంపినవాడు, దొంగ, ప్రాణులను చంపుటయందు ఆసక్తి గలవాడు, వేదము ప్రమాణము కాదనే(లేదా పరలోకము, దేవుడూ లేడనే) నాస్తికుడు, పరివేత్త - వీరందరూ నరకమునకు పోవుదురు. చాడీలు చెప్పువాడు, లోభి, మిత్రుని చంపినవాడు, గురుభార్యాగమనము చేసినవాడు- వీరందరూ పాపాత్ముల లోకమునకు వెళ్ళుదురు. ఈ విషయమున సందేహము లేదు.(34-36)

నా చర్మము ధరించుటకు యోగ్యము కాదు. నా రోమములు, ఎముకలు కూడ సత్పురుషులచేత నిషిద్ధములు. నీవంటి ధర్మాత్ములు నా మాంసమును తినరు. ఐదు వేళ్ల జంతువులలో శల్యకము, శ్వావిధము, ఉడుము, చెవులపిల్లి, తాబేలు అను ఈ ఐదింటిని మాత్రమే బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు తినవచ్చును. అయిదు గోళ్ల జంతువు నైన నన్ను చంపినావు. బుద్ధిమంతులు నా చర్మమును కాని, ఎముకలను గాని స్పృశించరు. నా మాంసము తినదగినది కాదు.(37-39)

అన్ని విషయములూ తెలిసిన తార సత్యమూ, హితమూ అయిన మాటలు చెప్పినది. కాని నేను అజ్ఞానముచేత ఆమె మాటలు కాదని యమునికి వశుడ నైతిని. చెడ్డ ప్రవర్తన గల భర్త ఉన్నను, శీలసంపన్నురాలైన స్త్రీ ఏ విధముగా మంచి నాథుడు లేనిదే అగుచున్నదో, అట్లే నీవు ఈ భూమికి నాథుడ వన్న మాటే కాని దీనికి మంచి నాథుడు లేదు.(40, 41)

రహస్యముగా అప్రియము చేయువాడవు, పరాపకారము చేయువాడవు, నీచుడవు, మనస్సులో అసత్యమైన వినయము గలవాడవు, పాపాత్ముడవు అయిన నీవు మహాత్ముడైన దశరథునకు కుమారుడిగా ఎట్లు పుట్టినావు? రాముడనే ఏనుగు సచ్చరిత్ర మనే నడుము త్రాడు తెగగొట్టి, సత్పురుషుల ధర్మమును అతిక్రమించి, ధర్మమనే అంకుశమును దూరము చేసి, నన్ను చంపివేసినది.(42, 43)

సత్పురుషులు నిందించే అశుభము, అయుక్తము అయిన ఇట్టి పనిచేసి నీవు, పెద్దల సమక్షమునందు ఏ మని చెప్పెదవు? నీతో శత్రుత్వము కాని, మిత్రత్వము కాని లేని మా విషయమునందు నీవు చూపిన పరాక్రమమును నీ శత్రువుల విషయమునందు నీవు చూపుట లేదు.(44, 45)

రామా! యుద్ధరంగములో ప్రత్యక్షముగా నాతో యుద్ధము చేసి ఉన్నచో నీవు నాచేత చంపబడినవాడవై, ఇప్పుడే యమధర్మరాజును చూచెడివాడవు. నీవు నన్ను యుద్ధములో ఎదిరింపజాలక, కనబడనివాడవై, మద్యము త్రాగి నిద్రపోవుచున్న మనుష్యుని సర్పము చంపి నట్లు చంపినావు.(46, 47)

సుగ్రీవునకు ప్రియము చేయ దలచిన నీవు ఏ కార్యము కొరకై నన్ను చంపినావో ఆ కార్యము నిమిత్తము నన్నే ముందుగా ప్రేరేపించి ఉన్నచో నేను, నీ భార్యను అపహరించిన, దురాత్ముడైన రావణుని యుద్ధములో చంపకుండా, మెడకు తాడు కట్టి తీసికొని వచ్చి నీకు అప్పగించెడివాడను. సీతను సముద్రజలమధ్యము నందు దాచినా, పాతాళములో దాచినా, నీ ఆజ్ఞచే ఆమెను, మధుకైటభులచే

పాతాలములో నిరోధింపబడిన ఆడగుఱ్ఱము రూపములో ఉన్న శ్రుతిని హయగ్రీవుడు తీసికొని వచ్చినట్లు తీసికొనివచ్చి, నీకు ఇచ్చి ఉండెడివాడను.(48-50)

నేను స్వర్గస్థుడ నైన పిమ్మట సుగ్రీవుడు రాజ్యమును పొందుట యుక్తమే; కాని నీవు నన్ను యుద్ధములో అధర్మముగా చంపుట మాత్రము యుక్తము కాదు. లోకముతీరు ఇట్టిదే అను మాట నిజమే. లోకమును కాలము జన్మమరణాదులందు ఈ విధముగనే నియమించుచుండును. కాని నీవు చేసిన పని యుక్తమే అని చెప్పుటకు తగిన ప్రత్యుత్తరము చెప్ప కలిగినచో బాగా ఆలోచించుము."(51, 52)

బాణప్రహారము చేత వ్యథ చెందిన మహాత్ముడైన వాలి, సూర్యునితో సమానుడైన రాముని చూచి, ఇట్లు పలికి, ముఖము శుష్కించగా మౌనము వహించెను.(53)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ పదిహేడవ సర్గము సమాప్తము.

పదునెనిమిదవ సర్గము

రాముడు వాలి మాటలకు సమాధానము చెప్పుచు తాను వాలి కిచ్చిన దండము యుక్తమే అని సమర్థించుట.

బాణము దెబ్బ తిని, స్పృహ తప్పిన వాలి రామునితో, వినయపూర్వకముగా, ధర్మార్థములతో కూడిన, హితమైన, పరుషమైన వాక్యమును పైవిధముగా పలికెను.(1)

వాలి అప్పుడు కాంతి తొలగిన సూర్యుడు వలె, ఉన్న నీరు అంతా వర్షించివేసిన మేఘము వలె, శాంతించిన అగ్ని వలె ఉండెను. అట్టి వాలిచే నిందింపబడిన రాముడు అతని మాటలు విన్న పిదప ఇట్లనెను.(2, 3)

"నీవు ధర్మమును, అర్థమును, కామమును, లోకమర్యాదను తెలిసికొనకుండా, ఇక్కడ నన్ను ఇప్పుడు, అజ్ఞానమువలన ఎందుకు నిందించుచున్నావు? బుద్ధిసంపన్నులు, ఆచారము తెలిసిన ఆచార్యులకు మాన్యులు అయిన పెద్దవారిని అడగకుండగా, నీవు, వానరసహజమైన చాపల్యముచేత, సౌమ్యుడనైన నన్ను నిందింప యత్నించుచున్నావు.(4, 5)

పర్వతములతోను, చిన్న వనములతోను, మహారణ్యములతోను సహా ఈ

భూమి అంతా ఇక్ష్వాకువంశీయులకు చెందినది. మృగములను, పక్షులను, మనుష్యులను నిగ్రహించుట, అనుగ్రహించుట అను విషయమునందు కూడ వారికే అధికారము. ఈ భూమిని ఇప్పుడు ధర్మాత్ముడైన భరతుడు పాలించుచున్నాడు. అతడు సత్యమునే పలుకువాడు. వక్రత్వము లేనివాడు. ధర్మ-అర్థ-కామముల తత్త్వము తెలిసినవాడు. దుష్టులను నిగ్రహించుటయందు, శిష్టులను అనుగ్రహించుటయందు శ్రద్ధ కలవాడు. ఆ భరతునియందు నీతి, వినయము, సత్యము స్థిరముగా ఉన్నవి. అతడు తగిన పరాక్రమము గలవాడు. దేశకాలములు తెలిసిన రాజు. (6-8)

ధర్మసంరక్షణము నిమిత్తము అతడు ఇచ్చిన ఆజ్ఞ ప్రకారము, మేము, మరి కొందరు రాజులు, ధర్మము అవిచ్ఛిన్నముగా ఉండునట్లు చూచుటకై ఈ భూమిమీద అంతటా సంచరించుచున్నాము. రాజులలో శ్రేష్ఠుడైన ధర్మనిరతుడైన ఆ భరతుడు ఈ పృథ్విని పాలించుచుండగా ఎవడు ధర్మవిరుద్ధముగా ప్రవర్తించగలడు? శ్రేష్ఠమైన మా ధర్మమును పాలించుచున్న మేము భరతుని ఆజ్ఞను పురస్కరించుకొని, ఎవరైనా ధర్మమార్గమును అతిక్రమించుచున్నారా అని శాస్త్రానుసారముగా పరిశీలించి చూచుచుందుము. (9-11)

నీవు రాజధర్మమును అనుసరించక ధర్మమును చెడగొట్టినావు. నింద్యమైన కర్మ చేసినావు. కామభోగములకే ప్రాధాన్య మిచ్చినావు. అన్నగారు, కన్నతండ్రి, విద్య నిచ్చిన గురువు వీరు ముగ్గురు తండ్రులని ధర్మమార్గమునం దున్నవారు తెలుసుకొనవలెను. తమ్ముడు, కుమారుడు, సద్గుణవంతుడైన శిష్యుడు -వీరు ముగ్గురూ తన పుత్రులే అని భావించవలెను. ఇందుకు ధర్మమే కారణము. (12-14)

సత్పురుషు లాచరించు ధర్మము చాల సూక్ష్మమైనది. తెలిసికొనుటకు చాల కష్టమైనది. సకలభూతముల హృదయములలో ఉన్న ఆత్మయే మంచిచెడ్డలను తెలిసికొనగల్గును. పుట్టుకతో గ్రుడ్డివాడు, పుట్టుకతో గ్రుడ్డివారైన ఇతరులతో ఆలోచించి నట్లు నీవు చపలస్వభావులు, బుద్ధిని సరియైన మార్గములో ఉంచుకొననివారు అయిన వానరులతో ఆలోచించి ధర్మాధర్మములను తెలిసికొనగలవా? (15, 16)

నేను నా మాటల భావమును నీకు స్పష్టీకరించెదను. నీవు కేవలము కోపముతో నన్ను ఇట్లు దూషించతగదు. (17)

నేను నిన్ను ఎందుకు చంపినానో కారణము వినుము. నీవు శాశ్వతమైన ధర్మమును విడచి సోదరుని భార్యను స్వీకరించినావు. పాపకర్మ చేయు నీవు, మహాత్ముడైన ఈ సుగ్రీవుడు జీవించి ఉండగానే కోడలి వంటిదైన రుమను కామము వలన పొందినావు. అందువలన, స్వేచ్ఛగా ప్రవర్తించుచు ధర్మమును వ్యతిక్రమించిన నీవు చేసిన ఈ సోదరుని భార్యను స్పృశించుట అనే పాపమునకు ఈ దండము ఇవ్వబడినది. (18-20)

లోకమునకు విరుద్ధముగా ప్రవర్తించుచు, లోకాచారమునకు దూరమైనవానికి దండము తప్ప మరొక ప్రాయశ్చిత్త మేదీ నాకు కనబడదు. ఉత్తమవంశమునందు పుట్టిన క్షత్రియుడనైన నేను నీవు చేసిన పాపకర్మను సహించజాలను. ఏ మానవుడు కామమోహితుడై, కుమార్తెను గాని, సోదరిని గాని, తమ్ముని భార్యను గాని పొందునో అతనికి దండము విధింపబడినది. ఇప్పుడు భరతుడు రాజుగా ఉన్నాడు. మేము అతని ఆజ్ఞను పాలించుచున్నాము. నీవు ధర్మమార్గమును తప్పినావు. ఎట్లు ఉపేక్షించగలము? (21-23)

ధర్మానుసారము రాజ్యపాలనము చేయు బుద్ధిమంతుడైన భరతుడు ఉత్తమమైన ధర్మమును అతిక్రమించువారిని నశింపచేయును. స్వేచ్ఛగా ప్రవర్తించువారిని నిగ్రహించుటకై స్థిరనిశ్చయముతో ఉన్నాడు. మేము భరతుని ఆదేశమును శాస్త్రము వలె పాటించుచు, కట్టుబాట్లను అతిక్రమించిన నీవంటి వాళ్లను నిగ్రహించుటకై నిలచి ఉన్నాము. (24-25)

నాకు సుగ్రీవునితో ఏర్పడిన స్నేహము లక్ష్మణునితో స్నేహము వంటిది. భార్య, రాజ్యము నిమిత్తముగా చేసికొని ఏర్పడినది. అతడు నాకు సాహాయ్యము చేయనున్నాడు. నేను ఆనాడు వానరుల సమక్షమునందు ప్రతిజ్ఞ కూడ చేసి ఉన్నాను. నావంటివాడు చేసిన ప్రతిజ్ఞను పాలించకుండా ఎట్లుండగలడు? ధర్మసంమతములైన ఈ గొప్ప కారణము లన్నింటి చేత, నీకు తగిన దండనమే ఇవ్వబడినది. దీనిని నీవు అంగీకరించవలెను. (26-28)

నిన్ను నిగ్రహించుట అన్ని విధములా ధర్మమే అని గ్రహింపుము. ధర్మమును పాటించువాడు స్నేహితునకు ఉపకారము చేసియే తీరవలెను. ధర్మమును అనుసరించి నీవు కూడ నీకు లభించిన దండము ధర్మసంమతమే అని గ్రహించుము. సచ్చరిత్రను ప్రశంసించు రెండు శ్లోకములను మనువు చెప్పి నట్లు వినుచున్నాము. ధర్మమునందు నేర్పుగల వారు వాటిని స్వీకరించిరి. నేను కూడ వాటిలో చెప్పిన ప్రకారమే

చేసినాను.(29-31)

పాపాలు చేసిన మానవులు రాజులచేత దండింపబడి, పాపములన్నీ తొలగిపోవుటచే, పుణ్యాత్ములైన సత్పురుషుల వలె స్వర్గమునకు వెళ్ళెదరు. దండమును అనుభవించుట వలన గాని, పట్టి విడవబడుటవలన గాని, దొంగ చేసిన పాపమునుండి విముక్తు డగును. కాని సరిగా దండించని రాజుకు ఆ పాపాత్ముని పాపము సంక్రమించును.(32, 33)

పూర్వము శ్రమణుడు నీవు చేసిన పాపము వంటి పాపమునే చేసెను. మా పూర్వపురుషుడు, పూజ్యుడు అయిన మాంధాత అతడిని శిక్షించలేదు. అప్పుడు ఆ పాపము మాంధాతకు సంక్రమించినది. అదేవిధముగా ఏమరుపాటు చెందిన మరి కొందరు రాజులు కూడ ఇతరులు చేసిన పాపమును పొందిరి. వాళ్ళు ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొని ఆ పాపమును తొలగించుకొనుచుందురు. (34,35)

అందుచేత, నీవు మనస్సులో బాధ పడవలసిన పని లేదు. నిన్ను చంపుట ధర్మసంమతమే. మేము స్వతంత్రులము కాము; శాస్త్రమును అనుసరించువారము. (36)

మరి యొక కారణము కూడ చెప్పెదను. వినుము. ప్రధానమైన ఆ కారణమును విన్న పిమ్మట నీకు కోపము ఉండదు.(37)

నిన్ను ఈ విధముగా చంపినందుకు, నీవు నన్ను నిందించినందుకు, నాకు మనస్తాపము గాని, శోకము కాని లేదు. ఎందుచేత ననగా మానవులు దాగి ఉండి గాని, కనబడుచూ గాని అనేకమృగములను వలలతోను, పాశములతోను, ఇంకా అనేక కపటోపాయములతోను బంధించుచుందురు. మృగములు పరుగెత్తుచున్నా, భయపడినా, భయములేక కదలకుండా నిలచి ఉన్నా, ఏమరిపాటుతో ఉన్నా, ఏమరుపాటు లేకపోయినా, మరొక వైపు తిరిగి ఉన్నా, వాటిని చంపుచుందురు. అట్లు చేయుటలో దోషము లేదు. ధర్మవేత్తలైన రాజర్షులు వేటాడుచుందురు కూడ. నీవు నాతో యుద్ధము చేసినా, చేయకపోయినా వానరుడవే కదా! అందుచేతనే నిన్ను యుద్ధములో బాణముతో కొట్టినాను.(38-41)

సంపాదింప శక్యము కాని ధర్మమును, పవిత్రమైన జీవితమును రాజులే ఇచ్చెదరు. సందేహము లేదు. రాజు లనగా మనుష్యరూపములో భూలోకమునందు సంచరించే దేవతలు. అందుచేత వారిని హింసించకూడదు; నిందించకూడదు. తేలికగా మాటలాడకూడదు; అప్రియము పలకకూడదు. నీవైతే ధర్మ మేమో

తెలియక, కేవలము రోషముతో నిండినవాడవై, నా తండ్రితాతలనుండి వచ్చుచున్న ధర్మమార్గమును అనుసరించిన నన్ను దూషించుచున్నావు."(42-44)

రాముని మాటలు వినిన పిదప వాలి మనస్సులో చాలా చింతించెను. ధర్మమును గూర్చి నిశ్చిత మగు అభిప్రాయము కలుగుటచే రామునియందు దోషమేమీ లేదని గ్రహించెను.(45)

పిమ్మట వానరరాజైన వాలి అంజలి ఘటించి రామునితో ఇట్లు పలికెను; "రామా! నీవు చెప్పిన దంతా సత్యము; సంశయము లేదు. ఉత్తమునకు నీచుడు సమాధానము చెప్పజాలడు కదా! నేను పొరబాటుచే ఇంతకు ముందు అయుక్తముగాను, అప్రియము గాను పలికిన మాటలకు నా విషయమున దోషమును చూడకుము. నీవు అన్ని విషయములు పరిశీలించి వాటి తత్త్వమును తెలిసికొన్న వాడవు. ప్రజల హితమునందే ఆసక్తి కలవాడవు. ఎట్టి దోషములు లేని నీ బుద్ధి ఏ కారణమువలన ఏ కార్యము కలుగుచున్నది అను విషయమును స్పష్టముగా నిర్ణయించ సమర్థమైనది.(46-49)

నేను ధర్మమునుండి దూరమైనాను. ధర్మమును అతిక్రమించినవారిలో అగ్రేసరుడను. అట్టి నన్ను ధర్మముతో కూడిన మాటలతో పాలించుము."(50)

బురదలో దిగబడిపోయిన ఏనుగు వలె ఉన్న వాలి కన్నీటితో డగ్గుత్తిక చెందిన కంఠము గలవాడై, రాముని చూచి, దీనస్వరముతో మందముగా ఇట్లు పలికెను. "సద్గుణములచేత పెద్దవాడు, అందమైన బాహువులు ధరించినవాడు అయిన నా కుమారుడు అంగదుని గూర్చి విచారించినంతగా నన్ను గూర్చి గాని, తారను గూర్చి గాని, ఇతర బంధువులను గూర్చి గాని నేను విచారించుట లేదు. బాల్యమునుండి లాలన చేయబడిన అంగదుడు నేను కనబడకపోవుటచే దీనుడై, పూర్తిగా నీళ్లు త్రాగివేసిన చెరువు వలె ఎండిపోవును. అంగదుడు వయస్సుచేత చిన్నవాడు. లోకానుభవము లేనివాడు. తారపుత్రుడైన ఇతడు నా ఏకైక కుమారుడు. ఈతనిని నీవు రక్షించవలెను.(51-54)

నీవు కార్యాకార్యముల విషయమున నిశ్చితమైన అభిప్రాయము ఉన్నవాడవు, రక్షకుడవు, దుష్టులను శాసించువాడవు. అట్టి నీవు సుగ్రీవుని విషయమునందు, అంగదుని విషయమునందు ఉత్తమమైన బుద్ధిని చూపుము.(వాళ్ళను) బాగుగా చూచుకొనుము. భరతుని విషయమున, లక్ష్మణుని విషయమున నీవు ఏ విధముగా ప్రవర్తింతువో అట్టి ప్రవర్తనను సుగ్రీవాదుల విషయమునందు కూడ చూపుము.

దీనురాలైన తార స్వయముగా ఏ అపరాధము చేయకపోయినను నా అపరాధముచేత ఆమె కూడ అపరాధముచేసినదే అని భావించి సుగ్రీవుడు ఆమెను అవమానించకుండునట్లు చూడుము.(55-57)

నీ అనుగ్రహమును పొంది, నీ వశములో ఉండి, నీ చిత్తమును అనుసరించి ఉండేవాడు రాజ్యమును పాలింపగలడు. స్వర్గమును కూడ సంపాదించగలడు. భూమిని శాసించగలడు. "తార నివారించుచున్నా నీ చేతిలో మరణించుటకా అన్నట్లు నేను నా సోదరుడైన సుగ్రీవునితో ద్వంద్వయుద్ధమునకై తలబడితిని." వానరరాజైన వాలి రామునితో ఇట్లు పలికి విరమించెను.(58-60)

అప్పుడా రాముడు స్పష్టమైన ఆలోచన గల ఆ వాలికి సత్పురుషులకు సంమతములు, ధర్మముతోను, యథార్థముతోను కూడినవి అయిన మాటలు చెప్పెను.(61)

"వాలీ! తారాంగదుల విషయమున నీవు దుఃఖించకుము. మేము నిన్ను అనవసరముగా చంపినామని గాని, నీవు మహాపాపములు చేసినా వని గాని భావించకుము. నీ విషయమునందు ఏర్పడిన విశేషముచేత(అనుగ్రహబుద్ధిచేత) ధర్మానుసారముగా చేయవలెనని మేము నిశ్చయము చేసికొన్నాము. శిక్షించదగినవానిని శిక్షించినవాడు, శిక్షింప దగి ఉండి శిక్ష అనుభవించినవాడు వీరిద్దరూ కార్యకారణములు(అనగా దండింప దగి ఉండుట అనే కారణము, దండించుట అనే కార్యము) జరుగుటచే చరితార్థులై వినాశము పొందరు.(62-64)

అందుచే నీ కిపుడు ఈ దండము లభించుటచే నీ పాపము లన్నీ తొలగినవి. దండనశాస్త్రములో చెప్పిన విధముగా నీవు ధర్మసంమతమైన సహజస్థితికి వచ్చినావు. వాలీ! నీ హృదయములో ఉన్న శోకమును, మోహమును, భయమును విడిచిపెట్టుము. దైవవిధానమును నీవు తప్పించుకొనజాలవు.(65, 66)

అంగదుడు నీ విషయమున ఎట్లు ప్రవర్తించుచున్నాడో, సుగ్రీవుని విషయమునందు, నా విషయమునందు కూడ అట్లే ప్రవర్తించగలడు. సందేహము లేదు."(67)

రాముడు పలికిన మధురము, యుక్తియుక్తమూ అయిన వాక్యము విని వాలి యుక్తముగా ఇట్లు పలికెను.(68)

"మహేంద్రునితో సమానుడవు, భయంకరమైన పరాక్రమము గలవాడవు,

మహారాజువూ అయిన ఓ ప్రభూ! బాణముచేత పీడింపబడినవాడనై, ఆలోచించు శక్తి తగ్గిన నేను ఏమేమో అన్నాను. నిన్ను బ్రతిమాలుకొను చున్నాను. దీనిని క్షమింపుము."(69)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ పదునెనిమిదవ సర్గము సమాప్తము.

పందొమ్మిదవ సర్గము

తార అంగదునితో కూడ వాలివద్దకు వచ్చి అతని స్థితి చూచి దుఃఖించుట.

బాణముచేత పీడింపబడి నేలపై శయనించి ఉన్న ఆ వాలి, రాముడు చెప్పిన హేతుబద్ధమైన సమాధానమునకు మరొక సమాధానమేమీ కనుగొనలేకపోయెను. వాలి అవయవము లన్నీ రాళ్ల దెబ్బలకు నలిగిపోయెను. వృక్షముల దెబ్బలు కూడ ఎక్కువగా తగిలెను. చివరకు రాముని బాణము ఆతనిని పడగొట్టెను. ఈ విధముగా ప్రాణములు విడచు సమయమునందు అతడు స్పృహ తప్పి పడి యుండెను.(1,2)

యుద్ధములో రాముడు ప్రయోగించిన బాణముచేత వానరశ్రేష్ఠుడైన ఆ వాలి చంపబడినా డని ఆతని భార్యయైన తార వినెను. పుత్రసంహితురాలైన ఆమె చాల దారుణము, అప్రియము అయిన భర్త మరణవార్త విని, చాల దుఃఖించుచు, ఆ కిష్కింధనుండి బైటకు వచ్చెను.(3,4)

అంగదుని పరివారముగా ఉన్న మహాబలశాలులైన వానరు లందరూ, ధనుస్సు చేత ధరించిన రాముని చూచి, భయపడి పారిపోయిరి. గుంపు నాయకుడు చంపబడగా గుంపునుండి విడిపోయిన మృగముల వలె, భయపడి, శీఘ్రముగా పారిపోయి వచ్చుచున్న ఆ వానరులను తార చూచెను. దుఃఖితులైన ఆ వానరులందరూ రామబాణములు తరుముకొని వచ్చు చున్నవా అన్నట్లు రామునికి భయపడి పారిపోవుచుండగా, దుఃఖితురాలైన తార వారిని సమీపించి ఇట్లు పలికెను.(5-7)

"ఓ వానరులారా! మీరు రాజశ్రేష్ఠుడైన ఏ వాలికి పురఃసరులుగా (ముందుగా నడిచేవారుగా) ఉండేవారో ఆ వాలిని విడచి, భయపడి, దుఃఖాక్రాంతులై ఎందుకు పారిపోవుచున్నారు? క్రూరుడైన సోదరుడు, సుగ్రీవుడు, రాజ్యముకొరకై సోదరుడైన

వాలిని, రామునిచేత దూరమునుండి ప్రసరించేవి దూరమునం దున్న లక్ష్యమును కొట్టగలిగినవి అయిన బాణములచే పడగొట్టించినచో మీరు ఎందుకు పారిపోవుచున్నారు?"(8, 9)

ఇష్టానుసారము రూపములు ధరించ గలిగిన వానరులు తార మాటలు విని, ఆమెతో, కాలమునకు అనుగుణముగా, స్పష్టముగా ఇట్లు పలికిరి.(10)

"ఓ తారా! వెనుకకు మరలుము. పుత్రుడైన అంగదుని రక్షించుకొనుము. రాముని రూపములో వచ్చి యముడు వాలిని చంపి తీసికొనిపోవుచున్నాడు. రాముడు తనమీద వాలి విసిరిన వృక్షములను, విశాలములైన శిలలను వజ్రముతో సమానములైన బాణాలతో కొట్టివేసి, ఆతనిని వజ్రముచేత పడగొట్టినట్లు పడగొట్టెను. దేవేంద్రుని వంటి కాంతి గల ఆ వాలిని రాముడు చంపగానే ఈ వానరసైన్య మంతా భయపడి పారిపోయినది.(11-13)

ఈ నగరమును శూరులచే రక్షింపచేయుము. అంగదునకు రాజ్యాభిషేకము చేయుము. వాలి కుమారుడైన అంగదుడు రాజైన పిమ్మట సర్వవానరులు అతనిని సేవించగలరు. ఓ తారా! లేదా, నీ విక్కడ ఉండుట మంచిది కాదు. ఎందుచేత ననగా సుగ్రీవాదివానరులు వెంటనే ఇప్పుడు మన దుర్గములను ఆక్రమించుకొందురు. ఇక్కడ ఉన్న వానరులలో కొందరు భార్యలు దగ్గర లేనివాళ్లు; కొందరు భార్యలు దగ్గర ఉన్నవాళ్లు. వీళ్లందరికీ, మనవలన అపకారము జరిగినది. అందుచే వీళ్లు సమయానికై వేచి ఉన్నారు. సుగ్రీవుని పక్షమునకు చెందిన వీళ్లనుండి మనకు భయ మేర్పడినది."(14-16)

కొంచెము దూరములో ఉన్న ఆ వానరుల మాటలు విని, అందమైన చిరునవ్వు గల ఆ తార, తన స్వభావమునకు తగునట్లుగా ఇట్లు పలికెను.(17)

"వానరశ్రేష్ఠుడు, మహానుభావుడు అయిన నా భర్త మరణించిన పిమ్మట నాకు పుత్రునితో ఏమి ప్రయోజనము? రాజ్యముతో ఏమి ప్రయోజనము? నా ప్రాణాలతో ఏమి ప్రయోజనము? రాముడు ప్రయోగించిన బాణముచేత పడగొట్టబడిన ఆ మహాత్ముని పాదమూలము చెంతకే నేను వెళ్లెదను."(18, 19)

శోకముతో నిండిన ఆమె ఇట్లు పలికి, ఏడ్చుచు దుఃఖముతో తలను, వక్షఃస్థలమును చేతులతో బాదుకొనుచు పరుగెత్తెను. పిమ్మట ఆమె వెళ్లి మాయావి మొదలైన దానవులను సంహరించినవాడు, యుద్ధములలో వెన్ను చూపనివాడు

అయిన, నేలపై పడి యున్న భర్తను చూచెను.(20, 21)

దేవేంద్రుడు వజ్రాయుధములను విసిరినట్లు వాలి అనేకపర్వతములను విసిరివేసేవాడు. మహావాయువు వంటి వేగము గలవాడు. గొప్ప మేఘము వలె ధ్వని చేసెడివాడు. ఆ వాలి దేవేంద్రునితో సమానమైన పరాక్రమము కలవాడు. అతడు వర్షించి విరమించిన మేఘము వలె ఉండెను. గర్జించు స్వభావము గల అతడు గర్జించువారికి భయంకరుడుగా ఉండెడివాడు. శూరుడు. శూరుడైన రామునిచే పడగొట్టబడిన అతడు మాంసము నిమిత్తము పెద్దపులిచేత చంపబడిన శ్రేష్ఠమైన మృగము వలె ఉండెను. సకలజనులచేత పూజింపబడినది, పతాకలచేత అలంకరింపబడినది, అరుగులు ఉన్నది అయిన చైత్యమును, లోపల దాగియున్న సర్పముకొరకై గరుత్మంతుడు భగ్నముచేసినచో అది ఎట్లుండునో వాలి అట్లుండెను.(22-24)

అక్కడ ఆమె దృఢమైన ధనుస్సుపై ఆనుకొని నిలచి ఉన్న రాముని, లక్ష్మణుని, తన భర్త తమ్ముడైన సుగ్రీవునీ చూచెను. ఆమె వారి నందరినీ దాటి వెళ్లి యుద్ధములో చంపబడిన భర్త సమీపము చేరి, అతనిని చూడగానే దుఃఖక్రాంతురాలై స్పృహ తప్పి నేలమీద పడిపోయెను.(25, 26)

ఆమె నిద్రనుండి లేచి నట్లు లేచి, మృత్యుపాశములచేత బంధింపబడిన భర్తను చూచి, "ఆర్యపుత్రా!!" అని అనుచు ఏడ్చెను. గోరెంకపిట్ట వలె అరచుచున్న ఆ తారను, అక్కడికి వచ్చిన అంగదునీ చూచి సుగ్రీవుడు చాల దుఃఖించెను.(27,28)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ పందొమ్మిదవ సర్గము సమాప్తము.

ఇరువదవ సర్గము

తార విలపించుట.

చంద్రుని వంటి ముఖము గల ఆ తార రాముడు విడచిన, ప్రాణాంతకమైన బాణముచేత కొట్టబడి నేలపై పడి యున్న భర్తను చూచి, దగ్గరకు వెళ్లి కౌగిలించుకొనెను. పర్వతముతో సమానుడు, ఏనుగువంటివాడు అయిన ఆ వాలి బాణముచేత కొట్టబడి మూలముతో సహా పెరికివేసిన వృక్షము వలె పడి ఉండెను. అట్టి వాలిని చూచి తార శోకముచేత పీడింపబడిన మనస్సుతో దుఃఖార్తురాలై విలపించెను. (1-3)

"యుద్ధములలో భయంకరుడా! పరాక్రమమును ప్రదర్శించువాడా! గొప్ప వీరుడా! వానరలలో శ్రేష్ఠుడా! నిన్ను ఎన్నడూ దూషించని దీనురాలనైన నన్ను ఇప్పుడు పలకరించవేమి? ఓ వానరశ్రేష్ఠుడా! లెమ్ము. శ్రేష్ఠమైన శయనము పై శయనింపుము. నీవంటి గొప్ప రాజులు నేలమీద శయనించరు కదా! భూమికి అధిపతివైన వాడా! నీకు భూమి చాల ప్రియురాలు కదా! అందుచేతనే, నన్ను విడచి, మరణానంతరము కూడ ఆమెను సర్వావయవములతో కౌగిలించుకొని యున్నావు. (4-6)

ఓ వీరుడా! ధర్మప్రవర్తన గల నీవు ఇప్పుడు స్వర్గమార్గమునందు కిష్కింధాపురము వలె అందమైన మరి యొక పురమును నిర్మించినావు. నిజము. అందుచేతనే కిష్కింధను విడచి నీవు అక్కడికి వెళ్లిపోవుచున్నావు. నీవు ఆ యా కాలములలో మాతో కలసి, మద్యగంధములతో నిండిన వనములలో విహరించుచుండెడివాడవు. ఇప్పుడు వాటినన్నింటిని నిలిపివేసినావు. (7, 8)

వానరసేనానాయకుల నాయకుడవైన నీవు మరణము చెందిన పిదప నే నిపుడు ఏ ఆనందమూ లేక, నిరాశురాలనై, శోకసాగరములో మునిగి యున్నాను. నా హృదయము చాలా గట్టిది. ఎందుచేత ననగా నేలమీద పడియున్న నిన్ను చూచిన తరువాత కూడ ఇది శోకపీడితమై వెయ్యి ముక్కలుగా బ్రద్దలవలేదు. (9,10)

వానరరాజా! నీవు సుగ్రీవుని భార్యను హరించి ఆతనిని రాజ్యమునుండి వెడలగొట్టినావు. దానికి ఫలితముగా నీకీ ఆపద సంప్రాప్తించినది. నేను నీ క్షేమమునందు ఆసక్తితో నీ హితమును కోరి చెప్పిన హితమైన మాటలను వినక నీవు అజ్ఞానముచేత నన్ను నిందించితివి. రూపముచేత, యౌవనము చేత గర్వించిన,

మంచి నేర్పు గల అప్సరస్త్రీల మనస్సులను నీవు దోచుకొనగలవు. నిజము.(11-13)

ఎవరి విషయమునందూ కూడ సందేహించని కాలమే జీవితమును అంతము చేసినది; నిశ్చయము. ఎవరికీ వశుడవు కాని నిన్ను ఆ కాలమే బలాత్కారముగా, సుగ్రీవుని వశ మగునట్లు చేసినది. రాముడు ఇతరునితో యుద్ధము చేయుచున్న వాలిని అన్యాయముగా చంపి, నింద్యమైన పని చేసినందుకు విచారించుటలేదు.(ఈ శ్లోకము కొన్ని ప్రతులలో లేదు. లేకపోవుటయే యుక్తము. నిన్ను చంపి అనుట యుక్తము గాని "వాలిని చంపి" అనుట అయుక్తము కదా!) పూర్వమెన్నడూ దైన్యమును కాని, దుఃఖములను కాని ఎరుగని నేను ఇపుడు అనాథురాలనై వైధవ్యమును, దుఃఖమును అనుభవించవలసి వచ్చినది.(14-16)

ముద్దుగా పెరిగినవాడు, వీరుడు, సుకుమారుడు, సుఖములకు అలవాటు పడినవాడు అయిన నా కుమారుడైన అంగదుడు, పినతండ్రియైన సుగ్రీవుడు కోపావిష్టుడై ఉండగా ఆతని దగ్గర ఎట్లు మెసలగలడో కదా! నాయనా! కుమారా! ధర్మాత్ముడైన నీ తండ్రిని బాగా చూడుము. ఇటు పైన నీకు ఈయన దర్శనము లభించదు.(17, 18)

(నాథా!) నీవు కుమారుని ఓదార్చుము. ఇతనిని శిరస్సుపై వాసన చూచి ముద్దు పెట్టుకొని నాకు చెప్పవలసిన విషయములు చెప్పుము. దీర్ఘప్రవాసముకొరకు ప్రయాణ మైతివి కదా! నిన్ను చంపుట ద్వారా రాముడు గొప్ప కార్యమును సాధించి సుగ్రీవునకు తాను చేసిన ప్రతిజ్ఞను నిలుపుకొనినాడు. ఆ విధముగ తన ఋణమును తీర్చుకొన్నాడు.(19, 20)

సుగ్రీవా! నీకోరిక తీరినది. నీకు రుమ లభించగలదు. ఏ దిగులు లేకుండా రాజ్యము అనుభవింపుము. నీ శత్రువైన సోదరుడు చంపబడినాడు.(21)

ఓ వానరరాజా! నే నింతగా మాటలాడుచుండగా నన్ను పలకరించవేమి? ఇదిగో! ఉత్తమలైన నీ భార్య లందరూ వచ్చి ఉన్నారు; చూడుము.(22)

అక్కడ నలుప్రక్కలా ఉన్న వానరస్త్రీలు తార చేయు విలాపమును విని, దైన్యముతో అంగదుని పట్టుకొని, దుఃఖపీడితలై ఏడ్చిరి. బాహుపురులతో అలంకరించిన మంచి బలము గల బాహువులు గలవాడా! అంగదుని విడచి చిరకాలప్రవాసమునకు వెళ్లిపోవుచున్నావేమి? సద్గుణములు కలవాడు, ప్రియము, అందమూ అయిన వేషమును ధరించువాడు అయిన పుత్రుని విడచి ఇట్లు వెళ్లిపోవుట

యుక్తము కాదు.(23, 24)

అందమైన వేషము ధరించుటయందు మక్కువ గల ఓ వీరుడా! ఓ నాథా! నన్ను, అంగదునీ కూడ విడచి ఇక్కడనుండి దీర్ఘప్రవాసమునకై వెళ్లి పోవుచున్నావు కదా; నేను కాని, నీ పుత్రుడు కాని నీ విషయమున ఏ అపరాధము చేసినాము?(25)

దీర్ఘములైన బాహువులు గలవాడా! వానరవంశమునకు నాథుడా! ఓ వీరుడా! నేను తెలియక నీ విషయమున ఏదైన అపరాధము చేసినచో దానికి క్షమించుము. శిరస్సుతో నీ పాదములను స్పృశించుచున్నాను."(26)

నిందింపదగని అందమైన శరీరచ్ఛాయగల ఆ తార వానరస్త్రీలతో కూడ భర్త సమీపమున ఆ విధముగా దీనముగా ఏడ్చుచు, వాలి ఎక్కడ పడి ఉండెనో ఆ ప్రదేశమునందే ప్రాయోపవేశము చేయుటకు నిర్ణయించుకొనెను.(27)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ ఇరువదవ సర్గము సమాప్తము.

ఇరువది ఒకటవ సర్గము

హనుమంతుడు తారను ఓదార్చుట. భర్తతో సహగమనము చేయవలె నని తార నిశ్చయించుట.

ఆకాశమునుండి జారి పడిన నక్షత్రము వలె నేలపై పడి ఉన్న తారను వానరసేనానాయకుడైన హనుమంతుడు అప్పుడు, మెల్లగా ఓదార్చెను.(1)

"ప్రతిప్రాణీ కూడ ఆ యా ఫలములను ఇచ్చే కర్మలను మంచి బుద్ధితోను, చెడు బుద్ధితోను ఆచరించుచుండును. ఆ కర్మల శుభఫలములను అశుభఫలములను కూడ మరణానంతరము తప్పక అనుభవించవలసి ఉండును. వ్యాకులత్వము చెంది ప్రయోజనము లేదు. భవిష్యత్తులో ఏమి జరుగ నున్నదో తెలియక నిన్ను గూర్చి నువ్వే విచారించవలసి ఉన్నప్పుడు, ఇతరు లెవ్వరో విచారింపదగినవా రని అనుకొని ఎవరిని గూర్చి విచారించెదవు? నీవే దీనురాలవై ఉండి మరి ఏ దీనుని గూర్చి జాలిపొందెదవు? ఈ దేహము నీటి బుడగతో సమానమైనది. అట్టి స్థితిలో ఎవరు ఎవరిని గూర్చి విచారించవలెను? జీవించి ఉన్న పుత్రుడు గల నీవు కుమారుడైన ఈ అంగదుని చూచుకొనవలెను. ఇతనికి మున్ముందు క్షేమకరములైన కార్యములను గూర్చి ఆలోచించవలెను.(2-4)

ప్రాణులు పుట్టుట, మరణించుట అనేవి అనిశ్చితము లనే విషయము నీకు తెలిసినదే కదా. అందుచేత బుద్ధిమంతుడు ఆ విషయములను గూర్చి విచారించక ఈ లోకములో ఏది శుభమో అట్టి పని చేయవలెను. వందలకొలది, వేలకొలది, లక్షల కొలది వానరులు ఏ వాలిమీద ఆశలు పెట్టుకొని(ఏ వాలిని ఆశ్రయించి) జీవనము గడుపుచున్నారో ఆ వాలి మరణించినాడు. ఈ వాలి విషయములను న్యాయానుసారము నిర్ణయించెడివాడు. సామదానోపాయములను ప్రయోగించి ఓర్పు చూపించుచుండెడివాడు. అట్టి ఈ వాలి ధర్మముచేత జయించుకొన్న స్వర్గమునకు వెళ్ళినాడు గాన ఈతనిని గూర్చి విచారించవలసిన పని లేదు.(5-7)

సమస్తమైన వానరశ్రేష్ఠులకు, నీ కుమారుడైన అంగదునకు, ఈ వానర - భల్లూక రాజ్యమునకు, ఇప్పుడు నీవే రక్షకురాలవు. దుఃఖముతో బాధ పడుచున్న ఈ సుగ్రీవాంగదులను మెల్లగా ఇప్పుడు చేయవలసిన కృత్యములు చేయుటకు ప్రేరించుము. నీ పర్యవేక్షణలో అంగదుడు రాజ్యమును పాలించుగాక.(8-9)

సంతానము తండ్రికి ఏ పనులు చేయవలె నని లోకములో చూడబడినదో(భావింపబడుచున్నదో), రాజైన వాలికి ఈ సమయమున ఏ ఔర్ధ్వదైహికక్రియలు చేయదగినవో వాటిని చేయవలెను. ఇది ఈ సమయమునకు తగిన నిర్ణయము. వాలికి సంస్కారము చేయవలెను. అంగదునకు రాజ్యాభిషేకము చేయవలెను. సింహాసనముమీద కూర్చున్న కుమారుని చూచుకొనుచు నీవు శాంతిని పొందగలవు."(10-11)

భర్తృమరణదుఃఖముతో బాధపడుచున్న ఆ తార హనుమంతుని మాటలు విని, నిలచి ఉన్న ఆతనితో ఇట్లు పలికెను.(12)

"అంగదుని వంటి వందమంది కుమారులను ఒక ప్రక్క, మరణించిన వాడైనను ఈ వీరుని శరీరమును కౌగిలించుకొనుటకు మరొక ప్రక్క ఉంచి చూచినచో రెండవదే శ్రేష్ఠ మైనది. వానరరాజ్యమును నడుపుటకు కాని, అంగదుని విషయములో కాని నాకు సామర్థ్యము లేదు. అన్ని కార్యములు చూచుకొనవలసినవాడు అంగదుని పినతండ్రి యైన సుగ్రీవుడే. (13,14)

అంగదుని యోగక్షేమములను నేను చూడగల ననే అభిప్రాయము సరియైనది కాదు. పుత్రునకు హితము చేకూర్చగలిగిన బంధువు తండ్రియే కాని తల్లి కాదు. వాలిని సేవించుట తప్ప మరియొక్క కార్య మేదీ నాకు ఈ లోకములో కాని,

పరలోకములో కాని లేదు. యుద్ధములో అభిముఖుడై ఉండగా చంపబడిన ఈ వాలి ఎక్కడ శయనించి ఉన్నాడో అక్కడనే నేను కూడ శయనించుట(అతనితో పాటు మరణించుట) నాకు యుక్తము".(15,16)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఇరువది ఒకటవ సర్గము సమాప్తము.

ఇరువది రెండవ సర్గము

వాలి సుగ్రీవాంగదులకు తన మనస్సులోని అభిప్రాయము తెలిపి ప్రాణములు విడుచుట.

దుర్బలములైన ప్రాణములతో మందముగా శ్వాస పీల్చుచున్న వాలి నలువైపుల చూచుచు ముందుగా తన యెదుట నున్న తమ్ముడు సుగ్రీవుని చూచెను. వానరరాజైన వాలి, విజయమును పొందిన ఆ సుగ్రీవుని పలకరించి స్పష్టమైన మాటలతో స్నేహపూర్వకముగా ఇట్లు పలికెను.(1, 2)

"సుగ్రీవుడా! నేను చేసిన దోషమును లెక్క చేయకుము. రాబోవు ఫలమును బట్టి ఏర్పడిన బుద్ధిమోహము నన్ను ఈ విధముగా బలాత్కారముగా లాగినది. మనము ఇద్దరము ఒకే కాలమునందు సుఖపడుటను భగవంతుడు వ్రాయలేదు. సోదరుల మధ్య ఉండవలసిన స్నేహము విరుద్ధముగా అయినది. నీవు ఇపుడే ఈ వానరరాజ్యమును స్వీకరించుము. నేను ఈ క్షణమునందే యమలోకమునకు వెళ్ళిపోవుచున్నాను.(3-5)

నేను ఇపుడే నా జీవితమును, రాజ్యమును, అధికమైన ఐశ్వర్యమును 'వాలి ఎవరిచేతా చంప శక్యమైనవాడు కాదు' అను ఉత్తమమైన కీర్తిని విడిచిపెట్టుచున్నాను. ఇట్టి అవస్థలో ఉన్న నేను ఒక్క మాట చెప్పెదను. అది చేయుటకు అంత సులభము కాక పోయినను నీవు తప్పక చేయవలెను. ఈ అంగదుడు సుఖమునకు తగినవాడు; సుఖములతో పెరిగినవాడు. చిన్న వయస్సువాడైనను బుద్ధిమంతుడు. అట్టి ఈ అంగదుడు కన్నీళ్ళతో నిండిన ముఖముతో భూమిపై ఎట్లు పడియున్నాడో చూడుము. నా పుత్రుడైన ఈ అంగదుడు నా ప్రాణములకంటె కూడ ఎక్కువ ఇష్టమైనవాడు. నేను లేని ఈతనిని ఎట్టి లోపములు రాకుండగ అన్ని విధముల పరిపాలించుము.(6-9)

ఓ సుగ్రీవా! నావలెనే నీవు కూడ ఈ అంగదునకు తండ్రివిగాను, అన్నీ యిచ్చే వాడవుగాను, అన్నివైపులనుండి రక్షించేవాడవుగాను, భయములయందు అభయము నిచ్చేవాడవుగాను ఉండవలెను. మంచి కాంతి కలవాడు, నీతో సమానమైన పరాక్రమము కలవాడు అయిన ఈ అంగదుడు నీ ముందు నిలచి రాక్షసులను సంహరించుటకు నీకు తోడ్పడగలడు. బలవంతుడు, తేజశ్శాలి, తారాపుత్రుడు, యువకుడు అయిన ఈ అంగదుడు యుద్ధములో పరాక్రమమును చూపి నా కుమారునికి తగిన పనులు చేయగలడు.(10-12)

సుషేణుని కుమార్తెయైన ఈ తార కూడ అతిసూక్ష్మములైన విషయములను గూర్చి ఆలోచించి నిర్ణయించుటయందు, అకస్మాత్తుగా వచ్చే అనేక ఉపద్రవములలో చేయవలసిన పనులయందు మంచి సామర్థ్యము కలది. ఈ తార మంచిది అని చెప్పిన కార్యమును నిస్సంశయముగా చేయవచ్చును. తార అభిప్రాయము ఎన్నడు మరొక విధముగా మారదు. (13, 14)

నీవు రాముని కార్యమును ఏ మాత్రము శంకించకుండగా చేయవలెను. అట్లు చేయనిచో అధర్మము అగును. నీచే అవమానితుడై రాముడు నిన్ను కూడ చంపివేయును.(15)

ఓ సుగ్రీవా! ఇదిగో! ఈ దివ్యమైన బంగారుమాలను నీవు ధరించుము. నేను మరణించినట్లైతే(శవస్పర్శదోషముచే) జయలక్ష్మిని యిచ్చు ప్రశస్తమైన శక్తి ఈ మాలనుండి దూరమైపోవును."(16)

వాలి సోదరస్నేహముతో పలికిన మాటలు విని సుగ్రీవుడు సంతోషవిహీనుడై, మరల దీనుడై, రాహువు మ్రింగిన చంద్రుడు వలె ఉండెను. సుగ్రీవుడు వాలి మాటలు విని వైరమును విడిచి అలసత్వము లేకుండగ తగు కార్యములు చేయుచు వాలి అనుజ్ఞచేత ఆ బంగారు మాలను స్వీకరించెను.(17, 18)

మరణోన్ముఖుడైన ఆ వాలి బంగారుమాలను సుగ్రీవునకు ఇచ్చి దగ్గర నిలిచియున్న కుమారుడైన అంగదుని చూచి అతనితో స్నేహపూర్వకముగా ఇట్లనెను.(19)

"నీవు ఇటుపై ప్రియము కలిగినను, అప్రియము కలిగినను ఓర్చుకొనుచు దేశమునకు, కాలమునకు అనుగుణముగా ప్రవర్తించుము. ఆ యా సమయములలో కలుగు సుఖదుఃఖములను సహించుచు సుగ్రీవుని వశములో ఉండుము. నీవు ఎట్లు

ప్రవర్తించినను నేను సర్వదా నిన్ను లాలించుచుంటిని. ఇపుడు నీవు ఆ విధముగా ప్రవర్తించినచో సుగ్రీవుడు ఇష్టపడడు. సుగ్రీవునితో స్నేహములేని ఉదాసీనులతో గాని, అతని శత్రువులతో గాని కలిసి తిరగకుము. ప్రభువైన సుగ్రీవుని కార్యమును సాధించుటయందే ఆసక్తి కలవాడవై ఇంద్రియములను నిగ్రహించుకొని అతనికి వశుడై ఉండుము.(20-22)

నీవు ఎవరి విషయమునందూ ఎక్కువ ప్రేమ చూపకూడదు. ఎక్కువ ద్వేషము కూడ చూపకూడదు. ఈ రెండూ చాల చెడ్డవే. అందుచే మధ్య మార్గదృష్టి కలవాడవు అగుము."(23)

బాణము గ్రుచ్చుకొనుటచే చాల బాధపడుచున్న ఆ వాలి ఈ మాటలు చెప్పి కండ్లు తేరవేసి భయంకరమైన దంతములు పైకి కనబడునట్లు నోరు తెరిచి మరణించెను.(24)

తమ గుంపులకు నాయకుడైన ఆ వాలి మరణించగానే వానరులలో శ్రేష్ఠులైన, అక్కడ ఉన్న వానరు లందరు విలపించుచు బిగ్గరగా ఏడ్చిరి. వానరరాజైన వాలి ఇపుడు మరణించుటతో కిష్కింధానగరము, ఉద్యానములు, పర్వతములు, అరణ్యములు కూడ శూన్యములై పోయినవి. ఈ వానరశ్రేష్ఠుడు మరణించుటచే వానరు లందరు కాంతివిహీనులైనారు.(25, 26)

ఈ వాలి మహావేగముగా వెళ్లుచున్నప్పుడు పెద్ద అరణ్యములలోను, చిన్న వనములలోను ఉన్న పుష్పములు ఎగిరి ఆతనిని అనుసరించుచుండెడివి. ఇపుడు అట్లు ఎవడు చేయగలడు? వాలి మహాత్ముడు, గొప్ప బాహువులు గలవాడు అయిన గోలభుడు అను గంధర్వునితో పదునైదు సంవత్సరముల పాటు గొప్ప యుద్ధము చేసెను. రాత్రియందుగాని, పగటియందు గాని ఆ యుద్ధమునకు విరామము లేకుండెను. పదహారవ సంవత్సరములో ఆ గోలభుడు చంపబడెను. కోరలచే ఎత్తుపల్లములు ఉన్న ఆ వాలి దుర్బుద్ధియైన ఆ గోలభుని చంపి మాకు అందరినుండి అభయము ఇచ్చినాడు. అట్టి వాలి ఎట్లు చంపబడినాడో కదా!(27-30)

సింహము నివసించు మహారణ్యములో వృషభము చంపివేయబడినపుడు ఆ వనములో సంచరించు గోవులు ఎట్లు సుఖముగా ఉండజాలవో అట్లే వీరుడైన వాలి చంపబడిన పిమ్మట అక్కడ ఉన్న వానరములు సుఖమును పొందలేకపోయిరి.(31)

అటు పిమ్మట ఆ తార దుఃఖసముద్రములో మునిగినదై మరణించిన భర్త

ముఖమును చూచుచు, ఛేదింపబడిన మహావృక్షమును అల్లుకొని ఉన్న లత వలె ఆ వాలిని కౌగిలించుకొని నేలపై పడెను.(32)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కిధాకాండలోని ఇరువది రెండవ సర్గము సమాప్తము.

ఇరువది మూడవ సర్గము

తారావిలాపము.

లోకములో ప్రసిద్ధురాలైన ఆ తార వానరరాజైన వాలి ముఖమును వాసనచూచుచు మరణించిన ఆ భర్తను గూర్చి యిట్లు పలికెను.(1)

"ఓ వీరుడా! నేను చెప్పిన మాట వినక నీవు ఎగుడు దిగుడుగా ఉన్న, రాళ్లతో నిండిన, చాల దుఃఖకరమైన నేలపై దుఃఖము కలుగు నట్లుగా పడి యున్నావు. నీకు భూమియే నాకంటె ఎక్కువ ఇష్టమైనది. ఎందుచేత ననగా నీవు ఆ భూమిని కౌగిలించుకొని శయనించి యున్నావు. నాతో మారు మాటాడుటలేదు.(2, 3)

నీవే సుగ్రీవునకు లొంగి పోయినావు. సుగ్రీవుడే అధికపరాక్రమవంతు డైనాడు. ఈ దైవవిధి ఎంత ఆశ్చర్యముగా నున్నది.(4)

భల్లూకనాయకులు, వానరనాయకులు బలవంతుడైన నిన్ను సేవించుచున్నారు. దుఃఖముతో కూడిన వారి విలాపమును, దుఃఖించుచున్న అంగదుని విలాపమును నేను పలుకుచున్న ఈ మాటలను విని నీవు మేల్కొనుట లేదేమి? నీవు పూర్వము శత్రువులను చంపి వారిని ఏ వీరశయనము మీద శయనించునట్లు చేసితివో ఆ వీరశయనముమీదనే నీవు ఇప్పుడు చంపబడి శయనించియున్నావు. అనాధరాలనైన నన్ను ఒంటరిగా విడచి నీవు వెళ్లిపోయినావు.(5-7)

బుద్ధిమంతు డెవ్వడూ తన కుమార్తెను శూరునకు ఇవ్వకూడదు. శూరుని భార్యనైన నేను హఠాత్తుగా వైధవ్యమును పొంది ఎట్లు దౌర్భాగ్యవంతురాల నైతినో చూడుము. నా మానము భగ్న మైపోయినది. నా శాశ్వత మైన గతి విరుద్ధమైనది. నేను ఇపుడు చాల లోతైన విశాలమైన శోకసముద్రములో మునిగి ఉన్నాను. దృఢమైన ఈ నా హృదయము లోహముతో చేయబడినది; నిజము. అందుచేతనే యిది మరణించి యున్న భర్తను చూచిన తరువాత కూడ నూరు ముక్కలుగా బ్రద్దలై

పోలేదు.(8-10)

నీవు నా భర్తవు. మంచి హృదయము గలవాడవు. స్వభావముచేతనే ప్రియుడవు. యుద్ధములలో పరాక్రమమును చూపించు శూరుడవు. అట్టి నీవు మరణమును పొందినావు. భర్త లేని స్త్రీ ఎంత మంది పుత్రు లున్నను, ధనధాన్యసమృద్ధి కలది యైనను ఆమెను పండితులు విధవ యనియే అందురు. నీ శరీరమునుండి స్రవించిన రక్తమండలముమీద, ఇంద్రగోపమను కృమి వలె ఎఱ్ఱ నైన ఆస్తరణము గల నీ శయనము మీద శయనించి నట్లు శయనించి యున్నావు. ఓ వానరశ్రేష్ఠుడా! నీశరీర మంతా పరాగముతోను రక్తముతోను కప్పబడియున్నది. దీనిని నా భుజములతో కౌగిలించుకొనలేక పోవుచున్నాను.(11-14)

అతిభయంకరమైన ఈ వైరములో సుగ్రీవు డిప్పుడు కృతకృత్యుడైనాడు. ఎందుచేత ననగా రాముడు విడచిన ఒక్క బాణము ఆతని భయమును తొలగించినది. మరణించిన నిన్ను చూచుచున్న నేను నీ హృదయమునందు బాణము గ్రుచ్చుకొని యుండుటచే నీ శరీరమును స్పృశించలే కున్నాను."(15, 16)

అపుడు నీలుడు వాలి శరీరములో ఉన్న ఆ బాణమును పర్వతగుహలో అణగియున్న ప్రకాశించుచున్న సర్పమును వలె పైకి లాగెను. వాలి శరీరమునుండి లాగబడుచున్న ఆ బాణము అస్తాద్రిశిఖరమునందు విరుద్ధమై సూర్యుని నుండి పైకి లాగబడుచున్న కిరణము వలె ప్రకాశించెను. ఆ వాలి గాయములనుండి రక్తధారలు పర్వతమునుండి ఎఱ్ఱని గైరిక ధాతువులతో కలసిన జలధారల వలె అన్ని వైపుల పడెను.(17-19)

ఆ తార రణభూమిపరాగముచే కప్పబడిన ఆ భర్త శరీరమును తుడుచుచు బాణముచే చంపబడిన ఆ శూరుని కన్నీళ్లతో తడిపెను. వాలి భార్యయైన తార రక్తముతో తడిసిన దేహముతో మరణించి పడియున్న భర్తను చూచి కుమారుడైన అంగదునితో ఇట్లు పలికెను.(20, 21)

"ఓ కుమారుడా! చాల దారుణమైన నీ తండ్రి అంత్యావస్థను చూడుము. పూర్వజన్మకృతమైన పాపముచే ఏర్పడిన వైరము ఇపుడు అంత మైనది. బాలసూర్యుని వలె ప్రకాశించుచున్న శరీరము కలవాడు, రాజు, గౌరవమును రక్షించువాడు అయిన మరణించిన నీ తండ్రికి నమస్కారము చేయుము."(22, 23)

అంగదుడు ఆ మాటలు విని లేచి "నేను అంగదుడను; నమస్కరించు

చున్నాను" అని పలుకుచు బలిసి గుండ్రముగా ఉన్న భుజములతో తండ్రి పాదములు పట్టుకొనెను.(24)

"నీకు , నమస్కరించుచున్న అంగదుని 'పుత్రుడా! దీర్ఘాయుర్దాయవంతుడవు కమ్ము.' అని పూర్వమునందు వలె ఎందుచేత ఆశీర్వదించుట లేదు? అపుడే సింహముచే పడగొట్టబడిన ఆబోతు సమీపమున లేగదూడతో గూడిన ఆవు ఉన్నట్లు పుత్రునితో కూడ నేను మరణించియున్న నీ సమీపమున కూర్చొని యున్నాను. యుద్ధ మనే యజ్ఞము చేసి నీవు భార్య నైన నేను లేకుండగా రాముని ఆయుధ మనే ఉదకముతో అవభృథస్నానము(యజ్ఞము పూర్తియైన తరువాత చేసే స్నానము) ఎట్లు చేసినావు?(25-27)

యుద్ధములో సంతోషించి దేవేంద్రుడు నీ కిచ్చిన నీకు చాలా ప్రియమైన ఆ బంగారు మాల ఇక్కడ కనబడుట లేదేమి? మేరుపర్వతమునకు ప్రదక్షిణము చేయు సూర్యుని అతని కాంతి విడువ నట్లు నీవు మరణించినను రాజ్యలక్ష్మి నిన్ను విడుచుటలేదు. నేను చెప్పిన హితమైన మాటలను నీవు వినలేదు. నేను అపుడు నిన్ను నివారింపజాలక పోయితిని. యుద్ధములో నీవు చంపబడుటచే పుత్రునితో సహా నేను కూడ చంపబడినట్టైతిని. నీతోపాటు నన్ను కూడ లక్ష్మి విడిచిపెట్టివేయుచున్నది."(28-30)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఇరువది మూడవ సర్గము సమాప్తము.

ఇరువది నాలుగవ సర్గము

శోకపీడితుడైన సుగ్రీవుడు ప్రాణములు విడుచుటకు రాముని అనుమతిని కోరుట.

సహింప శక్యము గాని మహావేగము గల దుఃఖసముద్రములో మునిగిన ఆ తారను చూచి బలశాలియైన సుగ్రీవుడు సాటి లేని సోదరవధకు చాలా దుఃఖించెను. ఉత్తమమైన మనస్సు గల ఆ సుగ్రీవుడు కన్నీటితో నిండిన ముఖముతో క్షణకాలము చూచి, మనస్సు దిగులు చెందగా, దుఃఖించుచు భృత్యులతో కలిసి మెల్లగా రామునివద్దకు వెళ్లెను.(1, 2)

చాలా ఉదాత్తుడైన రాముడు ధనుస్సును, సర్పములతో సమానములైన బాణములను ధరించి నిలిచి యుండెను. యశశ్శాలి, ఉత్తమలక్షణములతో కూడిన శరీరముగలవాడు అయిన ఆ రాముని సమీపించి సుగ్రీవు డిట్లు పలికెను.(3)

"ఓ రాజా! నీవు ప్రతిజ్ఞ చేసిన విధముగా ఫలము ప్రత్యక్షముగా కనబడునట్లు చేయవలసిన పని చేసితివి. కాని నా జీవితము భగ్నమై పోవుటచే ఇపుడు నా మనస్సు భోగములనుండి మరలిపోయినది. రాజైన వాలి మరణించినాడు. పట్టపురాణియైన ఈ తార ఎక్కువగా ఏడ్చుచున్నది. నగరమంతా దుఃఖముచేత పీడింపబడి అధికముగా ఏడ్చుచున్నది. అంగదుని స్థితి సంశయాస్పదముగా నున్నది. అందుచేత నా మనస్సునకు రాజ్యము మీద ఆసక్తి లేదు.(4, 5)

రామా! పూర్వము ఇతడు నన్ను ఎక్కువ అవమానించుటచే కలిగిన కోపమువలనను, అమర్షమువలనను ఈ నా సోదరుని చంపవలె నని కోరుకొంటిని. కాని ఇపుడు ఈ వానరనాయకుడు మరణించిన పిమ్మట చాల దుఃఖించుచున్నాను. ఏదో విధముగా జీవనము గడుపుచు పర్వతములలో శ్రేష్ఠమైన ఈ ఋష్యమూకపర్వతమునందు నివసించుటయే మంచిదని ఇపుడు నేననుకొనుచున్నాను. ఈతనిని చంపి స్వర్గములో నివసించుట కూడ మంచిది కాదు.(6, 7)

మహాత్ముడు, బుద్ధిమంతుడు అయిన ఆ వాలి 'నిన్ను చంపవలె నని నాకు కోరిక లేదు; స్వేచ్ఛగా తిరుగుము.' అని నాతో పలికి విడిచిపెట్టెడివాడు. అట్లు పలుకుట అతనికే తగి యుండెను. ఇట్లు మాటలాడుట ఈ విధముగా చేయుట నాకు తగి ఉన్నది. రాజ్యాదులందు ఎంత కోరిక ఉన్నవాడనైనను, సోదరుడు రాజ్యమునకు, తరువాత కలుగు దుఃఖమునకు ఉన్న బలాబలములను తెలిసికొన్నచో గొప్ప గుణములు గల సోదరుని వధకు ఇష్టపడునా?(8, 9)

వాలి తన మాహాత్మ్యమునకు అనుగుణముగా నన్ను చంపుటకు ఇష్టపడలేదు. కాని నేను నా బుద్ధి వికటించుటవలన అతని ప్రాణములను తీసి మర్యాదను అతిక్రమించితిని. వాలి నన్ను చెట్టుకొమ్మతో కొట్టినపుడు నేను దీనముగా అరచుచుండగా అతడు నన్ను ఓదార్చి "మరల ఇట్లు చేయకుము" అని అనుచుండెడివాడు. వాలి సోదరత్వమును, పూజ్యత్వమును, ధర్మమును రక్షించినాడు; కాని నేను క్రోధమును, కామమును, వానరస్వభావమును చూపించినాను.(10-12)

ఓ మిత్రుడా! ఈ సోదరుని చంపుటవలన విశ్వరూపుని చంపుటవలన ఇంద్రునకు వలె నాకు ఊహింపశక్యము గానిది, సత్పురుషులచే పరిహరింపదగినది, కోరతగనిది, ఏమాత్రము చూడదగనిది యైన ఈ పాపము వచ్చినది. ఇంద్రుడు విశ్వరూపుని చంపుటవలన కలిగిన బ్రహ్మహత్యాపాపమును భూమి ఊషరక్షేత్ర(చవటిభూమి) రూపములోను, జలము నురుగులోను, వృక్షములు జిగురులోను, స్త్రీలు ఆర్తవములోను గ్రహించి యుండవచ్చును కాని వానరుడ నైన నేను చేసిన ఈ పాపమును స్వీకరించుటకు ఎవరు అంగీకరింతురు? ఎవరు సహించగలరు? అధర్మముతో కూడినది, కులనాశమునకు హేతువు అయిన ఇట్టి పనిని చేసిన నేను ప్రజలనుండి ఇట్టి ఆదరమునకు గాని, యౌవరాజ్యమునకు గాని తగినవాడను గాను. రాజ్యము మాట చెప్ప పనియే లేదు.(13-15)

నేను లోకములో నిందిత మైనది, నీచము, లోకమునకు అపకారము చేయునది యైన మహాపాపమును చేసితిని. వర్షమువల్ల కలిగిన జలవేగము పల్లమునకు ప్రవహించునట్లు గొప్పదైన ఈ శోకము నన్ను ఆవరించుచున్నది. పాప మనే ఈ గర్వించిన ఏనుగు గొప్ప బలము కలదై నన్ను నదీతీరమును పొడిచి నట్లు పొడుచుచున్నది. సోదరుని చంపుట యనునదియే దీని శరీరము వెనుకటి భాగము, వాలము అయి ఉన్నవి. దుఃఖమే దీని తొండము, నేత్రములు, శిరస్సు, దంతములు. పరిశుద్ధము గాని బంగారమును అగ్నిలో కాల్చినపుడు అది ఆ మలమును సహించక దానినుండి వేరు పడినట్లు నా హృదయములో మంచి నడవడిక ఈ పాపమును సహించక దానికి దూర మగుచున్నది.(16-18)

నా మూలమునను, ఈ అంగదుని దుఃఖమును చూచియు మహాబలవంతులైన ఈ వానరనాయకుల సముదాయము సగము ప్రాణముతో మాత్రమే ఉన్నదని అనుకొనుచున్నాను. సుజనుడు, వశములో ఉండేవాడు అయిన అంగదుని వంటి కుమారుడు ఎట్లు లభించును? ఓ రామా! సోదరుడు లభించు దేశము కూడ ఎక్కడనూ కనబడదు.(19, 20)

వీరశ్రేష్ఠుడైన అంగదుడు ఇటుపైన జీవించడు. తల్లియైన తార అతనిని రక్షించుటకై జీవించవచ్చును. కాని పుత్రుడు లేకపోయినచో దుఃఖముతో దీనురాలై ఆమె కూడ జీవించ దని నా నిశ్చయము. నేను నా సోదరునితోను, అతని మిత్రునితోను కలియుటకై ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నిలో ప్రవేశించెదను. ఈ వానరవీరులు నీ ఆజ్ఞను పాలించి సీతను వెదకగలరు. నేను మరణించినను నీ కార్య మంతా

సిద్ధించును. ఇంత అపరాధము చేసి కులమును నశింప జేసిన నేను జీవించుటకు తగను. నాకు మరణించుటకు అనుమతి ఇవ్వు."(21-23)

రఘువంశీయులలో మహావీరుడు, శత్రువీరులను సంహరించువాడు అయిన రాముడు వాలి తమ్ముడైన సుగ్రీవుడు పలికిన ఈ మాటలు విని కన్నీళ్లతో కూడినవాడై, క్షణకాలము మనస్సులో విషాదము చెందెను. భూమి వంటి ఓర్పు గలవాడు, జగద్రక్షకుడు అయిన ఆ రాముడు, ఆ క్షణమునందు ఔత్సుక్యముతో మాటిమాటికి చూచుచు అపుడు దుఃఖములో మునిగి ఏడ్చుచున్న తారను చూచెను.(24, 25)

అందమైన నేత్రములు కలది, వానరశ్రేష్ఠుడైన వాలి నాథుడుగా గలది, స్వభావముచే ధైర్యవంతురాలు అయిన వాలి భార్యయైన ఆ తార, భర్తను కౌగిలించుకొని పడి ఉండగా ఆమెను మంత్రిశ్రేష్ఠులు లేవదీసిరి. భర్తను కౌగిలించుకొని ఉన్న ఆ తార భర్త దగ్గరనుండి తొలగింప బడుచున్నప్పుడు కాళ్లు చేతులు కదుపుచు వ్యాకులముగా నుండెను. ఆమె అక్కడ ధనుర్బాణములను ధరించి తన తేజస్సుతో సూర్యుడు వలె ప్రకాశించుచున్న రాముని చూచెను. రాజలక్షణములతో కూడినవాడు, అందమైన నేత్రములు కలవాడు, పురుషులలో శ్రేష్ఠుడు, పూర్వ మెన్నడూ చూడబడనివాడు అయిన ఆ రాముని "ఇతడే ఆ రాముడు" అని గుర్తించెను.(26-28)

దుఃఖముచెంది చాల బాధపడుచున్న పూజ్యురాలైన ఆ తార వ్యాకులమైన చిత్తముతో, ఇంద్రునితో సమానుడు, ఎదిరింప శక్యము గానివాడు, గొప్ప సామర్థ్యము గలవాడు అయిన ఆ రాముని వద్దకు శీఘ్రముగా వెళ్లెను. దుఃఖముచేత మారిపోయిన శరీరస్వభావము గల మానవంతురాలైన ఆ తార పరిశుద్ధమైన బుద్ధి కలవాడు, యుద్ధములో లక్ష్యమును ఛేదించుటకు సమర్థుడు అయిన ఆ రాముని సమీపించి ఇట్లు పలికెను.(29, 30)

"నీవు ఊహింప శక్యము గాని స్వరూపము గలవాడవు. ఎదురింప శక్యము గానివాడవు. జితేంద్రియుడవు. ఉత్తమమైన ధర్మము, క్షీణించని కీర్తి, భూమివంటి ఓర్పు, రక్తమువలె ఎఱ్ఱనైన నేత్రములు గల నీవు గొప్ప సామర్థ్యము కలవాడవు. అందమైన శరీరసంఘటనముతో మహాబలశాలివై హస్తములందు ధనుర్బాణములు ధరించిన నీవు మనుష్యుల దేహమునందలి గొప్పదనము కంటె భిన్నమైన దివ్యదేహము వైశిష్ట్యముతో కూడి యున్నావు.(31, 32)

ఓ వీరుడా! ఏ బాణముతో నా భర్తను చంపినావో ఆ బాణముతోనే నన్ను

గూడ చంపుము. నేను అతని దగ్గరికి వెళ్లెదను. నేను లేకున్నచో అతడు సుఖముగా ఉండజాలడు. నా భర్త స్వర్గమునకు వెళ్ళిన తరువాత కూడ, ఇటు అటు చూచి, నేను కనబడనిచో అక్కడ ఉన్న అనేక విధములైన ఎఱ్ఱని పుష్పాదులు శిరస్సుపై ధరించు విచిత్రములైన వేషములతో కూడిన అప్సరస్త్రీలను స్వీకరించడు.(33,34)

సీత లేకపోవుటచే నీవు అందమైన పర్వతప్రాంతమునందు కూడ ఎట్లు శోకమును, కృశత్వమును పొందుచున్నావో అట్లే వాలి నేను లేకపోవుటచే స్వర్గములో కూడ శోకమును రంగుమారిపోవుటను(కృశత్వమును) పొందును. యువకుడైన పురుషుడు స్త్రీవిహీనుడైనచో ఎట్లు దుఃఖమును పొందునో నీకు తెలియును. అందుచే ఈ విషయమును తెలిసిన నీవు నన్ను చంపివేయుము. వాలికి నేను కనబడకపోవుటచే దుఃఖము కలుగకుండుగాక!(35, 36)

మహాత్ముడవైన నీవు ఈమెను చంపినచో స్త్రీహత్యాదోషము కలుగు నని అనుకొనచుండవచ్చును; కాని ఈమె కూడ వాలి శరీరమే యని భావించి నన్ను చంపుము. నీకు స్త్రీహత్యాదోషము ఉండదు. శాస్త్రానుసారముగాను, అనేకవేదవాక్యముల ప్రకారము భార్య పురుషుని కంటె వేరుకాదు. లోకములో భార్యాదానమును మించిన దానము మరేదియు లేదని బుద్ధిమంతులు చెప్పుదురు. నీవు ఈ ధర్మమును గ్రహించి, నన్ను నా ప్రియుడైన వాలికి ఇమ్ము. ఇట్లు ఇచ్చుటచే నన్ను చంపిన పాపము నీకు రాదు.(37-39)

ఓ రాజా! ఆర్తురాలను, అనాథురాలను అయిన నన్ను దూరముగా తీసుకొని పోవుచున్నారు. ఇట్టి స్థితిలో ఉన్న నన్ను నీవు చంపక పోవుట తగదు. ఏనుగు వలె విలాసగా నడచువాడు, బుద్ధిమంతుడు, అమూల్యమైన శ్రేష్ఠమైన బంగారు మాల కలవాడు, వానర శ్రేష్ఠుడు అయిన ఆ వాలి లేకుండగా నేను చిరకాలము జీవించజాలను." మహాత్ముడు, ప్రభువు అయిన రాముడు ఈ మాటలు విని తారను ఓదార్చి ఇట్లు హితమైన మాటలు పలికెను.(40, 41)

"ఇట్టి విపరీతపు ఆలోచనలు చేయకుము. ఈ లోకమునంతను బ్రహ్మ సృష్టించినాడు. సుఖదుఃఖముల నన్నింటిని కూడ బ్రహ్మయే విధించినాడని లోకులందఱు చెప్పుదురు. ఈ మూడు లోకములు కూడ బ్రహ్మవశమున ఉన్నవి. అవి అతడు విధించిన నియమమును అతిక్రమింపజాలవు. నీవు అధికమైన ఆనందమును పూర్వమువలెనే పొందగలవు. నీ కుమారుడు యౌవరాజ్యమును పొందగలడు. బ్రహ్మవిధించిన విధాన మిట్లే ఉన్నది. శూరుల భార్యలు విలపించరు."

వీరుని భార్య, అందమైన రూపము, వేషము కలది యై విలపించుచున్న ఆ తార మహాత్ముడు, ప్రభావశాలి, శత్రుసంహారకుడు అయిన ఆ రాముడు ఇట్లు ఓదార్చగా రోదనము విడచెను.(42-44)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఇరువది నాలుగవ సర్గము సమాప్తము.

ఇరువది ఐదవ సర్గము

అంగదుడు వాలికి దాహసంస్కారాదులు చేయుట.

సుగ్రీవాదులతో సమానమైన శోకము గల లక్ష్మణసమేతుడైన రాముడు సుగ్రీవుని, తారను, అంగదుని ఓదార్చుచు ఇట్లు పలికెను.(1)

"మీరు ఈ విధముగా శోకముతో ఏడ్చుటచే మరణించిన వాలికి శ్రేయస్సు లభించదు. ఇపుడు తర్వాత చేయవలసిన కార్య మేది యున్నదో దానిని చేయుడు. లోకవ్యవహారమును అనుష్ఠించవలెను. మీరింతవరకు ఏడ్చినారు. మరణానంతరము వెంటనే చేయవలసిన మరి యొక మరణదుఃఖమును తొలగించు కర్మ యేదియు లేదు.(2,3)

ఈ లోకములో అన్నింటికిని కారణము కాలమే. కాలమే కర్మలకు సాధనము. ఈ లోకములో సమస్తభూతములను ప్రేరేపించు కారణము కాలమే. ఎవ్వనిని ఎవ్వరు ప్రవర్తింపచేయరు. అట్లు ప్రవర్తింపచేయుటకు సమర్థులు కూడ కారు. లోకము తమ స్వభావమును అనుసరించి ప్రవర్తించుచుండును. ఆ స్వభావమునకు, ఆ లోకమునకు కాలము ప్రధానమైన గతి. కాలము తనను కూడ అతిక్రమించదు. దానిని ఎవ్వరును మరల్చజాలరు. కాలమువలన లభించు స్వభావములను ఏ వస్తువు కూడ అతిక్రమింపజాలదు. (4-6)

కాలమునకు పక్షపాతము లేదు. దానిని వశమును చేసికొను సాధనము గాని, దానిని జయించు పరాక్రమము గాని లేదు. మిత్రత్వము, జ్ఞాతిత్వము మొదలైన సంబంధము కాలప్రవృత్తికి కారణము కాదు. ఇది యెవరికిని వశ మైనది కాదు. సద్బుద్ధి కలవాడు కాలపరిణామమును బాగుగా పరిశీలించవలెను. కాలము ధర్మార్థకామములను ఒక క్రమము ప్రకారము సమకూర్చుచుండును.(7, 8)

వానరరాజైన వాలి ఈ లోకము విడిచి సహజమైన తన స్వరూపమును

పొందినాడు. సామ, దాన, అర్థముల సంబంధముచే ఏర్పడిన పవిత్రమైన పుణ్యఫలమును పొందినాడు. మహాత్ముడైన ఆ వాలి తన ప్రాణములను రక్షించుకొనక స్వధర్మమును చేయుటచే స్వర్గమును జయించి దానిని చేరినాడు. వానరరాజైన వాలి శ్రేష్ఠమైన గతిని పొందినాడు. అందుచే దుఃఖించక కాలోచితమైన కార్యమును చేయుడు."(9-11)

రాముని వాక్యము పూర్తియైన పిమ్మట శత్రుసంహారకుడైన లక్ష్మణుడు ఏ ఆలోచనలు చేయజాలని స్థితిలో ఉన్న సుగ్రీవునితో వినయపూర్వకముగా ఇట్లు పలికెను.(12)

"ఓ సుగ్రీవుడా! నీవు తారాంగదులతో కలిసి వాలికి చేయవలసిన ప్రేతకార్యమును, ఈతని దహనమును గూర్చిన ప్రయత్నమును చేయుము. వాలికి సంస్కారము చేయుటకై ఎండిన అనేకములైన కాష్ఠములను, శ్రేష్ఠములైన మంచి గంధపు చెక్కలను తెచ్చుటకై ఆజ్ఞాపించుము. నీవు చిత్తములో ధైర్యమును చెదిరియున్న ఈ అంగదుని ఓదార్చుము. నీ మనస్సులోని దౌర్బల్యమును విడిచి పెట్టుము. ఈ నగరము నీపై ఆధారపడి యున్నది.(13-15)

అంగదుడు పుష్పమాలలు, అనేకవిధములైన వస్త్రములు, నెయ్యి, తైలము, సుగంధద్రవ్యములు,ఇపుడు కావలసిన ఇతరద్రవ్యములు తీసుకొని వచ్చుగాక! ఓ తారుడా! నీవు వేగముగా వెళ్లి పల్లకిని శీఘ్రముగా తీసుకొని రమ్ము. పనుల విషయమున తొందర మంచిది. విశేషించి ఈ సమయమునందు యుక్తమైనది. ఆ పల్లకిని మోయుటకు తగినవారు, సమర్థులు, బలవంతులు అయిన వానరులు సిద్ధముగా ఉందెదరు గాక! వారు వాలిని తీసుకొని వెళ్లవలెను."(16-18)

లక్ష్మణుడు సుగ్రీవునితో ఇట్లు పలికి సోదరుని సమీపమున నిలచెను.(19)

లక్ష్మణుని మాటలు విని తొందరపడుచున్న మనస్సు గల తారుడు ఆ పల్లకిని తీసుకొని వచ్చుటకై శీఘ్రముగా కిష్కింధకు వెళ్లెను. తారుడు పల్లకిని మోయుటకు తగిన శూరులైన వానరులచేత దానిని పట్టించుకొని తీసుకొని వచ్చెను.(20, 21)

రథమువలె నున్న శ్రేష్ఠమైన ఆ పల్లకిలో రాజునకు తగిన ఆసనము అమర్చి యుండెను. నలు మూలల చక్కగా నిర్మింపబడిన సిద్ధుల విమానము వలె నున్న ఆ పల్లకిపై కృత్రిమమైన పక్షులు, వృక్షములు, యుద్ధభటులు మొదలగు వాటి చిత్రములు చెక్కబడియుండెను. అక్కడక్కడ సన్నని రంధ్రములు, కిటికీలు ఏర్పరచిన విశాలమైన ఆ పల్లకీలో అక్కడక్కడ కర్రతో చేసిన కొండలు, గుహలు, చెట్లతోపులు

నిర్మింపబడియుండెను. ఎఱ్ఱని చందనముచే అలంకరింపబడిన దానిపై శ్రేష్ఠమైన అలంకారములు, హారములు, చిత్రములైన మాలికలు, పుష్పములు, బాలసూర్యుని వంటి రంగు గల పద్మమాలలు కప్పబడి యుండెను. అట్టి పల్లకిని తారుడు పట్టించుకొని వచ్చెను.(22-25)

ఇట్టి శిబికను చూచి రాముడు లక్ష్మణునితో "వాలిని శీఘ్రముగా తీసుకొని పోయి ప్రేతకార్యము చేయుదురు గాక" యని పలికెను.(26)

పిమ్మట సుగ్రీవాంగదులు విలపించుచు వాలిని ఎత్తి ఆ శిబికలోనికి ఎక్కించిరి. మరణించిన ఆ వాలిని అలంకారములచేత, అనేకవిధములైన పుష్పమాలలచేత, వస్త్రములచేత, అలంకరించి, శిబికపై ఎక్కించి, వానరరాజైన సుగ్రీవుడు తన అనుచరులను ఇట్లు ఆజ్ఞాపించెను. "పూజ్యుడైన అన్నగారికి తగు విధముగా ప్రేతకార్యము చేయవలెను."(27-29)

"వానరులు అనేకవిధములైన అనేకరత్నములను పంచుచు ముందు నడువవలెను. వారి వెనక ఈ శిబిక వెళ్లవలెను. భూలోకములో రాజులకు ఎట్టి ఐశ్వర్యవిశేషములు ఉండునో అట్టి ఐశ్వర్యవిశేషములతో వానరు లందరు ప్రభువునకు సత్కారము చేయుదురు గాక."(30, 31)

అపుడు శీఘ్రముగా వాలికి తగు విధముగా ప్రేతకార్యము చేసిరి. బంధువైన వాలిని కోల్పోయిన తారుడు మొదలైన వానరు లందరు అంగదుని కౌగిలించుకొని ఏడ్చుచు నడచి వెళ్లిరి.(32)

పిమ్మట ఆ వాలి వశములో నున్న వానరస్త్రీలందరూ వాలి దగ్గరకు చేరి "ఓ! వీరుడా! ఓ వీరుడా!" యని మాటిమాటికి పలుకుచు, తమ ప్రియుని గూర్చి విలపించిరి. భర్తను కోల్పోయిన తార మొదలైన వానరస్త్రీ లందరు దీనస్వరములతో ఏడ్చుచు భర్తను అనుసరించి వెళ్లిరి. ఆ వనమధ్యములో వానరస్త్రీల రోదనధ్వని వ్యాపించుటచే నలువైపుల ఉన్న వనములు, పర్వతములు ఏడ్చుచున్నట్లు అనిపించెను.(33, 35)

వనములో సంచరించే ఆ వానరులు పర్వతమునుండి ప్రవహించు నదీతీరమున చుట్టూ జలమున్న నిర్జనమైన ఒక ఇసుకతిన్నెపై చితిని ఏర్పరచిరి.(36)

పిమ్మట ఆ వానరశ్రేష్ఠులు శిబికను భుజములనుండి క్రిందికి దింపి దుఃఖాక్రాంతులై ఒక ప్రక్కగా నిలబడి యుండిరి. అపుడు తార శిబికపై శయనించి యున్న భర్తను చూచి దుఃఖాక్రాంతురాలై అతని తల ఒడిలో ఉంచుకొని విలపించెను.

(37,38)

"అయ్యో! ఓ వానరరాజా! అయ్యో! నా నాథుడా! ఓ వాత్సల్యవంతుడా! అయ్యో! మహాభోగములకు తగినవాడా! అయ్యో! ఓ మహాబాహూ! నా ప్రియుడా! నన్ను చూడుము. శోకముచే పీడింపబడిన నన్ను నీవు చూడవేమి? నీవు మరణించినను అస్తమించుచున్న సూర్యునితో సమానమైన వర్ణము గల నీ ముఖము జీవించియున్నప్పుడు వలె వికసించి యున్నది. యముడు రాముని రూపములో వచ్చి నిన్ను లాగికొని పోవుచున్నాడు. అతడు యుద్ధములో ఒక్క బాణము ప్రయోగించి మమ్ముల నందరిని భర్త లేనివారినిగా చేసినాడు. నీకు సంబంధించిన ఈ వానరస్త్రీ లందరు దుమికి ప్రయాణించకుండగా పాదములతో నడిచి నీ వెనుక ఇంత దూరము వచ్చినారు. నీవు ఎందువలన తెలిసికొనుటలేదు? చంద్రునితో సమానమైన ముఖములు గల ఈ భార్య లందరు నీకు ఇష్టమైనవారే కదా. వీరిని, సుగ్రీవుని ఇపుడు నీవు ఎందుకు చూచుటలేదు?(39-44)

తారుడు మొదలైన నీ మంత్రులు పురములో నివసించు జనులు నీ చుట్టూ నిలచి దుఃఖించుచున్నారు. ఈ మంత్రులను పూర్వమునందు వలె వారి వారి స్థానములకు పంపివేయుము. పిమ్మట ఉత్కటమైన మన్మథుడు గల మేము నీతో వనములలో క్రీడించెదము."(45, 46)

భర్తృశోకముతో నిండిన తార ఈ విధముగా విలపించుచుండగా, అపుడు శోకముతో కృశించిన వానరస్త్రీలు ఆమెను లేవదీసిరి.(47)

పిమ్మట అంగదుడు సుగ్రీవునితో కలసి యేడ్చుచు, శోకముచే సరిగా పనిచేయని ఇంద్రియములు కలవాడై తండ్రి శరీరమును చితిపై ఎక్కించెను. వ్యాకులమైన ఇంద్రియములు గల అంగదుడు యథాశాస్త్రముగా చితికి నిప్పు ముట్టించి దీర్ఘప్రయాణమునకై వెళ్లుచున్న తండ్రికి చుట్టూ అప్రదక్షిణముగా తిరిగెను.(48,49)

వానరశ్రేష్ఠులు వాలికి దహనసంస్కారములు చేసి జలతర్పణము లిచ్చుటకై పవిత్రమైన ఉదకము గల మంగళప్రదమైన నది దగ్గరకు వెళ్లిరి. పిమ్మట సుగ్రీవునితోను, తారతోను గూడిన ఆ వానరు లందరు అంగదుని ముందు ఉంచుకొని, ఆ నదిదగ్గర చేరి జలతర్పణములు చేసిరి. మహాబలశాలియైన రాముడు దీనుడైన సుగ్రీవుని వలెనే శోకాక్రాంతుడై దీనుడై ఆతనిచేత ప్రేతకార్యమును చేయించెను.(50-52)

పిమ్మట శ్రేష్ఠమైన పరాక్రమము కలవాడు, ప్రసిద్ధుడు, రాముని బాణముచే

చంపబడినవాడు అయిన ఆ వాలికి దహనసంస్కారము చేసి, సుగ్రీవుడు ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నితో సమానమైన తేజస్సు గల లక్ష్మణసహితుడైన రాముని వద్దకు వెళ్లెను. (53)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఇరువది ఐదవ సర్గము సమాప్తము.

ఇరువది ఆరవ సర్గము

సుగ్రీవాంగదుల అభిషేకము.

పిమ్మట మంత్రులైన వానరు లందరు శోకముచే పీడింపబడిన, తడిసిన వస్త్రములు గల సుగ్రీవుని చుట్టు నిలిచి అతనిని సేవించిరి. ఆ వానరులందరు ఋషులు బ్రహ్మదేవుని వద్దకు వెళ్లి నట్లు రాముని వద్దకు వెళ్లి నమస్కరించుచు నిలబడిరి. (1, 2)

పిమ్మట మేరుపర్వతము వంటి కాంతి, బాలసూర్యునితో సమానమైన ముఖము గల వాయుపుత్రుడైన హనుమంతుడు అంజలి ఘటించి ఇట్లు పలికెను. (3)

"ఓ! ప్రభూ! రామా! సుగ్రీవుడు, మంచి కోరలు కలవారు, అధికమైన బలముతో ప్రకాశించుచున్నవారు, బుద్ధిశాలురు అయిన వానరుల రాజ్యమును నీ యనుగ్రహమువలన పొందగలిగినాడు. తండ్రి తాతలకు సంబంధించిన ఈ గొప్ప రాజ్యము పొందుట చాలా కష్టమైన పని. ఈ సుగ్రీవుడు మిత్రగణముతో గూడి నీ యనుజ్ఞచే సుందరమైన కిష్కింధానగరమును ప్రవేశించి, అక్కడ అనేకవిధములైన సుగంధద్రవ్యములతోను, ఔషధములతోను యథాశాస్త్రముగా రాజ్యాభిషిక్తుడై అన్ని కార్యములను చక్కపెట్టగలడు. అతడు నీకు మాల్యములను, రత్నములను(శ్రేష్ఠమైన వస్తువులను) సమర్పించి విశేషించి పూజించగలడు. నీవు సుందరమైన ఈ కిష్కింధానగరమునకు వచ్చి వానరులకు రాజును ఏర్పరచి వారికి ఆనందమును కలుగజేయుము."(4-7)

రాముడు హనుమంతుని మాటలు విని ఆతనితో యిట్లనెను. (8)

"సౌమ్యుడైన హనుమంతుడా! నేను నా తండ్రి ఆజ్ఞను పాలించుచు పదునాలుగు సంవత్సరములు గ్రామములోనికి గాని, పట్టణములోనికి గాని ప్రవేశించను.

వానరశ్రేష్ఠుడు, వీరుడు అయిన సుగ్రీవుని సర్వసమృద్ధమైన శ్రేష్ఠమైన కిష్కింధానగరమునకు తీసికొని వెళ్లి వెంటనే యథాశాస్త్రముగా అతనికి రాజ్యాభిషేకము చేయుడు."(9, 10)

లోకవ్యవహారము బాగుగా తెలిసిన రాముడు హనుమంతునితో ఇట్లు చెప్పి సుగ్రీవునితో యిట్లు పలికెను.(11)

"వీరుడైన ఈ అంగదుని యౌవరాజ్యాభిషిక్తుని చేయుము. మీ అన్నగారి పెద్దకుమారుడు పరాక్రమముచేత అతనితో సమానుడు. ఉత్సాహవంతుడు అయిన ఈ అంగదుడు యౌవరాజ్యమునకు తగినవాడు.(12, 13)

వర్షకాల మని చెప్పబడు నాలుగు మాసముల కాలము ప్రారంభమైనది. ఆ వర్షకాలములో ఇది ఎక్కువ వర్షములు కురియు శ్రావణమాసము. సీతాన్వేషణప్రయత్నము చేయుటకు తగిన సమయము కాదు. నీవు సుందరమైన కిష్కింధానగరమునకు వెళ్లుము. నేను లక్ష్మణసహితుడనై ఈ పర్వతముమీద నివసించెదను. రమ్యమైన ఈ పర్వతగుహ విశాలముగా ఉన్నది. గాలి చక్కగా వీచుచున్నది. ఇచట ఉదకము, పద్మములు, కలువలు సమృద్ధిగా లభించుచున్నవి.(14-16)

కార్తికమాసము వచ్చిన పిమ్మట నీవు రావణవధవిషయమున ప్రయత్నించుము. ఇదియే మన ఒడంబడిక. ఇప్పుడు నీవు నీ యింటికి వెళ్లుము. నీవు రాజ్యాభిషిక్తుడవై మిత్రులకు సంతోషము కలిగించుము."(17)

వానరశ్రేష్ఠుడైన సుగ్రీవుడు ఈ విధముగా రామునిచే అనుమతింపబడినవాడై అంతవరకు వాలిచే పరిపాలింపబడిన సుందరమైన కిష్కింధానగరమును ప్రవేశించెను. వేలకొలది వానరులు నగరములో ప్రవేశించిన వానరరాజైన ఆ సుగ్రీవునకు నమస్కరించి ఆతని వెనుక నగరములో ప్రవేశించి నలువైపుల ఆతని చుట్టుకొని ఉండిరి. పిమ్మట మంత్రులు మొదలగు ప్రకృతులు అందరు ఆ సుగ్రీవుని చూచి, శిరస్సు వంచి నమస్కరించుచు సావధానచిత్తులై నేలపై బడి నమస్కరించిరి.(18-20)

పరాక్రమవంతుడు, మహాబలశాలి అయిన సుగ్రీవుడు నేలపై బడి నమస్కరించుచున్న మంత్రులు మొదలగు వారిని లేవదీసి, వారితో మాటలాడి, అన్నగారి సుందరమైన అంతఃపురములో ప్రవేశించెను. భయంకరమైన పరాక్రమము

గలవాడు, వానరశ్రేష్ఠుడు అయిన సుగ్రీవుడు లోపల ప్రవేశించిన పిమ్మట, దేవతలు ఇంద్రునకు వలె, ఆతని మిత్రులు ఆతనికి రాజ్యాభిషేకము చేసిరి. (21, 22)

ఆ సుగ్రీవునికొరకై బంగారముచే అలంకరింపబడిన శ్వేతచ్ఛత్రమును, బంగారు దండములు గల కీర్తిని కలిగించు తెల్లని వింజామరలను తీసికొని వచ్చిరి. సంతోషించుచున్న పదహారుగురు ఉత్తమకన్యకలు అన్ని రత్నములను, వస్త్రములను, తెల్లని మైపూతను, సువాసన గల పుష్పములను, మెట్ట తామరపూవులను, శ్రేష్ఠములైన చందనములను, అనేకవిధములైన చాల సుగంధద్రవ్యములను, అక్షతలను, బంగారమును, ప్రియంగుధాన్యమును, తేనెను, నేతిని, పెరుగును, వ్యాఘ్రచర్మమును, శ్రేష్ఠములైన పాదుకలను, ఒంటికి నలుగు పెట్టు చూర్ణమును, గోరోచనమును, మణిశిలను తీసికొని వచ్చిరి. (23-28)

పిమ్మట ఆ వానరులు బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులకు రత్నములు, వస్త్రములు, భక్ష్యములు ఇచ్చి వారిని సంతోషపెట్టి, సుగ్రీవునకు యథావిధిగా అభిషేకము చేయ ప్రారంభించిరి. పిమ్మట మంత్రవేత్తలైన జనులు చుట్టూ దర్భలు పరిచిన ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నితో మంత్రములచే పవిత్రమైన హవిస్సును హోమము చేసిరి. (29, 30)

పిమ్మట ఆ వానరశ్రేష్ఠులు పూర్వాభిముఖముగా ప్రవహించు నదులనుండి, పశ్చిమాభిముఖముగా ప్రవహించు నదములనుండి, దేశములో అంతటా ఉన్న తీర్థములనుండి, సకలసముద్రములనుండి, జలమును తీసికొనివచ్చి దానిని బంగారు కుంభములలో ఉంచిరి. బంగారుపు స్తంభములు కలది, చిత్రములైన పుష్పమాలలతో ప్రకాశింపచేయబడినది, శ్రేష్ఠములైన ఆస్తరణములచే కప్పబడినది అయిన, రమ్యమైన ప్రాసాదాగ్రమునందు ఆ సుగ్రీవుని శ్రేష్ఠమైన ఒక ఆసనముపై మంత్రోచ్చారణము చేయుచు తూర్పుగా ముఖము ఉండునట్లు యథాశాస్త్రముగా కూర్చుండబెట్టిరి. పిమ్మట శాస్త్రములలో చెప్పిన, మహర్షులు విధించిన విధానమును అనుసరించుచు, గజుడు, గవాక్షుడు, గవయుడు, శరభుడు, గంధమాదనుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, హనుమంతుడు, జాంబవంతుడు నిర్మలము, సువాసనతో కూడినది అయిన ఆ ఉదకమును పవిత్రములైన వృషభముల కొమ్ములతోను, బంగారు కలశలతోను గ్రహించి వసువులు దేవేంద్రునికి అభిషేకము చేసినట్లు ఆతనికి అభిషేకము చేసిరి. (31-36)

వందలకొలది, వేలకొలది ఉన్న మహాత్ములైన ఆ వానరశ్రేష్ఠు లందరు సుగ్రీవుడు రాజ్యాభిషిక్తుడైనందుకు సంతోషించుచు కోలాహలము చేసిరి. వానరరాజైన

సుగ్రీవుడు అంగదుని ప్రేమపూర్వకముగా కౌగిలించుకొని రామాజ్ఞానుసారము ఆతనిని యౌవరాజ్యములో అభిషిక్తుని చేసిరి. అంగదునకు కూడ యౌవరాజ్యాభిషేకము జరుగుటచే ఆతని విషయమున జాలి గల మహాత్ములైన వానరులు "మంచి పని చేసితివి"; మంచి పని చేసితివి"; అని సుగ్రీవుని కొనియాడిరి. (37-39)

అక్కడ, ఆ రాజ్యాభిషేకకార్యము జరుగుచుండగా అందరు సంతోషించి మహాత్ములైన రామలక్ష్మణులను మాటి మాటికి స్తుతించిరి. పతాకలతోను ధ్వజములతోను అలంకరింపబడి రెండు పర్వతముల మధ్య నున్న రమ్యమైన ఆ కిష్కింధానగరము, సంతోషించుచు ఆరోగ్యవంతులై ఉన్న జనులతో నిండి యుండెను. (40, 41)

పరాక్రమశాలియైన ఆ సుగ్రీవుడు తనకు రాజ్యాభిషేకము జరిగినదని మహాత్ముడైన రామునకు తెలిపి, భార్యయైన రుమను మరల పొంది దేవేంద్రుని వలె రాజ్యము పొందెను. (42)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఇరువది ఆరవ సర్గము సమాప్తము.

ఇరువది ఏడవ సర్గము

ప్రస్రవణగిరిమీద నివసించుచున్న రామలక్ష్మణులు మాటలాడుకొనుట.

రాజ్యాభిషిక్తుడైన సుగ్రీవుడు తన అనుమతి పొంది కిష్కింధానగరమునకు వెళ్లిన పిమ్మట రాముడు సోదరునితో కూడ ప్రస్రవణపర్వతమునకు చేరెను. (1)

ప్రస్రవణపర్వతముపై పులుల ధ్వనులు, మృగముల ధ్వనులు వ్యాపించి యుండెను. భయంకరముగా గర్జించుచున్న సింహములు దానిపై నివసించుచుండెను. అనేక విధములైన పొదలు, లతలు, అనేకవృక్షములు దట్టముగా ఉండెను. నిత్యము పవిత్రము, మంగళకరము, మేఘరాశి వలె ఉన్నది అయిన ఆ పర్వతముపై ఎలుగుబంట్లు, వానరములు, కొండముచ్చులు నివసించుచుండెను. (2, 3)

ఆ పర్వతశిఖరమునందున్న ఒక విశాలమైన పెద్ద గుహను లక్ష్మణసమేతుడైన రాముడు నివాసార్థమై స్వీకరించెను. సుగ్రీవునితో ఒడంబడిక చేసికొని, సోదరుడు,

లక్ష్మిని వృద్ధి పొందించువాడు, వినయవంతుడు అయిన లక్ష్మణునితో ఆ సమయమునందు తగిన మంచి మాటలను ఇట్లు పలికెను.(4, 5)

"లక్ష్మణా! ఈ పర్వతగుహ మంచి గాలి కలదై రమ్యముగాను, విశాలముగాను ఉన్నది. ఈ వర్షకాలము దీనిలో నివసించెదము. ఉత్తమమైన ఈ పర్వతశిఖరము చాల రమ్యముగా ఉన్నది. అనేకవిధములైన ధాతువులతో నిండిన ఈ పర్వతము తెలుపు నలుపు ఎరుపు రంగులలో ఉన్న శిలలతో ప్రకాశించుచున్నది. ఇక్కడ నదులు, కప్పలు, అనేక విధములైన వృక్షముల సముదాయములు, అందమైన చిత్రవర్ణములు గల లతలు అంతటా వ్యాపించి యున్నవి. ఇక్కడ నెమళ్ల ధ్వనులు అనేకవిధములైన ఇతర పక్షుల కూతలు వినబడుచున్నవి. పుష్పించిన మాలతీ లత పొదలు, మల్లెతీగల పొదలు, సిందువారములు, శిరీష -కదంబ - అర్జున - సర్జ వృక్షములు దీనికి ఎంతో శోభను కూర్చుచున్నవి.(6-10)

వికసించిన పద్మములచే అలంకరింపబడి రమ్యముగా నున్న ఈ పద్మసరస్సు మన గుహకు దగ్గరగా ఉండును. తూర్పువైపు ఉత్తరము వైపు పల్లముగా నున్న ప్రదేశములో ఉన్న ఈ గుహ మనకు అనుకూలముగా ఉండును. గుహాద్వారములో అందమైన, సమతలమైన, విశాలమైన శిల ఉన్నది. ఇది కాటుకరాశివలె నల్లగా ఉన్నది.(11-13)

ఇక్కడి నుండి ఉత్తరమున అందమైన ఒక పర్వతశిఖర మున్నది; చూడుము. కదిపిన కాటుక రాశి వంటి ఆకారము గల ఈ శిఖరము పైకి లేచిన మేఘము వలె ఉన్నది. దక్షిణపు దిక్కున అనేక విధములైన ధాతువులతో ప్రకాశించుచున్న మరొక శిఖర మున్నది; చూడుము. తెల్లని వస్త్రము వలె ఉన్న ఈ శిఖరము కైలాసశిఖరము వలె ప్రకాశించుచున్నది. గుహకు దూరముగా ఆ నది తూర్పు వైపు ప్రవహించుచున్నది. దీనిని చూడుము. దీనిలో బురద లేదు. ఇది త్రికూటపర్వతమునందు ప్రవహించుచున్న గంగ వలె నున్నది. దీని చుట్టూ ఉన్న చందన-తిలక -సాల - తమాల- అతిముక్తక -పద్మక -సరళ -అశోకవృక్షములు దీని శోభను అధికము చేయుచున్నవి.(14-17)

ఈ నదీతీరమున అనేకవిధములైన వృక్షములు అక్కడక్కడ పంక్తులు గట్టి ఉన్నవి. అట్టి వానీర -తిమిద - వకుల -కేతక -హింతాల - తినిశ - నీప - వేతసాదివృక్షములతో ఈ నది, మంచి వస్త్రములను అలంకారములను ధరించి చక్కగా అలంకరించుకొన్న యువతి వలె నున్నది. ఈ నది సమీపమున వందలకొలది

పక్షులు గుంపులుగా చేరి కూయుచున్నవి. పరస్పరము అనురాగముతో కూడిన చక్రవాకములు, హంసలు, సారసపక్షులు ఇక్కడ నివసించుచున్నవి. దీని తీరమునందు చాల సుందరములైన ఇసుకతిన్నెలు ఉన్నవి. ఈ విధముగా ఈ నది పూర్తిగా అలంకరించుకొని నవ్వుచున్న స్త్రీ వలె ఉన్నది. ఈ నది కొన్ని చోట్ల నల్లని కలువలతోను, కొన్నిచోట్ల ఎఱ్ఱని కలువలతోను, మరికొన్ని చోట్ల అందమైన తెల్ల కలువల మొగ్గలతోను ప్రకాశించుచున్నది.(18-22)

సౌమ్యమైన ఈ నది అనేక జలపక్షులతో కూడి అందముగా ఉన్నది. ఇక్కడ నెమళ్ల ధ్వనులు, క్రౌంచపక్షుల రవములు ప్రతిధ్వనించుచున్నవి. ఎందరో మునులు ఈ నదిలో స్నానాదులు చేయుచున్నారు. చాలా అందముగా నున్న ఈ చందనవృక్షపంక్తులను చూడుము. కకుభవృక్షముల పంక్తులు కూడ మనస్సంకల్పముచే ఒకే సమయమునందు మొలచినవా అన్నట్లు ఉన్నవి. ఈ ప్రదేశము ఎంత అందముగా నున్నది! ఇక్కడ మనము ఆనందముతో నివసించెదము. చిత్రమైన ఉద్యానములతో రమ్యమైన సుగ్రీవనగరమైన ఆ కిష్కింధ ఇక్కడినుండి దగ్గరలో ఉండును.(23-26)

సంగీత వాద్యధ్వనులు, మృదంగధ్వనులు వానరులు చేయు ధ్వనులు కిష్కింధనుండి వినబడుచున్నవి. వానరశ్రేష్ఠుడైన సుగ్రీవుడు భార్యను, రాజ్యమును, గొప్ప ఐశ్వర్యమును పొంది, స్నేహితులతో కలసి ఆనందించుచున్నాడు; నిశ్చయము."(27,28)

రాముడు ఈ విధముగా పలికి అందమైన అనేకమైన గుహలు, పొదలు గల ఆ ప్రస్రవణపర్వతముపై ఆ ప్రదేశములో లక్ష్మణసహితుడై నివసించెను.(29)

సుఖకరము, అనేకవస్తువులతో సమృద్ధము అయిన ఆ పర్వతముపై నివసించుచున్న రామునకు కొంచెము కూడా ఆనందము కలుగలేదు. విశేషించి ఉదయపర్వతముపై ఉన్న చంద్రుని చూడగానే ప్రాణముల కంటె కూడ ఎక్కువ ప్రియురాలైన హరింపబడిన భార్యను స్మరించుటచే రామునకు ఆనందము కలుగలేదు. ఆ రాముడు రాత్రులందు శయనించినపుడు భార్యాస్మరణముచే కలిగిన దుఃఖముచేత బాష్పములు స్రవించి మనస్సు కలుష మగుటచే నిద్ర రాలేదు.(30-32)

ఈ విధముగా శోకమునకు లొంగిపోయి దుఃఖించుచున్న ఆ రాముని ఓదార్చుచు, అతనితో సమానమైన దుఃఖము గల సోదరుడైన లక్ష్మణుడు ఇట్లు

పలికెను.(33)

"ఓ వీరుడా! వ్యథ చెందకుము. నీవు దుఃఖించకూడదు. దుఃఖించు వాని పను లన్నీ చెడిపోవు నని నీకు తెలియును కదా! నీవు లోకములో చేయవలసిన కర్తవ్యములను చేయుచు వాటి ఫలము సిద్ధించుటకై దేవతలను కూడ పూజించుచుందువు. ఆస్తికుడవు. ధర్మస్వభావము కలవాడవు. ఎల్లప్పుడు ఉద్యమము చేయువాడవు. నీవు ఉద్యమము చేయకపోయినచో కపటముగా ప్రవర్తించినవాడు, విశేషించి రాక్షసుడు అయిన ఆ శత్రువును యుద్ధమునందు పరాక్రమమును చూపి సంహరించుటకు సమర్థుడవు కాజాలవు.(34-36)

నీవు పూర్తిగా దుఃఖమును విడిచిపెట్టి స్థిరమైన ప్రయత్నము చేయుము. అపుడు నీవు ఆ రాక్షసుని సపరివారముగా చంపగలిగెదవు. నీవు సముద్రములతోను, అరణ్యములతోను, పర్వతములతోను కూడిన భూమిని కూడ తలక్రిందు చేయగలవు. రావణుని మాట చెప్పవలెనా! ఇపుడు వర్షకాలము వచ్చినది. శరత్కాలము వచ్చువరకు వేచి ఉండుము. పిమ్మట రాష్ట్రపరివారములతో సహా ఆ రావణుని చంపగలవు. బూడిద కప్పి ఉన్న అగ్నిని హోమసమయమునందు ప్రజ్వలించు ఆహుతులచేత ప్రజ్వలింపచేసి నట్లు నేను ఈ మాటలతో నీలో నిద్రించి ఉన్న పరాక్రమమును కేవలము మేల్కొలుపుచున్నాను."(37-40)

లక్ష్మణుడు పలికిన హితము, శుభకరము అయిన ఆ మాట విని రాముడు ఆతనితో ఇట్లు పలికెను.(41)

"ఓ లక్ష్మణా! ప్రేమ, స్నేహము గల, హితమును కోరు, సత్యమైన పరాక్రమము కల పురుషుడు ఏ మాటను చెప్పవలెనో ఆ మాటను చెప్పినావు. నేను ఇదిగో అన్ని పనులు చెడగొట్టే ఈ శోకమును విడుచుచున్నాను. పరాక్రమములయందు అడ్డు లేని నా తేజస్సును వృద్ధిపొందించుకొనుచున్నాను. సుగ్రీవుని అనుగ్రహముకొరకు, వర్షకాలాంతమున నదులు నిర్మలములు అగుటకొరకు ఎదురుచూచుచు శరత్కాలమును నిరీక్షించెదను. నీ మాట ప్రకారము చేసెదను.(42-44)

ఇతరులనుండి ఉపకారము పొందిన వీరుడు, తప్పక ప్రత్యుపకారము చేయును. కృతజ్ఞుడు కాక, ప్రత్యుపకారము చేయనివాడు సత్పురుషుల మనస్సుకు బాధ కల్గించును."(45)

లక్ష్మణుడు అట్లు చేయుటయే యుక్త మని ఆలోచించి రాముని మాటలను

మెచ్చుకొనుచు అంజలి ఘటించి తన మంచి ఆలోచనలను ప్రదర్శించుచు రామునితో ఇట్లనెను. "ఓ రాజా! నీవు చెప్పినట్లుగా సుగ్రీవుడు అచిరకాలములో నీ కిష్టమైన పని నంతను చేయగలడు. శత్రుసంహారమునకై దృఢముగా నిశ్చయించుకొనిన నీవు శరత్కాలమునకు నిరీక్షించుచు ఈ వర్షకాలము ఓపిక పట్టుము. నీవు కోపమును అణచుకొని ఓర్పుతో శరత్కాలముకొరకు వేచి యుండుము. నాతో కలిసి సింహములచే సేవించబడిన ఈ పర్వతమునందు నివసించుచు, నాలుగు మాసములు గడుపుము."(46-48)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఇరువది ఏడవ సర్గము సమాప్తము.

ఇరువది ఎనిమిదవ సర్గము

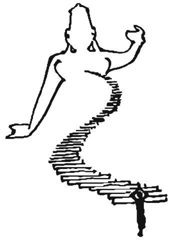
రాముడు వర్షఋతువును వర్ణించుట.

వాలిని చంపి సుగ్రీవుని రాజ్యాభిషిక్తుని చేసి మాల్యవత్పర్వతముపై నివసించుచున్న రాముడు లక్ష్మణునితో ఇట్లనెను.(1)

"ఇప్పుడు మన మనుకొనుచున్న ఆ వర్షకాలము వచ్చినది. ఆకాశము పర్వతముల వంటి మేఘములచే ఎట్లు కప్పబడినదో చూడుము. ఆకాశము సూర్యుని కిరణముల ద్వారా సముద్రజలమును త్రాగి షడ్రసములకు మూలభూతమైన, తొమ్మిది మాసములు ధరింపబడిన గర్భమును(గర్భస్థజలమును) కనుచున్నది.(విడుచుచున్నది.)(2, 3)

మేఘములచే ఏర్పడిన మెట్లపంక్తుల మీదుగ ఆకాశముపైకి ఎక్కి కుటజ - అర్జున పుష్పముల మాలలతో సూర్యుని అలంకరించుటకు శక్య మగును అన్నట్లున్నది. వస్త్రఖండముల వలె నున్నగా ఉన్న మేఘములు సంధ్యారాగము ప్రసరించుటచే ఎఱ్ఱగాను, చివరి భాగమునందు తెల్లగాను ఉన్నవి. అట్టి మేఘములతో ఆకాశము వ్రణములకు కట్లు కట్టినట్లున్నది.(4, 5)

మందమారుతమే నిట్టూర్పుగా కలిగి, సంధ్యారాగ మనే చందనముచే పూయబడి తెల్లని మేఘములతో కూడిన ఆకాశము కామాతురమా అన్న ట్లున్నది. గ్రీష్మఋతువుచే మిక్కిలి ఎండిపోయిన, క్రొత్త వాననీటికి తడిసిన ఈ భూమి శోకముచే తపింపచేయబడిన సీత వలె, బాష్పమును విడచుచున్నది.(6, 7)

మేఘమధ్యములనుండి, బయలువెడలి, కర్పూరదళముల వలె చల్లగా ఉన్న మొగలిపూల సువాసనలతో కూడిన ఈ గాలులు దోసిళ్ళతో త్రాగవచ్చునా అన్నట్లున్నవి. వికసించిన అర్జునవృక్షములతో నిండి మొగిలిపూవుల సువాసనతో కూడిన ఈ పర్వతము శత్రుమరణానంతరము సుగ్రీవుడు వలె జలధారలచేత అభిషేకించబడుచున్నది. (8, 9)

గాలిచే నింపబడిన గుహలు గల పర్వతములు మేఘము లనే కృష్ణాజినములను, జలధార లనే యజ్ఞోపవీతములను ధరించి, వేదాధ్యయనమునకు ఉపక్రమించుచున్నవా అన్నట్లున్నవి. (10)

బంగారు కొరడాల వలె ఉన్న మెరుపులచేత కొట్టబడుచు ఉరుముల ధ్వనులతో కూడిన ఆకాశము లోపల వేదనతో బాధపడుచున్నట్లు ఉన్నది. నీలమేఘముపై మెరియుచున్న ఈ మెరుపు నాకు రావణుని ఒడిలో ఇటు అటు కొట్టుకొనుచున్న దీనురాలైన సీత వలె కనబడుచున్నది. (11, 12)

కాముకులకు ఆనందకరములుగా ఉన్న ఈ దిక్కులు తూర్పు పడమర మొదలగు భేదములు తెలియకుండా ఉన్నవి. గ్రహచంద్రాదులు కనబడుటలేదు. ఇవి మేఘములచేత పూయబడినట్లున్నవి. (13)

పర్వతముల చరియలమీద ఉన్న పుష్పించిన ఈ కుటజవృక్షములను చూడుము. ఇవి కొన్ని చోట్ల ఆవిరిచే కప్పబడి ఉన్నవి. వర్షాకాలము వచ్చుటచేత తృప్తి చెంది ఉన్నవి. ఇవి దుఃఖాక్రాంతుడ నైన నాకు కామోద్దీపకములుగా ఉన్నవి. ఇపుడు పరాగము శాంతించినది. వాయువు చల్లగా ఉన్నది. గ్రీష్మఋతువుకు సంబంధించిన తాపాదిదోషములు తగ్గినవి. రాజుల యుద్ధయాత్ర నిలచిపోయినది. దేశాంతములకు వెళ్లినవారు స్వదేశమునకు తిరిగి వచ్చుచున్నారు. (14, 15)

హంసలు మానససరస్సు చేరుటకు బయలుదేరినవి. చక్రవాకపక్షులు ప్రియురాళ్లతో కలిసి ఉన్నవి. మార్గములు వర్షోదకములచేత మిక్కిలి చెడిపోవుటచే వాహనములు తిరుగుటలేదు. మేఘములు అక్కడక్కడ వ్యాపించి ఉన్న ఆకాశము కొన్ని చోట్ల ప్రకాశముగాను, కొన్ని చోట్ల ప్రకాశము లేనిది గాను ఉండుటచే అది అక్కడక్కడ పర్వతములు పైకి కనబడుచున్న తరంగములు లేని మహాసముద్రము

వలె ప్రకాశించుచున్నది. కొండకాలువలు క్రొత్త నీటిని శీఘ్రముగా ప్రవహించుచున్నవి. ఆ నీరు సర్జపుష్పములతోను కదంబపుష్పములతోను కలిసి ఉన్నది. ప్రవహించుచున్న ఆ నీటిని నెమళ్ల కేకాధ్వనులు అనుసరించి వెళ్లుచున్నవి.(16-18)

తుమ్మెద వలె నల్లగా ఉన్నవి, రసముతో నిండినవి అయిన నేరేడు పండ్లు అధికముగా తినబడుచున్నవి. అనేకమైన రంగులు గల ముగ్గిన మామిడిపండ్లు గాలికి కదల్చబడి నేలమీద రాలుచున్నవి. మెరుపులనే పతాకలు, కొంగలనే మాలలు ధరించి పర్వతశిఖరముల వలె నున్న మేఘములు యుద్ధములో మదించిన ఏనుగుల వలె అధికమైన ధ్వనితో గర్జించుచున్నవి.(19,20)

ఈ వనములలో బాగుగా వర్షము కురియుటచేత ఇక్కడ నున్న పచ్చికబయళ్లు వర్షోదకముచేత తృప్తిచెంది యున్నవి. నెమళ్లు చూచుటకు చాల అందముగా నున్నవి. కొంగలతో కూడిన ఈ మేఘములు అధికమైన జలభారమును మోయుచు, ధ్వని చేయుచు పర్వతముల ఉన్నతశిఖరములపైన విశ్రమించి, విశ్రమించి మరల వెళ్లుచున్నవి. కోరికతో మేఘము వైపు సంతోషముగా ఎగురుచున్న కొంగల పంక్తి గాలికి కదులుచున్న పొడవైన తెల్లని పద్మములతో ఆకాశములో కట్టిన మాల వలె ప్రకాశించుచున్నది.(21-23)

చిన్న ఇంద్రగోపకీటకములచేత మధ్య మధ్య చిత్రవర్ణముగా నున్న క్రొత్త పచ్చికబీడులతో భూమి లత్తుక చుక్కలు చల్లిన చిలుకవర్ణము గల కంబళము శరీరముపై కప్పుకొన్న స్త్రీ వలె ప్రకాశించుచున్నది. నిద్ర మెల్లగా శ్రీమహావిష్ణువును చేరుచున్నది. నది శీఘ్రముగా సాగరమును చేరుచున్నది. ఆనందించుచున్న ఆడకొంగ మేఘమువైపు ఎగురుచున్నది. కామముతో గూడిన స్త్రీ ప్రియుని దగ్గరకు చేరుచున్నది. వనమధ్యములో, నెమళ్లు చక్కగా నృత్యము చేయుచున్నవి. కదంబవృక్షముల శాఖలు పుష్పములతో నిండి యున్నవి. వృషభములు, గోవులు సమానమైన కామముతో నున్నవి. భూమి సస్యములతోను, వనములతోను మనోహరముగా నున్నది.(24-26)

నదులు ప్రవహించుచున్నవి. మేఘములు వర్షించుచున్నవి. మదించిన గజములు ఘీంకరించుచున్నవి. వనమధ్యములు ప్రకాశించుచున్నవి. ప్రియురాళ్లు దగ్గర లేనివారు ఏమేమో ధ్యానించుచున్నారు. నెమళ్లు నాట్యము చేయుచున్నవి. వానరులు ఊరడిల్లుచున్నారు(సుగ్రీవునకు రాజ్యము లభించుటచే

సంతోషించుచున్నారు). మొగలిపూల సువాసనను వాసన చూచి సంతోషించిన మత్తగజములు వనములలోని కొండకాలువలలో, జలము పడుటచే కలిగిన ధ్వనులచేత వ్యాకులములై మదముతో కూడి నెమళ్లతో పాటు ధ్వని చేయుచున్నవి. (27,28)

పడుచున్న వర్షధారలచే కొట్టబడి కదంబవృక్షశాఖలయందు వ్రేలాడుచున్న తుమ్మెదలు క్షణకాలములో సంపాదింపబడిన పుష్పరసమును త్రాగుటచే అధికము అయిన మదమును మెల్లగా విడుచుచున్నవి. బొగ్గుపొడి ముద్దల వలె నున్న రసముతో నిండిన పండ్లతో నేరేడు చెట్ల కొమ్మలు తుమ్మెదల సముదాయములతో నిండిన ట్లున్నవి. (29, 30)

మేఘములు మెరుపు లనే పతాకలచేత అలంకరింపబడి గంభీరమైన ధ్వని చేయుచున్నవి. అట్టి ఈ మేఘముల రూపములు రణమునందు ఉత్సాహము గల వానరుల రూపములు వలె ప్రకాశించుచున్నవి. (31)

మదించిన ఈ గజేంద్రము మేఘధ్వని విని శత్రుగజము చేయు ధ్వని అని శంకించి, దానితో యుద్ధము చేయుటకై బయలుదేరి పర్వతమును, వనమును అనుసరించి ఆ మార్గమున కొంతదూరము వెళ్లి తిరిగి వచ్చినది. ఈ వనమధ్యములలో కొన్ని చోట్ల తుమ్మెద లుండుటచే ఆ వనభాగములు గానము చేయుచున్నట్లున్నవి. కొన్ని చోట్ల నెమళ్లుండుటచే ఆ వనప్రదేశములు నాట్యము చేయుచున్నట్లున్నవి. కొన్ని చోట్ల గజేంద్రము లుండుటచేత ఆ ప్రదేశములు మదించినట్లున్నవి. అనేక ప్రాణుల కాశ్రయమైన ఈ వనప్రదేశములు ఇట్లు ప్రకాశించుచున్నవి. (32, 33)

ఈ వనమధ్యప్రదేశమునందు కదంబ, సర్జ, అర్జున, కందలపుష్పములు రాశులుగా పడి ఉన్నవి. ఇవి మకరందముతో నిండి యున్నవి. అట్టి ఈ వనమధ్యప్రదేశము, నెమళ్లు మదించి ధ్వనిచేయుచు నాట్యమాడుటచే మధుపానస్థానము వలె నున్నది. దేవేంద్రుని ప్రేరణచే మేఘములు వర్షించుచున్న ముత్యములతో సమానమైన కాంతి గల పత్రపుటములలో లగ్నమైన నిర్మలమైన ఉదకమును తడియుటచే రంగు మారిన రెక్కలు గల, దప్పిగొన్న పక్షులు సంతోషించుచు త్రాగుచున్నవి. (34, 35)

వనములలో సంగీతము ప్రారంభ మైనట్లున్నది. దీనిలో తుమ్మెదల ధ్వనులే మధురములైన వీణాధ్వనులు. మండూకముల కంఠధ్వనులే కంఠతాళములు. మేఘధ్వనులే మృదంగధ్వనులు. వ్రేలాడుచున్న పింఛము లనే ఆభరణములు గల

నెమళ్లు కొన్ని చోట్ల నాట్యము చేయుచున్నవి. కొన్ని చోట్ల బిగ్గరగా అరచుచున్నవి. కొన్ని చోట్ల వృక్షాగ్రములమీద కూర్చున్నవి. ఈ విధముగా వనములలో సంగీతము ప్రారంభమైనట్లున్నది.(నృత్త గీత వాద్యములకు సంగీతక మని పేరు.)(36, 37)

చాల కాలమునుండి నిద్రించుచున్న అనేక విధములైన రూపములు, ఆకారములు, వర్ణములు, ధ్వనులు గల కప్పలు మేఘధ్వనులకు లేచి నూతన వర్షజలధారలచేత కొట్టబడుచు ధ్వనిచేయుచున్నవి. గర్వించిన నదులు తమ ప్రవాహముపై చక్రవాకపక్షులు కొట్టుకొని పోవు నట్లు చేయుచు జీర్ణములైన తటములను తొలగించుచు నూతనములైన కానుకలతో నిండిన శరీరములు గలవై తమ భర్తయైన సముద్రుని సమీపించుచున్నవి.(38, 39)

క్రొత్త నీటితో నిండిన నల్లని మేఘములు, నల్లని మేఘముల మీద నిలిచి ఉన్నప్పుడు దావాగ్నిచే కాల్చబడిన పర్వతముల మీద నిలచిన దావాగ్నిచే కాల్చబడిన ఇతర పర్వతముల వలె కనబడుచున్నవి. రమ్యములైన వనమధ్యప్రదేశములు మదించి కేకాధ్వనులు చేయుచున్న నెమళ్లతో నిండి యున్నవి. అక్కడ నున్న పచ్చికబీళ్లు ఎఱ్ఱని శక్రగోపకీటములతో అందముగా ఉన్నవి. నీప, అర్జున పుష్పముల సువాసనలు వ్యాపించుచున్నవి. అట్టి వనమధ్యములలో గజములు సంచరించుచున్నవి.(40, 41)

సంతోషించుచున్న తుమ్మెదలు నూతనజలధారలచే కింజల్కములు చెదిరిపోయిన పద్మాలను వెంటనే విడచి కింజల్కములతో కూడిన క్రొత్తకదంబ పుష్పముల మధువును త్రాగుచున్నవి. వనములలో ఏనుగులు మదించి ఉన్నవి. ఆబోతులు సంతోషించుచున్నవి. సింహములు పరాక్రమించుచున్నవి. పర్వతములు సుందరముగా నున్నవి. రాజులు యుద్ధయాత్రలు చేయక నిలిచి ఉన్నారు. దేవేంద్రుడు మేఘములతో ఆడుకొనుచున్నాడు. అధికమైన జలముతో నిండి సముద్రధ్వనిని తిరస్కరించుచున్న, ఆకాశముపై ఎగురుచున్న మేఘములు నదులను, చెఱువులను, సరస్సులను, దిగుడుబావులను, భూమి నంతను కూడ నీటితో నింపి వేయుచున్నవి. అధికమైన వర్షములు వేగముగా పడుచున్నవి. తీవ్రమైన వేగముతో వాయువులు వీచుచున్నవి. నదులు తీరములను పడగొట్టి వేరే మార్గములలో శీఘ్రముగా ప్రవహించుచున్నవి.(42-45)

ఉన్నతములైన పర్వతములు దేవేంద్రుడు పంపిన వాయువు తీసుకొని వచ్చిన మేఘము లనే జలకుంభములచేత రాజులు నరులచేత అభిషేకించబడినట్లు

అభిషేకింపబడుచు ఆ రాజులు తమ శోభను చూపించి నట్లు తమ రూపమును చూపించుచున్నవి. ఆకాశము మేఘములతో నిండి యున్నది. నక్షత్రములు కాని, సూర్యుడు కాని కనబడుటలేదు. నూతనజలప్రవాహములచేత భూమి తృప్తి చెందినది. చీకటి అలముకొనుటచే దిక్కులు ప్రకాశించుటలేదు.(46, 47)

వర్షజాలధారలు కడిగివేయుటచే పెద్దవైన పర్వతశిఖరములు వ్రేలాడుచున్న ముత్యాలహారముల వంటి పెద్ద పెద్ద జలప్రపాతములతో అధికముగా ప్రకాశించుచున్నవి. విశాలమైన జలప్రపాతముల వేగము పర్వతములమీద నున్న శిలలచే అడ్డుకొనబడి, ఆ జలము పర్వతముల గుహలలో ప్రవేశించుచుండుటచే ధ్వని చేయుచున్న నెమళ్లతో నిండిన ఆ గుహలలో ముత్యాలహారములు చిమ్మబడుచున్నవా అన్నట్లున్నది. పెద్దవైన జలప్రపాతములు ముత్యాలహారముల వలె ప్రకాశించుచు మహావేగముతో పడుచున్నవి. పర్వతశిఖరములను వాటి సమీపప్రాంతములను కడిగివేయుచున్న ఆ జలప్రపాతములను విశాలములైన గుహలు ధరించుచున్నవి. సురతమర్దనమునందు తెగిపోయిన స్వర్గస్త్రీలు ధరించిన హారమునందలి ముత్యముల వలె నున్న సాటిలేని జలధారలు దిక్కులయందు నలువైపుల పడుచున్నవి.(48-51)

పక్షులు తమ గూళ్ళు చేరుటచేతను, పద్మములు ముకుళీభవించుటచేతను, మాలతీలత వికసించుటచేతను సూర్యాస్తమయము అయినట్లు ఊహించబడుచున్నది. రాజుల యుద్ధయాత్ర నిలిచిపోయినది. వారి సేన మార్గమధ్యములో ఆగిపోయినది. రాజుల మధ్య నున్న వైరమును, మార్గములను కూడ జలము సమము చేసివేసినది.(52, 53)

భాద్రపదమాసములో వేదాధ్యయనము చేయదలచుచున్న సామవేదశాఖీయులైన బ్రాహ్మణులు అధ్యయనము చేసే సమయము (భాద్రపదశుక్లతృతీయ) వచ్చినది.(54)

కోసలాధిపతియైన భరతుడు గృహకర్మ లన్నింటిని పూర్తిచేసుకొని వస్తువులను సంపాదించుకొని ఇపుడు ఆషాఢపూర్ణిమకు సంబంధించిన వ్రతమును అవలంబించి ఉండును. జలముచేత నింపబడుచున్న సరయూనది వేగము తిరిగి వచ్చుచున్న నన్ను చూచి అయోధ్యానగరము ధ్వని వలె వృద్ధి పొందుచున్నది. నిశ్చయము. (55,56)

శత్రువును జయించిన సుగ్రీవుడు అధికమైన గుణములు గల ఈ వర్షకాలములో

భార్యలచే గూడి గొప్ప రాజ్యమును ఏలుచు సుఖము అనుభవించుచున్నాడు. నేను మాత్రము గొప్ప రాజ్యమునుండి భ్రష్టుడనై భార్యను ఎవరో అపహరింపగా, తడిసిపోయిన నది ఒడ్డువలె నశించుచున్నాను. నా దుఃఖము చాల అధికముగా నున్నది. వర్షకాలమా! ప్రయాణము చేయుటకు ఏ మాత్రము శక్యము కానిది. రావణుడా బలవంతుడైన శత్రువు. ఈ మూడు దాటుటకు శక్యము కానివిగా నాకు కనబడుచున్నవి. (57-59)

సుగ్రీవుడు వచ్చి సీతాన్వేషణమునకు ఇప్పుడే వానరులను పంపెదము అని పలికినను నేను యాత్రకు అనుకూలము కాకపోవుటను, మార్గములు చాల దుర్గమములుగా ఉండుటను చూచి అప్పుడేమియు చెప్పలేదు. మరొక విషయ మేమనగా ఎన్నో కష్టములు పడిన సుగ్రీవుడు చాల కాలమునకు భార్యను పొందగలిగినాడు. అందుచేతను, మన కార్యము చాల గొప్పదగుటచేతను అపుడు నేను అతనితో ఏమీ అనలేదు. సుగ్రీవుడు కొంతకాలము విశ్రమించి తాను పొందిన ఉపకారమును స్మరించుచు, తగు సమయము వచ్చిన దని స్వయముగానే తెలుసుకొనగలడు. ఈ విషయములో సందేహము లేదు.(60-62)

అందువలన నేను నదుల జలము నిర్మలము కావలెనని, సుగ్రీవుడు సాహాయ్యము చేయవలె నని కోరుకొనుచు సమయమునకై వేచి ఉన్నాను. ఇతరులనుండి ఉపకారము పొందిన వీరుడు తప్పక ప్రత్యుపకారము చేయును. కృతజ్ఞుడు కాక ప్రత్యుపకారము చేయనివాడు సత్పురుషుల మనస్సుకు బాధ కలిగించును."(63, 64)

లక్ష్మణుడు అట్లు చేయుటయే యుక్తమని ఆలోచించి రాముని మాటలను మెచ్చుకొనెను. అంజలి ఘటించి రామునితో ఇట్లనెను. (65)

"రాజా! నీవు చెప్పినట్లు సుగ్రీవుడు అచిరకాలములో నీకిష్టమైన పనినంతను చేయగలడు. శత్రుసంహారమునకై దృఢముగా నిశ్చయించుకొనిన నీవు శరత్కాలమునకై నిరీక్షించుచు ఈ వర్షకాలము ఓపికపట్టుము.(66)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఇరువది ఎనిమిదవ సర్గము సమాప్తము.

ఇరువది తొమ్మిదవ సర్గము

హనుమంతుడు బోధించగా సుగ్రీవుడు నీలుని పిలిపించి వానరసైన్యములను సమకూర్చవలె నని ఆదేశించుట.

ఇంతలో వర్షకాలము గడిచిపోవుటచేత మేఘములు మెఱుపులు తొలగిపోయి ఆకాశము నిర్మల మయ్యెను. సారసపక్షులతో వ్యాకులమై, వాటి ధ్వనులతో నిండిన ఆ ఆకాశము అందమైన వెన్నెలచే పూయబడెను. తన పని పూర్తి చేసికొనిన సుగ్రీవుడు ధర్మార్థముల సంపాదనమునందు, ఇతరకార్యములందు శ్రద్ధ చూపక అసత్పురుషు లనుసరించు కామభోగమునందే ఎక్కువ ఆసక్తి కలవాడై ఎల్లప్పుడూ రహస్యప్రదేశమునే కోరుచు స్త్రీలతో విహరించుచుండెను. ఇష్టమైన సకలమనోరథములు, తన భార్యయైన రుమ, ఇష్టురాలైన తార లభించుటచే కృతార్థుడ నని అనుకొనుచు ఇతరబాధ లేవియు లేక రాత్రింబవళ్లు విహరించుచుండెను. అతడు గంధర్వులతోను, అప్సరస్త్రీలతోను విహరించుచున్న దేవేంద్రుడు వలె ఉండెను. కార్యభారము నంతను మంత్రులపై ఉంచి వారికి కూడ దర్శన మిచ్చుట లేదు.

రాజ్యమునకు సంబంధించిన అన్ని సందేహములు తొలగిపోవుటచే ఆ వానరరాజు స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి కలవాడు వలె వ్యవహరించుచుండెను. విషయములను నిశ్చయించ సమర్థుడు, వాటి తత్త్వమును ఎరిగినవాడు, కాలవిశేషములను, ధర్మవిశేములను గుర్తించగలిగినవాడు, మాటలలో నేర్పరి, వాయుకుమారుడు అయిన హనుమంతుడు ఇది చూచి వాక్యముల తత్త్వమును తెలుసుకొనగలిగిన ఆ సుగ్రీవుని వద్దకు వెళ్లి హితము, సత్యము, లాభకరము, సామ, ధర్మ, అర్థ, నీతులతో ఒప్పుచున్నది, ప్రేమను, సంతోషమును తెలుపునది, విశ్వాసముచేత నిశ్చితము అయిన వాక్యమును పలికెను. (1–8)

"నీవు నీ రాజ్యమును, యశస్సును సంపాదించుకొన్నావు. నీ వంశమునకు సంబంధించిన లక్ష్మిని వృద్ధిపొందించినావు. ఇంక మిత్రుల కార్యములు సాధించి వారి స్నేహమును సంపాదించుట మిగిలి ఉన్నది. ఇపుడు నీవు ఆ పని చేయవలెను. (9)

తగు కాలమును గుర్తించుచు, మిత్రుల విషయమున, ఎల్లప్పుడు బాగుగా ప్రవర్తించువాని రాజ్యము, కీర్తి, ప్రతాపము వృద్ధి పొందును. ఎవని కోశము, సైన్యము, మిత్రులు, ప్రభుత్వశక్తి – ఈ నాలుగు సమముగా ఉండునో అతడే గొప్ప

రాజ్యము పొందగలుగును. అందువలన మంచి నడవడిక గల నీవు అపాయరహితమైన మార్గమును అవలంబించి ప్రతిజ్ఞ చేసి యున్న మిత్రకార్యమును యథావిధిగా చేయవలెను.(10-12)

ఇతరకార్యము లన్నిటిని విడచి ఉత్సాహము చూపుచు, ఎవడు తొందరగా మిత్రుని కార్యమును సాధించుటకు ప్రవర్తించడో అతడు అనర్థములను ఎదుర్కొనవలసివచ్చును. కాలము మించిపోయిన పిమ్మట మిత్రుల కార్యముచేయుటకు ప్రవర్తించువాడు ఎంత గొప్ప కార్యములను చేసినను మిత్రుని కార్యమును సాధించినవాడు కాజాలడు. ఇప్పటికే కాలము మించిపోయిన మిత్రుని కార్యము నీవు చేయవలెను. సీతాన్వేషణ మనే రాముని కార్యము చేయుటలో ఇప్పటికే చాల ఆలస్య మైనది.(13-16)

ఓ రాజా! బుద్ధిమంతుడైన ఆ రాముడు కాలము గడిచినట్లు తెలిసి తొందరపడుచున్నను, నిన్ను తొందరచేయుట యుక్తము కాదని భావించి వర్షకాలము గడచిన దని నీకు చెప్పుటలేదు. రాముడు కులము అభివృద్ధి చెందుటకు హేతువైనవాడు.(రాముడు అనుగ్రహించిన కులము అభివృద్ధిచెందును). దీర్ఘకాలము మైత్రిని చూపువాడు. ఊహింప శక్యము గాని ప్రభావము గలవాడు. గుణములలో సాటి లేనివాడు. రాముడు పూర్వము నీ కార్యము చేసి ఉన్నాడు. ఇపుడు ఆతని కార్యము చేయవలెను. అందుచే వానరశ్రేష్ఠులను ఆజ్ఞాపించుము.(17-19)

రాముడు వచ్చి ప్రేరేపించనంతవరకు కాలము మించిపోయినట్లు కాదు. అతడు వచ్చి ప్రేరేపించినచో, కాలాతిక్రమము అయినట్లగును. ఏ ఉపకారము చేయని వానికి కూడ నీవు ఉపకారము చేయుదువు. శత్రువును సంహరించి రాజ్యము నిచ్చి నీకు ఉపకారము చేసిన వాని విషయమున చెప్పవలెనా! నీవు శక్తిమంతుడవు; గొప్ప పరాక్రమము కలవాడవు; రామునికి సంతోషమును కల్గించుటకై వానరులను ఆజ్ఞాపించుటలో ఎందుకు ఆలసించుచున్నావు?(20-22)

రాముడు బాణములచే సురులను, అసురులను, మహాసర్పములను తన వశములో ఉంచుకొనుటకు సమర్థుడే అయినను నీవు ప్రతిజ్ఞచేసితివి కదా అని వేచి యున్నాడు. ఆ రాముడు తనకు ప్రాణాపాయము కలుగు నని కూడ భయపడక నీకు గొప్ప ప్రియమును చేసినాడు. ఆ రాముని భార్యయైన సీతను భూమియందు, ఆకాశమునందు వెదకెదము.(23, 24)

ఆ రామునకు దేవతలు గాని, దానవులు గాని, గంధర్వులు గాని, అసురులు

గాని, మరుద్గణములు గాని, యక్షులు గాని భయము కల్గింపజాలరు. రాక్షసులు ఏమి చేయగలరు? ఇట్టి గొప్ప శక్తి కలవాడు, ముందుగా నీకు ఉపకారము చేసినవాడు అయిన రామునకు నీవు అన్ని విధముల ప్రియము చేయవలెను. (25,26)

నీవు ఆజ్ఞాపించినచో మాలో ఏ ఒక్కని గమనమునకు కూడ పాతాళములో కాని భూమిపై కాని, జలములో కాని, ఆకాశమునందు కాని అడ్డు లేదు. నీ అధీనములో కోటికంటె అధికమైన వానరులు ఉన్నారు కదా! వారిలో ఎవ్వరు ఎక్కడినుండి ఏమి చేయవలెనో ఆజ్ఞాపించుము."(27, 28)

హనుమంతుడు తగిన కాలమునందు చక్కగా పలికిన ఆ మాటలు విని బలశాలియైన ఆ సుగ్రీవుడు ఉత్తమమైన నిశ్చయము చేసెను. ఎల్లప్పుడు ఉద్యమశీలుడైన నీలుని పిలిపించి సుగ్రీవుడు అన్ని దిక్కులలోను ఉన్న సకలసైన్యములను, చేర్చుటకై ఆజ్ఞాపించెను. (29, 30)

"నా సమస్తసేన, సేనానాయకులు కూడ ఆలస్యము లేకుండగా నలువైపులనుండి వచ్చి సేనాముఖమునందు నిలిచే టట్లు చేయుము. శీఘ్రముగా వెళ్ళువారు, ఉద్యమశీలులు అయిన సరిహద్దులను రక్షించు వానరు లందరు నా ఆజ్ఞ ప్రకారము తొందరపడుచు శీఘ్రముగా వచ్చెదరు గాక. మిగిలిన పనులు అన్నింటిని నీవే స్వయముగా చూచుకొనుము. (31, 32)

పదిహేను దివసముల తరువాత వచ్చు వానరునకు ప్రాణదండనము విధించబడును. ఆ విషయములో సందేహము లేదు. నీవు నా ఆజ్ఞప్రకారము అంగదసహితుడవై తప్పక పెద్దలైన వానరులను కలువవలెను." పరాక్రమవంతుడైన సుగ్రీవుడు ఈ విధముగా వ్యవస్థ చేసి గృహములో ప్రవేశించెను. (33, 34)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఇరువది తొమ్మిదవ సర్గ సమాప్తము.

ముప్పదవ సర్గము

శరదృతువర్ణనము. సుగ్రీవుని వద్దకు వెళ్లుమని లక్ష్మణుని రాముడు ఆజ్ఞాపించుట.

ఈ విధముగా ఆజ్ఞాపించి సుగ్రీవుడు గృహములోనికి వెళ్లిపోయెను. ఆకాశము మేఘములచే విడువబడి తెల్లగా ప్రకాశించుచుండెను. చంద్రమండలము నిర్మలముగా కనబడుచుండెను. శరత్కాలరాత్రి వెన్నెలచే పూయబడి ఉండెను. కామశోకములచేత పీడితుడై, వర్షకాలమును గడిపిన రాముడు, సుగ్రీవుడు కామభోగములలో ఆకర్షితుడై ఉండుటను గమనించి, జనకాత్మజ నష్టయగుటను స్మరించుచు, కాలము గడిచిపోయినట్లు గుర్తించి చాల దుఃఖితుడై మూర్ఛ చెందెను.(1-3)

బుద్ధిమంతుడైన ఆ రాముడు క్షణకాలములో మరల స్పృహ చెంది మనస్సులో ఉన్న సీతను గూర్చి చింతించెను. ఆకాశమునుండి మేఘములు, మెరుపులు తొలగిపోయెను. సారసపక్షుల ధ్వనులతో అది మారుమ్రోగుచుండెను. అట్టి నిర్మలమైన ఆకాశమును చూచి, రాముడు దీనమైన వాక్కుతో విలపించెను. బంగారముచేతను, ధాతువులచేతను అలంకృతమైన ఆ పర్వతశిఖరముపై కూర్చుండి రాముడు శరత్కాలమునందలి ఆకాశమును చూచి, ప్రియురాలిని గూర్చి ఇట్లు తలచెను.(4-6)

సారసపక్షుల ధ్వనుల వంటి కంఠధ్వని గల యువతి యైన ఏ సీత సారసపక్షుల ధ్వనులు వినుచు పూర్వము నాతో ఆశ్రమములో విహరించుచుండెడిదో అట్టి సీత ఇపుడు ఎట్లు విహరించుచున్నదో గదా!(కాలము గడుపుచున్నదో కదా!) పుష్పించి బంగారము వికారములైనవి వలె ఉన్న నిర్మలములైన అసనవృక్షములను చూచి వెంటనే నాకొరకై ఇటు అటు పరికించి నన్ను చూడక ఆ సీత ఎట్లు కాలము గడుపుచున్నదో! అందమైన సకలావయవములు కలది, మధురముగా మాటలాడునది అయిన ఏ సీత పూర్వము కలహంసల మధురధ్వనులు విని మేల్కొనుచుండెడిదో, నా ప్రియురాలైన ఆ సీత ఇపుడు ఎట్లు కాలము గడుపుచున్నదో? పద్మముల వంటి విశాలములైన నేత్రములు గల ఆ సీత కలిసి తిరుగుచున్న చక్రవాకపక్షుల ధ్వనులు విని ఏమైపోవునో గదా!(7-10)

నేను సరస్సులలోను, నదులలోను, దిగుడుబావులలోను, అరణ్యములలోను, వనములలోను సంచరించుచున్నను లేడికన్నుల వంటి కన్నులు గల ఆ సీత, దగ్గర

లేకపోవుటచే సుఖమును పొందజాలకున్నాను. శరత్కాలగుణములతో నిండిన మన్మథుడు ఆ సీతను కూడ నా వియోగమువలనను, సౌకుమార్యమువలనను అధికముగా పీడించుచుండును.(11, 12)

నరులలో శ్రేష్ఠుడైన రాముడు, దేవేంద్రునినుండి వర్షోదకమును కోరుచున్న చాతకపక్షి వలె ఈ విధముగా విలపించెను.(13)

ఫలములకొరకై పర్వతము చరియలయందు తిరిగి వచ్చిన లక్ష్మణుడు దుఃఖాక్రాంతుడైన అన్నగారిని చూచెను. ఉత్తమమైన మనస్సు గల ఆ లక్ష్మణుడు జనశూన్యమైన ప్రదేశములో ఒంటరిగా కూర్చుండి సహింప శక్యము గాని చింతతో కూడి సంజ్ఞ కోల్పోయి ఉన్న అన్నగారిని చూచి ఆతని దుఃఖమువలన చాల దీనుడై తొందరపడుచు దీనముగా ఇట్లు పలికెను.(14, 15)

"ఓ! పూజ్యుడా! ఈ విధముగా కామమునకు వశుడ వగుటచేత ఏమి ప్రయోజనము? తన పురుషకారమును అణచికొనుటచేత ఏమీ ప్రయోజనము ఉండదు. లజ్జాకరమైన ఇట్టి ప్రవృత్తిచేత చిత్తస్థైర్యము నశించును. ఇట్లు చిత్తస్థైర్యమును కోల్పోయిన పిమ్మట ఏ కార్యమూ సిద్ధించదు. నీవు మనస్సులోని దైన్యమును విడిచి కార్యమునందు శ్రద్ధను చూపుము. మనస్సును నిర్మలము చేసికొనుము. ధైర్యోపాయములచేత కాలమును వశము చేసికొనుము. సుగ్రీవాదుల సాహాయ్యసామర్థ్యమును సంపాదించుము. కార్యసిద్ధికి హేతువైన దేవతోపాసనాదికర్మలు చేయుము.(16, 17)

నీవు నాథుడుగా ఉన్న సీతను ఇతరు లెవ్వరును పొందజాలరు. ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నిజ్వాలను సమీపించినవా డెవ్వడూ కాల్చబడకుండా ఉండడు."(18)

రాముడు లక్ష్మణునితో స్వభావసిద్ధము, హితము(భవిష్యత్తులో మంచిని చేయునది), పథ్యము(ఆ సమయమున మంచిని చేయునది), నీతిసహితము, సామముతో కూడినది, ధర్మార్థసంగతము అయిన వాక్యమును పలికెను.(19)

"ఓ లక్ష్మణా! తలబెట్టిన కార్యము నెరవేరుటలో ఎట్టి సంశయము లేకుండునట్లు చూచుకొనవలెను. క్రియావిశేషమును అవలంబించవలెను. సాధించుటకు కష్టమైన వృద్ధి పొందిన కార్యమువలన కలుగు ఫలమును కూడ ఆలోచించుకొనవలెను."(20)

పిమ్మట రాముడు పద్మనేత్రముల వంటి నేత్రములు గల సీతను గూర్చి చింతించుచు, శుష్కించుచున్న ముఖముతో లక్ష్మణునితో ఇట్లు పలికెను.(21)

"దేవేంద్రుడు ఉదకముచేత భూమికి తృప్తి గలిగించి, సస్యములు మొలచునట్లు చేసి, తన కర్తవ్యమును పూర్తిచేసికొనినాడు. దీర్ఘముగాను, గంభీరముగాను ధ్వని చేయుచు పర్వతముల ముందు, వృక్షముల ముందు ఎగురుచున్న మేఘములు ఉదకమును విడచి శాంతించినవి.(22, 23)

నీలోత్పలముల దళముల వలె నీలవర్ణము గల మేఘములు పది దిక్కులను నల్లగా నుండునట్లు చేసినవి. ఇపుడు మదము తగ్గిన గజముల వేగము వలె వాటి వేగము తగ్గినది. జలముతో నిండి మేఘములు, కుటజ - అర్జున పుష్పముల సువాసనలతో వీచుచున్న వర్షపు గాలులు, సంచరించి ఇప్పుడు విరమించినవి. మేఘములు, ఏనుగులు, నెమళ్లు, సెలయేరులు - వీటి ధ్వని హటాత్తుగా ఆగిపోయినది. పెద్ద మేఘములు కురిసిన వర్షములచేత తడిసి నిర్మలములైన, చిత్రమైన చరియలు గల పర్వతములు చంద్రకిరణములచేత పూయబడినవా అన్నట్లు ప్రకాశించుచున్నవి.(24-27)

శరత్కాలము, ఇప్పుడు, ఏడాకుల అరటిచెట్ల శాఖలకు, నక్షత్ర -సూర్య- చంద్రుల కాంతులకు, ఉత్తమములైన గజముల విలాసలకు శోభను పంచి ఇచ్చుచున్నది. అనేకములైన ఆశ్రయములయందు విచిత్రమైన శోభ గల శరత్కాలగుణములచేత ఏర్పడిన లక్ష్మి ఇప్పుడు సూర్యుని కరాగ్రములచేత వికసింపచేయబడిన పద్మసరస్సులలో అధికముగా ప్రకాశించుచున్నది. ఏడాకుల అరటిచెట్ల పుష్పముల సుగంధమును తుమ్మెదల గుంపులు గానము చేయుచు అనుసరించుచున్నవి. వాయువును అనుసరించి వ్యాపించుచున్న ఆ సుగంధము మత్తగజముల దర్పమును(మదోదకగంధమును గూర్చిన గర్వమును) తొలగించుచు ప్రకాశించుచున్నది.(28-30)

విశాలములైన రెక్కలు గల చక్రవాకపక్షులు మహానదుల ఇసుక తిన్నెలమీదకు ఎచటినుండియో వచ్చినవి. సరస్సులయందు అధికప్రేమ గల ఆ చక్రవాకముల దేహములు పద్మముల పుప్పొడిచే కప్పబడి ఉన్నవి. అభ్యాగతములైన అట్టి చక్రవాకములతో హంసలు ఆడుకొనుచున్నవి. శరదృతుశోభ మదముచేత ప్రగల్భములైన ఏనుగులయందు, గర్వించిన వృషభముల సముదాయములందు, నిర్మలమైన ఉదకము గల నదులయందు విభజించబడి ప్రకాశించుచున్నది. వనములలో ఉన్న నెమళ్లు మేఘములచేత విడువబడిన ఆకాశమును చూచి పింఛము లనే ఆభరణములను విడిచివేసినవి. వాటి శోభ తొలగినది. ఉత్సవము

సమాప్తమైనది. ప్రియురాండ్రపై వాటికి ఆసక్తి తగ్గినది. ఈ స్థితిలో అవి ధ్యానించుచున్నవి వలె అయినవి.(31-33)

మనోహరమైన సుగంధము గల బంగారువర్ణము గల అనేక ప్రియ వృక్షములు వనమధ్యములను ప్రకాశింపచేయుచున్నట్లున్నవి. నేత్రములకు మనోహరములైన ఆ వృక్షముల శాఖాగ్రములు పుష్పముల భారాతిశయముచేత వంగినవి. ఇపుడు తమ భార్యలతో కూడిన ఉత్తమములైన గజములు మందముగా నడుచుచున్నవి. ఆ గజములకు వనములు, పద్మసరస్సులు చాల ప్రీతిపాత్రములు. పుష్పముల సువాసనను ఆఘ్రాణించుటచే మత్తెక్కిన ఆ గజములు గండస్థలములనుండి మదోదకమును స్రవించుచున్నవి.(34,35)

మేఘములు తొలగిపోవుటచే ఆకాశము శుభమైన ఖడ్గము రంగులో నున్నది. నదీజలముల ప్రవాహములు కృశించినవి. కలువల సువాసనలతో నిండి చల్లగా నున్న వాయువులు వీచుచున్నవి. చీకటి తొలగి దిక్కులు ప్రకాశించుచున్నవి. సూర్యుని ఎండ ప్రసరించి పంకము ఎండిపోవుటచే చాలా కాలమునకు, భూమినుండి దట్టమైన పరాగము ఎగురుచున్నది. ఇది పరస్పరము వైరముతో ఎదిరించుచున్న రాజులు యుద్ధప్రయత్నము చేసే సమయము.(36, 37)

వృషభములు ఇపుడు చాల ఉత్సాహముతో, మదముతో నిండినవై గోవుల మధ్య నిలిచి ఇతర వృషభములతో యుద్ధము చేయుటకు ఉద్యుక్తము లగుచున్నవి. వీటి శరీరకాంతి శరత్కాలమునకు సంబంధించిన గుణములచేత చాల అధికముగా నున్నది. వాటి శరీరములు పరాగముచే కప్పబడి యున్నవి. తీవ్రమైన అనురాగముతో ఈ ఆడ ఏనుగు ఇతరమైన ఆడ ఏనుగులతో కలసి మందముగా నడచుచు ఆరణ్యములలో సంచరించుచున్న మదించిన తన భర్తయైన మగ ఏనుగును అనుసరించి వెళ్లుచున్నది.(38,39)

వర్షకాలమునందు నెమళ్ల ఉత్తమాలంకారములైన పింఛములు రాలిపోయినవి. అవి నదీతీరములను చేరి అక్కడ ఉన్న సారసపక్షుల సముదాయములచే ధిక్కరింపబడుచున్నవా అన్నట్లు దీనములై ఉత్సాహశూన్యములై సంచరించుచున్నవి. గండస్థలములనుండి మదోదకము కారుచున్న మహాగజములు, ఘీంకారధ్వనులచేత సరస్సులలో ఉన్న కారండవ చక్రవాకపక్షులను భయ పెట్టుచు వికసించిన పద్మములచే అందముగా నున్న ఆ సరస్సులోని జలమును ఎక్కువగా క్షోభింపచేయుచు త్రాగుచున్నవి.(40,41)

నదులలోని బురద ఎండిపోయినది. ఇసుక కనబడుచున్నది. నీరు నిర్మలముగా ఉన్నది. ఆవుల గుంపులు వచ్చి చేరుచున్నవి. సారసపక్షుల ధ్వని వ్యాపించుచున్నది. అట్టి నదుల వద్దకు వచ్చి హంసలు సంతోషముతో వ్రాలుచున్నవి. ఇప్పుడు నదులు, మేఘములు, సెలయేళ్లు, తీవ్రమైన గాలులు, నెమళ్లు' మంచి రోజులు గడచిపోయిన కప్పలు - వీటి అన్నిటి ధ్వనులు శాంతించినవి.(42, 43)

సర్పములు వర్షకాలప్రారంభమునందు బిలములో ప్రవేశించి, అక్కడనే ఉండిపోవుటచే వాటి శరీరములు బాగా కృశించినవి. ఆకలిచే పీడింపబడుచున్న అనేకవర్ణములు గల భయంకరమైన విషము గల ఆ సర్పములు బిలములనుండి బయటకు వచ్చుచున్నవి. ప్రకాశించుచున్న చంద్రుని కిరణముల స్పర్శవలన కలిగిన హర్షముచేత ప్రకాశించుచున్న నక్షత్రములు గల రాగము గల సంధ్య తానే ఆకాశమును విడచుచున్నది. ఏమి ఆశ్చర్యము!(44, 45)

రాత్రి తెల్లని వస్త్రము ధరించిన స్త్రీ వలె ప్రకాశించుచున్నది. ఉదయించిన చంద్రుడే దీని అందమైన ముఖము. నక్షత్రసముదాయములే వికసించిన అందమైన నేత్రములు. వెన్నెలయే వస్త్రాచ్ఛాదనము. పండిన వరిగింజలను తిని, ఆనందముతో వేగముగా ఎగురుచున్న సారసపక్షుల అందమైన పంక్తి గాలికి ఎగురుచున్న పుష్పమాల వలె ఆకాశమును ఆక్రమించుచున్నది. విశాలమైన చెరువులో ఉన్న ఉదకము తెల్లని కలువలతో నిండియున్నది. దీనిలో ఒక హంస నిద్రించుచున్నది. అందుచే అది రాత్రి సమయమున మేఘము లన్నీ తొలగిపోయి పూర్ణచంద్రునితోను, నక్షత్రగణములతోను ప్రకాశించుచున్న ఆకాశము వలె నున్నది.(46-48)

ఇపుడు శ్రేష్ఠమైన దిగుడుబావులు, వ్యాపించి యున్న హంస లనే వడ్డాణములతోను, వికసించిన పద్మముల, కలువల పంక్తులతోను, అలంకరించుకొని ఉత్తమస్త్రీల వలె అధికశోభతో ప్రకాశించుచున్నవి. ప్రాతఃకాలమునందు వేణుధ్వనులచే ప్రకటింపబడిన వాద్యములతో కలసినది, వాయువుచేత వ్యాపింపచేయబడినది, అంతటా వ్యాపించినది అయిన శబ్దము, గుహలలోని వృషభముల శబ్దము ఒకదాని నొకటి అధికము చేయుచున్నట్లున్నవి.(49, 50)

పుష్పము లనే నవ్వులు కలిగినవి, మందమైన వాయువుచేత కదల్చబడుచున్నవి, ఉతికిన తెల్లని పట్టుబట్టల వలె ప్రకాశించుచున్నవి అయిన క్రొత్త రెల్లులచే నదీతీరములు శోభింపచేయబడుచున్నవి. వనములలో నిరంకుశముగా ప్రవర్తించేవి, మధుపానమునందు శౌర్యము కలవి, పద్మముల పరాగములచేతను, అసనపుష్పముల

పరాగముచేతను పచ్చగా నున్నవి అయిన మదించిన తుమ్మెదలు ప్రియురాండ్రతో కలసి సంతోషించుచు వనములలో గాలికి అనుకూలముగా ఎగురుచున్నవి. నిర్మలము, పుష్పము లనే నవ్వు కలది, క్రౌంచపక్షుల ధ్వనితో కూడినది అయిన జలము, పండిన వరిచేను, మందమైన వాయువు, నిర్మలమైన చంద్రబింబము, - ఇవన్నీ వర్షకాలము గడచి నట్లు చెప్పుచున్నవి.(51-53)

పైకి కనబడుచున్న మీనము లనే వడ్డాణములు గల నదు లనే స్త్రీల గమనములు ప్రాతఃకాలములందు, ప్రియులచే అనుభవింపబడిన మందముగా నడచుచున్న స్త్రీల గమనముల వలె ఇప్పుడు మందముగా నున్నవి. చక్రవాకపక్షులతోను, నాచులతోను కూడి పట్టుబట్టల వంటి రెల్లు గడ్డిచే కప్పబడిన నదీముఖములు, పత్రరేఖలు చిత్రించి గోరోచనము పూసుకొనిన స్త్రీల ముఖముల వలె నున్నవి. (54,55)

ఇపుడు వనములన్నీ వికసించిన బాణవృక్షములచేతను, అసనవృక్షముల చేతను చిత్రవర్ణములుగా నున్నవని సంతోషించిన తెమ్మెదలు ధ్వని చేయుచున్నవి. అట్టి ఈ వనములలో మన్మథుడు ధనుస్సు ధరించి దండించుటకు ఉద్యుక్తుడై తీవ్రరూపముతో సంచరించుచున్నాడు.(56)

మేఘములు మంచి వర్షములచేత లోకమునకు సంతోషమును కలిగించి నదులను చెఱువులను నింపి, భూమిని సస్యసమృద్ధము చేసి, ఆకాశమును విడిచి, కనబడకుండా వెళ్లిపోయినవి.(57)

నవసంగమసమయమునందు సిగ్గుపడుచున్న స్త్రీలు జఘనములను వలె శరత్కాలనదులు ఇసుకతిన్నెలను మెల్లమెల్లగా చూపుచున్నవి. నిర్మలములైన జలములతో నిండిన చెరువులు మొదలైన జలాశయములు క్రౌంచపక్షుల ధ్వనులచేత ప్రతిధ్వనించుచు, చక్రవాక పక్షుల గుంపులతో నిండి అందముగా నున్నవి.(58, 59)

పరస్పరము వైరము వహించి జయించవలెనను కోరిక గల రాజులు ఉద్యమించు సమయము వచ్చినది. ఇది రాజులు యుద్ధయాత్ర ప్రారంభించు సమయము. కాని సుగ్రీవుడు గాని, అట్టి ప్రయత్నము గాని కనబడుట లేదు.(60,61)

పర్వతముల చరియల మీద ఉన్న అసన -సప్తపర్ణ - కోవిదార -బంధుజీవ వృక్షములు, శ్యామాలతలు, పుష్పించినవి. నదుల ఇసుకతిన్నెలయందు అంతటను

హంసలు, సారసపక్షులు, చక్రవాకములు, క్రౌంచపక్షులు వ్యాపించి యున్నవి; చూడుము.(62,63)

ఈ వర్షకాలమాసములు నాలుగు సీత కనబడక దుఃఖముచే పీడింపబడిన నాకు వంద సంవత్సరములు వలె గడచినవి. ఆడ చక్రవాకపక్షి తన భర్తను అనుసరించి నట్లు సీత నా వెనుకనే భయంకరమైన ఆ దండకారణ్యములోనికి ఉద్యానవనములోనికి వలె ప్రవేశించినది. రాజ్యము నపహరించి నగరమునుండి వెడలగొట్టబడిన నేను ప్రియావిహీనుడనై దుఃఖముతో బాధపడుచున్నాను. అయినను రాజైన సుగ్రీవుడు నాపై దయ చూపుటలేదు.(64-66)

లక్ష్మణా! 'ఇతడు అనాథుడు; రాజ్యమును కోల్పోయినవాడు; రావణునిచేత అవమానించబడినాడు; దీనుడు; ఇంటికి దూరమైనాడు; భార్యవియోగముతో బాధపడుచున్నాడు; నన్ను శరణుపొందినాడు' అని అనుకొనుచు దుర్బుద్ధియైన వానరరాజు సుగ్రీవుడు నన్ను అవమానించుచున్నాడు. దుర్బుద్ధియైన ఆ సుగ్రీవుడు సీతను అన్వేషించుటకు కాలమును చెప్పి నాతో ఒడంబడిక చేసుకొని తన పని పూర్తియగుటచే ఇప్పుడు స్మరించుటలేదు.(67-69)

నీవు కిష్కింధానగరములో ప్రవేశించి వానరశ్రేష్ఠుడు, మూర్ఖత్వముతో స్త్రీసుఖమునందు ఆసక్తుడు అయిన సుగ్రీవునితో నా మాటగా చెప్పుము. 'తనకు పూర్వము ఉపకారము చేసి, కార్యార్థులై తన దగ్గరకు వచ్చిన వారికి మాట ఇచ్చి ఎవడు వారి ఆశను పూరించడో అతడు లోకములో పురుషాధముడు. ఎవడు శుభమైనను అశుభమైనను తాను పలికిన మాటను నిలబెట్టుకొనునో ఆ వీరుడు పురుషోత్తముడు. తమ పనులు పూర్తి చేసుకొని, ఇంకా పనులు పూర్తి కాని మిత్రులకు ఎవరు అక్కరకు రారో అట్టి కృతఘ్నులను, మరణించిన పిమ్మట కుక్కలు మొదలైన జంతువులు కూడ తినవు.(70-73)

యుద్ధములో బంగారు పైభాగము గల ధనస్సును నేను లాగుచుండగా మెరుపుల సముదాయము వంటి దాని రూపమును చూడగోరుచున్నావు; నిజము! నేను యుద్ధములో కోపించి భయంకరమైన నారి చరచుచు టంకారధ్వని చేయగా వజ్రధ్వనివంటి ఆ భయంకరమైన ధ్వనిని మరల వినవలెనని కోరుచున్నావు.' మనకు తెలిసిన ఈ సుగ్రీవుడు మనకు ఉపయోగించకుండగా ఇట్లు అయిపోయిన అయిపోవుగాక; నీవు సహాయుడవుగా ఉన్నంతవరకు నాకేమీ విచారము లేదు.(74-76)

తన పని పూర్తిచేసికొనిన సుగ్రీవుడు ఈ ప్రయత్న మంతా దేని నిమిత్తమై చేయబడినదో దానికి తగిన సమయము వచ్చినను గుర్తించకున్నాడు. వర్షకాలమును నిరీక్షించవలసిన కాలముగా ప్రతిజ్ఞ చేసిన సుగ్రీవుడు, సుఖముగా విహరించుచు, నాలుగు మాసములు గడచిపోయిన విషయమును గుర్తించుటలేదు. సుగ్రీవుడు అమాత్యపరిషత్తుతో కలిసి క్రీడించుచు మద్యపానము చేయుచున్నాడు. శోకముతో దీనులమైన మనపై దయ చూపుటలేదు.(77-79)

వీరుడా! నీవు వెళ్లి నాకు కోపము వచ్చినచో ఎట్లుండునో సుగ్రీవునికి తెలిపి ఆతనికి ఈ మాట కూడ చెప్పుము.(80)

"సుగ్రీవా! మాటమీద నిలబడుము. నేను చంపిన వాలి వెళ్లిన మార్గము మూసివేయలేదు. వాలి వెళ్లిన మార్గమున వెళ్లకుము. నేను యుద్ధములో బాణముతో ఒక్క వాలిని మాత్రమే చంపినాను. మాట తప్పిన నిన్ను మాత్రము బంధుసహితముగా చంపెదను."(81, 82)

మనకార్యము ఇట్టి స్థితిలో ఉన్నది గాన ఇపుడు ఏది మనకు హితమో ఆ విధముగా అతనితో అన్నీ చెప్పుము. ఆలస్యము కాకూడదు; తొందరపడుము.(83)

'సుగ్రీవుడా! శాశ్వతమైన ధర్మమును దృష్టిలో ఉంచుకొని, నాకు చేసిన ప్రతిజ్ఞను సత్యము చేయుము. నీ విప్పుడు నా బాణములచే కొట్టబడి, మరణించి, యమలోకము చేరి అక్కడ వాలిని చూడకుము.'" (84)

లక్ష్మణుడు, తీవ్రముగా పెరిగి పోయిన కోపముతో దీనముగా మాటలాడుచున్న అన్నగారిని చూచి సుగ్రీవుని విషయమునందు తీవ్రమైన ఆలోచన చేసెను.(85)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ ముప్పదవ సర్గము సమాప్తము.

ముప్పది ఒకటవ సర్గము

సుగ్రీవునిపై లక్ష్మణునకు కలిగిన కోపమును రాముడు శాంతింపచేయుట. లక్ష్మణుడు కిష్కింధాద్వారము సమీపించి అంగదుని సుగ్రీవుని వద్దకు పంపుట. వానరులు భయము చెందుట. ప్లక్షుడు, ప్రభావుడు సుగ్రీవునకు కర్తవ్యమును ఉపదేశించుట.

రాజకుమారుడైన లక్ష్మణుడు సీతావియోగముతో బాధపడుచున్నవాడు, దీనుడు, గొప్ప బలము గలవాడు, దుఃఖక్రాంతుడు, అత్యధికమైన కోపము గలవాడు, దశరథపుత్రుడు అయిన అన్నగారితో ఇట్లు పలికెను.(1)

"వానరుడైన ఈ సుగ్రీవుడు సత్పురుషులు అవలంబించు మార్గమున ప్రవర్తించడు. కర్మలవలన కలుగు ఫలములను గూర్చి తెలుసుకొనుట లేదు. వానరుల రాజ్యలక్ష్మిని ఇటుపై అనుభవించడు. అందుచేతనే వీనికి ముందుచూపు మందగించినది. ఓ వీరుడా! నీవు చూపిన అనుగ్రహమునకు ప్రత్యుపకారము చేయవలయునను ఆలోచన లేక క్షీణించిన బుద్ధి కలవాడై స్త్రీసుఖములలో ఆసక్తుడైన ఈ సుగ్రీవుడు చంపబడి అన్నగారైన వాలిని చూచుగాక! ఇట్టి చెడ్డవానికి రాజ్యమును ఇవ్వకూడదు.(2, 3)

తీవ్రమైన వేగము గల నా కోపమును అణచుకొనజాలను. అసత్యవాదియైన సుగ్రీవుని ఇపుడే చంపివేసెదను. వాలి పుత్రుడైన అంగదుడు వానరవీరులతో కూడి సీతను అన్వేషించుగాక!"(4)

శత్రువీరులను సంహరించు రాముడు, యుద్ధములో తీవ్రమైన కోపము గల ఆ లక్ష్మణుడు చెప్పదలిచిన మాటలు చెప్పి, ధనుస్సు ధరించి శీఘ్రముగా లేచుచుండగా, ఆతనితో అనునయపూర్వకముగా బాగా ఆలోచించిన వాక్యమును పలికెను.(5)

లోకములో నీవంటివాడు ఇట్టి పాపమును చేయకూడదు. కోపమును వివేకముచేత అణచుకొన్న వీరుడే పురుషులలో శ్రేష్ఠుడు. మంచి నడవడిక గల నీవు ఇపుడు ఈ పాపమును చేయకూడదు. సుగ్రీవునితో పూర్వము మనకు ఏర్పడిన సంబంధమును, స్నేహమును అనుసరించి ప్రవర్తించుము. కాలము గడిచిపోగా, ఆడిన మాట తప్పిన ఆ సుగ్రీవునితో పరుషమైన మాటలు పరిహరించి సామముతో కూడిన మాటను పలుకవలయును.(6-8)

ఈ విధముగా అన్నగారిచే తగు విధముగా బోధింపబడి, లక్ష్మణుడు కిష్కింధలో ప్రవేశించెను. పిమ్మట శుభమైన బుద్ధి, సామర్థ్యము గలవాడు, అన్నగారి ప్రియమునందు హితమునందు ఆసక్తి కలవాడు అయిన తొందరపడుచున్న లక్ష్మణుడు సుగ్రీవుని గృహమునకు వెళ్లెను. ప్రళయకాలమునందలి యమునితో సమానుడైన అతడు ఇంద్రధనుస్సు వలె, పర్వతశిఖరము వలె నున్న ధనుస్సు చేత ధరించి మందరపర్వతము వలె నుండెను. (9-11)

రాముడు చెప్పిన విధముగా కార్యములు చేయు బృహస్పతి సమానమైన బుద్ధిగల లక్ష్మణుడు తన మాటలకు సుగ్రీవుడు చెప్పబోవు ఉత్తరమును, దానికి తాను చెప్పవలసిన ప్రత్యుత్తరమును బాగుగా ఆలోచించుకొనెను. సోదరుని కామమును, క్రోధమును చూచుటచే అతని క్రోధాగ్ని ప్రజ్వరిల్లెను. అట్టి లక్ష్మణుడు వాయువు వలె శీఘ్రముగా వెళ్లెను. ఆ లక్ష్మణుడు శీఘ్రముగా నడచుచున్న ఏనుగు వలె వేగవంతుడై సాల - తాల - అశ్వకర్ణవృక్షములను బలముచేత క్రింద పడగొట్టుచు, పర్వతశిఖరములను, ఇతరవృక్షములను కూడ ఇటు అటు విసిరివేయుచు పాదములచేత రాళ్లను నలుగకొట్టుచు పనితొందరవలన దూరముగా నున్న కాలిబాటమీద గాక దగ్గరగా నున్న మరొక మార్గమున శీఘ్రముగా వెళ్లెను. (12-15)

లక్ష్మణుడు సుగ్రీవుని రాజధానియైన కిష్కింధను చూచెను. పర్వతముల మధ్య ఉన్న ప్రవేశింపశక్యము గాని ఆ నగరము సేనలతో నిండి యుండెను. సుగ్రీవుని మీద కోపముతో పెదవులు వణకుచున్న ఆ లక్ష్మణుడు కిష్కింధ వెలుపల సంచరించుచున్న భయంకరులైన వానరులను చూచెను. (16, 17)

పర్వతమధ్యమునం దున్న ఏనుగుల వంటి ఆ వానరులు అందరు పురుషశ్రేష్ఠుడైన ఆ లక్ష్మణుని చూచి వందలకొలది పర్వతముల శిఖరములను పెద్ద వృక్షములను గ్రహించిరి. ఆయుధములు ధరించిన ఆ వానరులందరిని చూచి లక్ష్మణుడు అనేకములైన కట్టెలు చేర్చిన అగ్ని వలె రెట్టింపు కోపమును వహించెను. ఆ వానరులు ప్రళయకాలము వలె, ప్రళయకాలమృత్యుదేవత వలె, భయంకరుడుగా ఉన్న, కోపముతో కూడిన ఆ లక్ష్మణుని చూచి భయభ్రాంతులై వందలకొలది గుంపులు గుంపులుగా చేరి దిక్కులకు పారిపోయిరి. (18-20)

వానరశ్రేష్ఠులు సుగ్రీవుని భవనమునకు వెళ్లి లక్ష్మణుడు వచ్చినట్లు, అతడు కోపముతో ఉన్నట్లు తెలిపిరి. తారతో కూడి రహస్యమునందు కామాసక్తుడైన,

కాముకుడైన, ఆ సుగ్రీవునకు ఆ వానరశ్రేష్ఠులు చెప్పిన మాటలు వినబడలేదు.(21,22)

పిమ్మట మంత్రుల ఆజ్ఞను అనుసరించి పర్వతముల వలె, ఏనుగుల వలె, మేఘములవలె ఉన్న వానరులు నగరమునుండి బయటకు వచ్చిరి. వీరులైన ఆ వానరులందరికి గోళ్లు, కోరలే ఆయుధములు. వారందరు చూచుటకు వికారముగా ఉండిరి. వాళ్ల కోరలు పులికోరల వలె ఉండెను. వాళ్ల ముఖములు వికారముగా ఉండెను. వారిలో కొందరు పది ఏనుగుల బలము గలవారు. కొందరు వంద ఏనుగులను మించిన బలము గలవారు. కొందరు వేయి ఏనుగులతో సమానమైన బలము గలవారు.(23-25)

కోపించిన లక్ష్మణుడు హస్తములలో వృక్షములను ధరించిన మహాబలవంతులైన వానరులచేత వ్యాప్తమై ఎదిరింప శక్యము గాని ఆ కిష్కింధను చూచెను. అపుడు తీవ్రమైన పరాక్రమము గల ఆ వానరు లందరు ప్రాకార పరిఖల మధ్యభాగమునుండి బయటకు వచ్చి కనబడునట్లు నిలబడిరి.(26, 27)

అన్నగారి కార్యమును, తన కర్తవ్యమును చేయుటలో సుగ్రీవుని ఏమరుపాటును గూర్చి ఆలోచించగానే బుద్ధిమంతుడైన, వీరుడైన లక్ష్మణునకు ఇంకను ఎక్కువగా కోపము వచ్చెను. దీర్ఘముగాను, వేడిగాను నిట్టూర్చుచు, కోపముచేత ఎఱ్ఱనైన నేత్రములతో పురుషశ్రేష్ఠుడైన ఆ లక్ష్మణుడు ధూమముతో కూడిన అగ్ని వలె ఉండెను. ఆ లక్ష్మణుడు కదలుచున్న నాలుకల వంటి బాణశల్యములతో, పడగవంటి ధనుస్సుతో, విషము వంటి తన తేజస్సుతో అయిదు ముఖముల సర్పము వలె నుండెను.(28-30)

ప్రజ్వలించుచున్న ప్రళయకాలాగ్ని వలె, కోపము కలిగించిన గజేంద్రము వలె ఉన్న ఆ లక్ష్మణుని చూడగానే అంగదుడు భయముతో చాల దిగులు చెందెను. రోషముచేత ఎఱ్ఱనైన నేత్రములు గల మహాయశశ్శాలి యైన ఆ లక్ష్మణుడు "నాయనా! నీవు వెళ్లి సుగ్రీవునకు నేను వచ్చినా నని చెప్పుము. శత్రుసంహారకుడవైన ఓ అంగదా! నీవు సుగ్రీవునితో 'శత్రుసంహారకుడవైన ఓ వానరరాజా! సోదరునకు కలిగిన వ్యసనములను చూచి దుఃఖించుచున్న రాముని తమ్ముడైన లక్ష్మణుడు నీ దగ్గరకు వచ్చి ద్వారమునం దున్నాడు. నీకు ఇష్టమైనచో అతడు చెప్పినట్లు చేయుము.' అని చెప్పి తొందరగా రమ్ము."(31-34)

లక్ష్మణుని మాటలు విని అంగదుడు శోకాక్రాంతుడై పినతండ్రి దగ్గరకు వచ్చి ఈ లక్ష్మణుడు వచ్చి యున్నాడు అని చెప్పెను.(35)

పిమ్మట బలశాలియైన అంగదుడు చాల తీవ్రమైన ఆ లక్ష్మణుని మాటలు విని మనస్సులో భయపడుచు చాల దీనమైన ముఖము కలవాడై వెళ్లి ముందుగా సుగ్రీవుని పాదములకు, పిదప రుమ పాదములకు నమస్కరించెను. తండ్రికి, తల్లికి, రుమకు పాదాభివందనము చేసి పిదప లక్ష్మణుడు వచ్చి నట్లు చెప్పెను.(36,37)

నిద్రామదములతో కూడిన ఆ సుగ్రీవుడు తెలుసుకొనలేదు. మద్యమదముచేత మత్తుడైన అతడు మన్మథునిచేత కూడ మోహితుడై ఉండెను.(38)

కోపించిన ఆ లక్ష్మణుని చూచి, భయముతో నిండిన మనస్సులు గల ఆ వానరులు ఆతనిని అనుగ్రహింపచేసికొనుచు కిలకిల ధ్వనులు చేసిరి. ఆ వానరులు లక్ష్మణుని చూచి ఒక్కమారుగా అతని దగ్గర సింహనాదము చేసిరి. అది మహాజలప్రవాహధ్వని వలె, వజ్రాయుధధ్వని వలె, పిడుగుల ధ్వనివలె ఉండెను. ఆ గొప్పశబ్దము వినగానే సుగ్రీవుడు తెలివిలోనికి వచ్చెను. అతని నేత్రములు మదముచేత వ్యాకులములై ఎఱ్ఱగా ఉండెను. మాలలు అలంకారములు చెదిరి యుండెను.(39-41)

పిమ్మట అంగదుని మాటలు విని అతనితో కలిసి వచ్చిన ప్లక్షుడు, ప్రభావుడు అనే సుగ్రీవుని మంత్రులు లక్ష్మణుడు వచ్చినట్లు అతనికి తెలుపుటకై అనేకవిధములుగా పలికిరి. చూచుటకు ఇష్టముగాను, మధురముగాను ఉండు వారిద్దరు అర్థధర్మముల విషయమున సుగ్రీవునికి మంత్రులుగా ఉండిరి. దేవతల ప్రభువైన ఇంద్రుని వలె కూర్చుని యున్న సుగ్రీవుని సమీపమున కూర్చుండి ఉత్తమమైన అర్థము కలవి, నిశ్చితములు అయిన మాటలతో, సుగ్రీవుని అనుగ్రహింపచేసుకొని ఆ వానరు లిద్దరు ఇట్లు పలికిరి.(42-44)

"సత్యసంధులు, మహాభాగ్యశాలులు, రాజ్యమునకు తగినవారు, నీకు రాజ్యమును ఇచ్చిన వారు అయిన రామలక్ష్మణులు నీకు మిత్రు లైనారు. వారిలో ఒకడైన లక్ష్మణుడు చేతిలో ధనుస్సు ధరించి ద్వారము వద్ద నిలబడి ఉన్నాడు. వానరులు అతనికి భయపడి వణకుచు అరచుచున్నారు. రాముని సోదరుడైన లక్ష్మణుడు రాముని ఆజ్ఞచే ఆతని వాక్యము లనే సారథి తీసుకొని రాగా కార్యనిర్ణయ మనే రథమును ఎక్కి వచ్చినాడు. లక్ష్మణుడు తార పుత్రుడైన ఈ అంగదుని తొందరగా నీవద్దకు పంపినాడు.(45-48)

పరాక్రమవంతుడైన అట్టి ఈ లక్ష్మణుడు రోషముతో నిండిన నేత్రములు కలవాడై, వానరులను చూపులతో కాల్చివేయుచున్నాడా అన్నట్లు చూచుచు, ద్వారము

వద్ద నిలిచి ఉన్నాడు. నీవు పుత్రులతోను, బంధువులతోను కలిసి శీఘ్రముగా వెళ్లి ఆతనికి శిరస్సు వంచి నమస్కారము చేసి ఇప్పుడే ఆతని కోపమును శమింపచేయుము. నీవు సావధానమైన చిత్తముతో నీవు చేసిన ప్రతిజ్ఞ సత్యమగునట్లు చేయుచు, ధర్మాత్ముడైన రాముడు ఏది చెప్పునో అది చేయుము. నీవు చేసిన ఒడంబడిక ప్రకారము నడువుము."(49-51)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ముప్పది ఒకటవ సర్గము సమాప్తము.

ముప్పది రెండవ సర్గము

హనుమంతుడు చింతతో వ్యాకులుడైన సుగ్రీవునికి బోధించుట.

మంత్రిసహితుడైన, బుద్ధిమంతుడైన సుగ్రీవుడు అంగదుని మాటలు విని, లక్ష్మణుడు కోపించి నట్లు తెలుసుకొని కూర్చున్న ఆసనమునుండి లేచెను. ఆలోచనలలో నేర్పుగలవాడు, ఆలోచించిన విధముగ ప్రవర్తించువాడు అయిన సుగ్రీవుడు కార్యమునందలి బరువును, తేలికతనమును (మంచిచెడ్డలను) నిశ్చయించి, మంత్రమునందు నేర్పుగల ఆ వానరులతో ఇట్లనెను.(1,2)

"నేనేమీ చెడ్డ మాట అనలేదు; చెడ్డ పని ఏదీ చేయలేదు. రాముని సోదరుడైన లక్ష్మణునకు కోపము ఎందుకు వచ్చినదా అని ఆలోచించుచున్నాను. నిత్యము అవకాశము కొరకు చూచే చెడ్డ బుద్ధి గల నా శత్రువులెవరో లక్ష్మణునకు నామీద లేని దోషములను కల్పించి చెప్పి ఉందురు.(3, 4)

ఈ సమయమునందు మీరందరు యథాశాస్త్రముగా బుద్ధిని ఉపయోగించి, ఈ విషయమునందు ఏమి నిర్ణయము చేయవలెనో నేర్పుగా, మెల్లగా తెలిసికొనవలెను. లక్ష్మణునివలన నాకేమీ భయము లేదు. రామునివలన కూడ లేదు. కాని మిత్రుడు అకారణముగా కోపించినా దన్నచో ఎవరైనా కంగారుపడుదురు కదా!(5, 6)

అన్ని విధాల స్నేహితుని సంపాదించుట సులభమే కాని ఆ స్నేహమును రక్షించుకొనుట చాల కష్టము. ఎందుచేత ననగా -చిత్తములు మారి పోవుచుండును గాన చిన్న విషయమునకు కూడ స్నేహము చెడిపోవును. అందుచేతనే నేను మహాత్ముడైన రామునికి భయపడుచున్నాను. అతడు నాకు చేసిన ఉపకారమునకు

నేను ప్రత్యుపకారము చేయజాలను."(7, 8)

సుగ్రీవుని మాటలు విని సుగ్రీవుని మంత్రుల మధ్యయందున్న వానరశ్రేష్ఠుడైన హనుమంతుడు, ఊహను అనుసరించి ఇట్లు పలికెను.(9)

"వానరరాజా! నీకు రాముడు చేసిన ఉపకారమును, స్నేహపూర్వకముగా నీవు మరచిపోలే దన్నచో దీనిలో ఆశ్చర్య మేమీ లేదు. వీరుడైన రాముడు ఏమాత్రము భయము చెందక నీకు ప్రియము చేయుటకొరకు దేవేంద్రునితో సమానమైన పరాక్రమము గల వాలిని చంపినాడు.(10, 11)

రాముడు నీ విషయమున స్నేహము కలిగి యుండియే కోపించినాడు. సందేహము లేదు. అందుచేత తన సోదరుడైన, లక్ష్మిని వృద్ధినొందించే లక్ష్మణుని పంపి ఉన్నాడు. నీవు ఏమరిపాటులో ఉండి కాలమును తెలిసికొనలేకుండా ఉన్నావు. వికసించిన ఏడాకుల అరటిచెట్లతో నల్లగా ఉన్న, సుందరమైన శరత్కాలము ప్రారంభ మైనది. మేఘములు తొలగిపోయిన ఆకాశమునందు గ్రహములు, నక్షత్రములు నిర్మలముగా ప్రకాశించుచున్నవి. అన్ని దిక్కులు, నదులు, సరస్సులు నిర్మలముగా ఉన్నవి.(12-14)

మనము ప్రయత్నము చేయుటకు తగిన కాలము వచ్చినట్లు నీవు గుర్తించుట లేదు. నీవు ఏమరిపాటు చెంది ఉన్నా వనే కారణముచేతనే లక్ష్మణు డిక్కడికి వచ్చినా డనే విషయము స్పష్టము. హరించబడిన భార్య కలవాడైన మహాత్ముడైన రాముడు కష్టములలో ఉన్నాడు. మరొక పురుషుని ద్వారా అతడు పంపిన పరుషవచనములను నీవు సహించవలెను. (15, 16)

అపరాధము చేసిన నీవు అంజలి ఘటించి లక్ష్మణుని అనుగ్రహింపచేసికొనుట తప్ప తగిన మరొక ఉపాయ మేదీ నాకు కనబడుట లేదు. నియమితులైన మంత్రులు తప్పక రాజుకు ఏది హితమో అదే చెప్పవలెను. అందుచేతనే నేను భయము విడచి, నిశ్చితమైన మాట చెప్పుచున్నాను.(17, 18)

రాముడు కోపించినచో ధనుస్సును ఎక్కుపెట్టి, దేవతలతోను, అసురులతోను, గంధర్వులతోను కూడిన జగత్తును వశములో ఉంచుకొనగలడు. పూర్వము రాముడు చేసిన ఉపకారమును స్మరించుచు, విశేషించి కృతజ్ఞతాభావముతో ఉండవలసిన నీవు ఆతనిని మాటిమాటికి అనుగ్రహింపచేసుకొనవలెను. అట్టి రామునకు కోపము కలిగించుట మంచిది కాదు.(19, 20)

పుత్రులతోను, స్నేహితులతోను కూడిన నీవు ఆతనికి శిరస్సు వంచి, నమస్కరించి, నీ ప్రతిజ్ఞను పాలించుచు, భర్తకు భార్య వలె, ఆతనికి వశుడవై ఉండుము. నీవు మనసా కూడ రామలక్ష్మణుల శాసనమును త్రోసిపుచ్చుట మంచిది కాదు. లక్ష్మణసమేతుడు, ఇంద్రునితో సమానమైన తేజస్సు కలవాడు అయిన ఈ రాముని మనుష్యబలము ఎంతటిదో నీ మనస్సుకే తెలియును. ఇంక దివ్యాస్త్రాదిబలము మాట చెప్పవలెనా."(21,22)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ముప్పది రెండవ సర్గము సమాప్తము.

ముప్పది మూడవ సర్గము

లక్ష్మణుడు కిష్కింధ శోభను చూచుచు సుగ్రీవుని గృహములో ప్రవేశించుట. అక్కడ కోపముతో ధనుష్టంకారము చేయుట. భయపడిన సుగ్రీవుడు అతని కోపమును శాంతింపచేయుటకై తారను పంపగా ఆమె లక్ష్మణుని అనునయించి అంతఃపురములోనికి తీసికొనివచ్చుట.

పిమ్మట అంగదాదులచేత లోనికి ఆహ్వానింపబడిన, శత్రువీరసంహారకుడైన లక్ష్మణుడు రాముని ఆజ్ఞ ప్రకారము, పర్వతముల మధ్యనున్న రమ్యమైన కిష్కింధానగరమును ప్రవేశించెను.(1)

అక్కడ ద్వారమునం దున్న, పెద్ద శరీరములు, గొప్ప బలమూ గల వానరు లందరూ, లక్ష్మణుని చూచి చేతులు జోడించి నిలబడిరి. కోపముతో నిట్టూర్చుచున్న ఆ లక్ష్మణుని చూచి వానరులు భయపడిరి. ఆతని చుట్టూ చేరలేదు.(2, 3)

రత్నములతో నిండి ఉన్న శ్రేష్ఠమైన ఆ కిష్కింధాపురములోని ఉద్యానము లన్నీ పుష్పించి ఉండెను. అట్టి శ్రేష్ఠములైన వస్తువులతో నిండిన ఆ రమ్యమైన పురమును శ్రీమంతుడైన లక్ష్మణుడు చూచెను. ఆ కిష్కింధ మేడలతోను, ధనికుల భవనములతోను ఇరుకుగా ఉండెను. అనేకవిధములైన రత్నములతోను, అన్ని కాలములందు ఫలముల నిచ్చు పుష్పించిన వృక్షములతోను ప్రకాశించుచుండెను. దేవతల పుత్రులు, గంధర్వుల పుత్రులు, ఇచ్ఛానుసారము రూపములను ధరించ గలవారు, దివ్యములైన మాలలను వస్త్రములను ధరించినవారు, చూచుటకు

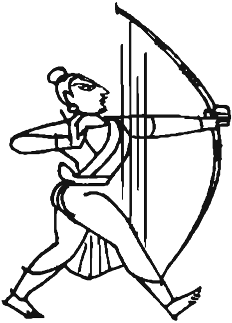
ఆనందము కలిగించువారు అయిన వానరులు ఆ నగరమును శోభింపచేయుచుండిరి. (4-6)

ఆ నగరములోని రాజమార్గములు ఘ్రాణేంద్రియమునకు తృప్తిని కలిగించు చందన - అగురు - పద్మముల సువాసనలతోను, మైరేయము, మధువు అను మద్యముల సువాసనలతోను నిండి ఉండెను. లక్ష్మణుడు అక్కడ చాలా అంతస్తులు ఉన్న, వింధ్య-మేరు పర్వతముల వలె ఎత్తైన ప్రాసాదములను, నిర్మలములైన కొండకాలవలను చూచెను. రాజమార్గమునందు రమ్యమైన అంగదుని గృహమును, మహాత్ములు, వానరనాయకులు అయిన మైంద - ద్వివిద -గవయ-గవాక్ష-గజ-శరభ-విద్యున్మాలి-సంపాతి- సూర్యాక్ష-హనుమత్- వీరబాహు -సుబాహు -నల-కుముద -సుషేణ-తార -జాంబవత్-దధివక్త్ర-నీల-సుపాటల-సునేత్రుల గొప్ప సంపద గల శ్రేష్ఠములైన గృహములను చూచెను. (7-12)

గంధములతోను, మాలికలతోను, అధికమైన ధనధాన్యములతోను, ఉత్తమస్త్రీలతోను కూడిన ఆ ప్రాసాదములు తెల్లని మేఘముల వలె ప్రకాశించుచుండెను. (13)

అక్కడ దేవేంద్రుని భవనము వలె రమ్యమైన, ఆక్రమింప శక్యము కాని వానరరాజు గృహమును చూచెను. ఆ గృహము చుట్టూ తెల్లని పర్వత ముండెను. కైలాసశిఖరముల వంటి తెల్లని బురుజులతో ప్రకాశించుచుండెను. సమస్తములైన కోరిక లనే ఫలముల నిచ్చు, పుష్పించిన వృక్షములతో శోభించుచుండెను. దాని సమీపమున శోభాయుక్తము లైనవి, నల్లని మేఘములతో సమానములు, దివ్యములైన పుష్పఫలములు గలవి, చల్లని నీడ నిచ్చునవి, మనోహరములు అయిన, దేవేంద్రుడిచ్చిన వృక్షము లుండెను. ఆయుధములు ధరించిన వానరులు దాని ద్వారముల వద్ద నిలచి యుండిరి. తెల్లని ఆ భవనమును శ్రేష్ఠములైన పుష్పమాలలు వ్రేలాడదీసి అలంకరించిరి. దాని ముఖద్వారము పరిశుద్ధమైన బంగారముతో నిర్మించబడెను. మహాబలశాలి యైన లక్ష్మణుడు అట్టి సుగ్రీవభవనములోనికి సూర్యుడు పెద్ద మేఘములోనికి ప్రవేశించి నట్లు ప్రవేశించెను. ఆ లక్ష్మణుని ఎవ్వరూ అడ్డుకొనలేదు. (14-18)

ధర్మాత్ముడైన ఆ లక్ష్మణుడు అనేకవాహనములతోను, ఆసనములతోను కూడిన ఏడు వాకిళ్లను దాటి వెళ్లి చాల విశాలమైన, బాగుగా రక్షించబడిన అంతఃపురమును చూచెను. ఆ అంతఃపురమునందు అక్కడక్కడ శ్రేష్ఠమైన ఆస్తరణములు

పరిచిన ఎన్నో ఉత్తమములైన ఆసనములు, బంగారు పర్యంకములు, వెండి పర్యంకములు(సోఫాలు) అమర్చబడి యుండెను. (19, 20)

అంతఃపురములో ప్రవేశించగానే లక్ష్మణునకు వీణాతంత్రులనాదముతో కలిసి సమమైన తాళములు, పదములు, అక్షరములు గల అవిచ్ఛిన్నముగా వచ్చుచున్న మధురధ్వని వినబడెను. మహాబలశాలియైన ఆ లక్ష్మణుడు సుగ్రీవుని గృహములో అనేకవిధములైన ఆకారములు గల సౌందర్యయౌవనములచేత గర్వించిన స్త్రీలను చాలమందిని చూచెను. లక్ష్మణుడు అక్కడ ఉత్తమమైన అలంకారములు అలంకరించుకొని మాలలకు తగిన పుష్పములతో కట్టిన మాలలు ధరించి, ఉత్తమమైన పుష్పమాలలను నిర్మించుటలో వ్యగ్రలైన స్త్రీలను చూచి పిమ్మట సుగ్రీవుని అనుచరులను కూడ చూచెను. వారిలో తృప్తి లేనివారు కాని, ఎక్కువ కార్యభారముతో ఉన్నవారు కాని, ఉదాత్తమైన వేషము లేనివారు గాని లేకుండిరి. (21-24)

శ్రీమంతుడైన ఆ లక్ష్మణుడు, నూపురముల శబ్దములను, వడ్డాణముల ధ్వనిని వినగానే ముందుకు వెళ్లుటకు కొంచెము సందేహించెను. ఆభరణముల ధ్వని వినగానే లక్ష్మణుడు మిక్కిలి కోపావిష్టుడై దిక్కులు ప్రతిధ్వనించు నట్లు టంకారధ్వని చేసెను. (25, 26)

రామునకు కలిగిన శోకముతో తాను కూడ బాధపడుచున్న మహాబాహువైన ఆ లక్ష్మణుడు సచ్చరిత్ర కలవా డగుటచే దూరముగా వెళ్లి స్త్రీసన్నిధి లేని ప్రదేశమునందు నిలచెను. (27)

అపుడు వానరరాజైన సుగ్రీవుడు ఆ ధనుష్టంకారముచేత లక్ష్మణుడు వచ్చి నట్లు తెలుసుకొని భయపడి రాజాసనమునుండి లేచెను. అంగదుడు ముందుగా నాతో చెప్పినట్లే సోదరునియందు ప్రేమ గల ఈ లక్ష్మణుడు వచ్చినాడు. సందేహము లేదు. సుగ్రీవుడు, అంగదుడు చెప్పుటచేతను, ధనుష్టంకారధ్వనిచేతను లక్ష్మణుడు

వచ్చినట్లుగా తెలిసికొనెను. అతని ముఖము వెలవెల బోయెను.(28-30)

పిమ్మట భయముతో కంగారుపడుచున్న మనస్సు గల వానరశ్రేష్ఠుడైన సుగ్రీవుడు చూచువారికి ఆనందము కలిగించు తారతో హితమైన వాక్యమును తొందర లేకుండగా ఇట్లు పలికెను.(31)

"ఓ! తారా! స్వభావముచే మృదువైన మనస్సు గల ఈ లక్ష్మణుడు కోపముతో వచ్చినట్లున్నది, దీనికి కారణ మేమై ఉండునో? యువకుడైన ఈ లక్ష్మణునకు కోపకారణ మేదై యుండు నని ఊహించుచున్నావు? నరశ్రేష్ఠుడైన ఇతడు కారణము లేకుండగా కోపించడు గదా! మనము ఈతనికి ఏవైన అప్రియము చేసియున్నామా అను విషయమును నీ బుద్ధిచేత శీఘ్రముగా నిశ్చయించి వెంటనే చెప్పుము.(32-34)

లేదా నీవే స్వయముగా వెళ్లి ఈతనిని చూచి మంచిమాటలతో అనుగ్రహింపచేసికొనుము. నిన్ను చూడగానే పరిశుద్ధమైన మనస్సు గల అతని కోపము శాంతించును. మహాత్ములు ఎక్కడా కూడ స్త్రీలవిషయమున దారుణకృత్యము చేయరు కదా! నీవు మంచి మాటలతో దగ్గకు వెళ్లిన పిమ్మట కమలపత్రముల వంటి నేత్రములు గల శత్రుసంహారకుడైన ఆ లక్ష్మణుని ఇంద్రియములు, మనస్సు ప్రసన్నము లగును. పిమ్మట నేను అతనిని చూచెదను."(35-37)

ఆ తార నేత్రములు మదముచేత వ్యాకులములై ఉండెను. ఆమె శరీరమునందు వడ్డాణము, బంగారు సూత్రములు వ్రేలాడుచుండెను. ఉత్తమలక్షణసంపన్నురాలైన ఆమె శరీరము కొంచెము ముందుకు వంగి యుండెను. అట్టి తార తొట్రుపడుచు(కొంచెము తూలుచు) లక్ష్మణుని దగ్గరకు వెళ్లెను.(38)

మహాత్ముడైన ఆ లక్ష్మణుడు తారను చూడగానే ఉదాసీనుడు అయ్యెను. స్త్రీ సమీపమునందు ఉండుటచేత కోపము తొలగి తల వంచుకొనెను.(39)

మద్యము సేవించి యుండుటచేతను, లక్ష్మణుని దృష్టి ప్రసన్నముగా నుండుటచేతను ఆ తార సంకోచమును విడచి స్నేహముతో ప్రగల్భముగా నున్న గొప్ప అర్థము గల బ్రతిమాలుకొనున ట్లున్న వాక్యమును పలికెను.(40)

"ఓ! రాజకుమారా! నీ కోపమునకు కారణము ఏమి? నీ ఆజ్ఞను పాటించనివాడు ఎవరు? ఎండిన వృక్షములతో నిండిన అడవి వైపు వచ్చుచున్న దావాగ్నిని నిర్భయముగా సమీపించుచున్నవాడు ఎవడు?"(41)

ఆ లక్ష్మణుడు తార బ్రతిమాలుకొనుచు అధికమైన స్నేహముతో ప్రయోజనమును చూపుచు పలికిన మాటలు విని శంకలేనివాడై ఇట్లు పలికెను. (42)

"భర్త హితమును కోరు ఓ తారా! నీ భర్త ధర్మార్థముల సంపాదనమును చేయక కామప్రవృత్తి మాత్రమే ఎంచుకున్నాడు. నీవు ఈతని దోషమును గుర్తించుటలేదు. (43)

అమాత్యపరిషత్తుతో కూడిన సుగ్రీవుడు భోగములను మాత్రమే సేవించుచు రాజ్యకార్యమును గూర్చి గాని, శోకాక్రాంతులమైన మమ్ములను గూర్చి గాని ఆలోచించుటలేదు. సుగ్రీవుడు నాలుగు మాసములు అవధిగా ఇచ్చి ఇపుడు మదమత్తుడై విహరించుచు ఆ మాసములు గడచిన విషయమును గుర్తించుట లేదు. (44, 45)

ధర్మార్థముల సిద్ధిని కోరువాడు ఈ విధముగా మద్యపానము చేయుట చేయదగినది కాదు. పానమువలన ధర్మ-అర్థ-కామములు మూడును చెడిపోవును. ఉపకారమును పొంది, ప్రత్యుపకారము చేయనివానికి గొప్ప ధర్మలోపము కలుగును. గుణవంతుడైన మిత్రుని పోగొట్టుకున్న వానికి గొప్ప అర్థలోపము కలుగును. సత్యమునందు, ధర్మమునందు ఆసక్తి గల మిత్రుడు అర్థవిషయములందు, గుణవిషయములందు శ్రేష్ఠుడు. కాని నీ భర్త ఆ రెండింటిని విడిచినాడు. ధర్మమునందు నిలిచి ఉండలేదు. (46-48)

ప్రస్తుతమైన మా కార్యము ఈ విధముగా నున్న పరిస్థితిలో, మేము ముందు ఏమి చేయవలెనో నీవే చెప్పుము."(49)

ధర్మార్థముల నిశ్చయముతో కూడిన, మధురమైన ఆ లక్ష్మణుని మాటలు విని తార కాలము మించిన రాముని కార్యము విషయమున దానిని ఎట్టిదైనను సాధించగలను అను విశ్వాసముతో కూడిన, లక్ష్మణునితో మరల ఇట్లు పలికెను. (లేదా రాముని కార్యము విషయమున విశ్వాసము కల్గునట్లుగా పలికెను.)(50)

"వీరుడవైన ఓ! రాజకుమారా! ఇది కోపమునకు కాలము కాదు. స్వజనము విషయమున కోపించకూడదు. నీ ప్రయోజనమును సాధించవలె నని కోరుచున్న ఆ సుగ్రీవుని పొరబాటును నీవు సహించవలెను. అధికమైన గుణములు గలవాడు, అల్పగుణములు కలవాని విషయమున కోపించునా? ఉద్యమశీలుడు, గొప్ప తపస్సు కలవాడు అయిన నీవంటివాడు కోపమునకు వశు డగునా! రాముని కోపము ఎట్లు అమోఘమైనదో నాకు తెలియును. కార్యము విషయమున ఆలస్యమైన దని నాకు

తెలియును. నీ విషయమున మేము చేసిన అపచారము కూడ నాకు తెలియును. ఇపుడు ఏమి చేయవలయునో ఆ విషయము కూడ నాకు తెలియును. (51-53)

ఓ! లక్ష్మణా! మన్మథుని బలము ఎంత సహింప శక్యము గానిదో నాకు తెలియును. ఇపుడు సుగ్రీవుడు ఏ స్త్రీజనమునందు కామముతో నిరంతరము ఆసక్తుడై ఉన్నాడో వారు కూడ నాకు తెలియును. నీవు ఇట్లు కోపమునకు వశుడవగుట చూడగా నీకు కామతంత్రము నందు ఆసక్తి లేదని తెలియుచున్నది. కామమునందు ఆసక్తుడైన మనుష్యుడు దేశకాలములను కాని అర్థధర్మములను కాని చూడడు కదా! కామప్రవృత్తి కలవాడై కామావేశముచేత సిగ్గు విడచి నా దగ్గరనే ఉన్న నీ సోదరుని వంటివాడైన ఆ సుగ్రీవుని క్షమించుము. (54-56)

ధర్మముచేతను, తపస్సుచేతను పేరు పొందిన మహర్షులు కూడ కామవశులై నిరంతరము మోహముతో ఉందురు. వానరుడు, సహజముగా చపలస్వభావము గలవాడు అయిన సుగ్రీవుడు కామాసక్తుడు కాకుండ ఎట్లు ఉండగలడు?(57)

మహాప్రభావశాలి యైన లక్ష్మణునితో ఆ తార ఈ విధముగా గొప్ప అర్థము గల వచనము పలికి మదముచేత వ్యాకులమైన నేత్రములు గలదై విలాసపూర్వకముగా తన భర్తకు హితమైన వాక్యమును మరల ఇట్లు పలికెను. (58)

కామమునకు విధేయు డైనను సుగ్రీవుడు నీ కార్యమును సాధించుటకు తగు ప్రయత్నములు జరుగుటకు చాల కాలమునకు పూర్వమే ఆజ్ఞాపించి యున్నాడు. గొప్ప పరాక్రమము గలవారు, స్వేచ్ఛానుసారముగా రూపములను ధరించ గలవారు, అనేక పర్వతముల మీద నివసించువారు అయిన వానరులు కోట్లకొలది, వందలకొలది, వేలకొలది వచ్చి ఉన్నారు కదా? అందువలన అంతఃపురమునకు రమ్ము; నీవు చరిత్రను రక్షించినావు. (నీవు మంచి నడవడిక కలవాడవు). సత్పురుషులు మైత్రీపురఃసరముగా మిత్రుల భార్యలను చూచుటలో దోషము లేదు."(59-61)

లక్ష్మణుడు తార అనుమతించుటచేతను, కార్యమునకు సంబంధించిన తొందర ప్రేరేపించుటచేతను అంతఃపురములోని ప్రవేశించెను. (62)

పిమ్మట ఆ లక్ష్మణుడు అమూల్యమైన ఆస్తరణము కప్పిన బంగారు ఉత్తమాసనమునందు కూర్చున్న, సూర్యుని వంటి కాంతి గల సుగ్రీవుని చూచెను. శ్రేష్ఠమైన రూపము గల అతని శరీరము శ్రేష్ఠములైన అలంకారములతో చిత్రముగా ఉండెను. శ్రేష్ఠములైన పుష్పమాలలను, వస్త్రములను ధరించిన, యశఃశాలియైన

ఆ సుగ్రీవుడు మహేంద్రుడు వలె జయింప శక్యము కానివాడు. అతని చుట్టు దివ్యములైన ఆభరణములు, పుష్పమాలలు ధరించిన స్త్రీలు నిలచి ఉండిరి. ఆతనిని చూడగానే కోపముచేత కదలుచున్న ఎఱ్ఱనైన నేత్రములతో లక్ష్మణుడు యముడు వలె కనబడెను.(63-65)

రుమను గాఢముగా కౌగిలించుకొని శ్రేష్ఠమైన ఆసనముపై కూర్చొని యున్న శ్రేష్ఠమైన బంగారము వంటి వర్ణము గల విశాలనేత్రుడైన, వీరుడైన సుగ్రీవుడు, దైన్య మెరుగని బలము గలవాడు, విశాలనేత్రుడు అయిన లక్ష్మణుని చూచెను.(66)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ముప్పది మూడవ సర్గము సమాప్తము.

ముప్పది నాలుగవ సర్గము

సుగ్రీవుడు లక్ష్మణుని వద్దకు వెళ్లుట. లక్ష్మణుడు అతనిని భయపెట్టుట.

ఎవ్వరిచేతను అడ్డగింపబడక లోనికి ప్రవేశించిన కోపావిష్టుడైన ఆ పురుషశ్రేష్ఠుడైన లక్ష్మణుని చూడగానే సుగ్రీవుని మనస్సు, ఇంద్రియములు చాల వ్యథ చెందెను.(1)

కోపించిన ఆ లక్ష్మణుడు తేజస్సుతో ప్రజ్వలించుచు నిట్టూర్పులు విడుచుచుండెను. అన్నగారికి కలిగిన కష్టములకు బాధ చెంది ఉన్న అతనిని చూడగానే సుగ్రీవుడు బంగారు ఆసనమునుండి బాగా అలంకరింపబడిన పెద్ద ఇంద్రధ్వజము వలె లేచి ఎగిరి క్రిందకి దిగెను. సుగ్రీవుడు తొందరగా లేచుట చూచి రుమ మొదలైన స్త్రీలు, ఆకాశములో పూర్ణచంద్రుని అనుసరించి నక్షత్రగణములువలె ఆతని ననుసరించి లేచిరి.(2-4)

మదిరామదముచేత ఎఱ్ఱనైన నేత్రములు గల శ్రీమంతుడైన సుగ్రీవుడు చేతులు జోడించి లక్ష్మణుని సమీపించి, గొప్ప కల్పవృక్షము వలె అక్కడ నిలచెను. నక్షత్రములతో కూడిన చంద్రుడు వలె రుమతో కూడ స్త్రీల మధ్యమం దున్న సుగ్రీవుని చూచి లక్ష్మణుడు కోపముతో ఇట్లు పలికెను.(5, 6)

"బలము, ఉత్తమబంధుజనము ఉన్నవాడు, జాలి కలవాడు, ఇంద్రియములను జయించినవాడు, కృతజ్ఞుడు, సత్యమునే పలుకువాడు, అయిన రాజు లోకములో

గౌరవమును పొందును. ఏ రాజు అధర్మాత్ముడై, ఉపకారము చేసిన మిత్రులకు, సహాయము చేసెద నని అసత్యమైన ప్రతిజ్ఞ చేయునో వానివంటి ఎక్కువ క్రూరుదెవ్వడును ఉండడు.(7, 8)

అశ్వము విషయమున(అశ్వమును దానము చేసెదను అని మాట ఇచ్చి తప్పుట వంటి) అసత్యమును పలికినవానికి నూరు అశ్వములను చంపిన పాపము వచ్చును. గోవు విషయమునందు అసత్యము పలికినవానికి వేయి గోవులను చంపిన పాపము వచ్చును. పురుషునకు మాట ఇచ్చి తప్పినవానికి తన బంధువులను చంపి, తనను చంపుకొనిన పాపము వచ్చును. సుగ్రీవా! తన పని ముందు ముగించుకొని సాహాయ్యము చేసిన మిత్రులకు ప్రత్యుపకారము చేయని కృతఘ్నుని అందరూ చంపివేయుదురు.(9,10)

కృతఘ్నుని చూచి కోపించిన బ్రహ్మదేవుడు సకలలోకములచేత ఆదరింపబడిన ఒక శ్లోకమును చదివినాడు; దానిని వినుము. గోహత్య చేసినవానికి, సురాపానము చేసినవానికి, దొంగకు, వ్రతభంగము జరిగినవానికి సత్పురుషులు ప్రాయశ్చిత్తములు చెప్పి ఉన్నారు. కాని కృతఘ్నునికి ప్రాయశ్చిత్తము లేదు. ముందుగా నీ పని పూర్తి చేసికొనిన నీవు ఇప్పుడు రామునకు ప్రత్యుపకారము చేయుటలేదు; నీవు చెడ్డవాడవు; కృతఘ్నుడవు; అసత్యవాదివి.(11-13)

నీ కార్యమును పూర్తి చేసికొనిన నీవు రాముని కార్యమును సాధించుటకొరకు సీతాన్వేషణమునకై ప్రయత్నము చేయవలసి ఉన్నది కదా! నీవు ప్రతిజ్ఞను నిలుపుకొనక స్త్రీలతో కలిసి భోగములు అనుభవించుచున్నావు. నీవు కప్పకూతలు కూసే సర్పమని రాముడు ఎరుగడు.(14, 15)

మహాభాగ్యశాలి, మహాత్ముడు, కరుణాశీలుడు అయిన రాముడు, పాపాత్ముడివి, దుష్టబుద్ధివీ అయిన నిన్ను వానరులకు రాజునుగా చేసినాడు!(16)

మహాత్ముడైన రాముడు నీకు చేసిన ఉపకారమును గుర్తు ఉంచుకొని నీ కర్తవ్యమును చేయకపోయినచో ఇప్పుడే వాడియైన బాణములచేత చంపబడిన వాడవై వాలిని చూడగలవు. నీవు నిజముగా రాముని ధనుస్సునుండి బయలుదేరిన, వజ్రాయుధమువంటి బాణములను చూడలేదు. అందుచేత నిశ్చింతుడవై సుఖమును అనుభవించుచున్నా మనుకొనుచున్నావు. రాముని కార్యమును గూర్చి మనస్సులో కూడ తలచుటలేదు."(17-19)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ముప్పది నాలుగవ సర్గము సమాప్తము.

ముప్పది ఐదవ సర్గము

తార యుక్తియుక్తములైన మాటలు చెప్పి లక్ష్మణుని శాంతింపచేయుట.

తేజస్సుతో ప్రజ్వలించుచున్నాడా అన్నట్లున్న సుమిత్రకుమారుడైన లక్ష్మణుని మాటలు విని చంద్రుని వంటి ముఖము గల తార ఇట్లు పలికెను.(1)

లక్ష్మణా! వానరరాజైన ఈ సుగ్రీవునితో నీవు ఇట్లు పలుకుట తగదు. ఇతడు విశేషించి నీ నోటినుండి ఇట్టి పరుషవాక్యములు వినుటకు తగినవాడు కాదు. వానరరాజైన ఈ సుగ్రీవుడు కృతజ్ఞత లేనివాడు కాని, శఠుడుగాని, క్రూరుడు గాని, అసత్యము పలుకువాడు గాని, కుటిలస్వభావము కలవాడు గాని కాదు.(2, 3)

యుద్ధములో ఇతరు లెవ్వరూ చేయజాలని ఉపకారము రాముడు చేసి ఉన్నాడు. ఆ ఉపకారమును సుగ్రీవుడు మరిచిపోలేదు. రాముని అనుగ్రహమువల్లనే సుగ్రీవుడు ఇప్పుడు కీర్తిని, శాశ్వతమైన వానరరాజ్యమును, రుమను, నన్ను పొందగలిగినాడు. పూర్వము సుఖముగా నిద్ర కూడ ఎరుగని ఈ సుగ్రీవుడు ఉత్తమమైన ఈ సుఖము లభించగానే, విశ్వామిత్రముని వలె, సమయము వచ్చిన దని గుర్తించుట లేదు.(4-6)

లక్ష్మణా! ధర్మాత్ముడు, మహామునీ అయిన విశ్వామిత్రుడు పది సంవత్సరములు ఘృతాచియందు ఆసక్తి కలవాడై యుండి ఆ కాలమును ఒక్క రోజుగా తలచెనట. కాలవేత్తలలో శ్రేష్ఠుడు, గొప్ప తేజస్సు కలవాడు అయిన ఆ విశ్వామిత్రుడే కాలమును గుర్తించజాలకపోయినా దనగా సామాన్యుని విషయము చెప్పవలెనా? దేహధర్మమును అనుసరించుచు, కామముల విషయమున తృప్తి చెందక, అలసి ఉన్న ఈతనిని ఇప్పుడు రాముడు క్షమించవలెను.(7-9)

యథార్థమును తెలిసికొనకుండగా, సామాన్యమానవుడు వలె తొందరపడి రోషమునకు వశుడవు కాకుము. బుద్ధిమంతులైన నీ వంటి పురుషులు విమర్శ లేకుండగా తొందరపడి కోపమునకు వశులు కారు కదా? నేను సుగ్రీవునికొరకు ఏకాగ్రచిత్తురాలనై నిన్ను వేడుకొనుచున్నాను. రోషమువలన పుట్టిన ఈ గొప్ప ఆవేశమును విడువుము.(10-12)

సుగ్రీవుడు రామునకు ప్రియము చేయుటకు రుమను, నన్ను, అంగదుని, రాజ్యమును, ధనధాన్యములను, రత్నములను కూడ త్యజించు నని నా అభిప్రాయము.

సుగ్రీవుడు రాక్షసాధముడైన రావణుని చంపి చంద్రుని రోహిణితో చేర్చినట్లు రాముని సీతతో చేర్చగలడు.(13, 14)

లంకలో నూరుకోట్ల వేల రాక్షసులు, ముప్పది ఆరు అయుతముల, వేల, వందల సంఖ్యలో రాక్షసు లున్నారట. ఇచ్ఛానుసారము రూపములు ధరించగలిగిన, ఎదిరింప శక్యము కానివారైన ఆ రాక్షసులను చంపకుండగా సీతను హరించిన రావణుని చంపుట శక్యముకాదు. ఇతరుల సాహాయ్యము లేకుండా రాముడు ఆ రాక్షసులను, క్రూరకర్మలు చేయు ఆ రావణుని చంపజాలడు. అందుచేత సుగ్రీవుని సాహాయ్యము ఆవశ్యకము.(15-17)

రావణుని బలమును గూర్చి నాకు వాలి చెప్పి ఉన్నాడు. వానరరాజైన అతడు అన్ని విషయములు తెలిసినవాడు కదా? ఇంత రాక్షస బలము రావణునకు ఎట్లు లభించినదో నాకు తెలియదు. నేను వాలినుండి విన్నది మాత్రమే చెప్పుచున్నాను. అందుచేత యుద్ధములో సాహాయ్యము చేయుటకై చాలమంది వానరశ్రేష్ఠులను తీసికొని వచ్చుటకు వానరులు పంపబడినారు.(18,19)

పరాక్రమవంతుడైన ఈ సుగ్రీవుడు రాముని కార్యము సిద్ధించుటకై మహాబలశాలులైన ఆ వానరుల రాకకోసమై నిరీక్షించుచున్నాడు. అందుచేతనే రామునివద్దకు రాలేదు. ఇంతకు పూర్వమే సుగ్రీవుడు బాగుగా చేసిన ఏర్పాటు ప్రకారము మహాబలవంతులైన ఆ వానరు లందరు ఈ రోజునే రావలసి ఉన్నది. కోట్లకొలది భల్లూకములు, కొండముచ్చులు, గొప్ప తేజస్సు గల వానరులు ఈ రోజునే నీవద్దకు రాగలరు. కోపమును విడువుము.(20-22)

సుగ్రీవుని అంతఃపురస్త్రీ లందరూ నీ ముఖమును, కోపముచేత రక్తము వలె ఎఱ్ఱగా ఉన్న నీ నేత్రములను చూచి మనస్సులో శాంతిని పొందజాలకున్నారు. మేమందరము ఇంతకు పూర్వము వాలికి జరిగిన దానివంటిదే సుగ్రీవునికి జరుగునేమో అని భయపడుచున్నాము."(23)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ముప్పది ఐదవ సర్గము సమాప్తము.

ముప్పది ఆరవ సర్గము

సుగ్రీవుడు లక్ష్మణుని క్షమింపు మని వేడుట; లక్ష్మణుడు ఆతనిని ప్రశంసించుచు తనతో రమ్మని ఆతనిని ఆదేశించుట.

తార వినయపూర్వకముగా పలికిన ధర్మసంమతమైన ఆ మాటలను మెత్తని స్వభావము గల లక్ష్మణుడు అంగీకరించెను.(1)

లక్ష్మణుడు తార మాటలను అంగీకరించిన పిమ్మట సుగ్రీవుడు లక్ష్మణునివలన కలిగిన గొప్ప భయమును తడిసిన వస్త్రమును వలె విడచెను. పిమ్మట సుగ్రీవుడు తన కంఠమునం దున్న చాల పేటలతో విచిత్రమైన, పెద్ద మాలికల సముదాయమును త్రెంపివేసెను. ఆతని మదము తొలగిపోయెను. వానరు లందరిలో ఉత్తముడైన ఆ సుగ్రీవుడు భయంకరమైన బలము గల లక్ష్మణుని సంతోషపెట్టుచు వినయపూర్వకముగా ఇట్లు పలికెను.(2-4)

"లక్ష్మణా! నేను రాముని అనుగ్రహముచేత శాశ్వతమైన వానరరాజ్యమును, పోయిన ఐశ్వర్యమును, కీర్తిని మరల పొందితిని. తన పనులచేత ప్రసిద్ధుడైన ప్రభువైన ఆ రామునకు అట్టి ఉపకారమునకు ప్రత్యుపకారముగా కొంచెమైనను ఎవడు చేయగలడు? ధర్మాత్ముడైన రాముడు నేను కేవలము సహాయుడుగా ఉండగా తన తేజస్సుచేత సీతను పొందగలడు. రావణుని చంపగలడు.(5-7)

ఒకే బాణముచేత ఏడు మహావృక్షములను, పర్వతమును, భూమిని చీల్చిన రామునకు ఇతరుల సహాయ మెందుకు? ఏ రాముడు ధనుస్సును చరువగా ఆ శబ్దముచేత, పర్వతములతో కూడిన భూమి కూడ కంపించినదో, అట్టి రామునకు సహాయము చేయువారు ఎందుకు? సైన్యములతో కూడిన శత్రువైన రావణుని సంహరించుటకు, రాముడు వెళ్ళుచుండగా నేను కేవలము అతని వెనుక వెళ్లెదను.(8-10)

విశ్వాసమువలన గాని, స్నేహముచేత గాని నేను ఏదైనా అపరాధము చేసినచో భృత్యుడనైన నన్ను క్షమింపవలెను. అపరాధమును చేయనివాడు ఎవడూ ఉండడు కదా!"(11)

మహాత్ముడైన సుగ్రీవుడు ఇట్లు పలుకుచుండగా లక్ష్మణుడు సంతోషించి ప్రేమతో ఇట్లు పలికెను.(12)

"ఓ! వానరరాజా! రక్షకుడవు, విశేషించి వినయవంతుడవు అయిన నీవు ఉండుటచే నా సోదరుడు అన్ని విధముల మంచి రక్షకుడు కలవాడుగా ఉన్నాడు. నీకు ఇంతటి ప్రభావము, ఇట్టి పరిశుద్ధత్వము ఉన్నవి. అందుచేత నీవు ఈ వానరరాజ్యమునకు, ఉత్తమమైన ఐశ్వర్యమునకు తగినవాడవు.(13, 14)

ప్రతాపవంతుడైన రాముడు నీ సహాయముతో శత్రువులను యుద్ధరంగమునందు శీఘ్రముగా చంపగలడు. ఈ విషయమున సంశయము లేదు. సుగ్రీవా! ధర్మమును తెలిసినవాడవు, కృతజ్ఞుడవు, యుద్ధములో వెనుకకు తిరుగని వాడవు అయిన నీవు ఇట్లు పలుకుట ఉపపన్నము గాను, యుక్తముగాను ఉన్నది. మా అన్నగారు, నీవు తప్ప మరెవ్వడైన సామర్థ్యము ఉండి కూడ తన తప్పిదమును గ్రహించి ఇట్లు మాట్లాడునా!(15-17)

దేవతలు నిన్ను చాల కాలమునకు సహాయునిగా ఇచ్చినారు. నీవు పరాక్రమముచేత, బలముచేత కూడ రామునకు తగినవాడవు. నీ విక్కడనుండి బయలుదేరి నాతో వచ్చి భార్యాహరణముచేత దుఃఖితుడైన నీ మిత్రుని ఓదార్చుము. శోకముతో బాధపడుతున్న రాముని మాటలు వినుటచే నేను నిన్ను పరుషవాక్యము లాడి దూషించితిని. అందుకు నన్ను క్షమింపుము."(18-20)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ముప్పది ఆరవ సర్గము సమాప్తము.

ముప్పది ఏడవ సర్గము

వానరసైన్యమును పిలిపించుటకు మరల దూతలను పంపమని సుగ్రీవుడు హనుమంతుని అజ్ఞాపించుట; రాజాజ్ఞ విని వానరు లందరు కిష్కింధకు బయలుదేరుట.

మహాత్ముడైన లక్ష్మణుని మాటలు విని సుగ్రీవుడు తన పక్కనే ఉన్న హనుమంతునితో ఇట్లు పలికెను.(1)

"మహేంద్ర-హిమవత్-వింధ్య-కైలాసపర్వతముల శిఖరములయందు, తెల్లని శిఖరములు గల మందరపర్వతమునందు, ఈ ఐదు పర్వతములందు నివసించుచున్నవారిని, సముద్రప్రాంతమునందున్న, నిత్యము బాలసూర్యుని

కాంతితో ప్రకాశించుచున్న పర్వతములయందు, పశ్చిమదిక్కునందు సంధ్యామేఘముతో సమానమైన ఆదిత్యభవన మనే పర్వతమునందు ఉన్నవారిని, పద్మాచలములో నివసించు భయంకరమైన వానరశ్రేష్ఠులను, అంజనపర్వతమునందు నివసించుచున్న గజేంద్రములతో సమానమైన బలము గల, కాటుక వలె, మేఘముల వలె, నల్లగా ఉండు వానరులను, మహాపర్వతశిఖరములలో నివసించు బంగారు కాంతి గల, వానరులను, మేరుపర్వతప్రాంతమునందు నివసించుచు, మైరేయ మను మధువును సేవించుచుండు బాలసూర్యునివర్ణము వంటి వర్ణము గల భయంకరమైన వేగము గల వానరులను, మంచి సువాసన గల అందమైన మహావనమునందు మునుల ఆశ్రమములతో రమ్యములైన అన్ని వైపులా ఉన్న వనాంతములందు నివసించువారిని, భూమిపై ఉన్న సర్వవానరులను, నీవు అధికమైన వేగము గల వానరులను పంపి సామదానాది ఉపాయములతో శీఘ్రముగా ఇక్కడికి రప్పింపుము.(2-9)

ఇంతకు పూర్వమే నా ఆజ్ఞ ప్రకారము పంపబడిన మహావేగవంతులైన వానరులను తొందరపెట్టుటకై నీవు మరల మరి కొందరు వానరులను పంపుము. కామోపభోగములందు ఆసక్తులైనవారిని, పనులలో దీర్ఘాలోచన చేయువారిని, సమస్తమైన వానరశ్రేష్ఠులను వెంటనే ఇక్కడికి రప్పించుము. నా ఆజ్ఞ ప్రకారము పదిరోజుల లోపుగా రాని, రాజాజ్ఞను ధిక్కరించే దురాత్ములకు మరణదండము విధింపబడును.(10-12)

నా అధికారములో ఉన్న వందలకొలది, వేలకొలది, కోట్లకొలది వానరశ్రేష్ఠులు నా ఆజ్ఞ ప్రకారము ఇక్కడికి రావలెను. భయంకరమైన ఆకారములతో మేఘముల వలె, పర్వతముల వలె ఉన్న వానరులు ఆకాశమును కప్పివేయుచున్నారా అన్నట్లు నా ఆజ్ఞ ప్రకారము ఇక్కడికి వచ్చెదరు గాక! మార్గమును తెలిసిన వానరులు వేగముగా వెళ్లి నా ఆజ్ఞ ప్రకారము భూమిపై ఉన్న సమస్తవానరులను తొందరగా తీసికొని వచ్చెదరుగాక!"(13-15)

హనుమంతుడు సుగ్రీవుని ఆజ్ఞ ప్రకారము పరాక్రమవంతులైన వానరులను అన్ని దిక్కులకు పంపెను.(16)

పక్షిమార్గమునందు, నక్షత్రమార్గమునందు సంచరించ గలిగిన ఆ వానరులు సుగ్రీవునిచే పంపబడి క్షణకాలములో ఆకాశముపైకి ఎగిరిరి. ఆ వానరులు వెళ్లి సముద్రములలోను, పర్వతములమీద, వనములలోను, సరస్సులలోను నివసించు

వానరులను, అందరిని రామకార్యార్థమై రావలె నని ప్రేరేపించిరి.(17, 18)

ఆ వానరులు మృత్యుదేవతతోను యమునితోనూ సమానుడైన, వానరరాజులకు రాజైన సుగ్రీవుని ఆజ్ఞ విని అతనికి భయపడుచు వచ్చిరి.(19)

పిమ్మట ఆ పర్వతమునుండి కాటుక వలె నల్లని కాంతి గల గొప్ప బలము గల మూడు కోట్ల వానరులు రాము దున్న చోటికి వచ్చిరి. సూర్యుడు అస్తమించు పర్వతముపై నివసించు శుద్ధమైన బంగారపు ఛాయగల పదికోట్ల వానరులు ఆ పర్వతమునుండి బయలుదేరిరి. కైలాసశిఖరములనుండి సింహముల జూలు వంటి కాంతిగల వెయ్యి కోట్ల వానరులు వచ్చిరి. ఫలమూలములతో జీవించుచు హిమవత్పర్వతముపై నివసించు వానరుల వెయ్యికోట్ల సహస్రములు వచ్చిరి. వింధ్యపర్వతమునుండి వేలకొలది కోట్ల సంఖ్యలో అంగారకునితో సమానులు, భయంకరులు, భయంకరమైన పని చేయువారు అయిన వానరులు శీఘ్రముగా వచ్చిరి. క్షీరసముద్రతీరమునందు, తమాలవనములో నివసించుచు నారికేళఫలములను భక్షించు వానరులు ఎందరో వచ్చిరి. వారికి లెక్క లేదు. గొప్ప బలము గల వానరసేన సూర్యుని మ్రింగివేయుచున్నదా అన్నట్లు వనములనుండి, గుహలనుండి, నదులనుండి బయలుదేరి వచ్చెను.(20-26)

సమస్తవానరులను తొందరగా పిలుచుటకు మొదట వెళ్లిన వానరులందరు హిమవత్పర్వతముమీద ఆ మహావృక్షమును చూచిరి. పవిత్రమైన ఆ హిమవత్పర్వతముమీద పూర్వము సకలదేవతల మనస్సులకు ఆనందమును కలిగించు మనోహరమైన, ఒక యజ్ఞము మహేశ్వరుని ఉద్దేశించి చేయబడెను. అక్కడ ఆ వానరులు ఇటు అటు చెదిరి పడిన యజ్ఞాన్నమునుండి పుట్టిన అమృతము వలె మధురమైన మూలములను, ఫలములను చూచిరి. ఎవరైన ఆ యజ్ఞాన్నమునుండి పుట్టిన శ్రేష్ఠములు, మనోహరములు అయిన ఫలములను, మూలములను ఒక్క పర్యాయము తిన్నచో అతనికి ఒక్క మాసమువరకు ఆకలి ఉండదు.(27-30)

ఫలములను భుజించు ఆ వానరులు శ్రేష్ఠములైన ఆ మూలములను, ఫలములను కొన్ని దివ్యౌషధులను తీసుకొనిరి. అచటకు వెళ్లిన వానరులు సుగ్రీవునికి సంతోషమును కల్గించుటకై ఆ యజ్ఞస్థానమునుండి పరిమళించుచున్న పుష్పములను కూడ తీసికొని వచ్చిరి. ఆ వానరు లందరు భూమిమీద నున్న వానరు లందరిని సుగ్రీవాజ్ఞ ప్రకారము ప్రేరేపించి వారి గుంపులు వచ్చుటకు ముందుగానే తొందరగా

తిరిగి వచ్చిరి. శీఘ్రముగా సంచరించు ఆ వానరులు తొందరగా కిష్కింధను చేరి ఆ సమయమునందు సుగ్రీవుడు ఎక్కడ ఉండెనో అచటికి వెళ్లిరి. ఆ వానరులు ఓషధు లన్నింటిని, ఫలమూలములను తీసికొని వచ్చి సుగ్రీవునకు సమర్పించి ఆతనితో ఇట్లనిరి.(31-35)

"మేము అన్ని పర్వతములకు, నదులకు, వనములకు వెళ్లినాము. భూమిమీద వానరు లందరు నీ ఆజ్ఞ ప్రకారము వచ్చుచున్నారు."(36)

వానరరాజైన సుగ్రీవుడు ఆ మాటలు విని సంతోషించి వారు తెచ్చిన కానుకలను అన్నింటిని స్వీకరించెను.(37)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ముప్పది ఏడవ సర్గము సమాప్తము.

ముప్పది ఎనిమిదవ సర్గము

సుగ్రీవుడు లక్ష్మణునితో కలిసి రాముని వద్దకు వెళ్లి ఆతని పాదములకు నమస్కరించుట, రాముడు ఆతనితో మంచి మాటలు పలుకుట.

సుగ్రీవుడు వారు తీసుకొని వచ్చిన కానుకలను అన్నింటిని స్వీకరించి మంచి మాటలు పలికి పంపివేసెను. సుగ్రీవుడు పని పూర్తి చేసికొని వచ్చిన వేలకొలది ఆ వానరులను పంపివేసి తాను మహాబలశాలి యైన రాముడు కూడా కృతార్థులైనట్లు భావించెను.(1, 2)

లక్ష్మణుడు సుగ్రీవునకు సంతోషము కలిగించుచు వినయపూర్వకముగా "ఓ సౌమ్యుడా! నీకు ఇష్టమైనచో కిష్కింధనుండి బయలుదేరి రామునివద్దకు రమ్ము" అని పలికెను.(3)

సుగ్రీవుడు ప్రేమపూర్వకముగా లక్ష్మణుడు పలికిన ఆ మాట విని చాల సంతోషించి "అట్లే అగుగాక! వెళ్లెదము. నేను నీ ఆజ్ఞను పాలించవలెను." అని పలికెను. సుగ్రీవుడు శుభలక్షణములు గల లక్ష్మణునితో ఇట్లు పలికి తార మొదలైన స్త్రీలను అంతఃపురములోనికి పంపివేసెను.(4-6)

సుగ్రీవుడు "ఇటు రండి" అని వానరులను బిగ్గరగా పిలచెను. ఆతని మాట విని అంతఃపురస్త్రీలను చూచుటకు తగిన వానరులు అంజలి ఘటించి శీఘ్రముగా

వచ్చిరి. సూర్యునితో సమానమైన కాంతి గల సుగ్రీవుడు వచ్చిన ఆ వానరులను చూచి " నా పల్లకిని వెంటనే తీసుకొని రండి" అని పలికెను.(7, 8)

సుగ్రీవుని మాట ప్రకారము శీఘ్రముగా వెళ్లు ఆ వానరులు చూచుటకు అందమైన పల్లకిని తీసుకొని వచ్చిరి. సుగ్రీవుడు ఆ పల్లకిని చూచి "లక్ష్మణా! శీఘ్రముగా ఎక్కుము." అని లక్ష్మణునితో పలికెను. సుగ్రీవుడు లక్ష్మణునితో ఇట్లు పలికి చాలమంది వానరులు మోయుచున్న, సూర్యునితో సమానమైన ఆ బంగారు వాహనమును లక్ష్మణునితో కూడ ఎక్కెను.(9-11)

శ్రేష్ఠమైన రాజ్యలక్ష్మిని పొందిన ఆ సుగ్రీవుడు వందిమాగధులు స్తుతించుచుండగా బయలుదేరెను. ఆతని శిరస్సుపై తెల్లని ఛత్రము పట్టిరి. తెల్లని విజామరలు నలుమూలల వీచుచుండిరి. శంఖములు, భేరీలు మ్రోగుచుండెను. ఆయుధములు ధరించిన శూరులైన వానరులు వందలకొలది తన చుట్టూ వచ్చుచుండగా ఆ సుగ్రీవుడు రాముడు నివసించుచున్న ప్రదేశమునకు వెళ్లెను. రాముడు నివసించుచున్న శ్రేష్ఠమైన ఆ ప్రదేశమును చేరి గొప్ప తేజస్సు గల ఆ సుగ్రీవుడు, లక్ష్మణుడు పల్లకినుండి దిగిరి.(12-15)

పిమ్మట అతడు రాముని సమీపించి దోసిలి కట్టి నిలబడెను. అతడు ఆ విధముగా దోసిలి కట్టి నిలిచి యుండుట చూచి, వానరు లందరు కూడ అట్లే చేసిరి.(16)

రాముడు పద్మముల మొగ్గలతో నిండిన చెఱువు వలె ఉన్న ఆ పెద్ద వానరసైన్యమును చూచి సుగ్రీవుని విషయమున స్నేహభావమును పొందెను.(17)

రాముడు తన పాదములపై శిరస్సు ఉంచి నమస్కరించుచున్న ఆ సుగ్రీవుణ్ణి లేవదీసి ప్రేమతోను, గౌరవభావముతోను కౌగిలించుకొనెను. ధర్మాత్ముడైన రాముడు ఆతనిని కౌగిలించుకొని "కూర్చుండుము" అని పలికెను. అతడు కూర్చున్న పిమ్మట ఆతనితో ఇట్లనెను.(18, 19)

"వీరుడవైన ఓ సుగ్రీవా! ఎవడు ధర్మార్థకామములను ఆ యా కాలములందు విభజించుకొని సేవించునో అతడే రాజు. ధర్మార్థములను విడచి కామమును మాత్రమే సేవించువాడు చెట్టు చివరి కొమ్మపై నిద్రించినవాడు కింద పడిన తరువాతనే మేల్కొని నట్లు, ఆపదలలో చిక్కుకొని పిమ్మటనే తన తప్పిదమును గ్రహించును.(20, 21)

అమిత్రులను వధించుచు, మిత్రులను సంపాదించుకొనుచుండు రాజు రాజధర్మమును పాలించినవాడగును. అతడే ధర్మార్థకామముల ఫలమును అనుభవించగలడు. మనము ప్రయత్నము చేయవలసిన సమయము వచ్చినది. అందుచేత నీ మంత్రులతో ఆలోచించుము.(22, 23)

రాముని మాటలు విని సుగ్రీవుడు అతనితో ఇట్లు పలికెను. "రామా! పోయిన ఐశ్వర్యమును, కీర్తిని, ఈ శాశ్వతమైన వానరరాజ్యమును నేను నీ అనుగ్రహమువలన పొందితిని. నీవు, నీ సోదరుడు అనుగ్రహించి చేసిన ఉపకారమునకు ప్రత్యుపకారము చేయకపోయినచో ధర్మమునకు విఘాతము కలిగించిన పురుషుడను అగుదును. వందలకొలది ఈ వానరులు, భూమిమీద బలశాలులైన వానరు లందరినీ తీసికొని వచ్చినారు.(24-27)

రామా! మహారణ్యములతోను, వనములతోను, దుర్గములతోను పరిచయ మున్నవారు, చూచుటకు భయంకరులు అయిన భల్లూకములు, వానరులు, శూరులైన గోలాంగులములు, దేవగంధర్వపుత్రులు, స్వేచ్ఛారూపము గలవారు అయిన వానరులు తమ తమ సైన్యములతో వచ్చుచున్నారు; మార్గమధ్యమునందు ఉన్నారు.(28,29)

శత్రుసంహారకుడవు, వీరుడవు అయిన ఓ! రాజా! శతము, లక్ష, కోటి అయుతము, శంకువు, అర్బుదము, నూరు అర్బుదములు, మధ్య, అంత్యము అను సంఖ్యలలో ఉన్న వానరులతో కూడిన వానరనాయకులు దారిలో ఉన్నారు. సముద్ర పరార్థసంఖ్యలలో ఉన్న వానరులు, మహేంద్రునితో సమానమైన పరాక్రమము గలవారు, మేరువింధ్యపర్వతములమీద నివసించువారు అయిన వానర సేనానాయకులు నీవద్దకు రాగలరు.(30-32)

ఆ వానరు లందరు నీ వద్దకు రాగలరు. వారు రాక్షసుడైన రావణుని, వాని బంధువులను యుద్ధమునందు సంహరించి సీతను తీసికొని రాగలరు."(33)

పరాక్రమవంతుడైన రాముడు, సుగ్రీవుడు తన ఆజ్ఞను పాలించి ప్రయత్నము చేయుచున్నందులకు సంతోషించెను. ఆతని నేత్రములు నల్ల కలువలు వికసించి నట్లు ఆనందముతో వికసించెను.(34)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ముప్పది ఎనిమిదవ సర్గము సమాప్తము.

ముప్పది తొమ్మిదవ సర్గము

రాముడు సుగ్రీవునికి తన కృతజ్ఞతను తెలుపుట. వానరసేనానాయకులు తమ తమ సేనలతో చేరుట.

రాముడు ఇట్లు పలుకుచు చేతులు జోడించి నమస్కరించుచున్న సుగ్రీవుని కౌగిలించుకొని ఇట్లు పలికెను.(1)

"సౌమ్యుడా! ఇంద్రుడు వర్షించుచున్నాడనగా, వేయి కిరణములు గల ఈ సూర్యుడు ఆకాశమునుండి చీకటిని తొలగించుచున్నాడనగా, చంద్రుడు తన కాంతిచేత రాత్రిని నిర్మలము చేయుచున్నా డనగా నీవంటి వాడు మిత్రులకు ఆనందము కల్గించుచున్నా డనగా దీనిలో ఆశ్చర్యపడవలసినది లేదు. నీవు ఈ విధముగా మంచి కార్యమును చేయుట ఆశ్చర్యకరము కాదు. ఎల్లపుడు ప్రియముగా మాటలాడు నిన్నుగూర్చి నాకు బాగుగా తెలియును.(2-4)

నీతో కలిసి యుద్ధములో శత్రువు లందరిని, జయించగలను. మంచి హృదయము గల మిత్రుడవైన నీవే నాకు సహాయము చేయ దగినవాడవు. రాక్షసాధముడైన రావణుడు, అనుహ్లాదుడు పులోముని కుమార్తెయైన శచీదేవిని అపహరించి నట్లు సీతను తన వినాశముకొరకే మోసగించి అపహరించినాడు. శత్రుసంహారకుడై దేవేంద్రుడు దృప్తుడైన శచీదేవి తండ్రిని వలె, ఆ రావణుని వాడియైన బాణములతో కొద్ది కాలములో సంహరించెదను."(5-7)

ఇంతలో సూర్యుని ఉష్ణము, తీవ్రము అయిన కాంతిని కప్పివేయుచు పరాగము ఆకాశమునందు వ్యాపించెను. ఆ పరాగము వ్యాపించుటచేత దిక్కులు వ్యాకులములు అయ్యెను. పర్వతములతో, వనములతో, అరణ్యములతో కూడిన భూమి యంతయు చలించెను.(8, 9)

ఇంతలో మరుక్షణమునందే పర్వతముల వలె ఉన్న తీక్ష్ణమైన కోరలు గల అసంఖ్యాకులైన వానరులు వచ్చి ఆ ప్రదేశము నంతను కప్పివేసిరి. మహాబలశాలులైన ఆ వానరసేనానాయకులతో వందలకొలది కోట్ల వానరులు వారి పరివారముతో వచ్చిరి. ఆ వానరులలో కొందరు నదులలోను, కొందరు పర్వతములపైనను, కొందరు సముద్రమునందు నివసించువారు, మేఘము వలె గర్జించు మహాబలవంతులైన కొందరు వానరులు వివిధవర్ణములలో ఉండిరి. కొందరు బాలసూర్యుని వంటి వర్ణముతోను, కొందరు తెల్లని కాంతితోను, కొందరు పద్మముల కింజల్కముల వంటి కాంతితోను, ప్రకాశించుచుండిరి. వారిలో కొందరు

మేరుపర్వతముపై నివసించువారు.(10-13)

అపుడు లక్షకోట్ల వానరులతో కలిసి వచ్చిన శ్రీమంతుడు, వీరుడు అయిన శతబలి అనే వానరుడు కనబడెను.(14)

పిమ్మట మేరుపర్వతమువంటి కాంతి గల పరాక్రమవంతుడైన తార తండ్రి సుషేణుడు చాల వేలకోట్ల వానరులతో కనబడెను. అట్లే సమర్థుడు, సుగ్రీవుని మామగారు అయిన రుమ తండ్రి వేయి కోట్ల సైన్యముతో కూడి వచ్చెను.(15, 16)

పద్మముల కింజల్కముల వంటి శరీరకాంతి, బాలసూర్యునివంటి ముఖము కలిగినవాడు, బుద్ధిమంతుడు, వానరశ్రేష్ఠుడు, వానరులు అందరిలోను మంచి స్వభావము కలవాడు, శ్రీమంతుడు, హనుమంతుని తండ్రియైన కేసరి అనే వానరనాయకుడు అనేక సహస్రసంఖ్యలో ఉన్న వానరులతో కలిసి వచ్చెను. ఇంతలో వేయి కోట్ల వానరులతో కలిసి వచ్చిన భయంకరమైన పరాక్రమము గల, గోలాంగూలముల మహారాజు అయిన గవాక్షుడు కనబడెను. శత్రువినాశకుడైన ధూమ్రుడు భయంకరమైన వేగము గల రెండు వేల కోట్ల భల్లూకములతో కలసి వచ్చెను.(17-20)

మహాపరాక్రమము గల పనసు డనే సేనానాయకుడు మహాపర్వతములతో సమానులైన భయంకరులైన మూడు కోట్ల వానరులతో కలిసి వచ్చెను. పిమ్మట పది కోట్ల వానరులతో కలిసి వచ్చిన నల్లటి కాటుక కుప్ప వంటి పెద్ద శరీరము గల నీలు డనే సేనానాయకుడు కనబడెను. పిమ్మట మేరుపర్వతమువంటి కాంతి గల మహాపరాక్రమవంతుడైన గవయు డను సేనానాయకుడు ఐదు కోట్ల మంది వానరులతో కలిసి వచ్చెను. బలశాలియైన దరీముఖు డను సేనానాయకుడు వెయ్యి కోట్ల వానరులతో వచ్చి సుగ్రీవునివద్ద నిలబడెను.(21-24)

మహాబలవంతులు, అశ్వినీదేవతల పుత్రులు అయిన మైందద్వివిదులు ఇద్దరు ఒక్కొక్కరు వేయి కోట్ల వానరులతో కలిసి వచ్చి కనబడిరి. బలవంతుడు, వీరుడు, మహాతేజశ్శాలీ యైన గజుడు మూడు కోట్ల వానరులతో కలిసి సుగ్రీవునివద్దకు వచ్చెను. మహాతేజశ్శాలియైన జాంబవంతు డనే భల్లూకరాజు పది కోట్ల భల్లూకములతో సుగ్రీవుని వద్దకు వచ్చెను. పరాక్రమవంతులైన వానరులతో కూడి తేజఃశాలి, బలవంతుడు అయిన రుమణు డను వానరుడు వంద కోట్లమంది వానరులతో కూడినవాడై శీఘ్రముగా వచ్చెను.(25-28)

పదివేల కోట్ల వానరులు, లక్షవేల కోట్ల వానరులు వెంటరాగా గంధమాదనుడు వచ్చెను. తండ్రి వంటి పరాక్రమము గల యువరాజైన అంగదుడు వేయి పద్మముల,

నూరు శంకువుల వానరులతో కూడ వచ్చెను. నక్షత్రము వంటి కాంతి, భయంకరమైన పరాక్రమము గల తారు డను వానరుడు ఐదు కోట్ల వానరులతో దూరమునుండి కనబడెను. పదకొండు కోట్ల వానరులకు ప్రభువు, వీరుడు అయిన ఇంద్రజానువు అను సేనానాయకుడు ఆ సైనికులతో కూడ వచ్చెను.(29-32)

బాలసూర్యుని వంటి కాంతి గల రంభుడు వానరుల అయుతముతోను, సహస్రముతోను, శతముతోను కూడినవాడై వచ్చెను. సేనానాయకుడు, వీరుడు, బలవంతుడు అయిన దుర్ముఖుడనే వానరుడు రెండు కోట్ల వానరులతో కలిసి వచ్చెను. హనుమంతుడు కైలాసశిఖరముల వంటి ఆకారములు గల, భయంకరమైన పరాక్రమము గల వెయ్యి కోట్ల వానరులతో కూడి వచ్చెను. గొప్ప పరాక్రమము గల నలుడు కూడ వంద కోట్ల ఒక వెయ్యి ఒక వంద వానరులతో కలిసి వచ్చెను. శ్రీమంతుడైన దరీముఖుడు పది కోట్ల వానరులతో కలిసి, ధ్వని చేయుచు మహాత్ముడైన ఆ సుగ్రీవుని వద్దకు వచ్చెను.(33-37)

శరభుడు, కుముదుడు, వహ్ని, రంభుడు, అసంఖ్యాకులైన కామరూపము గల ఇంకా ఎందరో వానరులు, వానరసేనానాయకులు, సకలభూమిని, పర్వతములను, వనములను కప్పివేయుచు వచ్చి నేలమీద వాలిరి.(38, 39)

ఆ వానరులు దుముకుచు, ఎగురుచు, గర్జించుచు, మేఘములు సూర్యుని చుట్టూ చేరినట్లు, సుగ్రీవుని చుట్టూ చేరిరి. శ్రేష్ఠమైనవారు, బలము గల బాహువులు గలవారు అయిన ఆ వానరులు అనేక శబ్దములను చేయుచు వచ్చి చేరి, శిరస్సులు వంచి వానరరాజైన సుగ్రీవునకు తమ రాకను తెలిపిరి. మరి కొందరు వానరనాయకులు యథోచితముగా కలిసి వచ్చి, సుగ్రీవునితో కలిసి చేతులు జోడించి నిలబడిరి.(40-42)

ధర్మములు తెలిసిన సుగ్రీవుడు తొందరపడుచు చేతులు జోడించి నిలచి శీఘ్రముగా వచ్చిన వారి నందరిని గూర్చి రామునకు తెలిపి వారితో ఇట్లు పలికెను.(43)

"ఓ! వానరనాయకులారా! మీ మీ సైన్యములను సుఖముగా పద్ధతి ప్రకారము పర్వతములమీద, సెలయేళ్లవద్ద, అన్ని వనములలోను నిలిపినట్లయితే బలమును గూర్చి తెలిసిన రాముడు మీ బలమును తెలిసికొనగలడు."(44)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ముప్పది తొమ్మిదవ సర్గము సమాప్తము.

నలుబదవ సర్గము

సుగ్రీవుడు వానరులను సీతాన్వేషణార్థము తూర్పు దిక్కుకు పంపుచు అక్కడ ఉన్న ప్రదేశములను వర్ణించి చెప్పుట.

పిమ్మట కార్యము సిద్ధించిన వానరప్రభువైన సుగ్రీవుడు నరులలో శ్రేష్ఠుడు శత్రుసేనాసంహారకుడు అయిన రామునితో ఇట్లనెను.(1)

"బలవంతులు, స్వేచ్ఛగా సంచరించువారు, మహేంద్రుని వంటి కాంతి గలవారు, నాకు తెలిసిన దేశములలో నివసించువారు అయిన వానరశ్రేష్ఠులు వచ్చి నిలచి ఉన్నారు. దైత్యులతోను, దానవులతోను సమానులు, భయంకరులు అయిన ఆ వానరులు గొప్ప పరాక్రమము గల బలవంతులైన వానరులతో కలిసి వచ్చినారు. రామా! భూమిమీద, ఉదకముమీద సంచరించ గలవారు, అనేకపర్వతములలో నివసించువారు అయిన, వానరులు అనేక కోట్లకొలది నీకు కింకరులై వచ్చి యున్నారు. వీరి పనులు, పూర్వము వీరు చేసిన కార్యములు ప్రసిద్ధమైనవి. బలవంతులైన వీరు అలసట లేనివారు. పరాక్రమముచేత ప్రసిద్ధులు. ప్రయత్నము చేయుటలో ఉత్తములు.(2-5)

శత్రుసంహారకుడవైన ఓ! రామా! ప్రభువు హితమునే కోరు ఈ వానరు లందరు ప్రభువు ఆజ్ఞ ప్రకారము నడుచువారు. వీరు నీకు ఇష్టమైన కార్యమును చేయగలరు. ఈ సమయమున ఏది తగిన కార్యమో అది చెప్పుము. నీ వశమును చేరిన నీ సైన్యమును ఆజ్ఞాపించుము. ఈ కార్యమును గూర్చిన అన్ని విషయములు నాకు తెలిసినవే. ఐనను నీవు తగు విధముగా ఆజ్ఞాపించుము."(6-9)

రాముడు ఇట్లు పలుకుచున్న సుగ్రీవుని కౌగిలించుకొని ఇట్లు పలికెను.(10)

"గొప్ప బుద్ధి గల ఓ! సుగ్రీవా! సీత జీవించి ఉన్నదా! లేదా? అను విషయమును, రావణుడు నివసించు దేశమును తెలుసుకొనవలెను. సీతను గూర్చి, రావణుని నివాసస్థానమును గూర్చి తెలిసికొనిన పిమ్మట నీతో కలిసి నేను ఆ సమయమునకు తగునట్లుగా చేయగలను.(11, 12)

ఈ అన్వేషణకార్యము చేయుటకు నాకు కాని, లక్ష్మణునకు కాని సామర్థ్యము లేదు. నీవే ఇందుకు సమర్థుడవు. ఇది సఫల మగుటకు నీవే కారణమైనవాడవు. నా కార్యము విషయమున చేయవలసిన నిశ్చయమును నీవే ఆజ్ఞాపించుము. నా

కార్యమును గూర్చి నీకు బాగుగా తెలియును. సందేహము లేదు. నీవు మంచి హృదయము కలవాడవు. వినయము, పరాక్రమము, బుద్ధిబలము కలవాడవు. కాలవిశేషములను గుర్తించగలవాడవు. ఆప్తుడవు. విషయములు బాగుగా తెలిసినవాడవు. మా హితమునందు శ్రద్ధగల మిత్రుడవు."(13-15)

సుగ్రీవుడు ఆ మాటలు విని పర్వతము వలె ఉన్నవాడు, మేఘము వంటి ధ్వని కలవాడు, బలవంతుడు, వానరుల ప్రభువు అయిన వినతు డనే సేనానాయకునితో రామలక్ష్మణుల సమక్షమున ఇట్లు పలికెను.(16)

"ఓ! వానరోత్తమా! నీవు దేశమును, కాలమును, నీతిని గుర్తించి కార్యమును నిర్ణయించుటలో సమర్థుడవు. సూర్యచంద్రులతో సమానులైన, బలవంతులైన లక్షమంది వానరులతో కలిసి నీవు శైలములతోను, వనములతోను, అడవులతోను నిండిన తూర్పు దిక్కునకు వెళ్లుము. అక్కడ గిరిదుర్గములయందు, వనములందు, నదులందు సీతను, రావణుని స్థానమును వెదకుడు.(17-19)

రమ్యములైన గంగా -సరయూ-కౌశికీ-యమునా-సరస్వతీ-సింధు నదులను, మణులవంటి నిర్మలమైన ఉదకము గల శోణనదమును, యామునపర్వతమును, మహీనదిని, శైలములతోను అడవులతోను ప్రకాశించుచున్న కాలమహీనదిని, బ్రహ్మమాల-విదేహ-మాలవ-కాశి-కోసల-పుండ్ర-అంగదేశములను, మగధదేశములోని మహాగ్రామములను, కోశకారులనే రాజుల రాజ్యమును, వెండి గనులు గల దేశమును సీతకొరకై వెదుకుడు. రాముని భార్య, దశరథుని కోడలు అయిన సీతకొరకై మీరు ఆ ప్రదేశ మంతా వెదకవలెను.(20-24)

ఓ! వానరులారా! సముద్రములో మునిగి యున్న పర్వతములను, పట్టణములను, దీర్ఘమైన మందరపర్వతాగ్రమును ఆశ్రయించి కొందరు నివసించుచుందురు. వారిలో కొందరికి చెవులు ఉండవు. కొందరికి పెదవులే చెవులు. కొందరి ముఖములు ఇనుప ముఖముల వలె భయంకరముగా నుండును. వాళ్లు మహావేగము గలవారు. వారికి ఒక పాద ముండును. నాశము లేని(చంపుటకు శక్యము కాని) బలవంతులైన కొందరు మనుష్యులను తినివేయుదురు. కొందరు కిరాతుల శిరస్సులు తీక్ష్ణముగా పొడవుగా ఉండును. బంగారు ఛాయ గల కొందరు చూచుటకు అందముగా ఉందురు. ద్వీపములలో నివసించు కొందరు కిరాతులు పచ్చి చేపలను తిందురు. నరవ్యాఘ్రములు అను పేరు గల భయంకరులైన

కొందరు నీటి మధ్యలో సంచరించుచుందురు. వీరి స్థానముల నన్నింటిని మీరు వెదకవలెను. ఆ స్థానములు చేరుటకు పర్వతముల మీదుగా వెళ్లవలెను. కొన్ని చోట్ల తెప్పలచేతను, మరికొన్ని చోట్లకు ఎగురుచు వెళ్లవలెను.(25-29)

మీరు ప్రయత్నవంతులై అందరు కలిసి ఏడు రాజ్యములతో ప్రకాశించుచున్న యవద్వీపమును, బంగారు గనులతో నిండిన సువర్ణద్వీపమును, రజతద్వీపమును వెదకుడు. యవద్వీపమును దాటి శిశిర మను పర్వతమున్నది. దేవతలకు, దానవులకు నివాసస్థానమైన ఆ పర్వతశిఖరములు స్వర్గమును స్పృశించుచుండును. ఈ ద్వీపములలోని పర్వతదుర్గములయందు, జలప్రపాతములయందు, వనములలోను కీర్తిమంతురాలైన సీతకొరకు వెదకుడు.(30-32)

అక్కడ నుండి ఎఱ్ఱని నీరుగల, శీఘ్రముగా ప్రవహించే శోణనదిని చేరి, అక్కడినుండి సిద్ధులు, చారణులు నివసించు సముద్రము ఆవతలి ఒడ్డు చేరి, దాని రమ్యములైన తీర్థములలోను, విచిత్రములైన అడవులలోను సీతను, రావణుని వెదకవలెను. (33,34)

పిమ్మట భయంకరములైన సముద్రద్వీపములను, గాలిచే కదల్చబడి ధ్వని చేయుచు చాల భయంకరమైన, తరంగములతో నిండిన సముద్రమును వెదుకుడు. అక్కడ చాల కాలమునుండి ఆకలితో బాధపడుచున్న పెద్ద పెద్ద దేహములు గల అసురులు, బ్రహ్మదేవుని అనుజ్ఞచేత, నిత్యము తమ సమీపమునకు వచ్చిన వారిని నీడను పట్టి లాగి తినుచుందురు. మహాసర్పములకు నివాసస్థానమైన, మేఘము వంటి మహాధ్వని గల ఆ మహోదధిని తీరమార్గముననే(లేదా ఉపాయముచేత) దాటి దానితరువాత ఎఱ్ఱని జలము గల లోహిత మను పేరు గల భయంకరమైన సముద్రమును చేరి అక్కడ చాల పెద్దదైన ఆ కూటశాల్మలీవృక్షమును చూడగలరు.(35-38)

అక్కడ కైలాసపర్వతము వలె ఉన్న గరుత్మంతుని గృహము మీకు కనబడును. రత్నములచేత అలంకరించబడిన ఆ గృహమును విశ్వకర్మ నిర్మించెను. అక్కడ పర్వతములవంటి ఆకారములతో భయంకరముగా ఉండు, అనేకవిధములైన రూపములు గల, మహాబలశాలులైన మందేహు లనే రాక్షసులు, చూచువారికి భయము కలిగించుచు పర్వతశిఖరములమీద వ్రేలాడుచుందురు. ఆ రాక్షసులు, ప్రతిదినము సూర్యోదయసమయమున సూర్యునిచేత తపింపచేయబడి, బ్రహ్మతేజస్సులచేత కొట్టబడినవారై, నిత్యమూ సముద్రజలములో పడిపోవుచుందురు.

మరల లేచి పర్వతశిఖరములమీద వ్రేలాడుచుందురు.(39-41)

అక్కడినుండి వెళ్లి మీరు తెల్లని మేఘమువంటి కాంతి గలది, తరంగములతో ముత్యాలహారము వలె ఉన్నదీ అయిన క్షీరసముద్రమును చూడగలరు. ఆ క్షీరసముద్రమధ్యము నందు ఋషభ మనే తెల్లని పర్వతమున్నది. ఆ పర్వతము మీద దివ్యమైన సువాసన గల పుష్పించిన వృక్షములు దట్టముగా ఉండును. దాని పైననే బంగారు కింజల్కములు గల ప్రకాశించుచున్న వెండి పద్మములతోను, రాజహంసలతోను అందముగా ఉన్న సుదర్శన మను ప్రసిద్ధనామము గల సరస్సు ఉన్నది.(42-44)

దేవతలు, చారణులు, యక్షులు, కిన్నరులు, వానరులు సంతోషముతో క్రీడింపవలెనను కోరికతో ఆ సుదర్శనసరస్సు వద్దకు వెళ్లుచుందురు. అప్పుడు క్షీరసముద్రమును దాటి వెళ్లి వెంటనే అందరికి భయమును కలిగించు జలసముద్రమును చూడగలరు. (45,46)

ఆ సముద్రములో ఔర్వఋషి కోపము వలన పుట్టిన అశ్వముఖము గల గొప్ప తేజస్సు ఉన్నది. స్థావరజంగమములతో కూడి మహావేగము గలిగిన ఆ సముద్రజలము ఆ తేజస్సుకు ఆహారము అని చెప్పుదురు. అక్కడ వడవాగ్నిని చూచి ఏమీ చేయజాలక సముద్రములోని ప్రాణులు అరచుచుండు ధ్వని వినబడును. మధురమైన ఉదకము గల ఆ సముద్రము ఉత్తరతీరమునందు పదమూడు యోజనములు వ్యాపించి బంగారు కాంతి గల జాతరూపశిలము అను మహాపర్వత మున్నది.(47-49)

మీకు అక్కడ వేయి పడగలు గల, భూభారమును వహించు ఆదిశేషుడు ఆ పర్వతాగ్రముపై కూర్చుండి కనబడును. సమస్తదేవతలచే నమస్కరింపబడిన ఆ ప్రభువు చంద్రుని కాంతి వంటి కాంతితో ప్రకాశించుచుండును. పద్మపత్రముల వలె విశాలములైన నేత్రములు గల ఆ దేవుడు నల్లటి వస్త్రము ధరించి యుండును. (50,51)

మూడు తలలు గల చుట్టూ వేదిక కట్టిన ఒక బంగారు తాళవృక్షము ఆ మహాపర్వతము పైభాగమునందు కేతువుగా స్థాపించబడినది. ఈ తాళవృక్షనిర్మాణమును దేవతలు తూర్పు దిక్కున చేసి యున్నారు. దాని తరువాత బంగారు ఉదయపర్వతము శోభతో ప్రకాశించుచుండును. బంగారు వికారము,

శ్రేష్ఠము, వేదికలతో కూడినది, నూరుయోజనములు పొడవుగలది అయిన దాని అగ్రభాగము ఆకాశమును స్పృశించుచు ప్రకాశించుచుండును. అది బంగారు వికారమైనది; దివ్యములు సూర్యునితో సమానములు అయిన పుష్పించిన సాల-తాల-తమాల-కర్ణికారవృక్షములతో ప్రకాశించుచుండును. (52-55)

అక్కడ సౌమనస మను పేరు గల బంగారు శిఖరము ఉన్నది. స్థిరమైన ఆ శిఖరము ఒక యోజనము విస్తీర్ణము, పది యోజనములు ఎత్తు గలిగి యున్నది. పూర్వము త్రివిక్రమరూపసందర్భమునందు పురుషోత్తముడైన విష్ణువు ముందుగా ఆ సౌమనసశిఖరముపై పాదమును ఉంచి, రెండవ పాదన్యాసమును మేరుపర్వతశిఖరము మీద చేసెను. సూర్యుడు జంబూద్వీపమునకు ఉత్తరముగా సంచరించి, అత్యున్నతమైన ఆ శిఖరమును చేరి, పిమ్మట మేరువుకు దక్షిణముగా నున్న వారికి చాలవరకు కనబడును. (56-58)

అక్కడ సూర్యునితో సమానమైన వర్ణము గల, తపశ్శాలులైన వైఖానసులను వాలఖిల్యమహర్షులు ప్రకాశించుచు కనబడుదురు. సూర్యరూపమైన ఏ తేజస్సుకు ఎదుట సమస్తప్రాణుల నేత్రములు ప్రకాశించునో అట్టి తేజస్సు(సూర్యుడు) ఉండు సుదర్శనద్వీపము ఇదే. (59, 60)

ఆ ఉదయపర్వతపైభాగములందు గుహలలోను, అరణ్యములలోను అన్ని చోట్ల కూడ రావణునికొరకు, సీతకొరకు వెదకవలెను. ఆ బంగారు పర్వతము కాంతి మహాత్ముడైన ఆ సూర్యుని కాంతి కలియుటచేత ప్రాతఃకాలసంధ్య ఎట్లగా ప్రకాశించుచుండును. బ్రహ్మ ఈ పర్వతమును పూర్వము (మొట్టమొదట) భూమికి జగత్తునకు ద్వారముగాను, సూర్యుని ఉదయస్థానముగాను సృష్టించెను. అందువలన ఈ దిక్కు 'పూర్వదిక్' అని చెప్పబడుచున్నది. మీరు ఆ పర్వతము పైభాగములయందు, కొండకాలువలయందు, గుహలయందు, అన్ని ప్రదేశములందు కూడ రావణుని సీతను వెదకుడు. (61-64)

ఆ ఉదయపర్వతము తరువాత దేవతలు నివసించు ఆ తూర్పుదిక్కునకు ఎవ్వరు వెళ్లజాలరు. చంద్రసూర్యులు లేకపోవుటచే అంధకారముచే కప్పబడి ఉన్న ఆ ప్రాంతమును ఎవ్వరును చూడజాలరు. ఆ పర్వతములయందు, గుహలలోను, నదులలోను నేను చెప్పని ప్రదేశములు ఉన్నచో వాటిలోను సీతను వెదకవలెను. (65-66)

ఓ వానరశ్రేష్ఠులారా! వానరులు అంతవరకే వెళ్లగలరు. అది దాటి సూర్యుడు

లేని, సరిహద్దులు లేని ఆ ప్రదేశమును గూర్చి నాకు తెలియదు. మీరు ఉదయపర్వతము వరకు వెళ్లి రావణుని నివాసమును, సీతజాడ తెలుసుకొని మాసములోపుగా తిరిగి రావలెను.(67, 68)

మీరు మాసము మించి ఉండకూడదు. అట్లు ఉన్నవానికి నేను మరణదండనమును ఇవ్వగలను. కార్యము పూర్తి చేసుకొని సీత జాడ తెలిసికొని తిరిగి రండి. ఓ! వానరులారా! వృక్షముల సముదాయములతో అందముగా నున్న మహేంద్రునికి ఇష్టమైన ఆ తూర్పు దిక్కునందు నేర్పుతో సంచరించి, రాముని భార్యయైన సీత జాడ తెలుసుకొని మరలి వచ్చి సుఖముగా ఉండుడు."(69,70)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని నలుబదవ సర్గము సమాప్తము.

నలుబది ఒకటవ సర్గము

దక్షిణదిక్కునందున్న ప్రదేశములను వర్ణించి చెప్పి సుగ్రీవుడు వానరవీరులను ఆ దిక్కుకు పంపుట.

సుగ్రీవుడు ఆ వానరసైన్యమును తూర్పుదిక్కుకు పంపి తరువాత బాగుగా పరీక్షింపబడిన వానరులను దక్షిణదిక్కునకు పంపెను. సుగ్రీవుడు అగ్నికుమారుడైన నీలుని, హనుమంతుని, బ్రహ్మదేవుని కుమారుడు, గొప్ప బలము గలవాడు అయిన జాంబవంతుని, సుహోత-శరారి-శరగుల్మ-గజ-గవాక్ష-గవయ-సుషేణ-వృషభ-మైంద-ద్వివిద, విజయ, గంధమాదనులను, అగ్నిపుత్రులైన ఉల్కాముఖ-అనంగులను, వేగముతోను, పరాక్రమముతోను కూడిన అంగదుడు మొదలైన వీరులను పంపెను.(1-5)

ఆ వానరవీరులకు మహాబలశాలియైన అంగదుని నాయకునిగా చేసి వారిని దక్షిణదిక్కుకు పంపించెను. ఆ సుగ్రీవుడు ఆ దిక్కునందున్న ప్రవేశింప శక్యము గాని, ప్రదేశములను గూర్చి ఆ వానరనాయకులకు చెప్పెను.(6, 7)

"అనేకశిఖరములు, వృక్షములు, లతలు గల వింధ్యపర్వతమును, మహాసర్పములు నివసించు రమ్యమైన నర్మదానదిని, రమ్యమైన గోదావరీనదిని, కృష్ణవేణి అను మహానదిని(కృష్ణవేణిని, మహానదిని) మహాసర్పములు నివసించు సుందరమైన వరదానదిని, మేఖలదేశమును, ఉత్కలదేశమును, దశార్ణనగరములను,

అబ్రవంతి-అవంతి నగరములను అన్నింటిని వెదకుడు.(8-10)

విదర్భ-ఋష్టిక-మాహిషక-మత్స్య-కళింగ-కౌశిక-ఆంధ్ర-పుండ్ర-చోళ-పాండ్య-కేరళ దేశములను, పర్వతములతోను, నదులతోను, గుహలతోను నిండిన దండకారణ్యమును, గోదావరీనదిని వీటినన్నింటినీ అన్వేషించుడు.(11, 12)

ధాతువులచేత అలంకరింపబడినది, విచిత్రమైన శిఖరములు కలది, శోభతో కూడినది, పుష్పించి చిత్రవర్ణములుగా ఉన్న అరణ్యములు కలది అయిన మలయపర్వతమునకు వెళ్లి అందమైన చందనవనములు గల ఆ మహాపర్వతమునందు వెదకుడు. పిమ్మట మీకు అక్కడ నిర్మలమైన జలములతో నిండి అందముగా నున్న కావేరీనది కనబడును. దానిలో అప్సరసస్త్రీలు విహరించుచుందురు.(13-15)

సుందరమైన మలయపర్వతశిఖరమునందు కూర్చున్న మునిశ్రేష్ఠుడైన సూర్యుని వంటి కాంతిగల అగస్త్యుడు మీకు కనబడును. పిమ్మట ప్రసన్నుడైన ఆ మహాత్ముని అనుజ్ఞ పొంది మొసళ్లతో నిండిన తామ్రపర్ణీనదిని దాటి వెళ్లుడు.(16,17)

చిత్రములైన చందనవనములు ఆవరించి యున్న ద్వీపములు, ఉదకములు గల ఆ తామ్రపర్ణీనది యువతి యైన స్త్రీ ప్రియుని చేరినట్లు సముద్రమును చేరుచున్నది. మీరు అక్కడకు వెళ్లి పాండ్యదేశము కోటకు అమర్చిన బంగారువికారమైన ముత్యములచేత, మణులచేత అలంకరింపబడిన దివ్యమైన తలుపును చూడగలరు.(18, 19)

అటు పిమ్మట సముద్రమును సమీపించి చేయవలసిన కార్యమును నిర్ణయించుకొనుడు. అక్కడ అగస్త్యుడు సముద్రమధ్యములో నిలిపిన సుందరమైన మహేంద్రపర్వతము ఉన్నది. దాని చరియలు, వృక్షములు నానావర్ణములతో ఉండును. బంగారము వికారమైన ఆ పర్వతము మహాసముద్రములోనికి చొచ్చుకొని ఉన్నది. ఆ పర్వతము వికసించిన పుష్పములు గల, అనేకవిధములైన వృక్షములతోను, లతలతోను ప్రకాశించుచుండును. చాలా మనోహరమైన ఆ పర్వతముపై దేవతలు, ఋషులు, యక్షులు, అప్సరస్త్రీలు, సిద్ధులు, చారణులు నివసించుచుందురు. దేవేంద్రుడు ప్రతిపర్వమునందు ఆ పర్వతమునకు వచ్చుచుండును.(20-23)

దాని ఆవతలి ఒడ్డున నూరు యోజనముల వైశాల్యము గల ద్వీపమున్నది. ప్రకాశించుచున్న ఆ ద్వీపమునకు మానవులు వెళ్లజాలరు. ఆ ద్వీపమునం దంతటను మీరు వెదకుడు. మీరు విశేషించి ఆ ద్వీపమునందు సీతను అన్ని విధముల

అన్వేషించవలెను. రాక్షసరాజు, దేవేంద్రునితో సమానమైన కాంతి గలవాడు, దురాత్ముడు చంపదగినవాడు అయిన రావణుడు ఆ దేశమునందే నివసించుచుండును.(24, 25)

ఆ దక్షిణసముద్రమధ్యమునందు అంగారక అను ఒక రాక్షసస్త్రీ నివసించుచుండును. ఆమె నీడను బట్టి లాగి ప్రాణులను భక్షించుచుండును. ఆ యా దేశములను గూర్చి సంశయములను ఈ విధముగా తొలగించుకొని, మీరు అమితమైన తేజస్సు గల రాముని భార్యకొరకు వెదకండి.(26, 27)

ఆ ద్వీపమును దాటిన పిమ్మట నూరు యోజనముల సముద్రములో సిద్ధులకు చారణులకు నివాసమైన పుష్పితక మను అందమైన పర్వతమున్నది. సముద్రజలములో ఉన్న చంద్రకిరణములతోను, సూర్యకిరణములతోను సమానమైన ఆ పర్వతము విశాలమైన శిఖరములతో ఆకాశమును ఒరయుచున్నట్లుండును. ఆ పర్వతముమీద ఒక శిఖరము బంగారము వికారమైనది. దానిని సూర్యుడు సేవించుచుండును. ఒక శిఖరము వెండిది. తెల్లగా నున్న ఆ శిఖరముపై చంద్రుడు నివసించును. కృతఘ్నులు కాని, క్రూరులు గాని, నాస్తికులు గాని ఆ పర్వతమును చూడజాలరు. ఓ! వానరులారా! శిరస్సు వంచి ఆ పుష్పితక పర్వతమునకు నమస్కరించి దానిపై అన్వేషించుడు. ఎదిరింప శక్యము గాని ఆ పర్వతమును దాటి ప్రవేశింప శక్యము గాని పదునాలుగు యోజనముల దూరము వెళ్లిన పిమ్మట సూర్యవంత మను పర్వత మున్నది.(28-32)

ఆ సూర్యవత్పర్వతమును దాటిన తరువాత సర్వకామములను ఫలించు, అన్ని కాలములందు మనోహరములైన వృక్షములతో కూడిన వైద్యుతమనే పర్వతమున్నది. ఆ వైద్యుతపర్వతముపై లభించు శ్రేష్ఠములైన మూలములు, ఫలములు తిని ఉత్తమములైన మధువులను త్రాగి, ముందుకు వెళ్ళుడు.(33, 34)

అక్కడ నేత్రములను మనస్సును ఆకర్షించు కుంజరమను పర్వతమున్నది. దానిమీదనే విశ్వకర్మ అగస్త్యుని గృహమును నిర్మించెను. దివ్యమైన ఆ అగస్త్యుని బంగారు గృహము అనేకవిధములైన రత్నములచేత అలంకరింపబడినదై యోజనము వైశాల్యముతో పదియోజనముల ఎత్తు ఉన్నది. అక్కడ సర్పములకు నివాసమైన భోగవతి అను నగరమున్నది. విశాలమైన వీధులతో నలువైపుల రక్షింపబడుచున్న దానిని ఎవ్వరూ ఎదిరింపజాలరు. తీక్ష్ణమైన కోరల, గొప్ప విషము గల భయంకరములైన సర్పములు దానిని రక్షించుచుండును. ఆ నగరములో సర్పరాజు,

చాల భయంకరుడు అయిన వాసుకి నివసించుచుండును. ఆ భోగవతీనగరములో అన్వేషించి దాని బయటకు వచ్చి ఆ నగరమును ఆవరించియున్న సమీపప్రదేశము లన్నింటిని వెదకవలెను.(35-39)

ఆ దేశమును దాటిన పిమ్మట సకలరత్నములతో నిండి శోభించుచున్న, ఋషభ మను మహాపర్వతమున్నది. అది వృషభాకారములో ఉండును. ఆ పర్వతముమీద గోశీర్షకము, పద్మకము, హరిశ్యామము అను చందనము, అగ్నితో సమానమైన కాంతి గల శ్రేష్ఠమైన చందనము పుట్టును.(40, 41)

ఆ చందనమును చూచి దానిని ఎన్నడును స్పృశించరాదు. భయంకరమైన ఆ వనమును రోహితులు అను గంధర్వులు రక్షించుచున్నారు. ఆ ఋషభపర్వతముమీద సూర్యునితో సమానమైన కాంతి గల శైలూషుడు, గ్రామణి, శిక్షుడు, శుకుడు, బభ్రువు అను ఐదుగురు గంధర్వరాజులు నివసించుచుందురు. అది సూర్యచంద్రఅగ్నులతో సమానమైన దేహములు గల పుణ్యాత్ములకు నివాసస్థానము. (42-44)

దాని తరువాత భూమి చివరిభాగమునందు స్వర్గమును సంపాదించిన పుణ్యాత్ము లుందురు. దాని తరువాత వచ్చు భయంకరమైన పితృలోకమునకు మీరు వెళ్లగూడదు. ఆ యముని రాజధాని భయంకరమైన చీకటిచేత ఆవరింపబడియుండును. మీరు అంతవరకే వెళ్లుటకు గాని,వెదకుటకు గాని శక్య మగును. ప్రాణులెవ్వరూ అది దాటి వెళ్లజాలరు. ఈ అన్ని ప్రదేశములను ఇంకను అక్కడ కనబడిన ఇతర ప్రదేశములను వెదకి సీత జాడను తెలుసుకొని తిరిగి రండు.(45-47)

మాసము లోపుగా వచ్చి సీత కనబడిన దని చెప్పువాడు నాతో సమానమైన వైభవము పొంది సుఖముగా భోగములు అనుభవించగలడు. నాకు వానికంటె ఎక్కువ ఇష్టమైనవాడు ఉండడు. నా ప్రాణములకంటె కూడ ఎక్కువ ఇష్టు డగును. అనేకపర్యాయములు అపరాధములు చేసినవాడు కూడ నాకు బంధు వగును. మీరు ఉత్తమగుణములు గల కులములలో పుట్టినవారు. అమితమైన బలపరాక్రమములు కలవారు. సీతాదేవి లభించు విధముగా తగిన పురుషప్రయత్నమును ప్రారంభించుడు."(48-50)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ నలుబది ఒకటవ సర్గము సమాప్తము.

నలుబది రెండవ సర్గము

సుగ్రీవుడు, సుషేణుడు మొదలగువారిని పశ్చిమదిక్కునకు పంపుట.

ఆ వానరులను దక్షిణదిక్కునకు పంపించిన పిమ్మట సుగ్రీవుడు మేఘముతో సమానుడైన సుషేణునితో పలికెను. సుగ్రీవుడు తారకు తండ్రి, తనకు మామగారు అయిన భయంకరమైన పరాక్రమము గల సుషేణుని దగ్గరకు వెళ్లి చేతులు జోడించి నమస్కరించి పలికెను.(1,2)

మరీచమహర్షి కుమారుడు, శూరులైన వానరశ్రేష్ఠులతో కూడినవాడు, మహేంద్రునితోను, గరుత్మంతునితోను సమానమైన కాంతి గలవాడు, బుద్ధిపరాక్రమములతో కూడినవాడు అయిన అర్చిష్మంతు డనే వానరుని, మరీచి మహర్షి పుత్రులు, మహాబలశాలులు అయిన అర్చిమాల్యులను, ఆతని తమ్ములైన సమస్తవానరులను పశ్చిమదిక్కునకు పంపెను.(3,4)

"ఓ! వానరశ్రేష్ఠులారా! మీరు రెండు లక్షల వానరులతో కలసి వెళ్లి, సీతకొరకు వెదకుడు. సుషేణుడు మీకు నాయకుడుగా ఉండును. సౌరాష్ట్ర-బాహ్లీక-చంద్రచిత్ర దేశములను, విశాలములు, సుందరములు అయిన గ్రామములను, విశాలములైన నగరములను, పున్నాగవనమును, వకుళవృక్షములతోను, ఉద్దాలకవృక్షములతోను నిండిన మధ్యదేశమును, కేతకవనమును వెదకుడు.(5-7)

చల్లని మంగళకరమైన జలముతో పశ్చిమదిశగా ప్రవహించు నదులను, మునుల ఆశ్రమములను, అరణ్యములలోని పర్వతములను, అక్కడ ఉన్న మరుభూములను, చాల ఎత్తుగా చల్లగా ఉన్న శిలలను, పర్వతసముదాయముచే ఆవృతమై ఉన్న ప్రవేశించుటకు కష్టమైన పశ్చిమదిక్కును వెదకి తిములతోను, మొసళ్లతోను నిండియున్న పశ్చిమసముద్రమునకు వెళ్లుడు.(8-10)

పిమ్మట మీరు మొగలితోపులలోను, తమాలవనములలోను, కొబ్బరితోటలలోను విహరింపుడు. అక్కడ సముద్రతీరమునందున్న పర్వతముల యందు, వనములయందు, రమ్యమైన మురచీపత్తన-జటాపుర-అవంతీ-అంగలేపాపురములలోను, అలక్షితవనములలోను, అక్కడ విశాలములైన రాష్ట్రములలోను, పట్టణములలోను సీతను, రావణుని స్థానమును వెదకుడు.(11-14)

అక్కడ సింధుసాగరముల సంగమస్థానమునందు నూరు శిఖరములు గల

మహావృక్షములతో నిండిన సోమగిరి అను ఒక పెద్ద పర్వత మున్నది. అక్కడ రమ్యములైన చరియలమీద రెక్కలతో ఎగురు సింహములుండును. అవి తిములను, మత్స్యములను, గజములను పట్టి తమ గూళ్లకు చేర్చుచుండును. నలువైపుల నీటితో నిండిన ఈ విశాలప్రదేశములో ఉన్న సింహముల నివాసస్థానముల దగ్గర పర్వతశిఖరములందు నివసించునవి, ఉరుముల వంటి ఘీంకారములు గలవి, తృప్తి చెంది గర్వించి ఉన్నవి అయిన ఏనుగులు సంచరించుచుండును. కామరూపులైన వానరులు ఆకాశమును స్పృశించుచున్న చిత్రమైన వృక్షములు గల దాని బంగారుశిఖరమును అంతను శీఘ్రముగా వెదకవలెను.(15-18)

వానరులారా! మీరు అచటికి వెళ్లి సముద్రములో ఉన్న పారియాత్రపర్వతము యొక్క నూరు యోజనముల బంగారు అగ్రభాగమును చూడగలరు. అది మిరిమిట్లు గొల్పుచు చూచుటకు కష్టముగా నుండును. ఆ పారియాత్రపర్వతశిఖరమునందు, అగ్నితో సమానులు, భయంకరులు, స్వేచ్ఛారూపము గలవారు, తపశ్శాలులు అయిన ఇరువదినాలుగు కోట్ల గంధర్వులు నివసించుచున్నారు. నలుమూలల వ్యాపించి ఉన్న అగ్నిజ్వాలలతో సమానులైన వారి దగ్గరకు భయంకరమైన పరాక్రమము గలవారైనను మీరు ఎవ్వరూ వెళ్లకూడదు. వానరు లెవ్వరు ఆ ప్రదేశమునందు ఏ ఫలములను గ్రహించకూడదు. మహాబలవంతులైన ఆ వీరులు ఎదిరింప శక్యము గానివారు. భయంకరమైన పరాక్రమము గలవారు. అక్కడ ఉన్న ఫలములను రక్షించుచుందురు. అక్కడ మీరు ప్రయత్నపూర్వకముగా సీతను వెదకవలెను. వానరులుగా ప్రవర్తించువారికి అక్కడ గంధర్వులనుండి ఏ మాత్రము భయము లేదు.(19-24)

ఓ! వానరులారా! అక్కడ వైదూర్యమణివంటి కాంతి గల వజ్రము ఆకారములో నున్న నూరు యోజనముల ఎత్తు గల, వజ్ర మను, శోభాయుక్తమైన మహాపర్వత మున్నది. అది అనేకవిధములైన వృక్షములతోను, లతలతోను నిండి ఉండును. దాని గుహలను ప్రయత్నపూర్వకముగా అన్వేషించవలెను. సముద్రము నాల్గవ వంతు భాగములో చక్రవంత మను పర్వతమున్నది. దానిమీద విశ్వకర్మ వేయి అంచులు గల చక్రమును నిర్మించెను. అక్కడ శ్రీమహావిష్ణువు ఆ చక్రమును రక్షించుచున్న హయగ్రీవుడు అను దానవుని చంపి వానినుండి చక్రమును, పంచజనుని చంపి వానినుండి శంఖమును గ్రహించెను. అక్కడ అందమైన చరియలయందు, విశాలములైన గుహలయందు, అన్ని ప్రదేశములయందు, రావణుణ్ణి, సీతను వెదకుడు.(25-29)

చాల లోతైన సముద్రములో అరువదినాలుగుయోజనముల దూరము వ్యాపించి బంగారు శిఖరములు గల వరాహ మను పర్వతమున్నది. అక్కడ ప్రాగ్జ్యోతిష మను బంగారు పట్టణ మున్నది. ఆ పట్టణములో నరకు డను దుష్టబుద్ధి గల దానవుడు నివసించుచున్నాడు. అక్కడ అందమైన చరియలయందు, విశాలములైన గుహలయందు, అన్ని ప్రదేశములయందు రావణుని, సీతను వెదకుడు. (30, 31)

బంగారు గుహామధ్యప్రదేశములు గల ఆ వరాహపర్వతమును దాటిన పిమ్మట జలపాతములతోను, సెలయేళ్లతోను నిండిన సర్వసౌవర్ణ మను పర్వత మున్నది. గజములు, వరాహములు, సింహములు, పెద్దపులులు ఆ పర్వతమునకు అభిముఖముగా నలువైపులా నిలిచి ప్రతిధ్వనిచేత గర్వించినవై ఎల్లప్పుడు గర్జించుచుండును. అక్కడ మేఘ మను పర్వతమున్నది. దానిపైననే ఆకుపచ్చని గుఱ్ఱములు గలవాడు, శ్రీమంతుడు, పాకాసురుని సంహరించినవాడు, అయిన మహేంద్రునకు దేవతలు రాజ్యాభిషేకము చేసిరి. మీరు మహేంద్రుడు పాలించుచున్న ఆ మేఘపర్వతము దాటి అరువదివేల బంగారు పర్వతములకు వెళ్లుడు. అన్ని వైపుల ఆ పర్వతములు బాలసూర్యుని వంటి కాంతితో ప్రకాశించుచుండును. బాగుగా పుష్పించిన బంగారు వృక్షములతో శోభించుచుండును. (33–37)

ఆ పర్వతముల మధ్య పర్వతరాజైన మేరుపర్వత మను ఉత్తమమైన పర్వత మున్నది. పూర్వము సూర్యుడు ప్రసన్నుడై ఆ పర్వతమునకు వరమును ఇచ్చెను. సూర్యుడు మేరు పర్వతముతో ఇట్లు చెప్పెను. 'నీమీద ఉన్న ప్రతి వస్తువు నా అనుగ్రహమువలన రాత్రింబగళ్లు బంగారు వర్ణము గలది అగును. నీపై నివసించు దేవగంధర్వదానవుల వర్ణము ఎఱ్ఱగాను, బంగారము వర్ణము వలెను ఉండును.' విశ్వేదేవతలు, అష్టవసువులు, సప్తమరుత్తులు, ఇతరదేవతలు, పశ్చిమసంధ్యాసమయమునందు ఉత్తమపర్వతమైన ఆ మేరువును చేరి సూర్యుని సేవింతురు. సూర్యుడు వారిచేత పూజింపబడి సకలప్రాణులకు కనబడకుండు నట్లు అస్తాద్రికి వెళ్లును. సూర్యుడు ఆ మేరువునుండి పదివేలయోజనముల దూరములో ఉన్న ఆ అస్తాద్రిని అర్ధముహూర్తకాలములో శీఘ్రముగా చేరును. (38–43)

విశ్వకర్మ దాని శిఖరము మీద సూర్యుని వలె ప్రకాశించుచున్న దివ్యమైన మహాభవనమును నిర్మించెను. అది ప్రాసాదముల సముదాయములతో నిండి యుండును. అనేకవిధములైన పక్షులతో నిండిన విచిత్రములైన వృక్షములతో

ప్రకాశించుచున్న ఆ దివ్యభవనము పాశము హస్తమునందు గల మహాత్ముడైన వరుణుని నివాసము. ఆ మేరుఅస్తాద్రుల మధ్య పది తలలు గల పెద్ద బంగారు తాటి చెట్టు ఉన్నది. దాని చుట్టూ ఉన్న వేదిక చిత్రముగా నుండును. మీరు ఆ అన్ని దుర్గములలోను, సరస్సులలోను, నదులలోను, ఆ యా స్థలములలో రావణుని కోసము, సీతకోసము వెదకుడు.(44-47)

ఆ ప్రాంతమునందు ధర్మమును తెలిసినవాడు, తపస్సుచేత పవిత్రమైనవాడు, బ్రహ్మదేవునితో సమానుడు అయిన మేరుసావర్ణి నివసించుచున్నాడు. మీరు సూర్యునితో సమానుడైన ఆ మేరుసావర్ణిమహర్షికి సాష్టాంగప్రణామము చేసి సీతను గూర్చిన వార్తను ప్రశ్నించుడు. సూర్యుడు పగటిభాగమునందు ఇంతవరకు ఉన్న ప్రదేశమునందు ప్రాణులకు చీకటి లేకుండునట్లు చేసి అస్తాద్రిని చేరును.(48-50)

సీతను, రావణుని నివాసమును గూర్చి తెలుసుకొని అస్తాద్రివరకు వెళ్లి మాసము నిండగానే రండి. మాసము దాటి ఉండకూడదు. అట్లున్నవానికి మరణదండము విధింపబడును. శూరుడైన మా మామగారు మీతో వచ్చును. మీరు ఇతడు చెప్పిన దంతా విని ఇతని ఆజ్ఞ ప్రకారము చేయవలయును. మహాబాహువు, మహాబలశాలి యైన ఈ సుషేణుడు నాకు మామ అగుటచే పూజ్యుడు.(51-54)

పరాక్రమవంతులైన మీరందరు కూడ కార్యవ్యవస్థలో సమర్థులే. అయినను ఈ సుషేణుని వ్యవస్థాపకునిగా ఉంచుకొని, పశ్చిమదిక్కు వెదకుడు. అమితమైన తేజస్సు గల ఈ రాముని భార్యను చూడగలిగినచో అతడు చేసిన ఉపకారమునకు ప్రత్యుపకారము చేసి, కృతకృత్యులము కాగలము. నేను చెప్పినది కాక ఈ కార్యమునకు లాభకరమైన ఇతరమైన దేదైనా ఉన్నచో దేశకాలప్రయోజనముల కనుగుణముగా మీరే నిర్ణయించి ఆ కార్యమును చేయుడు."(55-57)

పిమ్మట సుషేణుడు మొదలైన ఆ వానరు లందరు సుగ్రీవుని మాటలు శ్రద్ధతో విని ఆతని అనుజ్ఞ గైకొని పశ్చిమ దిక్కునకు వెళ్లిరి.(58)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని నలుబది రెండవ సర్గము సమాప్తము.

నలుబది మూడవ సర్గము

సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణముకొరకు శతబలుడు మొదలగు వానరులను ఉత్తరదిక్కునకు పంపుట.

వానరరాజైన సుగ్రీవుడు మామగారైన సుషేణుని పశ్చిమదిక్కునకు పంపి వీరుడైన శతబలుడను వానరునితో పలికెను. అప్పుడు సకలవానరులలో శ్రేష్ఠుడైన, అన్నియు తెలిసిన సుగ్రీవుడు తనకు, రామునకు కూడ హితకరమైన వాక్యమును పలికెను.(1, 2)

నీ వంటి లక్షమంది వానరులతోను, యముని పుత్రులైన నీ మంత్రులతోను, కలిసి బయలుదేరుము. ఓ! పరాక్రమవంతుడా! మీరు హిమవత్పర్వతము శిరోభూషణముగా గల ఉత్తరపు దిక్కుకు వెళ్ళి అక్కడ అంతటను కీర్తిమంతురాలైన సీతను వెదుకుడు.(3,4)

కార్యములు తెలిసిన వారిలో శ్రేష్ఠుడా! ఈ కార్యము సాధించి రామునకు ప్రియము చేసినచో మేము ఋణవిముక్తులమై కృతార్థులము కాగలము. మహాత్ముడైన రాముడు మాకు ఉపకారము చేసి యున్నాడు. దానికి ప్రత్యుపకారము చేసినచో మా జీవితము సఫలమగును. తనకు ఉపకారము చేయనివాడైనను ఎవరైన కార్యమును కోరి వచ్చినపుడు అతని కార్యమును పూర్తి చేసినవాని జన్మ సఫలమగును. ముందు ఉపకారము చేసినవాని కార్యమును చేసినపుడు చెప్పవలెనా?(5-7)

మా ప్రియమును, హితమును కోరు మీరు ఈ ఆలోచనతో సీతను వెదకుటకు ప్రయత్నము చేయుడు. నరులలో శ్రేష్ఠుడు, శత్రుపురములను జయించువాడు అయిన ఈ రాముడు అందరికి పూజనీయుడు. మా విషయమున స్నేహభావముతో ఉన్నవాడు. బుద్ధిపరాక్రమముల సంపద గల మీరు ఈ వనదుర్గములలోను, నదులలోను, పర్వతమధ్యములలోను అన్వేషించుడు.(8-10)

అక్కడ మ్లేచ్ఛ-పులింద-శూరసేన-ప్రస్థల-భరత-కురు-మద్రక-కాంబోజ-యవన-శక-బాహ్లీక-ఋషిక-పౌరవ-టంకణ-చీన-పరమచీన-నీహార-వరద దేశములలో బాగుగా వెదకి హిమవత్పర్వతమునందు కూడ సీతకై అన్వేషించుడు. లోధ్ర-పద్మక వృక్షముల సముదాయములయందు, దేవదారువనమునందు అన్ని ప్రదేశములలోను రావణునికొరకు, సీతకొరకు వెదకుడు. పిమ్మట దేవతలు,

గంధర్వులు నివసించు సోమాశ్రమమునకు వెళ్లి అక్కడినుండి విశాలమైన చరియలు గల కాలపర్వతమునకు వెళ్లుడు.(11-15)

ఆ నీలపర్వతమునకు సంబంధించిన శిలాసముదాయములపైన, పెద్ద పర్వతభాగములపైన, గుహలలోను మహాభాగ్యవంతురాలు, దోషములు లేనిది అయిన సీతను వెదకుడు. పర్వతశ్రేష్ఠమైన బంగారముతో నిండిన ఆ కాలపర్వతమును దాటి సుదర్శనపర్వతమునకు వెళ్లుడు. ఆ సుదర్శనము తరువాత పక్షులకు నివాసమైన దేవసఖ మను పర్వతమున్నది. అనేకవృక్షములచేత అలంకరింపబడిన ఆ పర్వతమునందు అనేక విధములైన పక్షులు ఉండును. ఆ పర్వతముపైన వనములందు, లోయలలోను, గుహలలోను, అన్నిస్థలములయందు రావణునికొరకు, సీతకొరకు వెదకుడు.(16-19)

ఆ దేవసఖపర్వతము దాటిన తరువాత, అంతటా వంద యోజనముల వైశాల్యము గల శూన్యప్రదేశ ముండును. అక్కడ పర్వతములు గాని, నదులుగాని, వృక్షములు గాని, ఏ ప్రాణులు గాని ఉండవు. భయంకరమై, రోమాంచమును కల్గించు ఆ శూన్యప్రదేశమును దాటి వెళ్లి తెల్లని పర్వతమును చూడగానే మీకు ఆనందము కలుగును. అక్కడ విశ్వకర్మ నిర్మించిన రమ్యమైన కుబేరుని భవనమున్నది. తెల్లని మేఘము వలె ఎత్తుగా ఉండు ఆ భవనము బంగారముచే అలంకరించబడినది.(20-22)

అక్కడ అధికమైన పద్మములు, కలువలు గల ఒక విశాలమైన పద్మసరస్సు ఉన్నది. హంసలతోను, కారండవపక్షులతోను నిండిన ఆ సరస్సును అప్సరస్త్రీలు సేవించుచుందురు. ఆ భవనములో విశ్రవణుని కుమారుడు సర్వలోకములచే నమస్కరింపబడు వాడు, యక్షుల రాజు, శ్రీమంతుడు అయిన కుబేరుడు యక్షులతో సంతోషముగా నివసించుచుండును. ఆ కైలాసముదగ్గర ఉన్న చంద్రుని వంటి కాంతి గల పర్వతముల మీద, గుహలలోను, అన్నిప్రదేశములలోను కూడ సీతను, రావణుని వెదకుడు.(23-25)

మీరు క్రౌంచపర్వతమును చేరి ప్రవేశించుటకు చాల కష్టమైన దాని రంధ్రములోనికి చాల జాగరూకతతో ప్రవేశించవలెను. అది ప్రవేశింప శక్యము గానిది అని అందరు చెప్పుదురు. సూర్యునితో సమానమైన కాంతి గలవారు, దేవతాస్వరూపులు, మహాత్ములు అయిన మహర్షులు, దేవతలు ప్రార్థింపగా ఆ కైలాసపర్వతముమీద నివసించుచున్నారు.(26, 27)

క్రౌంచపర్వతమునకు సంబంధించిన పెద్ద శిఖరమును, ఇతరమైన గుహలను, చరియలను, శిఖరములను, రంధ్రములను, మధ్యప్రదేశమును పూర్తిగ అన్వేషించవలెను. క్రౌంచపర్వతమునకు సంబంధించి మానస మను కోరికను తీర్చు ఒక పర్వత మున్నది. దానిపై వృక్షము లుండవు. పక్షులు నివసించుచుండును. ప్రాణులు, దేవతలు, రాక్షసులు కూడ అక్కడికి వెళ్లజాలరు. ఆ క్రౌంచపర్వతమునకు సంబంధించిన చరియలను, ప్రాంతభూములను, చిన్న పర్వతములను మీరందరు వెదకవలెను. క్రౌంచపర్వతమును దాటిన తరువాత మైనాకపర్వతము వచ్చును. (28-30)

ఆ మైనాకపర్వతముమీద మయుడనే దానవుడు స్వయముగా నిర్మించుకొనిన భవన మున్నది. అక్కడక్కడ కింపురుషస్త్రీల నివాసము లున్నవి. ఆ మైనాకము చరియలను, సమీపభూములను, గుహలను వెదకవలెను. ఆ ప్రదేశమును దాటిన పిమ్మట సిద్ధులు నివసించు ఆశ్రమము వచ్చును. దానియందు సిద్ధులు, వైఖానసులు, వాలఖిల్యులు నివసించుచుందురు. మీరు తపస్సుచేత పాపము లన్నీ నశించిన సిద్ధులకు నమస్కరించి సీత వృత్తాంతము గూర్చి వారిని సవినయముగా ప్రశ్నించుడు. (31-34)

అక్కడ వైఖానసులకు సంబంధించిన సరస్సు ఉన్నది. బంగారు పద్మములతో నిండిన ఆ సరస్సులో లేత సూర్యునివంటి కాంతి గల సుందరములైన హంసలు సంచరించుచుండును. కుబేరుని వాహనమైన సార్వభౌమము అను పేరు గల గజము ఆడ ఏనుగులతో కలిసి నిత్యము ఆ ప్రదేశమునకు వచ్చుచుండును. (35,36)

ఆ సరస్సు దాటిన తర్వాత చంద్రసూర్యులు గాని, నక్షత్రగణములు గాని, మేఘములు గాని లేని, ఎట్టి ధ్వనులు వినబడని ఆకాశము మాత్రము ఉండును. దేవతలతో సమానులై సహజమైన కాంతి గల అక్కడ విశ్రమించుచున్న తపస్సిద్ధులచేత ఆ ప్రదేశము సూర్యకిరణములచేత వలె ప్రకాశింపచేయబడుచుండును. (37, 38)

ఆ ప్రదేశమును దాటిన తరువాత శైలోద అను నది వచ్చును. దాని రెండు తీరములయందు కీచకములు అను వెదుళ్లు ఉండును. అవి సిద్ధులను నది ఆవలి ఒడ్డునకు తీసుకొని వెళ్లి వెనుకకు తీసుకొని వచ్చుచుండును. అక్కడ పుణ్యాత్ములకు నివాసమైన ఉత్తరకురుదేశ మున్నది. అక్కడ బంగారు పద్మములు గల పద్మలతలు వ్యాపించిన ఉదకములతో నీలవైదూర్యముల వంటి ఆకులతో నిండి బంగారు వికారమైన ఎఱ్ఱని కలువల చేత అలంకరింపబడిన వేలకొలది నదులు

ఉండును.(39-41)

ఆ ప్రదేశమునందు అంతటా చాల విలువైన మణులు, రత్నములు, బంగారువర్ణము కింజల్కములు గల చిత్రములైన నల్లకలువల వనములు, సాటి లేని ముత్యములు వ్యాపించి ఉండును. ఇక్కడ నదుల ఇసుక తిన్నెలు బంగారము కలిసి యుండును. అనేకరత్నములతో నిండి చిత్రవర్ణములై అగ్నితో సమానమైన కాంతి గల బంగారు పర్వతములు ఈ నదులలోనికి చొచ్చుకొని ఉండును. అక్కడ ఉన్న వృక్షములు నిత్యము పుష్పఫలములతో నిండి ఉండును. పక్షులు వాటిపై నివసించుచుండును. దివ్యములైన గంధరసస్పర్శలు గల ఆ వృక్షములు అన్ని కోరికలను ఇచ్చును. కొన్ని వృక్షములు అనేక ఆకారములు గల వస్త్రములను ఫలించును. కొన్ని వృక్షములు ముత్యములతోను వైడూర్యమాణిక్యములతోను, విచిత్రములైన, స్త్రీలకు, పురుషులకు కూడ అనురూపమైన, అన్ని ఋతువులయందు సుఖముగా సేవింపదగిన అలంకారములను, కొన్ని వృక్షములు అమూల్యములైన మణులతో విచిత్రములైన వస్తువులను ఫలించుచుండును.(42-48)

ఇక్కడ మరి కొన్ని వృక్షములు చిత్రములైన ఆస్తరణములు గల శయనములను, మనస్సును ఆకర్షించు పుష్పమాలలను ఫలించును. కొన్ని వృక్షములు, చాల విలువ గల పానములను, అనేకవిధములైన భక్ష్యములను, రూపయౌవనములతో ప్రకాశించు సద్గుణవతులైన స్త్రీలను ఇచ్చును. కాంతితో ప్రకాశించుచున్న గంధర్వ-కింనర-సిద్ధ-నాగ-విద్యాధరులు అక్కడ స్త్రీలతో కూడి ఎల్లప్పుడు విహరించుచుందురు. అక్కడ ఉన్నవా రందరు పుణ్యాత్ములు. రతియందు ఆసక్తి కలవారు. కామార్థములందు ప్రీతికలవారై స్త్రీలతో కలిసి నివసించుచుందురు. అక్కడ అధికమైన నవ్వుల ధ్వనులతో కలిసి సకలభూతములకు మనోహరమైన గీతవాద్యముల ధ్వని ఎల్లపుడు వినబడుచుండును. అక్కడ సంతోషించనివాడు కాని, చెడ్డవారికి ఇష్టుడు గాని ఎవ్వడూ ఉండడు. అక్కడ మనోహరమైన గుణములు రోజు రోజుకు వృద్ధి పొందుచుండును.(49-54)

ఆ పర్వతమును దాటిన పిమ్మట ఉత్తరసముద్రము వచ్చును. దాని మధ్యయందు సోమగిరి అను గొప్ప బంగారు పర్వత ముండును. ఇంద్రలోకములోను, బ్రహ్మలోకములోను ఉన్న దేవతలు ఆకాశములో నిలచి ఆ పర్వతరాజు సౌందర్యమును చూచుచుందురు. ఆ ప్రదేశములో సూర్యుడు లేకపోయినను సూర్యుడు ప్రకాశించుచున్నాడా అన్నట్లు అది సూర్యుని కాంతి వంటి కాంతితో కూడినదై

పర్వతము కాంతిచేత ప్రకాశించుచున్నది.(55-57)

అక్కడ ప్రపంచస్వరూపుడు, పదకొండు మూర్తులు కలవాడు అయిన భగవంతుడైన శివుడు, బ్రహ్మర్షులతో కూడిన దేవతాప్రభువైన బ్రహ్మదేవుడును నివసించుచుందురు. మీరు కురుదేశమునకు ఉత్తరముగా ఎట్టి పరిస్థితిలోను వెళ్లకూడదు. ఇతర ప్రాణులు కూడ అచటికి వెళ్లజాలరు. ఈ సోమగిరికి దేవతలు కూడ వెళ్లజాలరు. మీరు దానిని చూచి వెంటనే తిరిగి రండు. నేను చెప్పిన ప్రదేశము లన్నీ వెదకుడు. నేను చెప్పనిది ఏదైన ఉన్నచో అక్కడ కూడ మీరు ఆలోచించి అన్వేషించుడు.(58-62)

వాయువుతోను, అగ్నితోను సమానులైన ఓ! వానరులారా! మీరు సీతను అన్వేషించి ఆమెను చూచినచో రామునకు చాల ప్రియము చేసినట్లగును. నాకు అంతకంటే అధికముగా ప్రియము చేసినట్లగును. వానరులారా! మీరు అందరు కలిసి కార్యము సాధించి, నేను ఇచ్చిన మనోహరములైన ఉత్తమపదార్థములను స్వీకరించి, భార్యాబంధుసమేతులై శత్రువులు లేనివారై, ఇతరప్రాణులను కూడ పోషించుచు, భూమిపై సంచరించగలరు."(63, 64)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని నలుబది మూడవ సర్గము సమాప్తము.

నలుబది నాలుగవ సర్గము

రాముడు దక్షిణదిక్కుకు వెళ్లుచున్న హనుమంతుడికి ముద్రికను ఇచ్చుట.

సుగ్రీవుడు విశేషించి హనుమంతునితో ఇట్లు చెప్పెను. ఎందుచేత ననగా కార్యమును సాధించు విషయమున సుగ్రీవునకు హనుమంతునియందు నమ్మిక ఉండెను. సకలవానరుల ప్రభువైన సుగ్రీవుడు సంతోషించుచు పరాక్రమవంతుడు, వాయుపుత్రుడు అయిన హనుమంతునితో ఇట్లనెను.(1, 2)

"వానరశ్రేష్ఠుడవైన హనుమంతుడా! భూమియందు గాని, భూమికి దగ్గరగా నున్న పక్షులు ఎగిరే అంతరిక్షమునందు గాని, సుదూరాకాశమునందు గాని, స్వర్గలోకములో గాని, నీటిలో కాని నీ గమనమునకు అడ్డు లేదు. అసురులతోను, గంధర్వులతోను నాగ-నర-దేవతలతోను, సముద్రములతోను, పర్వతములతోను

కూడిన సర్వలోకములు నీకు తెలియును.(3, 4)

వీరుడవైన హనుమంతుడా! గమనములోను, వేగములోను, తేజస్సులోను, శీఘ్రత్వములోను నీవు మహాతేజశ్శాలియైన నీ తండ్రి వాయువుతో సమానుడవు. తేజస్సుచేత నీకు సమానమైన ప్రాణి ఏదీ ఈ భూలోకములో లేదు. అందువలన సీత లభించు ఉపాయమును నీవే ఆలోచించుము.(5, 6)

నీతియందు పండితుడవైన ఓ! హనుమంతుడా! బలము, బుద్ధి, పరాక్రమము, దేశకాలానుగుణముగా ప్రవర్తించుట, నీతి-ఇవన్నీ నీయందే ఉన్నవి.(7)

రాముడు హనుమంతునిలో ఉన్న కార్యమును సాధించు శక్తిని తెలిసికొని, అతని విషయమును పూర్తిగా గ్రహించి ఈ విధముగా ఆలోచించెను.(8)

ఈ సుగ్రీవునికి హనుమంతునిపై కార్యమును సాధించు విషయమున అన్ని విధముల విశ్వాస మున్నది. కార్యమును సాధించుటలో హనుమంతుడు మిక్కిలి కార్యనిశ్చయము కలవాడు. ఇతడు పూర్వము చేసిన పనులచేత ప్రసిద్ధి పొందినాడు. ప్రభువు విశ్వాసమును చూరగొనినాడు. ఇపుడు బయలుదేరి వెళ్ళుచున్న ఇతడు కార్యమును సఫలము చేయుట నిశ్చితము.(9,10)

మహాతేజశ్శాలియైన ఆ రాముడు, హనుమంతుని చూచి, ఇంద్రియములు మనస్సు ఆనందముతో నిండగా తన పని పూర్తి యైనట్లు భావించెను. పిమ్మట ఆ రాముడు సంతోషించుచు, సీతకు ఆనవాలుకొరకై తన నామధేయము చెక్కిన ఉంగరమును హనుమంతునకు ఇచ్చెను.(11, 12)

హనుమంతుడా! ఈ చిహ్నమును చూచి సీత నీవు నా దగ్గరనుండియే వచ్చితి వని ఊహించి భయపడకుండా ఉండును. నీ ఉత్సాహము, బలము, పరాక్రమము, సుగ్రీవుడు నీతో చెప్పిన మాటలు కార్యము సిద్ధించునని నాకు చెప్పుచున్నట్లున్నవి."(13,14)

వానరశ్రేష్ఠుడైన ఆ హనుమంతుడు ఆ ఉంగరమును గ్రహించి, శిరస్సుపై ఉంచుకొని, చేతులు జోడించి నమస్కరించి, పాదాభివందనము కూడ చేసి ప్రయాణమయ్యెను. విశాలమైన ఆ వానరసైన్యమును తీసికొని వెళ్లుచున్న వీరుడైన ఆ వాయుకుమారుడు మేఘములు లేని ఆకాశమునందు నక్షత్రగణములతో ప్రకాశించుచున్న పరిశుద్ధమైన చంద్రమండలము వలె నుండెను.(15,16)

"సింహము వంటి పరాక్రమము గల మహాబలశాలివైన ఓ! వాయుకుమారా! నేను నీ బలముపై ఆధారపడి ఉన్నాను. అత్యధికమైన పరాక్రమము చూపి ఆ సీత లభించు నట్లు చేయుము."(17)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని నలుబది నాలుగవ సర్గము సమాప్తము.

నలుబది ఐదవ సర్గము

వానరులు సుగ్రీవుని సమక్షమున తమ ఉత్సాహమును ప్రదర్శించు మాటలు చెప్పుట.

వానరశ్రేష్ఠుడు, రాజు అయిన సుగ్రీవుడు ఆ వానరులందరిని పిలచి, రాముని కార్యమును సాధించుటకై వారితో ఇట్లనెను. "వానరశ్రేష్ఠులైన మీరు నేను చెప్పిన విధముగా అన్వేషణము చేయవలెను."(1)

ఆ వానరశ్రేష్ఠులు ప్రభువైన సుగ్రీవుని ఉగ్రమైన శాసనమును విని భూమిని మిడతల దండు వలె కప్పి వేయుచు ప్రయాణమైరి.(2)

రాముడు లక్ష్మణసహితుడై సీతను చూచుటకు సుగ్రీవుడు వానరులకు విధించిన ఆ మాసము ఆ ప్రస్రవణపర్వతముమీద నివసించెను.(3)

అపుడు శతబలుడు అను వీరుడైన వానరుడు, హిమవంతునితో కూడిన సుందరమైన ఉత్తరదిక్కునకు వెంటనే బయలుదేరి వెళ్లెను. వానరనాయకుడైన

వినతుడు తూర్పు దిక్కుకు వెళ్లెను. వానరనాయకుడైన హనుమంతుడు తారాంగదాదులతో కలిసి అగస్త్యుని సంచారస్థానమైన దక్షిణదిక్కునకు వెళ్లెను. వానరశ్రేష్ఠుడు, వానరనాయకుడు అయిన సుషేణుడు వరుణునిచేత పాలింపబడిన భయంకరమైన పశ్చిమదిక్కునకు వెళ్లెను.(4-7)

వీరుడైన సుగ్రీవుడు వానరసేనానాయకులను తగు విధముగా నలు దిక్కులకు పంపి సుఖవంతుడై ఆనందించెను. సుగ్రీవునిచే పంపబడిన ఆ వానరసేనానాయకు లందరు తొందరపడుచు తమ తమ దిక్కులకు ప్రయాణ మైరి. గొప్ప బలము గల ఆ వానరులు ధ్వని చేయుచు, అరచుచు, గర్జించుచు, సింహనాదము చేయుచు, వికృతముగా అరచుచు, పరుగెత్తుచు వెళ్లిరి.(8-10)

సుగ్రీవునిచే పంపబడిన ఆ వానరు లందరు "రావణుని చంపి సీతను తీసుకొనివచ్చెదము." అని పలికిరి. "యుద్ధమునకు వచ్చిన రావణుని నేను ఒక్కడినే చంపెదను. పిమ్మట రాక్షసులను జయించి సీతను శీఘ్రముగా తీసుకొని వచ్చెదను." అని ఒక డనెను. "శ్రమచేత వణకుచున్న సీతను పాతాళమునుంచియైన నే నొక్కడనే తీసుకొని వచ్చెదను. మీరందరు ఇక్కడనే ఉండుడు." అని మరొకడు పలికెను. "నేను వృక్షములను విసిరివేసెదను. పర్వతములను భూమిని చీల్చివేసెదను. సాగరములను క్షోభింపచేసెదను." అని మరొకడు పలికెను. "నేను నూరు యోజనముల దూరము ఎగురగలను." అని ఒకడు, "నేను నూరు యోజనములకంటె ఎక్కువ దూరము ఎగురగలను; సందేహము లేదు" అని మరొకడు పలికెను.(11-15)

భూతలమునందు కాని, సముద్రమునందు గాని, పర్వతములందు గాని, వనములందు గాని, పాతాళమధ్యమునందు గాని, నా గమనమునకు అడ్డు లేదని మరొక వానరుడు చెప్పెను.(16)

అపుడు బలముచేత గర్వించిన ఆ వానరులు ఒక్కరొక్కరుగా ఆ సుగ్రీవుని సమక్షమున ఈ విధముగా పలికిరి.(17)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని నలుబది ఐదవ సర్గము సమాప్తము.

నలుబది ఆరవ సర్గము

సుగ్రీవుడు తాను భూమండలమునంతను తిరిగినట్లు రామునితో చెప్పుట.

ఆ వానరనాయకు లందరు వెళ్లిన పిమ్మట "నీకు ఈ భూమండలము అంతను గూర్చి ఎట్లు తెలియును?" అని రాముడు సుగ్రీవుని ప్రశ్నించెను.(1)

అపుడు సుగ్రీవుడు సవినయముగా వంగి రామునితో ఇట్లనెను. అంతను సవిస్తరముగా చెప్పెదను. వినుము.(2)

"మహిషరూపములో వచ్చిన దుందుభి అను దానవుని వాలి మలయపర్వతము వైపు తరుమగా, ఆ మహిషము మలయపర్వతగుహలో ప్రవేశించెను. వినయవంతుడైన నన్ను గుహాద్వారమునందు ఉంచెను. సంవత్సరము గడిచినను వాలి బయటకు రాలేదు.(3-5)

పిమ్మట ఆ గుహ రక్తప్రవాహముచేత నింపబడెను. నేను అది చూచి ఆశ్చర్యపడుచు సోదరునికొరకై కలిగిన శోకమను విషముచేత పీడింపబడితిని. నేను "నిశ్చితముగా అన్న చంపబడినాడు." అని తలచితిని. బయటకు రాజాలక మహిషము మరణించును అను అభిప్రాయముతో నేను పర్వతము వంటి ఒక శిలను గుహ ద్వారమునందు ఉంచితిని. పిమ్మట నేను వాలి జీవితము విషయమున నిరాశుడనై కిష్కింధకు తిరిగి వచ్చి, విశాలమైన రాజ్యమును, తారను, రుమను పొంది ఆతని మిత్రులతో కలిసి ఏ బాధలు లేక సుఖముగా నివసించుచుంటిని.(6-9)

ఇంతలో వానరశ్రేష్ఠుడైన వాలి ఆ మహిషమును చంపి తిరిగి వచ్చెను. అపుడు నేను భయపడుచు గౌరవపూర్వకముగా రాజ్యమును అతని కిచ్చితిని.(10)

దుష్టబుద్ధి కల ఆ వాలి వ్యథ చెందిన ఇంద్రియములు గలవాడై, నన్ను చంపవలె నను కోరికతో కోపావిష్టుడై మంత్రులతో కలిసి పారిపోవుచున్న నన్ను తరుముకొని వచ్చెను. వాలి తరుమగా నేను అనేక నదులను, వనములను, నగరములను చూచుచు పరుగెత్తితిని.(11,12)

నాకు అప్పుడు భూమి అద్దము పైభాగము వలె, అలాతచక్రము వలె కనబడినది. దానిని గోష్పదమును దాటినట్లు దాటితిని.(13)

పిమ్మట నేను తూర్పు దిక్కునకు వెళ్లి అనేకవృక్షములను, గుహలతో కూడిన

రమ్యములైన పర్వతములను, అనేకవిధములైన సరస్సులను చూచితిని. అక్కడ ధాతువులచే అలంకరింపబడిన ఉదయపర్వతమును, నిత్యము అప్సరసలు నివసించు క్షీరసాగరమును చూచితిని. వాలి తరుముచుండగా నేను పరిగెత్తుచూ తిరిగి వెనుకకు వచ్చి మరల వెంటనే బయలుదేరితిని.(14-16)

పిమ్మట ఆ దిక్కునుండి వింధ్యపర్వత-వృక్షములతో నిండిన చందనవృక్షములతో ప్రకాశించుచున్న దక్షిణదిక్కునకు ప్రయాణ మైతిని. అక్కడ వృక్షముల మధ్యనుండి పర్వతముల మధ్యనుండి మరొక దిక్కువైపునకు చూచుకొనుచు, వాలి తరుముచుండగా పశ్చిమదిక్కునకు వెళ్లితిని. నేను అక్కడ అనేకప్రదేశములను పర్వతశ్రేష్ఠమైన అస్తాద్రిని చూచుచు, ఆ అస్తాద్రిని చేరి, అక్కడినుండి ఉత్తరము వైపు పరుగెత్తితిని.(17-19)

నేను హిమవత్పర్వతమునకు ఉత్తరసముద్రమువరకు వెళ్లితిని. ఈ విధముగా వాలి తరుముచుండగా రక్షణ మేమియు లభించని నన్ను చూచి బుద్ధిసంపన్నుడైన హనుమంతుడు ఇట్లు పలికెను.(20)

పూర్వము మతంగముని వానరరాజైన వాలిని శపించిన విషయము ఇపుడు నాకు స్మృతికి వచ్చినది. వాలి ఆ ఆశ్రమములో ప్రవేశించినచో, వాని శిరస్సు వంద ముక్కలు అగును. అక్కడ మనకు నివాసము సుఖకరముగాను, నిర్భయము గాను ఉండును.(21, 22)

అపుడు వాలి ఋష్యమూకపర్వతమువరకు వచ్చి, అక్కడ మతంగుని శాపమునకు భయపడి ఆ పర్వతముమీదకు రాలేదు. నేను ఈ విధముగా భూమండల మంతను ప్రత్యక్షముగా చూచి ఈ పర్వతగుహ చేరినాను.(23, 24)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని నలుబది ఆరవ సర్గము సమాప్తము.

నలుబది ఏడవ సర్గము

తూర్పు, ఉత్తరము, పడమర దిక్కులకు వెళ్లిన వానరులు నిరాశతో తిరిగివచ్చుట.

సుగ్రీవునిచే ఆజ్ఞాపించబడిన ఆ వానరశ్రేష్ఠులు సీతను వెదకుటకై అతడు చెప్పిన విధముగా శీఘ్రముగా అన్ని వైపులకు వెళ్లిరి.(1)

ఆ వానరులు సరస్సులు, నదులు, డొంకలు, వృక్షాదులు లేని ప్రదేశములు, నగరములు, నదులచేత దుర్గమముగా ఉన్న ప్రదేశములు –వీటినన్నిటిని అంతటా వెదికిరి. సుగ్రీవునిచేత ఆజ్ఞాపింపబడిన ఆ వానరనాయకు లందరు అక్కడ పర్వతములు, వనములు, అరణ్యములు –వీటితో కూడిన దేశములను అన్వేషించిరి.(2, 3)

సీతను పొందవలెనను దృఢసంకల్పముతో ఆ వానరు లందరు పగలంతా వెదికి, రాత్రి సమయములయందు భూమిపై వచ్చి కలుసుకొనుచుండిరి. ఆ వానరులు అన్ని దినములయందు రాత్రి యగుసరికి ఆ యా ప్రదేశములలో, అన్ని ఋతువులకు సంబంధించిన ఫలవృక్షములను చేరి శయనించుచుండిరి.(4, 5)

బయలుదేరిన రోజు మొదలు ఒక మాసమునందు వానరశ్రేష్ఠులు సీత జాడ తెలియక నిరాశులై ప్రస్రవణపర్వతమునందు ఉన్న సుగ్రీవుని వద్దకు తిరిగి వచ్చిరి.(6)

మహాబలశాలియైన వినతుడు సహాయులతో కూడి సుగ్రీవుడు చెప్పిన విధముగా ఉన్న తూర్పుదిక్కును అన్వేషించి సీతను కానక తిరిగి వచ్చెను. వీరుడైన శతబలు డను మహావానరుడు సైన్యముతో వెళ్లి ఉత్తరదిక్కును అన్వేషించి తిరిగి వచ్చెను. సుషేణుడు వానరులతో కలిసి పశ్చిమదిక్కునకు వెళ్లి అక్కడ వెదకి ఒక మాసము నిండగానే తిరిగి వచ్చి సుగ్రీవుని కలిసెను.(7–9)

వారు ప్రస్రవణపర్వతముపైన రామునితో కలిసి కూర్చున్న ఆ సుగ్రీవుని వద్దకు వెళ్లి నమస్కరించి ఇట్లు పలికిరి.(10)

అన్ని పర్వతములు, దట్టమైన వనములు, నదులు, సముద్రప్రాంతభూములు, అన్ని గ్రామములు వెదికినాము. నీవు చెప్పిన అన్ని గుహలను వెదికితిమి. లతలు దట్టముగా అల్లుకొనిన, పెద్ద పొదలను వెదకితిమి. దట్టముగా ప్రవేశింపశక్యముగాక విషమముగా ఉన్న ప్రదేశములలో పెద్ద ప్రమాణము గల ప్రాణులను వెదకి చంపి

వేసితిమి. ప్రవేశింప శక్యము గాని ప్రదేశములలో చాలా సార్లు అన్వేషించితిమి.(11-13)

ఓ! వానరరాజా! అధికమైన బలము, ఉత్తమమైన వంశము గల, ఆ హనుమంతుడు సీతను గూర్చి తెలుసుకొనగలడు. వాయుకుమారుడైన హనుమంతుడు సీత వెళ్లిన దిక్కునకే వెళ్లి ఉన్నాడు కదా!"(14)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని నలుబది ఏడవ సర్గము సమాప్తము.

నలుబది ఎనిమిదవ సర్గము

దక్షిణదిక్కునకు వెళ్లిన వానరులు సీతాన్వేషణమును ప్రారంభించుట.

హనుమంతుడు తారునితోను, అంగదునితోను కలిసి, వెంటనే సుగ్రీవుడు చెప్పిన విధముగా దక్షిణదిక్కునకు బయలుదేరెను.(1)

ఆ హనుమంతుడు చాల దూరము వెళ్లి ఆ వానరులందరితో కలిసి వింధ్యపర్వతగుహలను, అరణ్యములను, దుర్గమప్రదేశములను, సరస్సులను, పెద్ద వృక్షములతో నిండిన వృక్షసముదాయములను, అనేక పర్వతములను, అడవులను వృక్షములను వెదకెను. ఆ వానరు లందరు అన్ని దిక్కులయందు వెదికినను వీరులైన వారికి జనకాత్మజయైన సీత కనబడలేదు.(2-4)

ఎదిరింప శక్యము గాని ఆ వానరులు అనేక విధములైన మూలములను, ఫలములను తినుచు సీతకొరకై అన్వేషించుచు, అక్కడక్కడ నివసించిరి. గుహలతోను, అరణ్యములతోను నిండిన, ఆ విశాలమైన ప్రదేశమునందు అన్వేషించుటకు చాల కష్టముగా ఉండెను. జలము లేక, నిర్జనమై శూన్యముగా ఉన్న ఆ అరణ్యము చూచుటకు భయంకరముగా ఉండెను. అట్టి అరణ్యములను కూడ వెదకి ఆ వానరులు చాల పీడితులైరి. గుహలతోను, అరణ్యములతోను నిండిన ఆ విశాలమైన ప్రదేశము వెదకుటకు కష్టముగా నుండెను.(5-7)

ఆ వానరు లందరు ఆ ప్రదేశమును విడిచి ఏ మాత్రము భయము లేనివారై, ప్రవేశించుటకు శక్యము కాని మరొక ప్రదేశమునకు వెళ్లిరి. ఆ ప్రదేశములోని చెట్లకు పుష్పములు గాని, ఫలములు గాని, ఆకులు గాని లేవు. నదులలో ఉదకము

లేదు. అక్కడ మూలములు ఏ మాత్రము లభించవు. ఆ ప్రదేశమునందు దున్నపోతులు గాని, లేళ్లు గాని, ఏనుగులు గాని, పెద్దపులులు గాని, పక్షులు గాని, వనములో సంచరించు ఇతరప్రాణులు గాని లేవు. అక్కడ వృక్షములు గాని, ఓషధులు గాని, చెట్లపై పాకు లతలు గాని, నేలమీద పాకు తీగెలు గాని, అందమైన ఆకులు గల మెట్టతామరలు గాని, చూచుటకు అందమైన సువాసన గల, వికసించిన, పద్మములు గల పద్మలతలు గాని లేవు. అక్కడ తుమ్మెదలు కూడ లేకుండెను.(8-11)

మహాభాగ్యవంతుడు, సత్యము పలుకువాడు, తపస్సు ధనముగా గలవాడు, ఎక్కువ కోపము గలవాడు, నియమములచేత ఎదిరింప శక్యము గానివాడు అయిన కందుమహర్షి ఉండెను. ఆతని పుత్రుడైన పదిసంవత్సరముల బాలుడు ఆ వనములో మరణించెను. అందుచేత ఆ మహాముని కోపించెను. ఆ మహారణ్యమును ధర్మాత్ముడైన ఆ ముని ఏ ప్రాణులకు ఆశ్రయము కాకుండునట్లు, ప్రవేశింప శక్యము కాకుండునట్లు, మృగములు పక్షులు లేకుండునట్లు శపించెను.(12-14)

ఆ వానరులు, అరణ్యప్రాంతములందు, పర్వతముల గుహలలోను, నదులు పుట్టిన స్థలములలోను, సావధానచిత్తముతో వెదికిరి. వానరులకు అక్కడ సీత గాని, సీతను హరించిన రావణుడు గాని కనబడలేదు.(15, 16)

లతలచేతను, పొదలచేతను కప్పబడిన భయంకరమైన ఆ ప్రదేశము చేరిన ఆ వానరులకు భయంకరమైన కర్మలు చేయువాడు, దేవతలకు కూడ భయపడని వాడు అయిన ఒక అసురుడు కనబడెను. ఆ వానరలందరు పర్వతము వలె ఉన్న భయంకరుడైన ఆ అసురుని చూచి వానితో యుద్ధము చేయుటకు పూర్తిగా సన్నద్ధులైరి. బలవంతుడైన ఆ అసురుడు ఆ వానరులను చూచి "మీరు చచ్చినారు" అని పలుకుచు కోపముతో, బిగపట్టిన పిడికిలి ఎత్తి వారివైపు పరుగెత్తెను.(17-19)

అపుడు మీదకి వచ్చుచున్న వానిని చూచి ఇతడే రావణుడు అని అనుకొని వాలిపుత్రుడైన అంగదుడు వెంటనే వానిని అరచేతితో కొట్టెను. అంగదునిచేత కొట్టబడిన ఆ అసురుడు ముఖము నుండి రక్తమును గ్రక్కుకొనుచు తలక్రిందులైన పర్వతము వలె నేలపై పడెను.(20, 21)

ఆ అసురుడు మరణించిన పిదప విజయముతో ప్రకాశించుచున్న ఆ వానరులు ఆ పర్వతగుహను అంతను పూర్తిగా వెదికిరి. ఆ గుహను పూర్తిగా వెదికిన పిమ్మట వానరు లందరు భయంకరమైన మరి యొక గుహలోకి ప్రవేశించిరి. వారు ఆ గుహలో వెదికి అలసిపోయి బయటకు వచ్చి అందరు కలిసికొని దీనమైన మనస్సులతో ఒక ప్రదేశమునందు చెట్టు మొదట కూర్చుండిరి. (22-24)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ నలుబది ఎనిమిదవ సర్గము సమాప్తము.

నలుబది తొమ్మిదవ సర్గము

అంగదుడు, గంధమాదనుడు ఓదార్చగా వానరులు మరల ఉత్సాహముతో సీతాన్వేషణము ప్రారంభించుట.

పిమ్మట అలసి ఉన్న మహాబుద్ధిమంతుడైన అంగదుడు, ఆ వానరులందరిని ఓదార్చుచు మెల్లగా ఇట్లు పలికెను. (1)

"మన మందరము కలిసి వనములు, పర్వతములు, నదులు, ప్రవేశింప శక్యము కాని అరణ్యములు, పొదలు, పర్వతగుహలు, ఆ యా ప్రాంత ప్రదేశములు, అన్నీ వెదికినాము. కాని సీత కాని, సీతను అపహరించిన దురాత్ముడైన ఆ రాక్షసుడు గాని కనబడలేదు. మనము బయలుదేరి చాల కాల మైనది. సుగ్రీవుడా చండశాసనుడు. అందుచేత మీరందరు కలిసి అంతటా వెదకుడు. (2-4)

మీరందరు అలసత్వమును, శోకమును, నిద్రను విడచి, జనకుని కుమార్తె యైన సీత కనబడువరకు అన్వేషించుడు. దిగులు చెందకుండుట, నేర్పు, మనస్సు ఉత్సాహముగా ఉండుట అనునవి కార్యసిద్ధిని కలిగించు నని చెప్పుదురు. అందువలననే నే నిట్లు చెప్పుచున్నాను. మీరందరు ఇపుడు కూడ ప్రవేశింప శక్యము కాని ఈ వనమునే వెదకుడు. దుఃఖమును విడచి మరల వెదుకుట ప్రారంభించుడు. (5-7)

కార్యమును చేయువానికి దాని ఫలము తప్పక లభించును. అట్లు గాక మనము దిగులుచెంది ఉన్నచో కండ్లు మూయుట కూడ కష్టమగును. వానరులారా! మన రాజైన సుగ్రీవుడు కోపస్వభావము కలవాడు. తీక్ష్ణముగా దండించువాడు. మనము ఎల్లపుడు అతనికి, మహాత్ముడైన రామునకు భయపడవలసి ఉన్నది. మీ

హితమునే కోరి నే నిట్లు చెప్పుచున్నాను. మీకు ఇష్టమైనచో అట్లు చేయుడు. మన అందరికి తగినది ఏమైన ఉన్నచో చెప్పుడు."(8-10)

గంధమాదనుడు అంగదుని మాటలు విని దప్పికచేత, అలసటచేత, మందమైన, అస్పష్టమైన మాటలు ఇట్లు పలికెను.(11)

"అంగదుడు మీతో చెప్పిన మాట తగినదిగా ఉన్నది. హితము, అనుకూలము అయిన ఇతడు చెప్పిన మాటను మీరు చేయవలెను. పర్వతములు, గుహలు, శిలలు, శూన్యములైన అడవులు, పర్వతములు, సెలయేళ్లు వీటిని మరల వెదకుదము. మీరందరు కలిసి మహాత్ముడైన సుగ్రీవుడు చెప్పిన పర్వతదుర్గములను అన్నింటిని వెదకుడు.(12-14)

మరల మహాబలవంతులైన ఆ వానరు లందరు లేచి వింధ్యారణ్యముతో నిండిన దక్షిణదిక్కునందు సంచరించిరి. వానరులలో శ్రేష్ఠులైన ఆ వానరులు సీతాదర్శనమును కోరుచు శరత్కాలమేఘము వలె నున్న శోభాయుక్తమైన శిఖరములతోను, గుహలతోను కూడిన రజతపర్వత మను పర్వతమును ఎక్కి దానిమీద నున్న రమ్యమైన లోధ్రవృక్షవనమును, సప్తపర్ణవృక్షవనములను వెదికిరి. అధికమైన పరాక్రమము గల ఆ వానరులు, ఆ పర్వతము పై భాగమును ఎక్కి రాముని భార్యయైన సీతను వెదకి అలసిపోయిరి. ఆమె మాత్రము కనబడలేదు.(15-18)

ఆ వానరులు అనేకగుహలు గల ఎదురుగా ఉన్న ఆ పర్వతమును చూచి, అన్ని వైపులా పరీక్షించి క్రిందకు దిగిరి. ఆ వానరులు ఆ పర్వతమునుండి నేలమీదికి దిగి అలసి, ఆలోచన చేయజాలని మనస్సులతో అక్కడ క్షణకాలము ఉండి, వృక్షముల మూలములను ఆశ్రయించిరి. వారు కొంచెముసేపు సేదతీర్చుకొని, కొంచెము అలసట తగ్గిన పిమ్మట, మరల ఆ దక్షిణదిక్కు నంతను వెదకుటకు ఉద్యమించిరి.(19-21)

హనుమంతుడు మొదలైన ఆ వానరశ్రేష్ఠులు అన్వేషణమును మరల ప్రారంభించి ఆ వింధ్యపర్వతమునందే దాని మొదటినుండి అన్ని వైపుల అన్వేషించిరి.(22)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని నలుబది తొమ్మిదవ సర్గము సమాప్తము.

ఏబదవ సర్గము

వానరులు ఋక్షబిలమును ప్రవేశించుట.

హనుమంతుడు తారాంగదులతో కలిసి వింధ్యపర్వతగుహలను, అరణ్యములను అన్వేషించెను.(1)

సింహములతోను, పులులతోను నిండిన ఆ పర్వతము గుహలలోను, ఎగుడుదిగుడుగా ఉండు ప్రదేశములలోను, పెద్ద జలప్రపాతము లున్న ప్రదేశములలోను వెదకెను. ఆ వానరులు ఆ పర్వతము నైఋతి మూలనున్న అగ్రభాగమును చేరి అక్కడనే నివసించుచుండగా ఆ కాలము గడచిపోయెను. గుహలతో, అరణ్యములతో నిండిన, విశాలమైన ఆ ప్రదేశము వెదకుటకు చాల కష్టముగా ఉండెను. హనుమంతుడు అక్కడ ఆ ప్రదేశము నంతను వెదకెను.(2-4)

గజ-గవాక్ష-గవయ-శరభ-గంధమాదన-మైంద-ద్వివిదులు, హనుమంతుడు, జాంబవంతుడు, యువరాజైన అంగదుడు, తారుడు, వీరందరు విడివిడిగా ఒకరి కొకరు దగ్గరగానే ఉంటూ, పర్వతములతో నిండిన ఆ ప్రదేశములను వెదకి పిమ్మట దక్షిణదిక్కును వెదుకుచు అక్కడ దానవునిచే రక్షించబడుతున్న ప్రవేశింప శక్యము గాని తెరచి ఉన్న ఋక్షబిల మనే బిలమును చూచిరి.(5-7)

ఆకలిదప్పికలతో బాధపడుచు, అలసినవారై నీటికోసమై చూచుచున్న ఆ వానరులు లతావృక్షములతో నిండిన ఆ మహాబిలమును చూచిరి. అక్కడ క్రౌంచపక్షులు, హంసలు, సారసములు, పద్మపరాగముల చేత పూయబడిన నీటికి తడిసిన చక్రవాకపక్షులు ఆ బిలమునుండి బయటికి వచ్చుచుండెను. ఆ వానరశ్రేష్ఠులు సువాసనగల, దాట శక్యము గాని ఆ బిలమును సమీపించగానే వారి మనస్సులు ఆశ్చర్యముతో వ్యగ్రము లయ్యెను.(8-10)

తేజశ్శాలులు, మహాబలవంతులు అయిన ఆ వానరశ్రేష్ఠులకు ఆ బిలమును చూడగానే సందేహము గలిగెను. వారు సంతోషించుచు దానిని సమీపించిరి. అనేక జంతువులతో నిండిన భయంకరమైన ఆ బిలము పాతాళము వలె ఉండెను. చూచుటకు కూడ శక్యముగాని ఆ బిలము ఎటువైపునుండి కూడ ప్రవేశించుటకు శక్యము గానిదై ఉండెను. పిమ్మట అరణ్యములను గూర్చి, వనములను గూర్చి బాగుగా తెలిసిన పర్వతశిఖరము వంటి దేహము గల వాయుపుత్రుడైన హనుమంతుడు

ఆ వానరులందరితో ఇట్లు పలికెను.(11-13)

"మనము అందరము పర్వతములతో నిండిన ప్రదేశములను దక్షిణదిక్కును వెదికి అలసిపోయినాము. కాని సీత కనబడలేదు. ఈ బిలము అన్ని వైపుల నుండి హంసలు, క్రౌంచపక్షులు, సారసపక్షులు, నీటితో తడసిన చక్రవాకములు, బయటకు వచ్చుచున్నవి. ఇక్కడ ఉదకముతో నిండిన కూపము గాని, నుయ్యి గాని, చెఱువు గాని తప్పక ఉండును. అందుచేతనే ఈ బిలద్వారమునందును వృక్షములు పచ్చగా ప్రకాశించుచున్నవి. (14-16)

ఆ వానరు లందరు హనుమంతుని మాటలు విని చీకటిచే ఆవరింపబడిన ఆ బిలములో ప్రవేశించి చంద్రసూర్యులే లేని, రోమాంచమును కలిగించు ఆ బిలమును చూచిరి. ఆ వానరశ్రేష్ఠులు ఆ బిలమునుండి వచ్చుచున్న సింహములను, ఆయా మృగములను పక్షులను చూచి చీకటితో నిండిన ఆ బిలములో ప్రవేశించిరి. వారి దృష్టికి కాని, తేజస్సుకు గాని, పరాక్రమమునకు గాని అడ్డు లేకుండెను. వారి గమనము వాయుగమనము వలె అంతటా ఉండెను. వారి దృష్టి అంధకారములో కూడ ప్రసరించు చుండెను.(17-19)

వేగముగా ఆ బిలములో ప్రవేశించిన ఆ వానరవీరులు అక్కడ ప్రకాశముతో కూడి మనోహరముగా ఉన్న ప్రదేశమును చూచిరి. పిమ్మట వారు ఒకరి నొకరు గట్టిగా పట్టుకొని అనేకవృక్షములతో నిండి భయంకరముగా నున్న ఆ బిలముతో ఒక యోజనము దూరము వెళ్లిరి. దప్పికతో జలమును కోరుచు, సంజ్ఞ కోల్పోయి భ్రాంతి చెందిన చిత్తములతో కూడిన ఆ వానరులు ఆ బిలములో కొంతసేపు అలసత్వము లేకుండగా దుమికిరి.(20-22)

అలసి, కృశించి, దైన్యముతో కూడిన ముఖములతో ఆ వానరులు జీవితముపై నిరాశ చెందిన సమయమున వారి కొక వెలుతురు కనబడెను. సౌమ్యులైన ఆ వానరులు ఆ ప్రదేశమును చేరి, చీకటి లేని వనమున, మండుచున్న అగ్ని వంటి కాంతి గల బంగారు వృక్షములను, పుష్పించిన సాల-తాల-తమాల-పున్నాగ-వంజుల-ధవ-చంపక-నాగ-కర్ణికారవృక్షములను చూచిరి. అక్కడ నున్న బంగారు వృక్షములు చిత్రములైన బంగారు పువ్వుల గుర్తులతోను, ఎఱ్ఱని చిగుళ్లతోను, ఉన్నతములైన భాగములతోను, చుట్టిన లతలతోను, ప్రకాశించుచుండెను. అవి బంగారు అలంకారములతో అలంకరింపబడి, బాలసూర్యుని వలె ప్రకాశించుచుండెను. వాటి అగ్రమూలమునందు వైదూర్యమణుల వేదికలు

అమర్చబడి ఉండెను. వారు అక్కడ నల్లని వైదూర్యముల వంటి రంగు గల పద్మలతలను చూచిరి. వాటి చుట్టూ పక్షులు ఎగురుచుండెను. అవి బాలసూర్యుని వంటి కాంతి గల బంగారు పెద్దపద్మములతో నిండియుండెను. (23-28)

పిమ్మట ఆ వానరులు అక్కడ నిర్మలమైన జలము గల పద్మసరస్సులను చూచిరి. అవి బంగారు మత్స్యములతోను, పెద్ద పద్మములతోను ప్రకాశించుచుండెను. వారి కక్కడ అన్ని వైపుల బంగారు గృహములు, వెండి గృహములు కనబడెను. శ్రేష్ఠములైన ఆ గృహములలో, బంగారు కిటికీలు ఉండెను. అవి ముత్యములతో నిర్మించిన వలల చేత కప్పబడెను. వైదూర్యమణులతో నిండిన ఆ గృహములలో కొన్ని అంతస్థులు బంగారముతోను, కొన్ని వెండితోను నిర్మించబడెను. (29-31)

వారికి ఆ ప్రాంతమునం దంతటను పుష్పఫలములతో నిండిన పగడముల వంటి కాంతి గల వృక్షములు, బంగారు తుమ్మెదలు, మధువులు కనబడెను. వారికి అక్కడ మణులచేతను బంగారముచేతను విచిత్రములుగా నున్న విశాలములైన అనేకవిధములైన శయనములు, ఆసనములు; బంగారముతోను, వెండితోను, కంచుతోను చేసిన పాత్రల సముదాయములు కనబడెను. వారు అక్కడ శ్రేష్ఠములైన అగురువుల ప్రోగులను, చందనముల ప్రోగులను, పరిశుద్ధములైన తినదగిన మూలములను, ఫలములను చూచిరి. మంచి విలువ గల పానీయములను, రుచి గల మధువులను, శ్రేష్ఠములైన అమూల్యములైన వస్త్రముల సముదాయములను, విచిత్రములైన కంబళ్లను, చర్మములను చూచిరి. అక్కడక్కడ అగ్ని వంటి కాంతి గల పరిశుద్ధమైన బంగారపు రాసులు ఉంచబడెను. వానరులు వాటిని కూడ చూచిరి. (32-37)

గొప్ప కాంతి గల శూరులైన ఆ వానరులు ఆ బిలమునందు అక్కడక్కడ వెదకుచుండగా సమీపమునందే వారికి ఒక స్త్రీ కనబడెను. నియతముగా ఆహారమును భుజించుచు, నారచీరలను కృష్ణాజినమును ధరించిన ఆ తాపసి కాంతితో ప్రజ్వలించు చున్నట్లుండెను. (38, 39)

ఆ వానరులు ఆశ్చర్యము చెంది అక్కడ నలువైపుల నిలచిరి. హనుమంతు డప్పుడు ఆమెను "నీవు ఎవ్వరవు. ఈ బిలము ఎవ్వరిది?" అని ప్రశ్నించెను. పిమ్మట పర్వతమువంటి శరీరము గల హనుమంతుడు ఆ వృద్ధురాలికి చేతులు జోడించి నమస్కరించి, "నీవు ఎవరవు? ఈ భవనము, బిలము, రత్నములు ఎవరివి?" అని ఆమెను ప్రశ్నించెను.(40, 41)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఏబదవ సర్గము సమాప్తము.

ఏబది ఒకటవ సర్గము

హనుమంతుడు ప్రశ్నించగా ఆ తాపసి తనను గూర్చి ఆ ప్రదేశమును గూర్చి చెప్పి వానరులను భోజనమునకు నిమంత్రించుట.

హనుమంతుడు ఈ విధముగా ప్రశ్నించి, నారచీరలను కృష్ణాజినమును ధరించి ఉన్న ధర్మమును ఆచరించు పూజ్యురాలైన ఆ తాపసితో మరల ఇట్లు అనెను.(1)

"పూర్తిగా అలిసిపోయి ఆకలిదప్పికలతో బాధపడుచున్న మేము హఠాత్తుగా చీకటితో నిండిన ఈ బిలములో ప్రవేశించినాము. మేము దప్పికతో భూమిపై నున్న ఈ బిలములోనికి ప్రవేశించినాము. ఇక్కడ ఆశ్చర్యకరములైన అనేకవిధములైన ఇట్టి ఈ పదార్థములను చూడగానే మా మనస్సులు ఆశ్చర్యచకితములై భ్రాంతి చెంది మేము కంగారుపడుచున్నాము. (2, 3)

బాలసూర్యునితో సమానమైన ఈ బంగారు వృక్షములు, భుజించుటకు తగిన పరిశుద్ధమైన ఈ ఫలమూలములు, బంగారు విమానములు, బంగారు పెద్ద కిటికీలతోను, మాణిక్యవికారమైన చిన్న కిటికీలతోను, కూడిన ఈ వెండి యిళ్లు ఎవరివి? పుష్పఫలములతో కూడి, మంచి సువాసన గల, పవిత్రములైన ఈ బంగారు వృక్షములు, నిర్మలమైన జలములో ఉన్న ఈ బంగారు పద్మములు ఎవని తేజస్సుచేత పుట్టినవి? ఈ బంగారు మత్స్యములు, తాబేళ్లు ఎట్లు వచ్చినవి? ఇది అంతా నీ ప్రభావమువలననా? లేదా మరి ఎవ్వరిదైన తపోబలము వలననా? తెలియని మా అందరికి ఈ విషయము నంతను తెలుపుము.(4-8)

సకల ప్రాణుల హితమును కోరునది, ధర్మమును ఆచరించునది అయిన ఆ తాపసి హనుమంతుని మాటలు విని అతనితో ఇట్లు పలికెను.(9)

"ఓ! వానరశ్రేష్ఠుడా! మాయలు ఎరిగిన మహాతేజశ్శాలియైన మయుడను వాడు ఉండెను. అతడు మాయాబలముచేత ఈ బంగారు వనమునంతను నిర్మించెను.(10)

దివ్యమైన ఈ బంగారు భవనమును నిర్మించిన ఆ మయుడు పూర్వము దానవరాజుల శిల్పిగా ఉండెను. అతడు వనములో వేలకొలది సంవత్సరములు గొప్ప తపస్సు చేసి బ్రహ్మదేవునినుండి వరమును, శుక్రాచార్యుని సమస్తధనమును పొందెను. బలవంతుడు, అన్ని కోరికలను సంపాదింప సమర్థుడు అయిన ఆ మయుడు దీని నంతను నిర్మించి ఈ మహావనములో కొంత కాలము సుఖముగా ఉండెను.(11-13)

ఆ మయుడు హేమ అను అప్సరస్త్రీయందు ఆసక్తుడై ఉండుట చూచి త్రిలోకప్రభువైన దేవేంద్రుడు తన పరాక్రమము చూపుచు, వజ్రాయుధముతో అతనిని చంపెను.(14)

బ్రహ్మ, ఈ ఉత్తమమైన వనమును, శాశ్వతములైన కామభోగములను, ఈ బంగారు గృహమును, హేమకు ఇచ్చెను. నేను మేరుసావర్ణి కుమార్తెను. నా పేరు స్వయంప్రభ. హేమయొక్క ఈ భవనమును రక్షించుచు ఇక్కడ ఉన్నాను. నా ప్రియసఖురాలైన హేమ నృత్తగీతములందు మంచి నేర్పు గలది. ఆమె నాకు వరమును ఇచ్చినది. నేను ఈ గొప్ప భవనమును రక్షించుచున్నాను.(15-17)

మీరు ఏ పనిమీద వచ్చినారు? ఈ అడవులలో ఎందుకు సంచరించుచున్నారు? ప్రవేశింప శక్యము గాని ఈ వనమును ఎట్లు చూచినారు?(18)

పరిశుద్ధములైన తినదగిన ఈ ఫలములను, మూలములను తిని ఉదకము త్రాగి ఆ విషయ మంతయు మాకు చెప్పుము."(19)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఏబది ఒకటవ సర్గము సమాప్తము.

ఏబది రెండవ సర్గము

స్వయంప్రభ ప్రశ్నించగా వానరులు తమ వృత్తాంతము ఆమెకు తెలుపుట. ఆమె ప్రభావముచేత వారు గుహనుండి బయటకు వచ్చి సముద్రతీరము చేరుట.

ఏకాగ్రచిత్తురాలై ధర్మమును ఆచరించుచున్న ఆ తాపసి విశ్రమించిన ఆ వానరనాయకులతో ఇట్లు పలికెను.(1)

"ఓ! వానరులారా! ఫలములను భక్షించుటవలన మీ అలసట తీరినచో నేను మీ వృత్తాంతమును తెలుసుకొనవచ్చు నన్నచో దానిని వినగోరుచున్నాను."(2)

వాయుపుత్రుడైన హనుమంతుడు ఆమె మాటలు విని నిష్కపటముగా, ఉన్న దున్నట్లు చెప్పుటకు ప్రారంభించెను.(3)

"సమస్తలోకములకు ప్రభువు, మహేంద్రవరుణులతో సమానుడు, దశరథకుమారుడు, శ్రీమంతుడు అయిన రాముడు సోదరుడైన లక్ష్మణునితో భార్యయైన సీతతోను కలిసి, దండకావనములో ప్రవేశించినాడు. అతని భార్యను రావణుడు జనస్థానమునుండి బలాత్కారముగా అపహరించినాడు. వీరుడు, వానరనాయకుల రాజు అయిన సుగ్రీవు దను వానరుడు ఆ రామునకు మిత్రుడు. అతడే మమ్ములను పంపినాడు.(4-6)

అంగదుడు నాయకుడుగా గల ఈ వానరశ్రేష్ఠులతో మమ్ములను పిలిచి ఆ సుగ్రీవుడు "మీరందరు కలిసి స్వేచ్ఛానుసారము రూపములను ధరించి రాక్షసుడైన రావణుని, విదేహరాజు కుమార్తియైన సీతను, వెదకుడు." అని ఆజ్ఞాపించి, అగస్త్యుని సంచారస్థానమైన, యమునిచే రక్షించబడుతున్న ఈ దక్షిణదిక్కుకు పంపినాడు.(7,8)

మే మందరము ఆ అరణ్యము నంతను, సముద్రమునంతను, దక్షిణదిక్కును వెదకి, ఆకలిగొన్నవారమై చెట్టు మొదట చేరితిమి. మే మందరము వాడిపోయిన ముఖములతో ఆలోచనలో పడి చింత యను మహాసముద్రములో మునిగి గట్టు చేరలేకపోతిమి.(9, 10)

అటుపిమ్మట దృష్టిని ప్రసరింపచేయగా లతలతోను, వృక్షములతోను నిండిన చీకటిచేత కప్పబడిన ఈ మహాబిలము కనబడినది. నీటిలో తడిసి జలబిందువులతో కూడిన రెక్కలతో హంసలు, కురరములు, సారసపక్షులు ఈ బిలమునుండి బయటకు

వచ్చుచుండెను. 'ఈ బిలములో ప్రవేశించెదము" అని నేను ఆ వానరులతో పలికితిని. అక్కడ జల ముండవచ్చును అని వారికి కూడ ఊహ కలిగెను.(11-13)

కార్యము విషయమున తొందరతో కూడిన వానరు లందరు అట్లు చేయుటకు ఉద్యుక్తులైరి. పిమ్మట పరస్పరము చేతులు గట్టిగా పట్టుకొని గుహలో దుమికిరి. చీకటిచేత ఆవరింపబడిన ఈ బిలములోనికి శీఘ్రముగా ప్రవేశించితిమి. ఇదే మా కార్యము. ఈ కార్యముమీదనే మేము వచ్చితిమి. ఆకలిగొని క్షీణించిన వారమై మేమందరము నిన్ను చేరితిమి. నీవు ఆతిథ్యధర్మమును అనుసరించి ఇచ్చిన మూల, ఫలములను ఆకలితో బాధపడుచున్న మేము భుజించితిమి.(14-16)

నీవు ఆకలిచే మరణించుచున్న మమ్ములనందరిని రక్షించితివి. అందుచే నీకు ప్రత్యుపకారముగా ఏమి చేయవలెనో చెప్పుము."(17)

వానరుల మాట విని సర్వజ్ఞురాలైన ఆ స్వయంప్రభ వారితో మరల ఇట్లనెను.(18)

బలవంతులైన మీ అందరి విషయమున సంతోషించుచున్నాను. ధర్మమును ఆచరించుచున్న నాకు కావలసిన దేదియు లేదు.(19)

ఆ తాపసి పలికిన ధర్మసమ్మతమైన మాటలు విని హనుమంతుడు ఉత్తమమైన కార్యములు చేయు ఆమెతో ఇట్లు పలికెను.(20)

"ధర్మమును ఆచరించు నిన్ను మేమందరము శరణు జొచ్చినాము. మహాత్ముడైన సుగ్రీవుడు ఇచ్చిన గడువు మేము ఈ బిలములో తిరుగుచుండగా గడిచిపోయినది. సుగ్రీవుడు ఇచ్చిన గడువును దాటి ప్రాణములను విడువవలసిన మమ్ము నీవు ఈ బిలమునుండి దాటించవలెను. ధర్మాత్మురాలవైన నీవు సుగ్రీవుని వలన రాబోవు అపాయమునకు భయపడుచున్న మమ్ములను రక్షింపవలెను. మేము గొప్ప కార్య మొకటి చేయవలసి ఉన్నది. ఇక్కడనే ఉండిపోవుటచే మేము ఆ కార్యమును చేయజాలకపోతిమి."(21-24)

హనుమంతుని మాటలు విని ఆ తాపసి ఇట్లు పలికెను. "ఈ బిలములో ప్రవేశించినవాడు మరల ప్రాణములతో బయటకు వెళ్లజాలడు. నియమములచే సంపాదించిన తపఃప్రభావముచేత వానరుల నందరిని ఈ బిలము నుండి దాటించెదను.(25, 26)

మీరందరు కళ్లు మూసుకొనుడు. కళ్లు మూసుకొననిచో బయటకు వెళ్లుటకు శక్యము గాదు."(27)

పిమ్మట, బయటకు వెళ్లవలె నను కోరికతో ఆ వానరు లందరు సంతోషించుచు, కండ్లు మూసుకొని సుకుమారమైన వేళ్లు గల చేతులతో కళ్లు కప్పుకొనిరి. అపుడు హస్తములతో ముఖములను కప్పుకొని ఉన్న మహాత్ములైన ఆ వానరులను ఆమె రెప్పపాటు కాలములో ఆ బిలమునుండి బయటకు తీసుకొని వచ్చెను.(28, 29)

ధర్మాత్మురాలైన ఆ తాపసి భయంకరమైన ఆ బిలమునుండి బయటకు వచ్చిన ఆ వానరులకు అందరికి ధైర్యము చెప్పుచు ఇట్లు పలికెను.(30)

"ఇది అనేకవిధములైన వృక్షములతోను, లతలతోను నిండిన శోభాయుక్తమైన వింధ్యపర్వతము. ఇది ప్రస్రవణపర్వతము. ఇది మహాసముద్రము. ఓ! వానరశ్రేష్ఠులారా! మీకు క్షేమ మగుగాక! నేను నా స్థానమునకు వెళ్లెదను." అని పలికి స్వయంప్రభ శోభాయుక్తమైన ఆ బిలములో ప్రవేశించెను.(31,32)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఏబది రెండవ సర్గము సమాప్తము.

ఏబది మూడవ సర్గము

సుగ్రీవునకు భయపడుచు అంగదుడు మొదలైన వానరులు ప్రాయోపవేశము చేసి ప్రాణములను విడచుటకు నిశ్చయించుకొనుట.

పిమ్మట ఆ వానరులు వరుణుని నివాసమైన భయంకరమైన సముద్రమును చూచిరి. అపారమైన ఆ సముద్రము భయంకరములైన తరంగములతో వ్యాకులమై గర్జించుచుండెను.(1)

మయుడు మాయచే నిర్మించిన ఆ పర్వతదుర్గమును వెదుకుచుండగానే ఆ వానరులకు సుగ్రీవుడు నిర్ణయించిన మాసము గడువు దాటిపోయెను. అపుడు మహాత్ములైన వానరులు, పుష్పించిన వృక్షములతో నిండిన వింధ్యపర్వత ప్రాంతభూమియందు కూర్చుండి చింతను పొందిరి.(2, 3)

పిమ్మట ఆ వానరులు, పుష్పభారములతో నిండిన అగ్రభాగములు గల

అనేకలతలతో కప్పబడిన వసంతఋతువునందు పుష్పించిన వృక్షములను చూచి భయముచే శంకితులైరి. ఆ వానరులు వసంతఋతువు వచ్చిన దని, ఒకరితో ఒకరు చెప్పుకొనుచు, సందేశకాలము అను ప్రయోజనము నష్ట మగుటచే దుఃఖించుచు నేలపై బడిరి.(4, 5)

పిమ్మట, సింహవృషభముల వంటి మూపు, బలిసిన పొడవైన భుజములు గల యువరాజు, మహాబుద్ధిమంతుడు అయిన అంగదుడు, వృద్ధులైన వానరులను, ఇతరులైన వానరులను మధురమైన మాటలతో పలుకరించుచు తగు విధముగా సత్కరించి ఇట్లు పలికెను.(6, 7)

ఓ! వానరులారా! మన మందరము సుగ్రీవుని ఆజ్ఞచేత బయలుదేరినాము. మనము బిలములో ఉండగానే మాసము గడిచిపోయినది. మీకు తెలియుటలేదా! మనము కాలసంఖ్యానియమమును అనుసరించి ఆశ్వయుజమాసములో బయలుదేరితిమి. ఆ కాలము గడిచిపోయినది. ఇటుపైన మనము ఏమి చేయవలెను?(8, 9)

మీరందరు ప్రభువు విశ్వాసమునకు పాత్రులు. నీతిమార్గమునందు సమర్థులు. ప్రభువు హితమునందు ఆసక్తి కలవారు. అన్ని కార్యములయందు ఫలమును సాధించినవారు. మీరందరు పనులలో సాటిలేనివారు. మీ పౌరుషము అన్ని దిక్కులయందు ప్రసిద్ధమైనది. సుగ్రీవుడు ఆజ్ఞాపించగా నన్ను నాయకునిగా చేసుకొని బయలుదేరినారు.(10, 11)

ఇపుడు కార్యము పూర్తిచేయజాలని మన మందరము మరణించవలసి యుండును, సందేహము లేదు. సుగ్రీవుని ఆజ్ఞ నిర్వర్తించనివాడు, ఎవడు సుఖముగా ఉండగలడు? సుగ్రీవుడు నిర్ణయించిన ఈ కాలము గడచిపోయినది గాన మన మందరము స్వయముగానే ప్రాయోపవేశము చేయుట మంచిది.(12, 13)

సుగ్రీవుడు సహజముగా తీక్ష్ణస్వభావము గలవాడు. రాజుగా కూడ ఉన్నాడు. తిరిగి వెళ్లిన, అపరాధము చేసిన మనలను క్షమించడు. సీత వార్త తెలియకనే మనము పోయినచో అతడు మనలను చంపగలడు. అందువలన మనము పుత్రులను, భార్యలను, ధనములను, గృహములను విడచి ఇపుడే ఇక్కడ, ప్రాయోపవేశము చేయుట మంచిది. మన మిక్కడ నుండి తిరిగి వెళ్లిన పిమ్మట సుగ్రీవుడు మనలను అందరిని తప్పక చిత్రవధ చేసి హింసించును. అందుచేత మనకు ఇక్కడనే మరణము శ్రేయస్కరము.(14-16)

నన్ను సుగ్రీవుడు యౌవరాజ్యములో అభిషిక్తుని చేయలేదు. శ్రమపడకుండా పనులు చేయువాడు, మహారాజు అయిన రాముడు నాకు అభిషేకము చేసినాడు. పూర్వమునుండి నాపై వైరబుద్ధి గల ఆ సుగ్రీవుడు ఈ పొరబాటును చూచి దృఢముగా నిశ్చయము చేసుకొని తీక్ష్ణమైన దండము విధించి నన్ను చంపించగలడు. నాకు జీవితమధ్యమునందే వచ్చిన వ్యసనమును నా స్నేహితులు చూచుట ఎందుకు? ఇక్కడనే పవిత్రమైన ఈ సముద్రతీరమునందు ప్రాయోపవేశము చేసెదను."(17-19)

యువరాజైన అంగదుని మాటలు విని ఆ వానరశ్రేష్ఠు లందరు దీనముగా ఇట్లు పలికిరి.(20)

"సుగ్రీవుడు స్వభావముచేత, తీక్ష్ణమైనవాడు. రాముడు భార్యను పొందవలెనని కోరికతో ఉన్నవాడు. మనము సీతను చూడకుండగా కార్యమును పూర్తిచేయక గడువు దాటిన పిమ్మట తిరిగి వెళ్లగా చూచి ఆ సుగ్రీవుడు రామునకు ప్రియము చేయవలయు ననే కోరికతో మనలను తప్పక చంపించును.(21,22)

మనము అపరాధము చేసిన పిమ్మట ప్రభువు దగ్గరకు వెళ్లుట మంచిది కాదు. సుగ్రీవుడు ప్రధానులమైన మనలను అందరిని చేర్చి ఇక్కడికి పంపినాడు. సీతను ఇక్కడనే వెదకి లేదా ఆమె వృత్తాంతమును తెలుసుకొని ఆ సుగ్రీవునివద్దకు వెళ్లకపోయినచో మనము యమలోకమునకు వెళ్లెదము."(23, 24)

భయపీడితులైన ఆ వానరుల మాటలు విని తారుడు ఇట్లు పలికెను. "మీ రెవ్వరు దుఃఖించవద్దు. మీరు అంగీకరించినచో మన మందరము ఈ బిలములో ప్రవేశించి అక్కడ నివసించెదము. మాయచేత నిర్మించబడినది, అధికమైన పుష్పములు, ఉదకము, భోజ్యములు, పానీయములు కలది, అయిన ఈ బిలము ప్రవేశించుటకు చాల కష్ట మైనది. ఇక్కడ నున్నచో మనకు దేవేంద్రుని వల్ల కూడ భయ ముండదు. రామునివలన గాని, సుగ్రీవుని వలన గాని ఏ మాత్రము భయము ఉండదు."(25,26)

అంగదుని మాటలు విని ఆ వానరు లందరు విశ్వాసము గలవారై అతని కనుకూలముగా ఇట్లు పలికిరి. "మనము చంపబడకుండు నట్లు ఏదైన ఉపాయము ఇపుడే ఆలస్యము లేకుండగా చూడవలెను."(27)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ ఏబది మూడవ సర్గము సమాప్తము.

ఏబది నాలుగవ సర్గము

హనుమంతుడు వానరులను భేదోపాయముచేత తనవైపు త్రిప్పుకొని తనతో రావలసినదిగా అంగదునికి బోధించుట.

చంద్రుని వంటి కాంతి గల తారుడు అట్లు పలుకుచుండగా హనుమంతుడు ఈ కపిరాజ్యమును అంగదుడు హరింపనున్నాడు అని తలచెను. (1)

"ఈ అంగదునియందు ఎనిమిది అంగములు గల బుద్ధి, నాలుగు బలములు, పదునాలుగు గుణములు ఉన్నవి." అని హనుమంతుడు తలచెను. (2)

అటుపిమ్మట సకలశాస్త్రములందు పండితుడైన హనుమంతుడు నిత్యము తేజస్సుచేత, బలముచేత, పరాక్రమముచేత నింపబడుచున్నవాడు, శుక్లపక్షప్రారంభచంద్రుడు వలె శోభతో ప్రకాశించుచున్నవాడు, బుద్ధిచేత బృహస్పతితో సమానుడు, పరాక్రమమునందు తండ్రితో సమానుడు, రాక్షసగురువైన శుక్రుని మాటలు దేవేంద్రుడు వినదలచినట్లు తనకు హితము కాని మాటలు చెప్పుచున్న తారుని మాటలు వినదలచుచున్నవాడు, ప్రభువు కార్యమునకు అలసి ఉన్నవాడు అయిన అంగదుని తన కర్తవ్యము విషయమున అభిముఖునిగా చేయుటకు ప్రారంభించెను. (3-5)

హనుమంతుడు, సామ-దాన-భేద-దండము లను నాలుగు ఉపాయములలో, మూడవదైన భేదోపాయమును అవలంబించి తన మాటల శక్తితో ఆ వానరు లందరిని విడదీసెను. ఆ వానరులందరు భేదింపబడిన తరువాత, కోపరూపమైన ఉపాయముతో (దండముతో) కూడిన, భయంకరములైన అనేకవిధములైన వాక్యములచేత, అంగదుని భయపెట్టెను. (6, 7)

"ఓ! అంగదుడా! నీవు యుద్ధములో తండ్రికంటె కూడ సమర్థుడవు. తండ్రి వలె ఈ వానరరాజ్యమును దృఢముగా ధరించుటకు సమర్థుడవు. సందేహము లేదు. ఈ వానరులందరు ఎల్లపుడు చపలచిత్తులు. పుత్రులకు భార్యలకు దూరముగా ఉన్న వీరు నీ యాజ్ఞకు లొంగి ఉండరు. (8, 9)

నేను నీకు ప్రత్యక్షముగా చెప్పుచున్నాను. ఈ జాంబవంతుడు, నీలుడు, గొప్ప వానరుడైన సుహోత్రుడు నీతో కలిసి ఉండరు. నేను కూడ నీ పక్షమున ఉండను. మమ్ముల నెవరిని నీవు సామదానాదిగుణములచేత, దండముచేత సుగ్రీవుని నుండి దూరము చేయ జాలవు. (10,11)

బలవంతుడు దుర్బలునితో విరోధము చేసి ఒకచోట ఉండవచ్చును. అందుచేత దుర్బలుడు తన రక్షణను కోరుకున్నచో బలవంతునితో విరోధము పెట్టుకొనకూడదు. నీవు ఈ భూమి రక్షించగల దని తలచుచున్నావు. ఈ బిలము రక్షించు నని తారుడు చెప్పగా వినుచున్నావు. కాని దీనిని చీల్చుట లక్ష్మణుని బాణములకు చాల చిన్న పని. పూర్వము మయుణ్ణి చంపుటకై ఇంద్రుడు వజ్రాయుధమును విసిరినాడు అనునది చాల చిన్న పని. లక్ష్మణుడు వాడియైన బాణములచేత ఈ బిలమును ఆకుల దొప్పను బ్రద్దలు కొట్టినట్లు కొట్టును. లక్ష్మణుని వద్ద వజ్రాయుధముతోను, పిడుగుతోను సమానమైన, పర్వతములను కూడ చీల్చగలిగిన అట్టి నారాచబాణములు అనేకము లున్నవి.(12-15)

నీవు ఈ బిలములో ప్రవేశించగానే ఈ వానరులందరు నిశ్చయించుకొని నిన్ను విడచి పెట్టెదరు. వీరందరు భార్యాపుత్రులను స్మరించుచు, నిత్యము భయపడుచు, ఆకలిగొన్నవారై, శయనముల మీద నిద్ర పోక దుఃఖపడుచు నిన్ను నిర్లక్ష్యము చేసి విడిచివేయుదురు. స్నేహితుడు గాని, నీ హితమును గోరు బంధువులు గాని లేక నీవు గడ్డి పరక కదలినను మిక్కిలి భయపడుచుండెదవు.(16-18)

అతితీవ్రమైన వేగము గల, వాడియైన లక్ష్మణుని బాణములు చాల భయంకరమైనవి. నీ కర్తవ్యము నుండి విముఖుడవైన నిన్ను చంపుటకై ప్రయోగింపబడిన ఆ బాణములు ఎదిరింప శక్యము గానివి.(19)

కాని నీవు మాతో కలిసి తిరిగి వెళ్ళి వినయముతో సమీపించినచో సుగ్రీవుడు నిన్ను క్రమానుసారముగా రాజ్యమునందు స్థాపించగలడు. నీ పినతండ్రి యైన సుగ్రీవుడు ధర్మముతో ప్రకాశించువాడు. ప్రేమయందు కోరిక కలవాడు. దృఢమైన నియమము కలవాడు. పరిశుద్ధుడు. సత్యమైన ప్రతిజ్ఞ కలవాడు. అతడు నిన్ను ఎన్నటికి నశింపచేయడు. అతడు నీ తల్లికి ప్రియము చేయ వలెనను కోరిక కలవాడు. ఆతని జీవితము ఆమె కొరకే. ఆతనికి మరొక సంతానము కూడ లేదు. అందువలన మనము తిరిగి వెళ్లెదము."(20-22)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ ఏబది నాలుగవ సర్గము సమాప్తము.

ఏబది ఐదవ సర్గము

అంగదాది వానరులు ప్రాయోపవేశము చేయుట.

ధర్మసమ్మతము, ప్రభుభక్తితో కూడినది, వినయసంపన్నము అయిన, హనుమంతుని వాక్యము విని అంగదు డిట్లు పలికెను.(1)

"సుగ్రీవునిలో స్థైర్యము, ఆత్మమనస్సుల పరిశుద్ధత్వము, సాధుత్వము, ఋజుత్వము, పరాక్రమము, ధైర్యము ఇవి యేవియు లేవు. నిందితుడైన ఏ సుగ్రీవుడు అన్న జీవించి యుండగానే ధర్మానుసారముగా తనకు తల్లి వంటిది, అన్నగారి ప్రియురాలూ, భార్యా అయిన, పట్టమహిషిని స్వీకరించినాడో, ఏ దురాత్ముడు దుందుభి బయటకు వచ్చినచో వానితో యుద్ధము చేయుటకు నియమించబడినను ఆ బిలము ముఖమును కప్పివేసినాడో, ఆతడు ధర్మమును తెలిసినవాడు ఎట్లగును?(2-4)

ఏ సుగ్రీవుడు శపథపూర్వకముగా చేతులు కలిపి, ఉపకారము చేసిన మహాకీర్తిశాలి యైన రాముని కూడ మరచినాడో అట్టివాడు ఎవరి ఉపకారమును గుర్తు ఉంచుకొనును? అతడు లక్ష్మణునికి భయపడి సీతాన్వేషణమునకై మనలను పంపినాడు కాని అధర్మభయముచేత కాదు. అట్టివానిలో ధర్మ మెట్లుండును.(5,6)

ఆ సుగ్రీవుడు పాపాత్ముడు, కృతఘ్నుడు, ఉపకారమును స్మరించని వాడు, చంచలమైన మనస్సు కలవాడు. అట్టి వానిని పూజ్యు డెవ్వడైన ఎన్నడైన విశ్వసించునా? విశేషించి అతని వంశములో పుట్టినవాడు విశ్వసించునా? గుణవంతు డైనను, గుణవంతుడు కాకపోయినను పుత్రుడే రాజ్యమునందు స్థాపించదగినవాడు. అందుచేత తన పుత్రుని కాదని సుగ్రీవుడు శత్రుకులమునకు చెందిన నన్ను చంపకుండ ఉండునా?(7, 8)

నా ఆలోచనలు భగ్న మైనవి. నా వలన అపరాధము జరిగినది. నా శక్తి కూడ భగ్న మైనది. అట్టి నేను కిష్కింధ చేరి దుర్బలుడైన అనాథుడు వలె ఎట్లు జీవించగలను? శఠుడు, క్రూరుడు, ఘాతకుడు అయిన సుగ్రీవుడు రాజ్యముకొరకై నన్ను రహస్యముగా దండించి బంధించును. బంధింపబడి దుఃఖమును అనుభవించుట కంటె నాకు ప్రాయోపవేశమే మంచిది. మీరందరు నాకు అనుమతి ఇవ్వండి. ఇంటికి తిరిగి వెళ్లండి."(9-11)

నేను మీకు ప్రతిజ్ఞ చేసి చెప్పుచున్నాను. నేను కిష్కింధకు రాను. ఇక్కడనే

ప్రాయోపవేశము చేసెదను. నాకు మరణమే మంచిది. బలవంతులైన రామలక్ష్మణులకు, నా పినతండ్రి వానరరాజు అయిన సుగ్రీవునకు నమస్కారపూర్వకముగా నేను కుశలమడిగితి నని చెప్పవలెను. నా తల్లియైన రుమకు ఆరోగ్యపూర్వకముగా కుశల మడిగితి నని చెప్పవలెను. నా తల్లియైన తారను మీరు ఓదార్చవలెను. నా తల్లి స్వభావముచేతనే జాలికలది. పుత్రప్రేమ గలది. దీనురాలైన ఆమె, నేను ఇక్కడ మరణించినట్లు విని తప్పక ప్రాణములు విడుచును.(12-15)

అంగదుడు ఈ మాటలను పలికి వృద్ధులకు నమస్కరించి ఏడ్చుచు దుఃఖముచే కాంతివిహీనమైన ముఖముతో భూమిపై దర్భలు పరచుకొని శయనించెను.(16)

అంగదుడు అక్కడ శయనించుట చూచి వానరశ్రేష్ఠులు దుఃఖితులై ఏడ్చుచు నేత్రములనుండి వెచ్చని కన్నీళ్లు కార్చిరి. ఆ వానరు లందరు అంగదుని చుట్టూ చేరి సుగ్రీవుని నిందించుచు వాలిని పొగడుచు ప్రాయోపవేశము చేయుటకు నిశ్చయించిరి. వానరులలో ఉత్తములైన ఆ వానరనాయకు లందరు అంగదుని మాటలు విని ఇదే తగిన దని నిశ్చయించుకొని, మరణించ వలె నను కోరికతో సముద్రము ఉత్తరతీరమునందు దర్భలను దక్షిణాగ్రముగా పరచుకొని ఆచమనము చేసి తూర్పుదిక్కునకు అభిముఖులై కూర్చుండిరి.(17-20)

రాముని వనవాసము, దశరథుని మరణము, జనస్థానములో రాముడు చేసిన రాక్షసవధము, జటాయుమరణము, సీతాపహరణము, వాలిసంహారము, రాముని కోపము - వీటిని గూర్చి మాటలాడుకొనుచు ఆ వానరులు చాల భయముతో నుండిరి.(21,22)

పెద్ద పర్వతశిఖరముల వంటి అనేకులైన ఆ వానరులు శయనించుచుండగా వారి ధ్వనితో గుహలు నిండుటచే ఆ పర్వతము ఉరుముతున్న మేఘములతో కూడిన ఆకాశమువలె ఉండెను.(23)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఏబది ఐదవ సర్గము సమాప్తము.

ఏబది ఆరవ సర్గము

సంపాతిని చూచి వానరులు భయపడుట; జటాయువు మరణించినట్లు వానరులనుండి విని సంపాతి దుఃఖించుట.

జటాయువు సోదరుడు, చిరంజీవి, ప్రసిద్ధమైన బలపౌరుషములు గలవాడు, శ్రీమంతుడు అయిన సంపాతి అను గృధ్రరాజు ఆ వానరు లందరు ప్రాయోపవేశము చేయుచున్న ప్రదేశమునకు వచ్చెను. (1,2)

ఆ సంపాతి వింధ్యపర్వతగుహానుండి బయటకు వచ్చి అక్కడ ప్రాయోపవిష్టులైన వానరులను చూచి సంతోషించుచు ఇట్లు పలికెను. (3)

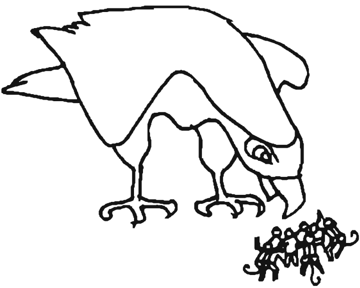
"లోకములో దైవము ప్రతిప్రాణికి పూర్వకర్మానుసారముగా ఫలములు ఇచ్చుచుండును. ఎందుచే ననగా ఇంత కాలమునకు ఈ ఆహారము నాకొరకై లభించినది. వానరుల ఈ పంక్తులలో ఎవ దెవడు మరణించునో వానిని భక్షించెదను." ఆ వానరులను చూచిన పక్షి పై విధముగా పలికెను. (4, 5)

ఆహారమునం దాసక్తి గల ఆ పక్షి మాటలు విని అంగదుడు చాల దుఃఖించుచు హనుమంతునితో ఇట్లు పలికెను. (6)

సాక్షాత్తు యముడు ఈ గృధ్రమనే వంకతో వానరులను చంపుటకై ఇక్కడకు వచ్చినాడు, చూడుము. మనము రాముని కార్యము సాధించలేకపోతిమి. రాజాజ్ఞను చేయలేకపోతిమి. మనకు ఈ ఆపద తెలియకుండగా హఠాత్తుగా వచ్చి పడినది. (7,8)

సీతకు ప్రియమును చేయ గోరిన గృధ్రరాజైన జటాయువు అక్కడ ఏ పని చేసెనో అది మీకు పూర్తిగా తెలియును. సమస్తమైన తిర్యగ్జంతువులు కూడ ప్రాణములను కూడ విడచి మనవలెనే రామునకు ప్రియము చేయుచున్నవి. తిర్యగ్జంతువులు స్నేహముతోను, కారుణ్యముతోను నిండినవై పరస్పరము ఉపకారము చేసుకొనుచున్నవి. అందుచే ఆ రాముని ఉపకారముకొరకై మీ ప్రాణములను స్వయముగా త్యజించుడు. (9-11)

ధర్మమును ఎరిగిన జటాయువు రామునకు ప్రియము చేసినాడు. మనము ప్రాణములకు కూడ తెగించి రామునికొరకు శ్రమపడి అరణ్యమును చేరితిమి; కాని సీత కనబడలేదు. యుద్ధములో రావణునిచేత చంపబడిన ఆ జటాయువు చాల అదృష్టవంతుడు. అతనికి సుగ్రీవునివలన భయము లేదు. ఉత్తమగతిని కూడ

పొందినాడు.(12, 13)

జటాయువు, దశరథమహారాజు మరణించుటచేతను, సీతాపహరణము చేతను, ఇపుడు వానరులు సంశయస్థితిలో ఉన్నారు. సీతతో కూడ రామలక్ష్మణులు అరణ్యములో నివసించుట, రాముని బాణముచేత వాలి వధ, రాముని కోపమువలన జనస్థానములోని సమస్తరాక్షసుల సంహారము, మనకు ఇపుడు వచ్చిపడిన ఈ మరణము, ఇవన్నీ కైకేయికి దశరథుడు వరమును ఇచ్చుటచే కలిగినవి."(14-16)

నేలపై పడి ఉన్న ఆ వానరులను చూచి, వారు పలికిన విషాదకరములైన మాటలు విని, గొప్ప బుద్ధి గల ఆ సంపాతి చాల భయపడిన మనస్సుతో దీనముగా ఇట్లు పలికెను. తీక్ష్ణమైన ముట్టీ, గొప్ప ధ్వనీ గల ఆ సంపాతి, ఆ విధముగా అంగదుడు పలికిన మాటలు విని ఇట్లు పలికెను.(17, 18)

"నా మనస్సు కంపించునట్లు, నా ప్రాణముల కంటె అధికముగా ఇష్టుడైన నా సోదరుడైన జటాయువు మరణమును గూర్చి చెప్పుచున్నవాడు, ఇత డెవడు? జనస్థానములో రాక్షసునకు, జటాయువునకు యుద్ధము ఎట్లు జరిగినది? నా సోదరుని పేరు నేను చాల కాలమునకు ఈ రోజు వినుచున్నాను.(19, 20)

మీరు నన్ను ఈ పర్వతదుర్గమునుండి క్రిందకు దింపవలెనని కోరుచున్నాను. చాల కాలము తరువాత, గుణములు తెలిసినవాడు, పరాక్రమముచేత శ్లాఘింపదగినవాడు అయిన నా తమ్ముని గూర్చి మీరు మాట్లాడుటచేత సంతోషించుచున్నాను. జనస్థానమునందు నివసించిన నా సోదరుడైన ఆ జటాయువు

ఎట్లు మరణించినాడో వినుటకు కోరుచున్నాను.(21, 22)

గురుజనులకు ఇష్టుడైన రాముడు, ఏ దశరథునకు ప్రియుడైన జ్యేష్ఠపుత్రుడో నా సోదరుని మిత్రుడైన ఆ దశరథుడు ఎట్లు మరణించినాడు? సూర్యకిరణములచే నా రెక్కలు కాలిపోవుటచేత, నేను కదలజాలను. ఈ పర్వతమునుండి క్రిందకు దింపవలె నని కోరుచున్నాను."(23, 24)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఏబది ఆరవ సర్గము సమాప్తము.

ఏబది ఏడవ సర్గము

అంగదుడు సంపాతికి రాముని వనప్రవేశము మొదలు తమ ప్రాయోపవేశము వరకు జరిగిన వృత్తాంతమును తెలుపుట.

వానరసేనానాయకులు, ఆతని కంఠధ్వని శోకము వలన కలుషమై యున్నను అతడు ఏమి చేయునో అని శంకించుచు నమ్మలేదు. అపుడు ప్రాయోపవేశము చేయుచున్న వానరులు సంపాతిని చూచి, ఇతడు మనలను అందరిని భక్షించగలడు అని భయంకరమైన ఆలోచన చేసిరి.(1, 2)

ప్రాయోపవేశము చేయుచున్న మనలను ఇతడు భక్షించినచో మనము అన్ని విధముల కృతకృత్యుల మగుదుము. మన కోరిక శీఘ్రముగా తీరును.(3)

ఆ వానరనాయకు లందరు ఈ విధముగా ఆలోచించుకొనిరి. అపుడు అంగదుడు సంపాతిని పర్వతశిఖరమునుండి దింపి ఇట్లు పలికెను.(4)

ఓ! పక్షీ! ప్రతాపవంతుడు, వానరప్రభువు అయిన ఋక్షరజుడను ఒక రాజు ఉండెను. అతడు నా పితామహుడు. ధార్మికులు, గొప్ప బలము గలవారు అయిన వాలిసుగ్రీవులు ఆతని ఔరసపుత్రులు. వానరరాజైన నా తండ్రి వాలి లోకములో పరాక్రమాదులచే ప్రసిద్ధి పొందినవాడు.(5,6)

ఇక్ష్వాకువంశీయులలో మహారథుడు, సకలజగత్తుకు రాజు, శ్రీమంతుడు, దశరథకుమారుడు అయిన రాముడు ధర్మమార్గమును అవలంబించి తండ్రి ఆజ్ఞను పాలించుచు, సోదరుడైన లక్ష్మణునితోను, భార్యయైన సీతతోను కలిసి

దండకారణ్యములో ప్రవేశించినాడు. ఆ రాముని భార్యను రావణుడు జనస్థానమునుండి బలాత్కారముగా అపహరించెను. రాముని తండ్రి మిత్రుడైన జటాయు వను గృధ్రరాజు ఆకాశమార్గమునందు అపహరింపబడుచున్న ఆ సీతను చూచెను. (7-9)

వృద్ధుడైన జటాయువు రావణుని రథము లేనివానిగా చేసి సీతను నిలిపి అలిసిపోయెను. అపుడు అతనిని యుద్ధములో రావణుడు చంపివేసెను. బలశాలియైన ఆ రావణుడు జటాయువును ఈ విధముగా చంపెను. ఆ జటాయువు రామునిచేత సంస్కరింపబడి ఉత్తమగతిని పొందెను. (10, 11)

పిమ్మట రాముడు నా పినతండ్రియైన, బుద్ధిశాలియైన సుగ్రీవునితో స్నేహము చేసెను. రాముడు నా తండ్రిని చంపెను. మంత్రులతో కూడిన సుగ్రీవుడు నా తండ్రితో విరోధము చేసెను. రాముడు వాలిని చంపి ఆ సుగ్రీవుని రాజ్యాభిషిక్తుని చేసెను. వానరనాయకుడైన ఆ సుగ్రీవుడు రామునిచే రాజ్యమునందు స్థాపించబడి ఇపుడు వానరశ్రేష్ఠుల రాజుగా ఉన్నాడు. అతడు మమ్ములను పంపినాడు. (12-14)

రామునిచేత పంపబడిన మేము అక్కడక్కడ వెదకినను రాత్రియందు సూర్యకాంతివలె సీత మాకు ఎక్కడా కనబడలేదు. మేము సావధానమైన మనస్సుతో దండకారణ్యమును వెదకి భూమిపై ఒక బిలము తెరిచి ఉండగా తెలియక దానిలో ప్రవేశించితిమి. మేము మయుని మాయచే నిర్మింపబడిన ఆ బిలమును వెదుకుచుండగా రాజు గడువుగా ఇచ్చిన మాసము అక్కడనే గడిచిపోయినది. (15-17)

సుగ్రీవుని ఆజ్ఞను పాలించు మేమందరము అతడు చేసిన నియమమును అతిక్రమించుటచే భయపడి ప్రాయోపవేశము చేయుచున్నాము. రామునకు, సుగ్రీవునకు, లక్ష్మణునకు కోపము కలిగించిన పిమ్మట మేమందరము అక్కడకు వెళ్లినను మాకు జీవితము ఉండదు." (18, 19)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఏబది ఏడవ సర్గము సమాప్తము.

ఏబది ఎనిమిదవ సర్గము

సంపాతి తన రెక్కలు కాలిపోయిన వృత్తాంతమును చెప్పుట. రావణుని నివాసస్థానమును గూర్చి తెలుపుట.

ప్రాణములు విడచుటకు సిద్ధమైన ఆ వానరులు పలికిన జాలిగొలుపు మాటలు విని సంపాతి కన్నీళ్లు కార్చుచు ఉచ్చైఃస్వరముతో వారితో ఇట్లనెను.(1)

"వానరులారా! బలవంతుడైన రావణునిచేత యుద్ధములో చంపబడి నట్లు మీరు చెప్పుచున్న ఆ జటాయువు నా తమ్ముడు. నేను ఈ విషయము విన్నను వార్ధక్యముచేతను, నాకు రెక్కలు లేకపోవుటచేతను సహించి ఉన్నాను. నా సోదరుని వైరమునకు ప్రతీకారము చేయుటకు నాకు ఇపుడు శక్తి లేదు.(2, 3)

పూర్వము వృత్రాసురవధ జరిగిన కాలములో ఆ జటాయువు, నేను జయమును కోరుచు (పోటీ పడుచు) కిరణముల పంక్తులతో ప్రజ్వలించుచున్న సూర్యమండలము వైపు ఎగిరితిమి. మేమిద్దరము మహావేగముతో ఆకాశమార్గమును ఆవరించి వెళ్ళితిమి. సూర్యుడు ఆకాశమధ్యమును చేరగానే జటాయువు క్షీణించెను. నా సోదరుడైన జటాయువు సూర్యకిరణములచేత పీడింపబడుట చూచి నేను చాల వ్యాకులుడైన అతనిని స్నేహమువలన రెక్కలతో కప్పితిని. రెక్కలు కాలిపోవుటచే నేను ఈ వింధ్యపర్వతముపై పడిపోయితిని. ఇక్కడ నివసించుచున్న నాకు నా సోదరుని వృత్తాంతము తెలియలేదు."(4-7)

జటాయువు సోదరుడైన సంపాతి మాటలు విని, అపుడు యువరాజు, మహాబుద్ధిమంతుడు అయిన అంగదుడు మరల ఇట్లు పలికెను.(8)

"నీ మాటలన్నింటిని వింటిని. నీవు జటాయువు సోదరుడి వైనచో ఆ రాక్షసుని స్థానమును గూర్చి నీకు తెలిసినచో చెప్పుము. దీర్ఘదృష్టి లేని ఆ రాక్షసాధముడైన రావణుడు ఇక్కడకు సమీపమునందు గాని, దూరమునందు కాని ఎక్కడ ఉన్నాడో నీకు తెలిసినచో చెప్పుము."(9, 10)

పిమ్మట మహాతేజశ్శాలి, జటాయువు జ్యేష్ఠసోదరుడు అయిన సంపాతి వానరులకు సంతోషము కలిగించుచు తనకు తగిన మాటను ఇట్లు పలికెను.(11)

"ఓ వానరులారా! రెక్కలు కాలిపోయి, పరాక్రమము నశించిన గ్రద్దనైన నేను మాటమాత్రముచేతనైన రామునకు ఉత్తమమైన సహాయము చేసెదను.(12)

జలము అధికముగా ఉండు వరుణలోకములను, విష్ణువు మూడు అడుగులచేత ఆక్రమించిన భూమ్యాదిలోకములను, దేవాసురయుద్ధములను, అమృతమథనమును నేను ఎరుగుదును. నేను ఈ రాముని కార్యమును ముందుగా చేయవలయును. ముసలితనము నా తేజస్సును హరించివేసినది. ప్రాణములు శిథిలము లైనవి. (13,14)

రూపసంపన్నురాలు, సమస్తమైన అలంకారములు అలంకరించుకొన్నది అయిన ఒక యువతిని, దుర్బుద్ధియైన రావణుడు హరించికొనిపోవుచుండగా నేను చూచితిని. ఆమె అలంకారములను క్రిందపడవేయుచు అవయవములు కొట్టుకొనుచు, రామా! రామా! లక్ష్మణా! అని అరచుచుండెను. (15,16)

నల్లనైన ఆ రాక్షసుని శరీరముమీద ఉత్తమమైన ఆమె పట్టువస్త్రము పర్వతాగ్రము మీద సూర్యకాంతి వలె, ఆకాశము మీద మెరుపు వలె ప్రకాశించుచుండెను. ఆమె రాముని పేరు కీర్తించుచుండెను గాన ఆమె సీతయే అని తలచెదను. ఆ రాక్షసుని నివాసమును గూర్చి చెప్పెదను; వినుడు. (17, 18)

విశ్రవసుని పుత్రుడు, సాక్షాత్తు కుబేరుని సోదరుడు అయిన రావణుడను రాక్షసుడు, లంకానగరములో నివసించుచున్నాడు. (19)

ఇక్కడి నుండి నూరు యోజనముల దూరమునందు సముద్రములో ఒక ద్వీపము ఉన్నది. ఆ ద్వీపమునందు విశ్వకర్మ నిర్మించిన రమ్యమైన లంక యను పట్టణ మున్నది. అ లంకాపట్టణమునందు చిత్రములైన బంగారు వికారములైన ద్వారములు, బంగారు వేదికలు గల, సువర్ణచ్ఛాయ గల, పెద్ద ప్రాసాదములు ఉన్నవి. దాని చుట్టూ సూర్యుని వంటి వర్ణము గల గొప్ప ప్రాకార మున్నది. (20,21)

ఆ లంకాపట్టణములో, రావణుని అంతఃపురమునందు నిరోధింపబడి, దీనురాలైన సీత పట్టువస్త్రమును ధరించి నివసించియున్నది. రాక్షసస్త్రీలు ఆమెను బాగుగా రక్షించుచున్నారు. మహారాజైన జనకుని కుమార్తె యైన సీతను మీరు అక్కడ చూడగలరు. (22,23)

పూర్తి శతయోజనముల దూరమున్న సాగరము అంతమును పొంది దక్షిణతీరము చేరి నాలుగు పక్కల సముద్రముచేత రక్షించబడుచున్న లంకలో మీరు రావణుని చూడవచ్చును. మీరు శీఘ్రముగా వెళ్లి అక్కడనే మీ పరాక్రమము చూపుడు. (24,25)

నేను దివ్యదృష్టితో చూచుచున్నాను. మీరు సీతను చూచి తిరిగి రాగలరు. కులింగపక్షులు, ధాన్యమును తిని జీవించు ఇతరపక్షులు, ఆకాశమునందు భూమికి దగ్గరగా వున్న మొదటి మార్గమునందు ఎగురగలవు. కాకులు, వృక్షముల ఫలములను తిను ఇతర పక్షులు రెండవ మార్గమునందు ఎగురగలవు. భాసపక్షులు, క్రౌంచ పక్షులు, గోరెంకలు, మూడవ మార్గమునందు ఎగురగలవు. డేగలు నాల్గవ మార్గమునందు, గ్రద్దలు ఐదవ మార్గమునందు ఎగురగలవు.(26, 27)

గొప్ప బలము, పరాక్రమము, రూపము, యౌవనము గల హంసలు ఆరవ మార్గమునందు ఎగురగలవు. గరుత్మంతుని గతి, అరుణుని గతి దానికంటె ఉన్నతమైనది. మేమందరము వినతాపుత్రుడైన అరుణుని సంతతివారము.(28,29)

క్రూరుడైన ఆ రావణుడు సీతాపహరణ మను నింద్యమైన పని చేసినాడు. అతడు నా సోదరుని చంపినందుకు నేను ప్రతిక్రియ కూడ చేయవలసి యున్నది. నేను ఇక్కడినుండియే రావణుని, జానకిని కూడ చూడగలుగుచున్నాను. గరుత్మంతునకు ఎట్టి దివ్యమైన నేత్రము, బలము ఉన్నవో, అట్టివే మాకు కూడ ఉన్నవి. ఆహారబలముచేతను, జాతిస్వభావముచేతను మేము నిత్యము యోజనశతమును మించి చూచుచుందుము.(30-32)

స్వభావము చేతనే మాకు ఆహారము చాల దూరమునందు విధింపబడినది. కోళ్లకు వాటి పాదముల క్రిందనే ఆహారము ఏర్పరుపబడినది.(33)

ఈ లవణసముద్రమును దాటుటకు ఏదైన ఉపాయమును ఆలోచించుడు. సీతను చూచి కార్యసిద్ధిని పొంది తిరిగి వెళ్లగలరు.(34)

మీరు నన్ను సముద్రము దగ్గరకు తీసుకొని వెళ్ళవలె నని కోరుచున్నాను. స్వర్గస్థుడైన ఉత్తమబుద్ధి గల నా సోదరునకు తర్పణము ఇచ్చెదను".(35)

పిమ్మట గొప్ప తేజస్సు గల ఆ వానరులు రెక్కలు కాలిపోయిన ఆ సంపాతిని సముద్రతీరము నందు సముద్రమునకు దగ్గరగా ఉన్న ప్రదేశమునకు తీసుకొనివెళ్లి, మరల అతనిని వెనుకటి ప్రదేశమునకు చేర్చిరి. సీతావృత్తాంతము తెలియుటచే ఆ వానరు లందరు సంతోషించిరి.(36, 37)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఏబది ఎనిమిదవ సర్గము సమాప్తము.

ఏబది తొమ్మిదవ సర్గము

సంపాతి తన పుత్రుడైన సుపార్శ్వుడు చెప్పగా వినిన, సీతారావణులను అతడు చూచిన సంఘటనను చెప్పుట.

అమృతము వలె మధురముగా ఉన్న సంపాతి పలికిన ఆ మాటలు విని ఆ వానరశ్రేష్ఠు లందరు చాల సంతోషించిరి. ఆ వానరులందరితో కూడిన వానరశ్రేష్ఠుడైన జాంబవంతుడు నేలపై నుండి వెంటనే లేచి సంపాతితో ఇట్లు పలికెను.(1, 2)

"సీత ఎక్కడ ఉన్నది? ఆమెను ఎవరు చూచినారు? ఆమెను హరించిన వాడెవరు? నీవు దీని నంతను చెప్పుము. వానరులకు సాహాయ్యము చేయుము. వజ్రము వంటి వేగముతో పడు రామబాణముల శక్తిని, లక్ష్మణుడు ప్రయోగించిన బాణముల శక్తిని గూర్చి ఆలోచించని అతడు ఎవడు?"(3, 4)

ప్రాయోపవేశమును విడచి సీతావృత్తాంతమును వినవలెనని ఉత్కంఠతో ఉన్న ఆ వానరులను ఓదార్చుచు సంపాతి సంతోషించుచు ఇట్లు పలికెను.(5)

సీతాపహరణమును గూర్చి నేను ఎట్లు విన్నానో, నాకు ఎవరు చెప్పినారో, విశాలములైన నేత్రములు గల ఆ సీత ఎక్కడ ఉన్నదో, చెప్పెదను వినుడు.(6)

చాల కాలము క్రితము అనేకయోజనముల వైశాల్యము గల ప్రవేశింప శక్యము గాని ఈ పర్వతము మీద పడిపోయిన నేను వృద్ధుడ నైతిని. నా బలపరాక్రమములు క్షీణించినవి. ఇట్టి స్థితిలో నున్న నన్ను పక్షులలో శ్రేష్ఠుడైన, సుపార్శ్వుడను పేరు గల నా పుత్రుడు కాలానుసారముగా, ఆహారము తెచ్చి ఇచ్చుచు పోషించుచున్నాడు.(7, 8)

గంధర్వులకు కామము అధికము. సర్పములకు కోపము అధికము. లేళ్లకు భయము అధికము. అట్లే మాకు ఆకలి అధికము. ఒకరోజున నేను ఆహారమును కోరుచు ఆకలితో బాధపడుచుండగా నా కుమారుడు మాంస మేమియు లేకుండగా సూర్యాస్తమయ సమయమునందు వచ్చినాడు. నాకు ఆనందమును వృద్ధిపొందించు నా కుమారుని నేను ఆహారము లభించకపోవుటచే నిందించి పీడించితిని. అపుడు అతడు నన్ను బ్రతిమిలాడుకొనుచు జరిగినది జరిగినట్లు ఇట్లు చెప్పెను.(9-11)

తండ్రీ! నేను ప్రతిదినమునందు వలె మాంసముకొరకై ఆకాశమునకు ఎగిరి, మహేంద్రపర్వతద్వారమును ఆవరించి స్థిరముగా నిలచితిని. అక్కడ నేనొక్కడనే

తల క్రిందకి వంచి సముద్రములో సంచరించు వేలకొలది జంతువుల మార్గమును అడ్డుకొనుటకై నిలచితిని.(12, 13)

అక్కడ కదల్చిన కాటుకరాశివలె ఉన్న ఒకడు సూర్యోదయముతో సమానమైన కాంతి గల ఒక స్త్రీని తీసుకొని పోవుచు నాకు కనబడినాడు. నేను వారిద్దరిని చూచి ఆహారముగా గ్రహించవలెనని నిశ్చయము చేసుకొని ఉండగా అతడు వినయపూర్వకముగా బ్రతిమాలుచు మార్గమును ఇమ్మని నన్ను ప్రార్థించెను. బ్రతిమాలుకొనుచున్న వారిని చంపు వాడెవ్వడూ ఈ భూమియందు నీచులలో కూడ ఉండడు. ఇక నావంటి వాని మాట చెప్పవలెనా?(14-16)

అతడు తేజస్సుచేత ఆకాశమును చిన్నదిగా చేయుచున్నాడా అన్నట్లు వేగముగా వెళ్లిపోయెను. అపుడు అక్కడ నున్న ఆకాశములో సంచరించు భూతములు నా దగ్గరకు వచ్చి నన్ను ప్రశంసించినవి. 'దైవవశముచేత సీత జీవించి యున్నది. రక్షింపదగిన వ్యక్తితో కూడ ఈతడు ఎట్లో తప్పించుకొని వెళ్లినాడు. నిస్సంశయముగా నీకు క్షేమ మగును.' అని ఆ మహర్షులు నాతో పలికిరి.(17, 18)

అధికముగా ప్రకాశించుచున్న ఆ సిద్ధులు కూడ నాతో అట్లే పలికిరి. దశరథకుమారుడైన రాముని భార్య, జనకుని కూతురు, జారిపోయిన ఆభరణములు పట్టువస్త్రములు కలదై, దుఃఖవేగముచేత బాధపడుచు విడిపోయిన కేశపాశముతో రామలక్ష్మణుల పేర్లను ఉచ్చరించుచు ఏడ్చుచున్న ఆ స్త్రీని హరించుచున్నవాడు రాక్షసరాజైన రావణుడు అని కూడ వారు నాకు చెప్పిరి.(19, 20)

'తండ్రీ! ఆలస్యమునకు ఇదియే కారణము' అని వాక్యవేత్తలలో శ్రేష్ఠుడైన సుపార్శ్వుడు ఆ విషయము నంతను నాకు తెలిపెను. ఆ విషయము విన్న పిమ్మట కూడ నాకు పరాక్రమము చూపవలె నను ఆలోచన కలుగలేదు. రెక్కలు లేని పక్షి ఏమి చేయగలదు?(21, 22)

నేను నా బుద్ధిబలముచేతను, మాటచేతను చేయదగిన ఉపకారము చేసెదను. అది మీ పౌరుషముపై ఆధారపడి ఉన్నది. దానిని చెప్పెదను వినుడు. మీ అందరికి నేను నా మాటచేతను, నా బుద్ధిచేతను, ప్రియము చేసెదను. రాముని కార్యము నా కార్యమే; సందేహము లేదు. గొప్ప బుద్ధిగలవారు, బలవంతులు, ఉత్తమమైన మనస్సు గలవారు, దేవతలచేత కూడ ఎదిరింప శక్యము గానివారు అయిన మిమ్ములను సుగ్రీవుడు పంపినాడు.(23-25)

వాడియై గ్రద్దరెక్కలు గట్టిన రామలక్ష్మణుల బాణములు మూడు లోకములను రక్షించుటకు, నిగ్రహించుటకు సమర్థమైనవి. రావణుడు తేజోబలములు గలవాడే కావచ్చును; అయినను సమర్థులైన మీరు చేయజాలని పని లేదు. అందుచే ఇంక ఆలస్యము చేయవద్దు. మీ బుద్ధితో కార్యమును నిశ్చయింపుడు. మీవంటి బుద్ధిమంతులు పనులలో ఆలస్యము చేయరు కదా!"(26-28)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని ఏబది తొమ్మిదవ సర్గము సమాప్తము.

అరువదవ సర్గము

సంపాతి తన వృత్తాంతమును చెప్పుట.

పిమ్మట ఆ వానరనాయకులందరు జటాయువునకు జలతర్పణములు చేసి, స్నానము చేసిన ఆ సంపాతి చుట్టూ రమ్యమైన ఆ పర్వతము మీద కూర్చుండిరి. నమ్మకము ఏర్పడిన ఆ సంపాతి సంతోషించుచు, ఆ వానరులందరితో కూడి కూర్చొని ఉన్న అంగదునితో మరల ఇట్లు పలికెను.(1, 2)

"వానరులారా! సీతను గూర్చి నాకు ఎట్లు తెలియునో, యథార్థముగా చెప్పెదను. మీరు నిశ్శబ్దముగా ఉండి ఏకాగ్రచిత్తముతో వినుడు.(3)

పూర్వము నేను సూర్యకిరణములచేత దహింపబడి, సూర్యుని వేడితో నిండిన శరీరము కలవాడనై ఈ వింధ్య శిఖరముమీద పడితిని. నాకు ఆరు దినముల పిమ్మట సంజ్ఞ వచ్చినది. నేను వివశుడనై వ్యాకులత్వము చెంది, ప్రతిదిక్కును చూచుచు, దేనినీ గుర్తింపజాలకపోతిని. సముద్రములు, పర్వతములు, నదులు, సరస్సులు, వనములు చుట్టుప్రక్కన ఉన్న ప్రదేశములు చూచిన పిమ్మట నాకు తెలివి వచ్చినది.(4-6)

సంతోషించుచున్న పక్షిగణములతో వ్యాప్తమై గుహామధ్యములు, శిఖరములు గల ఈ పర్వతము దక్షిణసముద్రతీరమందలి వింధ్యపర్వతము అని నిశ్చయించుకుంటిని. ఆ పర్వతము మీద దేవతలచేత కూడ పూజింపబడిన, పుణ్యమైన ఆశ్రమము ఉండెను. ఆ ఆశ్రమములో ఉగ్రమైన తపస్సు గల, నిశాకరుడు అను ఋషి ఉండెను. ధర్మములు తెలిసిన ఆ నిశాకరుడు స్వర్గస్థుడైన పిమ్మట నేను

ఈ పర్వతముపై ఎనిమిది వేల సంవత్సరములనుండి నివసించుచున్నాను.(7-9)

విషమమైన ఆ వింధ్యపర్వతశిఖరమునుండి అతికష్టముగా మెల్లగా దిగి, తీక్ష్ణమైన దర్భలతో నిండి ఉన్న భూమిని మిక్కిలి శ్రమతో చేరితిని. మిక్కిలి దుఃఖముతో కూడిన నాకు ఆ ఋషిని చూడవలె నను కోరిక పుట్టెను. పూర్వము నేను, జటాయువు అనేక పర్యాయములు ఆయన దర్శనము చేసి యుంటిమి. ఆ ఋషీశ్వరుని ఆశ్రమసమీపమునందు, సుగంధముతో కూడిన వాయువులు వీచుచుండెను. పుష్పములు లేని వృక్షముగాని, ఫలములు లేని వృక్షము గాని ఏదీ కనబడకుండెను. ఆ పవిత్రమైన ఆశ్రమమును చేరి, పూజ్యుడైన నిశాకరుని చూడవలెనను కోరికతో, ఒక వృక్షమూలమునందు కూర్చొని నిరీక్షించితిని.(10-13)

పిమ్మట ప్రజ్వలించుచున్న తేజస్సు గల ఎదిరింప శక్యముకాని ఆ ఋషీశ్వరుడు స్నానము చేసి ఉత్తరాభిముఖుడై వచ్చుచుండగా దూరమునందు చూచితిని. ఎలుగుబంట్లు, సృమరములు, పెద్దపులులు, సింహములు, అనేకవిధములైన సర్పాదులు, అతని చుట్టూ చేరి బ్రహ్మను ప్రాణులు అనుసరించి వచ్చినట్లు వచ్చుచుండెను. రాజు లోనికి వెళ్ళి పిమ్మట అతని వెంట వచ్చిన అమాత్యాదులతో కూడిన సైన్యము మరలి వెళ్లిపోయినట్లు ఆ ఋషీశ్వరుడు ఆశ్రమములో ప్రవేశించుట చూచి ఆ జంతువులన్నీ వెనుకకు మరలి వెళ్లిపోయెను.(14-16)

ఆ ఋషీశ్వరుడు నన్ను చూచి సంతోషించి, ఆశ్రమములోనికి వెళ్లి ముహూర్తమాత్రములో తిరిగి వచ్చి, కార్యము గూర్చి నన్ను ప్రశ్నించెను.(17)

ఓ! సౌమ్యుడా! నీ శరీరముపై రోమములు వికారముగా ఉండుటచే నిన్ను గుర్తించుటకు శక్యము కాకున్నది. నీ రెండు రెక్కలు అగ్నికి కాలిపోయినవి. ప్రాణములు శరీరమునందు మాత్రమే ఉన్నవి. వేగములో వాయువుతో సమానులు, గృధ్రములకు రాజులు, ఇచ్ఛానుసారము రూపములు ధరింపదగినవారు, సోదరులు, అయిన మిమ్ములను ఇద్దరిని నేను పూర్వము చూచి యున్నాను. ఓ! సంపాతీ! నీవు పెద్దవాడవు కదా! జటాయువు నీ తమ్ముడు. మీ రిద్దరు మనుష్యరూపము ధరించి నా పాదములకు నమస్కరించితిరి. నీ రెక్కలు ఎందువలన పోయినవి? ఏదైన రోగము వచ్చినదా? లేదా ఎవరైనా ఈ విధముగా దండించినారా? అడుగుచున్న నాకు ఈ విషయము లన్నీ చెప్పుము."(18-21)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని అరువదవ సర్గము సమాప్తము.

అరువది ఒకటవ సర్గము

సంపాతి తన రెక్కలు కాలిపోవుటకు కారణమును నిశాకరునకు చెప్పుట.

"పిమ్మట నేను సాహసపూర్వకముగా చేసిన దారుణమైన చేయశక్యముగాని ఆ పనిని గూర్చి, సూర్యుని అనుసరించి వెళ్లుటను గూర్చి అన్ని విషయములను ఆ మునికి చెప్పితిని.(1)

ఓ! మహామునీ! వ్రణములచేతను, లజ్జచేతను నా ఇంద్రియములు వ్యాకులమై పోయినవి. చాల అలసి యున్నాను. మాటలాడుటకు కూడ శక్తి లేదు.(2)

నేను, జటాయువు గర్వముచేత ఒళ్లు తెలియక, మా బలమును తెలుసుకొనవలె నని కోరుచు, పోటీపడుచు సుదూరమైన ఆకాశము మీదికి ఎగిరితిమి. 'అస్త్రాద్రివరకు సూర్యుని అనుసరించి వెళ్లవలెను.' అని మేమిద్దరము కైలాసశిఖరముమీద మునుల సమక్షమున పందెము వేసికొని ఆకాశము మీదికి ఎగిరితిమి.(3, 4)

మే మిద్దరము ఒకే సమయమున ఆకాశమునకు ఎగిరి నేలపై చూడగా నగరము లన్నీ వేరు వేరుగా రథచక్రప్రమాణములో కనబడినవి. కొన్ని చోట్ల వాద్యధ్వని, కొన్ని చోట్ల అలంకారముల ధ్వని వినబడెను. ఎఱ్ఱని వస్త్రములు ధరించి గానము చేయుచున్న చాలమంది స్త్రీలు కనబడిరి. శీఘ్రముగా ఆకాశముపైకి ఎగిరి సూర్యుని సమీపమును చేరిన మాకు అరణ్యము పచ్చిక బీడు వలె కనబడెను. పర్వతములతో కూడిన భూమి రాళ్లు కప్పినట్లుండెను. నదులతో కూడిన భూమి దారములు పరచి నట్లు కనబడెను. మహాపర్వతములైన హిమవత్పర్వతము, వింధ్యపర్వతము, మేరుపర్వతము, భూమిమీద సరస్సులోని ఏనుగులు వలె ప్రకాశించుచుండెను.(5-9)

అపుడు మా ఇద్దరికి తీవ్రమైన చెమట, దుఃఖము, భయము కలిగెను. చిత్తమునకు భ్రాంతి, దారుణమైన మూర్ఛ కూడ కలిగెను. మాకు అప్పుడు దక్షిణదిక్కు గాని, ఆగ్నేయము గాని, పశ్చిమము గాని తెలియలేదు. లోకమంతా ప్రళయకాలమునందు అగ్నిచే కాల్చబడి నశింపచేయబడినట్లు కనిపించెను. నా మనస్సు కూడ పనిచేయలేదు. నేత్రమునే ఆధారముగా తీసుకొని, గొప్ప ప్రయత్నముతో మనస్సును, నేత్రములను, సూర్యునిపై నిలిపితిమి. మరల ఎక్కువ ప్రయత్నము చేసి, సూర్యుని వైపు చూచితిమి. అపుడు మాకు సూర్యుడు భూమి ప్రమాణము వంటి ప్రమాణములో కనబడెను. జటాయువు నాతో చెప్పకుండగానే

భూమి వైపు పడిపోయెను. అపుడు నేను అతనిని చూచి వెంటనే ఆకాశమును వీడి నాశరీరమును క్రిందకు దింపితిని. (10-14)

నేను రెక్కలతో రక్షించుటచేత జటాయువు కాలిపోలేదు. నేను మాత్రము ఆకాశమార్గమునందు దిగుచున్నప్పుడు సావధానచిత్తుడను కాకపోవుటచేత నా రెక్కలు కాలిపోయినవి. జటాయువు జనస్థానములో పడి ఉండె నని ఊహించుచున్నాను. నేను మాత్రము రెక్కలు కాలిపోయి స్పృహ తప్పి వింధ్యపర్వతముమీద పడితిని. రాజ్యము, సోదరుడు, రెక్కలు, పరాక్రమము, ఇవన్నీ పోయిన నేను అన్ని విధముల మరణించవలె నని కోరుచున్నాను. అందువలన పర్వతశిఖరమునుండి పడెదను." (15-17)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండ అరువది ఒకటవ సర్గము సమాప్తము.

అరువది రెండవ సర్గము

నిశాకరుడు సంపాతిని ఓదార్చి భవిష్యత్తులో రామునకు సాహాయ్యము చేయుటకు ప్రాణములు ధరించుము అని ఆదేశించుట.

నేను ఆ మహామునితో ఇట్లు పలికి చాల దుఃఖించుచు ఏడ్చితిని. అపుడు పూజ్యుడైన ఆ ముని కొంచెము సేపు ఆలోచించి ఇట్లు పలికెను. (1)

'నీకు క్రొత్త రెక్కలు చిన్న రెక్కలు పుట్టగలవు. అట్లే దృష్టి, ప్రాణశక్తి, పరాక్రమము, బలము కూడ కలుగగలవు. (2)

ఒక మహాకార్యము జరుగనున్నది అని నేను పూర్వము వింటిని. నా తపస్సుచేత గూడ ఆ విషయమును తెలుసుకొంటిని. ముందుగా విని తరువాత తపోబలముచేత చూచితిని. (3)

ఇక్ష్వాకువంశమునకు వృద్ధిని కల్గించు దశరథుడనే ఒక రాజు ఉన్నాడు. అతనికి మహాతేజశ్శాలియైన రాముడను పుత్రుడు కలుగును. సత్యమైన పరాక్రమము గల ఆ రాముడు ఆ విధముగా చేయవలె నని తండ్రి ఆజ్ఞాపించుటచే సోదరుడైన లక్ష్మణునితో కలిసి అరణ్యమునకు వెళ్లగలడు.(4, 5)

రాక్షసరాజు, దేవతలచేతను దానవులచేతనుగూడ వధింప శక్యము కానివాడు అయిన రావణుడు అను రాక్షసుడు జనస్థానములో ఆతని భార్యను హరింపగలడు. దుఃఖములో మునిగి యున్న మహాభాగ్యవంతురాలు, కీర్తిమంతురాలు అయిన ఆ సీత కామములను, భక్ష్యములను, భోజ్యములను, చూసి లోభపెట్టబడినను భుజింపదు.(6, 7)

ఆ విషయమును తెలిసికొనిన దేవేంద్రుడు అమృతముతో సమానము, దేవతలకు కూడ దుర్లభము అయిన పరమాన్నము సీతకు ఇవ్వగలడు. సీత ఆ అన్నము ఇంద్రునినుండి వచ్చినదని తెలుసుకొని దాని పై భాగమును పైకి తీసి రాముని కొరకై నేలమీద ఉంచగలదు. "నా భర్తయైన రాముడు, మరిది యైన లక్ష్మణుడు జీవించి యున్నను, స్వర్గస్థులైనను ఈ అన్నము వారిద్దరికి చెందుగాక.' అని పలికి నేలపై ఉంచగలదు.(8-10)

ఓ! పక్షిరాజా! రాముని దూతలైన వానరులు రాముడు పంపగా అక్కడికి రాగలరు. నీవు రాముని భార్యను గూర్చి వారికి చెప్పవలెను. నీవు అన్ని విధముల ఎక్కడికీ వెళ్లకూడదు. ఇట్టి స్థితిలో ఎక్కడికి వెళ్లెదవు? దేశమును కాలమును నిరీక్షించుము. నీకు మరల రెక్కలు రాగలవు. నేను ఇప్పుడే నీకు రెక్కలు పుట్టించుటకు నా సామర్థ్యమును చూపగలను. కాని నీవు ఇక్కడనే ఉండి లోకములకు హితమైన కార్యమును చేయగలవు కదా!(11-13)

నీవు కూడ ఆ రాజకుమారులకు, బ్రాహ్మణులకు, పూజ్యులైన గురువులకు, దేవేంద్రునకు హితమైన ఆ కార్యమును చేయవలెను కదా! 'సోదరులైన ఆ రామలక్ష్మణులను చూడవలె నని నాకు కూడ కోరిక ఉన్నది. కాని చిరకాలము ప్రాణములు ధరించుటకు నాకు ఇష్టము లేదు. అందుచే ఈ శరీరమును విడచి వేసెదను.' యథార్థమును చూచిన ఆ మహర్షి ఈ విధముగా పలికెను.(14, 15)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని అరువది రెండవ సర్గము సమాప్తము.

అరువది మూడవ సర్గము

సంపాతికి కొత్త రెక్కలు పుట్టుట, అతడు వానరులను ప్రోత్సహించి ఎగిరి వెళ్లిపోవుట, వానరులు అక్కడినుండి దక్షిణము వైపు ప్రయాణమగుట.

"మాటలలో నేర్పరి యైన ఆ ముని ఈ మాటలు, ఇంకా ఎన్నో మాటలు చెప్పి, నాకు బోధించి, అనుజ్ఞ ఇచ్చి తన ఆశ్రమములో ప్రవేశించెను.(1)

నేను ఆ పర్వతగుహనుండి మెల్లమెల్లగా పాకుతూ వచ్చి, వింధ్య పర్వతమును ఎక్కి మీ రాకకై ఎదురుచూచుచున్నాను. ఇప్పటికి కొంచెము అధికముగా నూరు సంవత్సరముల కాలము గడచినది. నేను ఆ ముని మాటలను స్మరించుచు దేశకాలములకై వేచి యున్నాను.(2, 3)

నిశాకరముని మహాప్రస్థానము చేసి స్వర్గమునకు వెళ్లిపోయినాడు. అప్పటినుండి అనేకమైన ఊహలతో నిండిన నన్ను మనస్తాపము కాల్చివేయుచున్నది. మరణించవలెనని నాకు కలిగిన ఆలోచనను ముని వాక్యములచేత అణచుకొనుచున్నాను. నీ ప్రాణములను రక్షించుకొనుము అని ముని నాకు ఇచ్చిన ఉపదేశము ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నిజ్వాల చీకటిని పోగొట్టినట్లు నా దుఃఖమును పోగొట్టుచున్నది.(4, 5)

దురాత్ముడైన ఆ రావణుని పరాక్రమమును గూర్చి నాకు తెలియును. నీవు సీతను ఎందుకు రక్షించలేదు అని నేను నా పుత్రుణ్ణి నిందించితిని. సీత విలాపమును విని రామలక్ష్మణులకు ఆమె దూరము చేయబడిన దని తెలుసుకొని, దశరథునిపై నా కున్న నా స్నేహమును గూర్చి తెలిసికూడ నా పుత్రుడు నాకు ప్రియము చేయలేదు.(6, 7)

అక్కడ గుమిగూడిన వానరులతో సంపాతి ఇట్లు పలుకుచుండగానే ఆ వానరుల సమక్షమునందే ఆతని రెక్కలు మొలచెను. అతడు ఎఱ్ఱని తన ఈకలతో, రెక్కలతో మొలచిన తన శరీరమును చూచుకొని చాల సంతోషించెను. వానరులతో ఇట్లు పలికెను.(8, 9)

గొప్ప తేజస్సు గల రాజర్షియైన నిశాకరముని అనుగ్రహమువలన సూర్యకిరణముల చేత కాలిపోయిన నా రెక్కలు మరల పుట్టినవి. నేను యౌవనములో ఉన్నప్పుడు ఎట్టి పరాక్రమము, బలము, పౌరుషము ఉండెనో వాటినే ఇపుడు నాయందు అనుభవించుచున్నాను. అన్ని విధముల ప్రయత్నము చేయుడు. సీత

లభించగలదు. నాకు రెక్కలు మొలచుటను బట్టి మీ కార్యము కూడ సిద్ధించు నని నమ్మవచ్చును."(10-12)

పక్షులలో శ్రేష్ఠుడైన ఆ సంపాతి ఆ వానరు లందరితో ఇట్లు చెప్పి, తనకు ఆకాశమునందు ఎగిరే శక్తి ఉన్నదో లేదో యని పరీక్షించుకొనుటకై ఆ పర్వతశిఖరమునుండి పైకి ఎగిరెను.(13)

ఆ వానరశ్రేష్ఠులు సంపాతి మాటలు విని, సంతోషించుచున్న మనస్సులతో పరాక్రమాభివృద్ధికి అభిముఖులు అయిరి.(14)

పిమ్మట వాయువుతో సమానమైన పరాక్రమము గల ఆ వానరశ్రేష్ఠులు మరల పౌరుషమును పొంది, అభిజిన్ముహూర్తమునకు నిరీక్షించి సీతను అన్వేషించుటకై దక్షిణదిక్కునకు వెళ్లిరి.(15)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని అరువది మూడవ సర్గము సమాప్తము.

అరువది నాలుగవ సర్గము

సముద్రవైశాల్యమును చూచి దిగులు చెందిన వానరులకు ధైర్యము చెప్పుచు అంగదుడు సముద్రమును దాటుటకై ఎవరికి ఎంత శక్తి యున్నదో ప్రశ్నించుట.

సంపాతి మాటలు విని సింహము వంటి పరాక్రమము గల ఆ వానరు లందరు కలిసి, ఆనందముతో ఎగిరిరి. వానరులు సంపాతి మాటలు విని సంతోషించి, సీతను చూడవలెనను కోరికతో రావణుని నివాసమును గూర్చి వెళ్లుటకై సముద్రమును చేరిరి.(1, 2)

భయంకరమైన పరాక్రమము గల ఆ వానరులు ఆ ప్రదేశమును చేరి అక్కడ గొప్పదైన లోకముయొక్క పూర్తి ప్రతిబింబమా అన్నట్లున్న సముద్రమును చూచిరి. మహాబలవంతులైన ఆ వానరవీరులు దక్షిణసముద్రము ఉత్తరతీరమును చేరి అక్కడ ఒక పద్ధతి ప్రకారము నిలిచిరి.(3, 4)

ఆ సముద్రములో పెద్ద శరీరములతో వికృతముగా ఉన్న అనేకవిధములైన జంతువులు క్రీడించుచుండెను. పెద్ద ఆకారములు గల తరంగములు ఎత్తుగా పైకి

లేచి క్రిందకి పడుచుండెను. కొన్ని చోట్ల ఆ సముద్రము నిద్రించుచున్నట్లు, మరి కొన్ని చోట్ల ఆడుకొనుచున్నట్లు ఉండెను. కొన్ని చోట్ల పర్వతముల వంటి తరంగములచేత కప్పబడి ఉండెను. పాతాలములో నివసించు దానవేంద్రులతో అది వ్యాకులముగా ఉండెను. రోమాంచమును పుట్టించు అట్టి సముద్రమును చూచి ఆ వానరశ్రేష్ఠులు దిగులు చెందిరి. (5-7)

అక్కడ కలిసి నిలిచిన ఆ వానరు లందరు ఆకాశము వలె దాటుటకు శక్యము కాని సముద్రమును చూచి దిగులుచెందిరి. “ఇప్పుడు ఏమి చేయవలెను?” అని అనుకొనిరి. సముద్రమును చూచుటచేత దిగులు చెందిన ఆ సేనను చూచి వానరనాయకుడైన అంగదుడు భయపీడితులైన ఆ వానరులతో ఇట్లు పలికెను. బుద్ధిమంతుడు, మహాబలశాలీ అయిన ఆ అంగదుడు గొప్ప దుఃఖముతో దిగులు చెంది ఉన్న ఆ వానరశ్రేష్ఠులతో ఆ సమయమునకు తగు విధముగా ఇట్లు పలికెను. (8-10)

“మనస్సులో విషాదము రానీయకూడదు. విషాదము చాల చెడ్డది. కోపించిన సర్పము బాలుణ్ణి చంపి నట్లు విషాదము పురుషుని చంపివేయును. పరాక్రమము చూపవలసిన సమయములో విషాదమునకు అవకాశమును ఇచ్చు తేజోవిహీనుని కార్యములు ఏవీ సిద్ధించవు.”(11, 12)

ఆ రాత్రి గడిచిన పిమ్మట మరునాడు అంగదుడు వానరులలో వృద్ధులైన వానరులతో కలిసి మరల ఆలోచన చేసెను. అంగదుని చుట్టూ నిలచిన ఆ వానరసేన నిలచి ఉన్న దేవేంద్రుని చుట్టూ ఉన్న దేవసేన వలె ప్రకాశించెను. (13,14)

అంగదుడు తప్ప, హనుమంతుడు తప్ప, మరి ఎవడు ఆ వానరసేనను వశములో ఉంచుకొనగలడు? శత్రుసంహారకుడు, శ్రీమంతుడు అయిన ఆ అంగదుడు వృద్ధులైన వానరులతోను, ఆ వానరసైన్యముతోను గౌరవపూర్వకముగా, అర్థయుక్తమైన మాటలు ఇట్లు పలికెను. (15, 16)

“ఇప్పుడు గొప్ప తేజస్సు గల ఎవడు ఈ సముద్రమును దాటి, శత్రుసంహారకుడైన సుగ్రీవుని ప్రతిజ్ఞను నిలబెట్టగలడు? వీరుడైన ఏ వానరుడు నూరు యోజనముల దూరము లంఘించి, ఈ సేనానాయకు లందరి మహాభయమును తొలగించగలడు? మనము ఎవని అనుగ్రహముచేత కార్యమును సాధించి సుఖముగా ఇక్కడినుండి తిరిగి వెళ్లి మన భార్యలను, పుత్రులను, గృహములను చూడగలము? ఎవని అనుగ్రహముచేత మనము సంతోషించుచు, రాముణ్ణి,

మహాబలశాలియైన లక్ష్మణుణ్ణి, వానరరాజైన సుగ్రీవుణ్ణి చేరగలము?(17-20)

మీలో ఏ వానరునకైనా ఈ సముద్రమును దాటుటకు సామర్థ్యమున్నచో ఆతడు శీఘ్రముగా మాకు ఇప్పుడు పుణ్యమైన అభయ మను దక్షిణను ఇచ్చుగాక."(21)

అంగదుని మాటలు విని ఏ ఒక్క వానరుడు కూడ ఏమీ మాటలాడలేదు. అప్పుడు ఆ వానరసేన అంతా నిశ్చలమైపోయి నట్లు ఉండెను.(22)

వానరనాయకుడైన అంగదుడు వారితో మరల ఇట్లు పలికెను. "మీరందరూ బలవంతులలో శ్రేష్ఠులు, దృఢమైన పరాక్రమము గలవారు. కలంకము లేని కులములో పుట్టినవారు. ఎన్నో సత్కారములు అందుకొన్నవారు. ఓ! వానరశ్రేష్ఠులారా! మీలో ఏ ఒక్కరికి, ఎక్కడికి వెళ్లవలె నన్ననూ ఎన్నడూ అడ్డు లేదు. అందుచేత, ఎగురటకు ఎవరికి ఎంత శక్తి ఉన్నదో చెప్పుడు."(23,24)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని అరువది నాలుగవ సర్గము సమాప్తము.

అరువది ఐదవ సర్గము

జాంబవంతుడు హనుమంతుని ప్రేరేపించుటకై ఆతని దగ్గరకు వెళ్లుట.

పిమ్మట గజుడు, గవాక్షుడు, గవయుడు, శరభుడు, గంధమాదనుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, సుషేణుడు, జాంబవంతుడు- ఆ వానరశ్రేష్ఠు లందరు ఎగురుటకు తమ తమ శక్తిని గూర్చి క్రమముగా అక్కడ చెప్పిరి.(1,2)

అపుడు "నేను పది యోజనముల దూరము ఎగురగలను" అని గజుడు చెప్పెను. "నేను ఇరువది యోజనములు వెళ్లగలను" అని గవాక్షుడు చెప్పెను.(3)

"నేను ముప్పదియోజనములు వెళ్లగలను" అని శరభుడు, "నలుబది యోజనములు వెళ్లగల"నని ఋషభుడు, "నేను నిస్సంశయముగా యేబది యోజనములు వెళ్లగలను" అని మహాతేజశ్శాలియైన గంధమాదనుడు, "నేను అరువది యోజనములు ఎగురగలను" అని మైందుడు, "నేను నిస్సంశయముగా డెబ్బది యోజనములు ఎగురగల" నని మహాతేజశ్శాలియైన ద్వివిదుడు, "నేను ఎనుబది యోజనములు దాటగల నని ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను" అని గొప్పతేజస్సు, బలము గల వానరశ్రేష్ఠుడైన సుషేణుడు చెప్పిరి.(4-9)

అక్కడ వానరు లందరు అట్లు పలుకుచుండగా, వారి అందరిలోకి పెద్దవాడైన జాంబవంతుడు, వాళ్లతో ఆదరపూర్వకముగా ఇట్లు పలికెను.(10)

"పూర్వము మాకు కూడ ఎగురుటకు ఏదో కొంత పరాక్రమము ఉండెడిది. కాని ఇపుడు మేము చివరి వయస్సులో ఉన్నాము. కాని ఇట్టి పరిస్థితులలో ఏ కార్యమును సుగ్రీవుడు, రాముడు తప్పక చేయవలయు నని నిశ్చయించుకొని ఉన్నారో, దానిని మనము ఉపేక్షించుట తగదు. ఇపుడు మాకు ఎంత గమనశక్తి ఉన్నదో వినండి. నేను నిస్సంశయముగా తొంబది యోజనముల దూరము వెళ్లగలను.(11-13)

జాంబవంతుడు ఆ వానరశ్రేష్ఠు లందరితో ఇంకా ఇట్లు పలికెను. పూర్వము నాకు గమన విషయమునందున్న శక్తి ఇంత మాత్రమే కాదు. పూర్వము బలిచక్రవర్తి చేసిన యజ్ఞమునందు మూడులోకములను ఆక్రమించుచున్న సర్వసమర్థుడు,నిత్యుడు అయిన, త్రివిక్రమునకు నేను ప్రదక్షిణము చేసియుంటిని. అట్టి నేను ఇపుడు వృద్ధుడ నగుటచే ఎగురుటకు నా శక్తి తగ్గిపోయినది. పూర్వము నేను యౌవనములో ఉన్నపుడు నాకు సాటిలేని గొప్ప బలము ఉండెడిది. ఇపుడు నా కీ వయస్సులో స్వయముగా వెళ్లే శక్తి ఇంత మాత్రమే ఉన్నది.కాని దీనిచేత ఈ కార్యము సిద్ధించదు.(14-17)

పిమ్మట బుద్ధిమంతుడైన అంగదుడు వానరులలో శ్రేష్ఠుడైన ఆ జాంబవంతునితో ఉదారమైన అర్థము గల ఈ వాక్యమును ఆదరపూర్వకముగా పలికెను.(18)

"నేను ఈ సుదీర్ఘమైన నూరు యోజనముల దూరము వెళ్లగలను. కాని తిరిగి వచ్చుటకు నాకు శక్తి ఉన్నదో లేదో నిశ్చితముగా చెప్పజాలను."(19)

మాటలలో నేర్పరియైన జాంబవంతుడు అంగదునితో ఇట్లు పలికెను. "వానరులకు, భల్లూకములకు నాయకుడవైన ఓ! అంగదా! నీకు ఎగురుటకు ఎంత శక్తి ఉన్నదో నాకు తెలియును. లక్ష యోజనముల దూరము కూడ వెళ్లి తిరిగి వచ్చుటకు సమర్థుడవే. అయినను చేయవలసిన విధానము ఇది కాదు.(20, 21)

ఇతరులను ఆజ్ఞాపించి పంపవలసిన ప్రభువును ఎన్నటికిని పంపకూడదు కదా! ఓ! వానరశ్రేష్ఠుడా! వీరందరు నీవు పంపదగినవారు. మాకు అధిపతిగా ఉన్న నిన్ను మేము రక్షించుకొనవలెను. సైన్యము తన స్వామిని రక్షించుకొనవలెను. ఇదియే విధింపబడిన మార్గము.(22, 23)

ఈ కార్యమునకు అంతకు నీవు మూలమైన వాడవు. అందుచేత నిన్ను రక్షింపదగిన వస్తువును వలె మేము ఎల్లపుడు రక్షించుకొనుచుండవలెను. కార్యముయొక్క మూలమును సంరక్షించుకొనవలెను. కార్యమును ఎట్లు సాధించవలెనో తెలిసినవాడు చెప్పు నీతి ఇదే. మూలము స్థిరముగా ఉన్నపుడు ఫలముల నిచ్చు అన్ని గుణములు వాటి అంతట అవే సిద్ధించును.(24, 25)

ఈ కార్యమునకు నీవే సాధనము. బుద్ధిపరాక్రమములు గల నీవే ఈ కార్యమును సాధించుటకు కారణమైనవాడవు. నీవు మాకు రాజగుటచే పూజ్యుడైన వాలి కుమారుడవు. యువరాజు వగుటచే నీవు కూడ పూజ్యుడవు. మేము నీ సాహాయ్యముచేతనే కార్యమును సాధించుటకు సమర్థుల మగుచున్నాము."(26,27)

మహాబుద్ధిమంతుడైన ఆ జాంబవంతుడు పలికిన మాటలు విని వానరనాయకుడు, వాలి కుమారుడు అయిన అంగదుడు మరల ఇట్లు పలికెను.(28)

"మరొక వానరశ్రేష్ఠుడు వెళ్లక, నేను వెళ్లక పోయినచో మరల మనము ప్రాయోపవేశనమే చేయవలసి యుండును కదా! బుద్ధిశాలియైన సుగ్రీవుని ఆజ్ఞను నిర్వర్తించకుండగా తిరిగి అక్కడికి వెళ్లినను మనము ప్రాణములను రక్షించుకొనగల మని నేను భావించను. ఆ సుగ్రీవుడు మిక్కిలి అనుగ్రహము చూపుటకు, కోపము చూపుటకు కూడ సమర్థుడు. అతని ఆజ్ఞను నెరవేర్చకుండగా తిరిగి వెళ్ళినచో మనకు వినాశము కలుగును. ఇది అట్లే జరుగును. ఈ కార్యమునకు మరొక మార్గము లేదు. అందుచే అన్ని విషయములు తెలిసిన నీవే ఆలోచించవలెను."(29-32)

వీరుడు వానరశ్రేష్ఠుడు అయిన జాంబవంతుడు, అంగదుని మాటలు విని, అతనితో ఉత్తమమైన వాక్యమును ఇట్లు పలికెను.(33)

ఓ! వీరుడా! ఈ కార్యమునకు(ఎట్టి) లోపము కలుగదు. ఈ కార్యమును సాధించగలవానిని నేను ప్రేరేపించెదను.(34)

పిమ్మట వానరులలో మహావీరుడైన జాంబవంతుడు ప్రసిద్ధుడు, వానరశ్రేష్ఠుడు, వానరులలో మహావీరుడు అయిన ఏకాంతప్రదేశములో సుఖముగా కూర్చొని ఉన్న హనుమంతుని ప్రేరేపించెను.(35)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని అరువది ఐదవ సర్గము సమాప్తము.

అరువది ఆరవ సర్గము

జాంబవంతుడు హనుమంతునకు అతని జన్మవృత్తాంతమును తెలిపి సముద్రమును లంఘించుటకై ప్రోత్సహించుట.

లక్షల సంఖ్యలో ఉన్న వానరసైన్యము దిగులు చెంది యుండుట చూచి జాంబవంతుడు హనుమంతునితో ఇట్లు పలికెను.(1)

'వానరులలో వీరుడవు, సమస్తశాస్త్రములు తెలిసినవారిలో శ్రేష్ఠుడవు అయిన ఓ హనుమంతుడా! ఏకాంతప్రదేశములో మౌనముగా కూర్చుండి ఏమీ మాటలాడ వేమి? నీవు తేజస్సుచేత, బలముచేత, వానరరాజైన సుగ్రీవునితోను, రామలక్ష్మణులతోను సమానుడవు కదా!(2, 3)

వినతాకాశ్యపుల పుత్రుడు, మహాబలశాలి, సర్వపక్షులలో ఉత్తముడు అయిన గరుత్మంతుడు ప్రసిద్ధుడు. గొప్ప బలము, వేగము, యశస్సు గల ఆ గరుత్మంతుడు సముద్రములో నున్న సర్పములను పైకి లాగుచుండగా నేను అనేకపర్యాయములు చూచితిని. అతని రెక్కలకు ఎంత బలము ఉన్నదో నీ భుజములకు అంత బలము ఉన్నది. పరాక్రమము, తేజస్సుల చేత నీవు ఆతనికి ఏ మాత్రము తీసిపోవు.(4-6)

నీ బలము, బుద్ధి, తేజస్సు, ధైర్యము ఇతరప్రాణులలో ఉన్నవాటికంటె అధికమైనవి. నీవు ఈ కార్యమునకై ఎందుకు సిద్ధము అగుట లేదు?(7)

అప్సరస్త్రీలలో శ్రేష్ఠురాలు, ప్రసిద్ధురాలు, అంజన అను నామాంతరము గలది అయిన పుంజికస్థల అను అప్సరస్త్రీ వానరుడైన కేసరియొక్క భార్య. సౌందర్యమునందు సాటిలేనిదిగా మూడు లోకములలోను ప్రసిద్ధురాలైన ఆమె శాపవశము చేత, స్వేచ్ఛానుసారముగ రూపము ధరించగల వానరస్త్రీగా భూలోకమునందు పుట్టినది. వానరప్రభువైన, మహాత్ముడైన కుంజరుని కుమార్తెగా పుట్టిన ఆ పుంజికస్థల రూపముతోను, యౌవనముతోను ప్రకాశించుచున్న మనుష్యశరీరము దాల్చి, విచిత్రములైన పుష్పమాలలు, అలంకారములు ధరించి, తెల్లని పట్టువస్త్రమును కట్టుకొని ఒకనాడు వర్షకాలమేఘమువలె ఉన్న పర్వతశిఖరమునందు సంచరించెను.(8-11)

విశాలము లగు నేత్రములు గల ఆమె పర్వతశిఖరముమీద ఉండగా, పచ్చని ఎఱ్ఱని అంచులు గల ఆమె వస్త్రమును వాయుదేవుడు మెల్లగా తొలగించెను. అపుడు

ఆ వాయుదేవుడు ఆమెయొక్క గుండ్రని కలిసిఉన్న తొడలను, బలిసి దగ్గరగా ఉన్న స్తనములను, చాల అందమైన ముఖమును చూచెను. విశాలమైన కటిప్రదేశము, సన్నని నడుము, అందమైన సకల అవయవములు గల, కీర్తిమంతురాలైన ఆమెను చూడగానే వాయుదేవుడు కామముచేత మోహితు డయ్యెను. దోషములు లేని ఆమెయందు మనస్సు ప్రవర్తించుటచేత మన్మథు డావేశించిన సకలశరీరము గల వాయుదేవుడు పొడవైన భుజములతో ఆమెను కౌగిలించుకొనెను.(12-15)

ఉత్తమమైన నియమములు గల ఆమె అప్పుడు భయపడుచు ఇట్లు పలికెను. 'నా ఏకపత్నీవ్రతమును నశింపచేయుచున్నవాడు ఎవడు?'(16)

అంజన మాటలు విని, వాయుదేవుడు ఇట్లు పలికెను. 'అంజనా! నిన్ను నేను హింసించను. భయపడకుము.' నిన్ను నేను కౌగిలించుకొని మనస్సుచేతనే నిన్ను అనుభవించితిని. అందుచేత నీకు వ్రతభంగము లేదు. నీకు పరాక్రమవంతుడు, బుద్ధిమంతుడు అయిన పుత్రుడు కలుగును. గొప్ప ధైర్యము, తేజస్సు, బలము, పరాక్రమము గల నీ కుమారుడు ఎగురుటయందు, దుముకుటయందు నాతో సమానుడై ఉండును.(17-19)

నీ తల్లి ఆ మాటలు విని సంతోషించి ఒక గుహలో వానరశ్రేష్ఠుడవైన నిన్ను కనెను. బాలుడవైన నీవు ఆ మహావనములో ఉదయించుచున్న సూర్యుని చూచి, ఫల మని తలచి, దానిని పట్టుకొనవలె నను కోరికతో ఆకాశము వైపు ఎగిరితివి. నీవు మూడు వందల యోజనముల దూరము ఎగిరి, సూర్యుని తేజస్సు ఆక్రమించుచున్నను దానివలన భయపడలేదు.(20-22)

వేగముగా ఆకాశము మీదికి వచ్చిన నిన్ను చూచి బుద్ధిమంతుడైన ఇంద్రుడు కోపావిష్టుడై నీపై వజ్రమును ప్రయోగించెను. అప్పుడు నీవు పర్వతశిఖరముమీద పడుటచే నీ ఎడమగడ్డము విరిగిపోయెను. అందువలననే నీకు "హనుమంతుడు" అను పేరు వచ్చినది.(23, 24)

గంధమును మోయువాడు, వృక్షాదులను విరచివేయు శక్తి కలవాడు అయిన వాయుదేవుడు నిన్ను ఆ విధముగా దేవేంద్రుడు కొట్టుట చూచి, చాల కోపించినవాడై మూడు లోకములలోను వీచలేదు. మూడు లోకములు క్షోభ చెందుట చూచి లోకపాలులైన దేవతలందరూ, కోపించిన ఆ వాయుదేవుణ్ణి ప్రార్థించిరి.(25, 26)

వాయుదేవుడు ఆ విధముగా బ్రతిమాలికొనబడు సమయమునందు

బ్రహ్మదేవుడు నీకు శస్త్రములచేత చావులేకపోవుట అను వరమును వచ్చెను. వజ్రాయుధము ప్రయోగించినను నీకు ఎట్టి పీడ కలుగకుండుటను చూచి, దేవేంద్రుడు సంతోషించుచు, నీవు కోరినప్పుడు మాత్రమే నీకు మరణము వచ్చునని ఒక గొప్పవరమును నీ కిచ్చెను. భయంకరమైన పరాక్రమము గల అట్టి నీవు కేసరికి క్షేత్రజపుత్రుడవు. వాయువునకు ఔరసపుత్రుడవు. తేజస్సుచేత అతనితో సమానుడవు. వాయుపుత్రుడవైన నీవు ఎగురుటలో కూడ ఆతనికి తుల్యుడవు.(27-30)

ఇప్పుడు మా ప్రాణములు పోవుచున్నవి. ఇప్పుడు మాలో సామర్థ్యము, పరాక్రమము గల వాడవు నీవే. రెండవ సుగ్రీవునివంటివాడవు. నాయనా! మహావిష్ణువు త్రివిక్రమరూపము ధరించినప్పుడు నేను ఈ పర్వతారణ్యాదులతో కూడిన భూమికి ఇరువది ఒక్క పర్యాయములు ప్రదక్షిణము చేసితిని. అప్పుడు దేవతల ఆజ్ఞచేత మేము, సముద్రములో వేసి అమృతమును మథించుటకు ఉపయోగించు ఓషధులను సంపాదించుకొని వచ్చితిమి. ఆ కాలములో మాకు చాల బలము ఉండెడిది. ఇప్పుడు నేను వృద్ధుడ నైపోవుటచే నా బలపరాక్రమములు క్షీణించినవి. ఈ సమయమునందు మాలో సమస్తగుణములు ఉన్నవాడవు నీవే.(31-34)

అందుచేత విజృంభించుము. నీవు వానరులలో శ్రేష్ఠుడవు కదా? ఈ వానరసేన అంతా నీ పరాక్రమమును చూడవలె నని కోరుచున్నది. లెమ్ము. మహాసముద్రమును దాటుము. నీ గమనశక్తి జగత్తులోని అన్ని ప్రాణుల గమనశక్తికంటే చాల గొప్పది కదా! వానరు లందరూ దిగులు చెంది ఉన్నారు. నీవు ఉపేక్షించుచున్నా వేమి? విష్ణువు మూడు పదన్యాసములచేత లోకములను ఆక్రమించి నట్లు నీవు నీ శక్తిని చూపుము."(35-37)

ప్రసిద్ధమైన వేగము గల వాయుపుత్రుడైన ఆ హనుమంతుడు, వానరశ్రేష్ఠుడైన జాంబవంతు డీ విధముగా ప్రేరేపించగా, ఆ వానరవీరసైన్యమునకు సంతోషము కలుగునట్లు తన శరీరమును చాల పెద్దదిగా చేసెను.(38)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని అరువది ఆరవ సర్గము సమాప్తము.

అరువది ఏడవ సర్గము

సముద్రమును దాటుటకు హనుమంతుడు ఉత్సాహమును చూపుట.

వానరోత్తముడు, మహాబలశాలీ అయిన ఆ హనుమంతుడు నూరు యోజనముల దూరము దాటుటకు విజృంభించుచు వేగమును పూర్తిగా చూపుటకు ఉద్యుక్తుడవగా అతనిని చూచి వానరులు వెంటనే తమ శోకమును విడచి, చాల సంతోషించుచు బిగ్గరగా అరచిరి; అతనిని స్తుతించిరి కూడ.(1,2)

ఆ వానరులు అతని చుట్టూ నిలచి, సంతోషించుచు, మూడు అడుగులు వేయుటలో ఉత్సాహము చూపుచున్న శ్రీమహావిష్ణువును ప్రజలు చూచి నట్లు ఆశ్చర్యముతో చూచిరి. మహాబలశాలియైన హనుమంతుడు వానరులచే స్తుతింపబడుచు, సంతోషమువలన బలమును పొంది, తోకను గట్టిగా విదిపి పెరిగెను.(3, 4)

పెద్దవారైన వానరశ్రేష్ఠు లందరూ స్తుతించుచుండగా, తేజస్సుతో నిండుచున్న అతని ఆకారము చాల ఉత్తమముగా ఉండెను. తెరవబడిన విశాలమైన పర్వతగుహాలో సింహము ఎట్లు విజృంభించునో, వాయుపుత్రుడైన హనుమంతుడు ఇప్పుడు అట్లు విజృంభించుచున్నాడు. ధీమంతుడైన ఆ హనుమంతుడు ఆవులించినప్పుడు అతని ముఖము ఎఱ్ఱగా కాలిన పెనము వలె, ధూమము లేని అగ్నివలె ప్రకాశించెను.(5-7)

హనుమంతుడు వానరులమధ్యనుండి లేచెను. అతని శరీరము గగుర్పొడిచెను. పెద్దలైన వానరులందరికి నమస్కరించి అట డిట్లు పలికెను.(8)

"అగ్నికి స్నేహితుడు, వేగముగా సంచరించువాడు, ఊహింప శక్యము కాని బలము కలవాడు, ఆకాశమునందు సంచరించువాడు అయిన వాయుదేవుడు పర్వతశిఖరములను కూడ ఎగురగొట్టగలడు. శీఘ్రముగా నడచేవాడు, మహావేగవంతుడు అయిన ఆ వాయుదేవుని ఔరసపుత్రుడనైన నేను ఎగురుటలో అతనితో సమానుడను. ఆకాశమును ఒరయుచున్నదా అన్నట్లున్న అతివిశాలమైన మేరుపర్వతము చుట్టూ వేలకొలది పర్యాయములు ప్రదక్షిణము చేయగలను.(9-11)

సముద్రమును నా బాహువుల వేగముచేత కదిపివేసి పర్వతములతోను, నదులతోను, చెరువులతోను కూడిన ఈ లోకమునంతను ముంచెత్తగలను. వరుణుని

నివాసస్థాన మైన సముద్రము నా తొడల, పిక్కల వేగముచేత పైకి లేచిపోగా దానిలోని జలజంతువులు బైటకు లేచిపోవును.(12, 13)

పక్షిరాజు, సర్పములను భుజించువాడు అయిన గరుత్మంతుడు ఆకాశముమీద ఎగురుచున్నప్పుడు నే నాతనికి అనేకవేల పర్యాయములు ప్రదక్షిణము చేయ సమర్థుడను. కిరణముల పంక్తులతో ప్రజ్వలించుచున్న సూర్యుడు ఉదయపర్వతమునుండి ప్రయాణమై అస్తాద్రి చేరుటకు పూర్వము నేనాతని సమీపించి తిరిగి వచ్చి భూమిమీద దిగకుండా మరల అతనికి ఎదురుగా వెళ్లగలను.(14-16)

ఆకాశమునందు సంచరించు అందరినీ అతిక్రమించగలను. సాగరములను ఎండింపచేయగలను. భూమిని చీల్చివేయగలను. నేను ఎగురుచు పర్వతములను చూర్ణము చేయగలను. తొడల వేగముచేత మహాసముద్రమును హరించగలను. నే నిప్పుడు ఎగురుచుండగా అనేకవిధములైన లతావృక్షపుష్పములు నా వెనుకనే రాగలవు.(17-19)

వానరులారా! ఆకాశమునందు పుష్పములతో నిండిన నా మార్గము, అనేకనక్షత్రములు గల స్వాతీనక్షత్రమార్గము వలె ఉండును. ఆకాశములోనికి ఎగురుటకై ఇటు అటు తిరుగుచున్నప్పుడు, ఎగిరి మరల కొంచెము క్రిందకి దిగినప్పుడు నన్ను అన్ని భూతములు చూడగలవు. మహామేరువుతో సమానమైన దేహముతో ఆకాశమును ఆవరించి, ఆకాశమును మ్రింగివేయుచున్నానా అన్నట్లు ఎగురుచున్న నన్ను(మీరు) చూడగలరు. నేను సావధానచిత్తముతో ఎగురుచు మేఘములను ఎగురగొట్టగలను. పర్వతములను కదల్చివేయుదును. సాగరమును ఎండింప చేయుదును.(20-22)

నేను ఆకాశమునందు ఎగురుచున్నప్పుడు నన్ను అనుసరించగలవారు గరుత్మంతుడు, మహాబలశాలియైన వాయువు తప్ప మరెవ్వరూ నాకు కనబడుటలేదు. మేఘమునుండి బయలుదేరిన మెరుపు వలె ఒక్క నిమిషములో(కనురెప్పపాటులో) ఆధారము లేని ఆకాశములోనికి వెంటనే ఎగురగలను. నేను సముద్రమును దాటుచున్నప్పుడు నా రూపము మూడు పాదన్యాసములు చేయుచున్న విష్ణువు రూపము వలె ఉండును.(23-25)

నా బుద్ధిచేత నేను చూచుచున్నాను. నా మనస్సు కూడ చెప్పుచున్నది. నేను సీతను చూడగలను; మీరందరు సంతోషించండి. వేగములో వాయుదేవునితోను, గరుత్మంతునితోను, సమానుడ నైన నేను పదివేల యోజనముల దూరము గూడ

వెళ్లగల నని అనుకొనుచున్నాను. నేను పరాక్రమము చూపి వజ్రాయుధమును ధరించిన దేవేంద్రుని చేతినుండి గాని, సాక్షాత్తు బ్రహ్మదేవుని చేతిలోనుండి గాని శీఘ్రముగా అమృతమును ఇక్కడికి తీసికొని రాగలను. లంకాపట్టణమునే ఎత్తికొని వెళ్లగలను అని తలచుచున్నాను."(26-28)

సాటి లేని కాంతి గల ఆ వానరశ్రేష్ఠుడైన హనుమంతుడు ఇట్లు గర్జించుచుండగా ఆ వానరులు సంతోషాశ్చర్యములతో అతనినే చూచుచుండిరి. మిత్రుల శోకమును నశింపచేయు ఆ హనుమంతుని వచనమును విని, వానరనాయకుడైన జాంబవంతుడు సంతోషించి ఇట్లు పలికెను.(29, 30)

వీరుడా! కేసరిపుత్రుడా! వేగవంతుడా! నాయనా! హనుమంతుడా! నీవు మిత్రుల అత్యధికమైన శోకమును నశింపచేసినావు. నీ కల్యాణమును కోరు వానరశ్రేష్ఠులు కలిసి సావధానచిత్తులై, కార్యసిద్ధికొరకై మంగళములైన కర్మలు చేయగలరు. ఋషుల అనుగ్రహముచేతను, పెద్దలైన వానరుల ఆశీస్సులచేతను, గురువుల అనుగ్రహముచేతను నీవు మహాసముద్రమును దాటుము.(31-33)

నీవు వచ్చువరకు మేము ఒంటిపాదము మీద నిలచి ఉందుము. సమస్తమైన వానరుల ప్రాణములు నీమీద ఆధారపడి యున్నవి.(34)

పిమ్మట వానరశ్రేష్ఠుడైన హనుమంతుడు వానరులతో ఇట్లనెను - "నేను ఎగురుచున్నప్పుడు నా వేగమును ఈ లోకములో ఎవ్వడూ సహించజాలడు. శిలలచేత ఎత్తైన ప్రదేశములతో ప్రకాశించుచున్న ఈ మహేంద్రపర్వతము శిఖరములు స్థిరమైనవి; పెద్దవీ కూడ. అనేక వృక్షములతో నిండిన, ధాతువుల సముదాయములతో ప్రకాశించుచున్న, ఈ మహేంద్రశిఖరములపైన నేను నా వేగమును అందుకొనెదను. ఇక్కడి నుండి నూరు యోజనముల దూరము ఎగురబోవు నా వేగానికి గొప్పవైన ఈ శిఖరములు తట్టుకొనగలవు.(35-38)

పిమ్మట వాయుదేవునితో సమానుడు, వాయుదేవుని పుత్రుడు, శత్రుసంహారకుడు అయిన హనుమంతుడు పర్వతశ్రేష్ఠమైన మహేంద్రపర్వతమును ఎక్కెను. ఆ పర్వతము అనేకవిధములైన పుష్పములతో నిండి యుండెను. దాని పచ్చికమైదానములలో లేళ్లు మేయుచుండెను. లతలతోను, పుష్పములతోను ఇరుకుగా (దట్టముగా) ఉన్న ఆ పర్వతముపై నున్న వృక్షములు నిత్యము ఫలపుష్పములతో నిండి యుండెను. జలప్రవాహములతో నిండిన ఆ పర్వతము మీద సింహములు, పెద్దపులులు, మదించిన ఏనుగులు నివసించుచుండెను. అది మదించిన పక్షుల

కలకలధ్వనులతో నిండి యుండెను. మహేంద్రునితో సమానమైన పరాక్రమము, గొప్ప బలమూ గల వానరశ్రేష్ఠుడైన ఆ హనుమంతుడు, పెద్ద శిఖరములతో ఎత్తుగా ఉన్న మహేంద్రపర్వతమును ఎక్కెను. (39-42)

మహాత్ముడైన ఆ హనుమంతుడు బాహువులచేత పీడించగా ఆ మహేంద్రపర్వతము సింహముచేత కొట్టబడిన, మదించిన పెద్ద గజము వలె ధ్వని చేసెను. ఆ పర్వతముమీద నున్న రాళ్లన్నీ చెల్లాచెదరయ్యెను. లేళ్లు, ఏనుగులు భయపడెను. మహావృక్షములు చలించెను. అట్టి ఆ పర్వతము నుండి జలప్రవాహము పిండి నట్లు స్రవించెను. మద్యపానముచేత తీవ్రములైన చిత్తములు గల అనేక గంధర్వమిథునములు, విద్యాధరులు, పక్షులు, ఆ పర్వతము చరియలను విడచి పైకి ఎగిరిపోయెను. మహాసర్పములు అణగిపోయెను. శిఖరములపై నున్న శిలలు ఎగురుచుండెను. (43-46)

బుసలు కొట్టుచు సగము శరీరములతో పైకి వచ్చిన సర్పములతో ఆ పర్వతము పతాకలచేత అలంకరింపబడి నట్లుండెను. భయముతో కంగారుపడుచు ఋషులు విడిచి వెళ్లిపోవుచుండగా ఆ మహేంద్రపర్వతము, తోటి బాటసారుల గుంపునుండి విడిపోయి మహారణ్యములో నశించుచున్న బాటసారి వలె ఉండెను. (47,48)

వేగము గలవాడు, వేగము విషయమున మనస్సును నిలిపినవాడు, శత్రువీరులను సంహరించినవాడు, గొప్ప సామర్థ్యము కలవాడు, ఉత్తమమైన మనస్సు కలవాడు, వానరులలో మహావీరుడు అయిన ఆ హనుమంతుడు మనస్సును

ఏకాగ్రము చేసి, మనస్సుచేత లంకకు వెళ్లెను.(49)

శ్రీమద్రామాయణమునందలి కిష్కింధాకాండలోని అరువది ఏడవ సర్గము సమాప్తము.

కిష్కింధాకాండము సమాప్తము

ఉత్సాహో బలవానార్య నాస్త్యుత్సాహాత్పరం బలమ్,
సోత్సాహస్య హి లోకేషు న కించిదపి దుర్లభమ్.

(కిష్కింధాకాండ. సర్గ. 1. 122)

పూజ్యుడా! (రామా!) ఉత్సాహము చాలా బలము గలది. ఉత్సాహమును మించిన బలము వేరొకటి లేదు. ఉత్సాహవంతునకు ఈ లోకములో లభించనిది ఏదీ లేదు.

న విషాదే మనః కార్యం విషాదో దోషవత్తరః,
విషాదో హన్తి పురుషం బాలం క్రుద్ధ ఇవోరగః.
యో విషాదం ప్రసహతే విక్రమే సముపస్థితే,
తేజసా తస్య హీనస్య పురుషార్థో న సిధ్యతి.

(కిష్కింధాకాండ. సర్గ. 64 .11, 12)

మనస్సులోనికి విషాదము రానీయకూడదు. విషాదము చాలా చెడ్డది. కోపించిన సర్పము బాలుణ్ణి చంపినట్లు విషాదము పురుషుని చంపివేయును.

పరాక్రమము చూపవలసిన సమయములో విషాదమునకు అవకాశమును ఇచ్చు తేజోవిహీనుని కార్యములు ఏవీ సిద్ధించవు.

TLP PUBLISHERS

9 788192 771519